

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 52.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA KIRÁLY ISTVÁN

52. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

II.

1874—1875

1964

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

II.
1874—1875

1964

Sajtó alá rendezte:
BISZTRAY GYULA

Lektorok:
DOLMÁNYOS ISTVÁN
RUBINYI MÓZES

2/922

© *Akadémiai Kiadó, 1964*

A kötetértv Callag Vera munkája

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztésért felelős: Zrinszky Lászlóné Műszaki felelős: Fülöp Antal
A kézirat beérkezett: 1964. márc. 7. Terjedelem: 17¹/₄ (A/5) ív + 4 melléklet
Példányszám: 9500
64.58567 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

1874

M U L A T T A T Ó

1. sz., január 2.

BUDAPEST, JANUÁR 1.

Ezen a napon mindenki a legjobb kívánatokkal van eltelve felebarátai iránt, mintha az egész esztendőben csak ez az egy nap lenne alkalmas a jókívánatok teljesítésére, vagy azért, mivel a múlt év csalódásainak helyrehozatalát remélik az új évtől; de legyen bármiképp, mi is csatlakozunk a többiekhez, s kívánunk a tisztelt olvasónak minden jót az újesztendőben!

Adja isten, hogy a gazdának az új év termésébe helyezett reményei valósuljanak, s ha meglesz a jó termés, gondoljon az elmúlt évek sanyarúságaira, s szállja meg szívét a takarékoság ösztöne, nehogy ha ismét jönne egy rossz esztendő, mitől isten óvjon, újból kizökkenjen a kerékvágásból. A takarékos embert, ki házáat s gazdaságát jó rendben tartja, kiadásai s jövedelmei közt az egyensúlyt nem engedi fölbillenni, nem hozhatja oly hamar zavarba a rossz esztendő, mint az olyant, ki csak a mára gondol, de a holnappal már nem törődik.

Iparosainknak, kereskedőinknek az áldás mellé kívánunk kitartást, s buzgó törekvést arra nézve, hogy hazai iparunk és kereskedelmünk fölemelkedjék arra a színvonalra, melyen képes lesz megmérkőzni a külföld iparával s kereskedelmével, így az idő is meghozandja nekik kitartásuk és buzgó törekvésük jutalmát.

Magyar hazánk összes lakóinak pedig adja meg isten az egyetértés és összetartás áldását, mert csak ez leendő képes szeretett hazánkat kiemelni békével megáldott alkotmányos életünk hét esztendeje alatt bekövetkezett zavarokból.

S végül szállja meg isten azoknak szívét, kik hazánk kormányzását intézik, hogy ne csak azt kívánják, hogy adjuk meg a császárnak, ami a császáré, hanem ők is megadják

a népnek, ami a népé. Így aztán elmúlik rólunk a visszavonás keserű pohara, s boldog lesz és az alkotmányos szabadságban virulni fog szép magyar hazánk.

Adja isten, hogy úgy legyen !

16. sz., április 17.

FŐVÁROSI FECSEGÉSEK

A tavaszi fecskék még nem jöttek meg ide, de azért mégis tavasz van még a fővárosban is. A boulevard-okra elültetett csemete pipaszárazon kedvetlenül kíváncsoznak ki a rügyek, a múzeumi könyvtár rokkant raktárnoka, ki a regényt szomjuhozó fiatalságot szokta kivetkőztetni nem hibáiból, hanem csak a téli gehrokkokból, szomorúan néz végig az üres fogason, a fa ára egy forinttal lett olcsóbb ölenként a nagy erdő-égések dacára is, az Erzsébet-sétányon megjelennék sütkérezni az 1873. év születési statisztikájának numerusai elevenen, mégpedig *fegyveres őrizet* alatt, mert »több granatéros, mint dada«, minélfogva minden honleány számára akad visszhangzó kebel a téli álmait átszunnyadott s női bájak iránt fogékony cs. kir. hadseregből, kivált mióta a hazai veres nadrágok is helyet kérnek a hódítások mezején. A »korzón« ezer meg ezer ember siet megnézni az öreg Dunát, melynek tájékán sem járt azóta. No, a Duna megvan a régi állapotában, még a Krach sem változtatott rajta. Lassan, méltósággal hömpölyög, mint az »örök óra«, melynek csak »inasa az idő«. Hogy két új lánchíddal nyergelik meg, s hogy a magyar gőzhajózási társulat lemaradt hátáról, nem törődik vele. A víz érzéketlen elem, s csodálatos, hogy ennek dacára mégis a legérzékenyebb dolgokban, például a *poétai zöngeményekben* van belőle legtöbb.

Különben ne beszéljünk most a poétai zöngeményekről a »tisztelt ház« vakációja alatt: azokról eleget referálnak sub titulo: »Országházból« a politikai lapok. Ez nem lehet a komoly tárcaíró feladata, ki a fent összerakott adatokból csak a fővárosi tavaszt akarja konstatálni; összehasonlítván azt csodateremtő fantáziájában a falusi ember tavaszával, ki a báránybégés, a megfogyatkozott szénás kazal, a fenekét

mutogató szuszék és a lejárt negyedévi prenumeráció édes szimptomáiban veszi észre Szent György napjának közeledését.

Mi, boldog pestiek! kiknek már semmi sem új a nap alatt, csak a — tavasz, kik minden évszaknak csak a kellemes oldalát élvezik, s kik semmit sem képesek már élvezni.

Mikor még csendes faludban laktál valahol az isten háta mögött, milyen ünnep volt számodra a legelső pacsirtaszó (most a pacsirta alatt Pattit érted, kinek éneke 5 o. é. ftodba kerül, amivel otthon egy negyedévre fizetted ki béresedet), mennyi gyönyört okozott, mikor kertedben a legelső ibolya ütötte fel üde fejét! De még ez mind csak kismiska volt azon örömhöz, amit akkor éreztél, ha valami kabátos embert megfoghattál faludba diskurálni egy-két napra. Hogy elpreferáncoztatok garasba egész éjjeleken keresztül, — a plébánost is befonva harmadiknak.

Ez a sok öröm most mind elveszett számodra.

Itt is látod ugyan az ibolyát, de csak az »Auslag« alatt, preferanc-kompaniához is könnyen jutsz, hanem »falusi garasod« azóta »arannyá« lett; és a jóképű, tubákpiksziséhez mélyen ragaszkodó papot, meg a fogott vendéget hiába keresnéd. Itt nem te fogod a »vendégeket«, hanem téged fognak meg »gazdának«.

Minden élvezethez könnyen jutsz, habár drágán is: de mert könnyen jutottál, tehát olcsónak nézed.

A napsugarat, vizet, a levegőt, mindent meg kell fizetned, az »alász' szolgáját«, a nyájas arcot, még a baráti kézszorítást is.

Hát még a nők szépségét!

Pedig ez is csak festett szépség! De még mennyire festett!

Igaz, hogy a nők mindenütt egyformák, falun és városban. A hiúság velök születik és kíséri a bölcsőtől a koporsóig. Ez az egyetlen kísérőjük, kihez állandóan hűk tudnak lenni.

A hiúságnak pedig ikertestvére a — festék.

Csakhogy falun még a festéknek is poézise van.

A paraszt Zsuzsi csak nagy titokban s szűzies szendeséggel feni be halavány ábrázatát s a patikában is csak nagy pironkodva meri kérni a fürge patikárius segédttől.

»Két garasért adjon... valamit... két garasért... tudja mit...«

És a fürge patikárius hogyan tudná?

Bezzeg a fővárosi Susette nem sokat teketóriázik vele, s ha szerelme árát rosszul fizeted, egész nyersen rád mordul:

»Hallja az úr! Legalább már azt a festéket fizetné meg, amit a képemről lenyalt.«

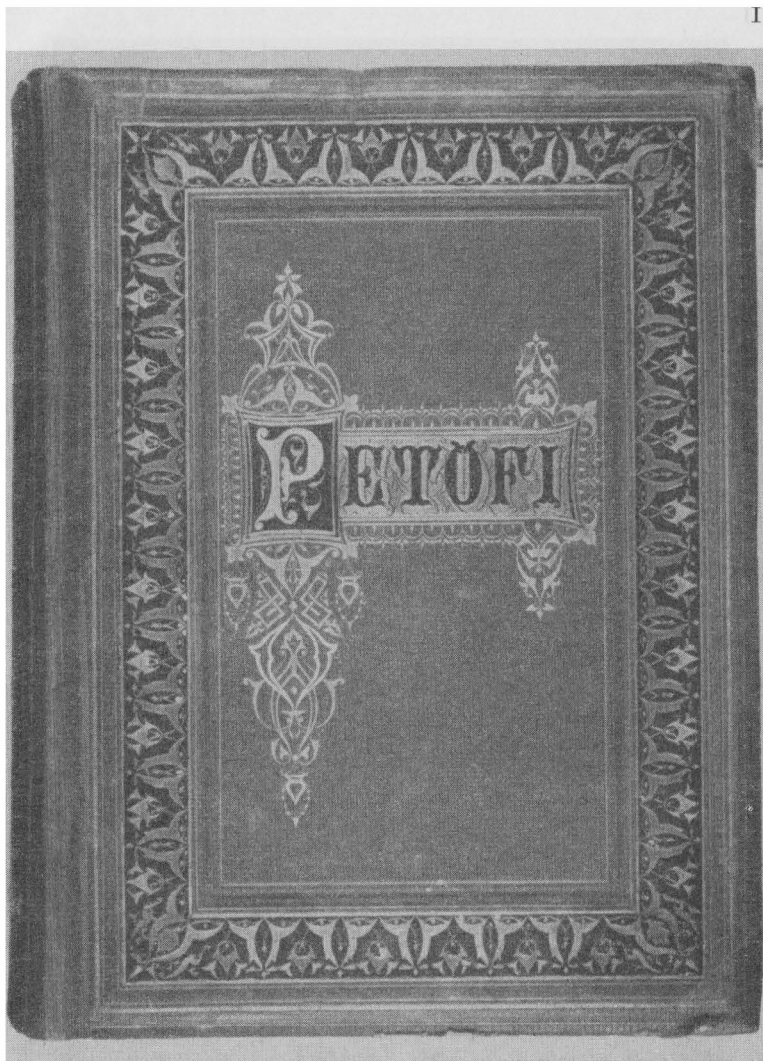
Hej, csak jobb falun lakni!

26. sz., június 27.

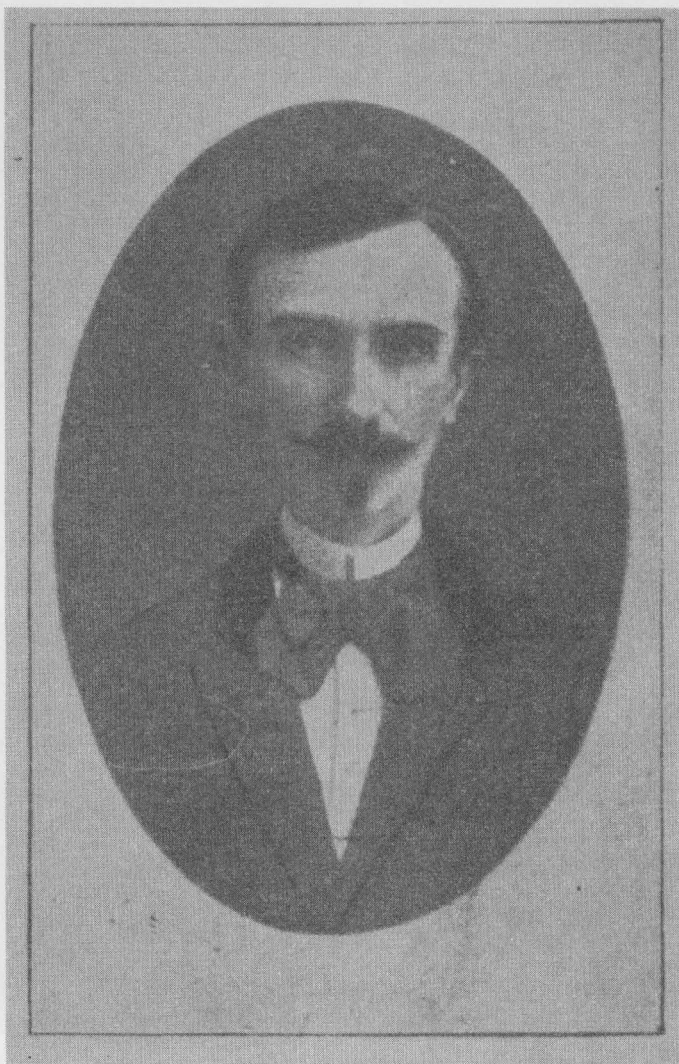
NINCS TÖBBÉ MELEGSÉG

(Tárca-féle egy fővárosi ember tapasztalatai után)

Valamelyik napon a múlt héten nagyon előfogott a spleen (életunalom), mely állapotban arra szántam magam, hogy egy sétát tegyek a Király utcában. A cifrábnál cifrább hirdetések tarkasága némileg szórakozást nyújtott. Szép és vigasztaló dolog az nagyon, hogy ez a »nagy falu« olyan gyorsan növi ki magát New Yorkká — legalább a humbug terén. A Petőfi utca sarkán egy öreg koldus ült ázsiai kényelemmel a földön, kalapját jobb kezében tartva a járkáló t. c. közönség elé, úgyhogy az a benne levő következő tartalmú nyomtatott cédulát messziről is olvashassa: »Ein armer tauber Mann bittet 1 Kr.« (Egy szegény siket ember kér 1 krt.) Valami vidéki persze erre mindjárt megesett szívvel sóhajtott volna fel: »Szegény néma!« Hanem én mindjárt eltaláltam, hogy az öregúr elunta a sok beszédet, s saját kényelme végett nyomtatásban adta ki mondanivalóját; s úgy látszik, ez a nyomtatvány eléggé jövedelmező. — De ami legjobban meglepett, az egy másik hirdetés a Király utcában, nem messze Török gyógyszer-tárától, mely a rekkenő melegtől izzadó járókelőknek bosszúságára azt hirdeti ökölnyi nagy veres betűkkel: »Nincs többé melegség.« De már ez dühbe hozott. Ejnye, akasztófárávaló svindlere! ez már istentagadás, ez túl tesz az »Egy poloskáért száz arany!«-on is. No, mindegy, gondoltam magamban, megnézem; magyar embernek nem szégyen,

Petőfi költeményeinek 1874. évi díszkiadása
Ezt a kiadást méltatta Mikszáth a Mulattató 1874. szept. 26-i számában

Pajor István

(Csalomjai)

ha rászedi a német, csak szokásos véletlenség. Beléptem tehát a hirdetéssel ellátott ajtón keresztül egy sziámi-iker sör- és kávéház-félebe.

— Nos — mondtam egy elembe szaladó s izzadt homlokát törülő kellnernek —, magok azt hirdetik, hogy nincs többé melegség?

— No, jó... persze... das ist a' kapitale Wahrheit. A fagyalt megteszi asztat, hogy nincsentöbbé hideget... .

— Vagy úgy? No, akasszanak fel!

— Tecik fagyaltot... vanilli, ribizli, csokolád.

— Hát még?

— Ananász, himbeer.

— Hozzon hát fokhagymás rostélyost.

— Ahá... az már más kategória. Mingyár szolgálom.

De a rostélyos ominózus étel lett rám nézve: megcsömöröltem tőle, másnap kilelt a hideg, s azóta csakugyan *nincs többé melegség* számomra.

39. sz., szeptember 26.

PETŐFI DÍSZKIADÁSA

Végre tehát bírjuk teljesen Petőfi költeményeit. E napokban jelent meg a pompás album alakú, képekkel illusztrált könyv, minőt még eddig magyar könyvpiacra nem volt alkalomunk látni. Méltó szobor ez halhatatlan Petőfink emlékéhez. A kötés is izletes és gyönyörű. Petőfinek majdnem minden költeménye benne van, még a tiltott forradalmi versek is. Ezen még eddig nem ismert költeményei közül legnagyobb-szerű az »Apostol«, oly költemény, mely nemcsak a mi költészetünknek dicsősége, hanem a világ bármely irodalmának egyik legdrágább gyöngye lenne. — Méltó, hogy minden magyar elolvassa és lelkesüljön rajta. A könyv ára 16 frt. — Kissé drága kiadás, minélfogva óhajtható lenne, hogy az Athenaeum-társulat, mely a kiadást rendezte, egy olcsóbb, és ha lehet, *még teljesebb* kiadást rendezzen. Olcsóbbat azért, hogy a szegényebbek is könnyen szerezhessék meg a »magyar bibliát«, teljesebbet pedig azért, mert még azon tapasztalatra

jöttünk, hogy Petőfinek több kiadatlan költeménye is van. — Magam is ösmerem kézirat után egy szép forradalmi költeményét, mely a kiadásból kimaradt. Hitelességeért nem kezeskedhetem, de hangulata s a költő egyéni jellege több mint valószínűvé teszi, hogy az csakugyan Petőfink tollából folyt. Kellemes kötelességünknek tartjuk olvasóinkkal is közölni az akkori idők ezen háborgós szüleményét, melynek címe:

»Újlesztendő napján«

Megérte ezt az évet is
Megérte a magyar haza
A vészes égen elborult,
De nem esett le csillaga,
Meg van vagdalva, vérzik kezünk,
De még azért elbirja fegyverünk
S a merre vág...
Ott hagyja fájó, mély nyomát.

Ott hagyja fájó, mély nyomát.
Haramja csorda képeden
Hogy majd az ítélet napon
E bélyeg vádolód legyen
Vádolód az ur isten előtt
És gyujtsa rettentő haragra őt
Te ellened
Ki ránk veszett fogad fenéd.

De mit az élet nekünk?
Ha lesz is, soká lesz
S mi több, mi főbb,
Az isten könyörületes;
Majd meg kegyelmet adna nekik ő...
Ne váraozzunk; a vérengző
Kutyák felett
Tartsunk magunk ítéletet.

Tartsunk oly vér ítéletet,
Hogy elborzadjon a világ
Mindaddig szórjuk rájuk
A szörnyű halálos nyavalyát
Mig hirmondónak marad csak egy
Ki majd otthon reszketve mondja meg
Hogy jaj neki,
Ki a magyart nem tiszteli!

Nekünk az isten most kevés,
Mert ő nem eléggé kemény,
Hozzád fohászkodom pokol
Ez új esztendő ünnepén
Önts szíveinkbe minden dühödöt
Hogy ne ismerjünk könyörületet,
Míg e gazok
Közül a földön egy mozog.

41. sz., október 10.

OKTÓBER 6-DIKA

Huszonöt év!

Egy negyedszázad moha földi már azt, ami ezen a napon történt. Egy negyedszázad egy fél emberi élet; sok idő, az emlékezet is megpihen, míg annyira visszamegy; a gyermekekből, akik még azt nem értették akkor, férfiak lettek azóta, a férfiakból vagy csendes, semmivel nem törődő halottak, vagy elaggott öregemberek, akik meg mármost nem értik azt, ami 25 év előtt megdobogtatta szíveiket. Aztán a megváltozott hazaszeretet is kigondolt azóta egy új divatot, s betakarta saját megvért testét a »feledés fátyolával«. Ha szeméremből tette, akkor ugyan vékony ruha rajta az a fátyol, ha pedig azért tette, hogy ne emlékezzék többé vissza arra az időre, mikor a »legszerencsétlenebb« volt; akkor könnyen elfelejti azt az időt is, mikor a »legnagyobb« volt.

Mert akkor volt a legnagyobb, mikor legszerencsétlenebb.

A szerencsétlenség csak iskolája a nagy nemzeteknek, mely megtanítja őket azokat kikerülni: az iskolára pedig visszaemlékezni jó.

Megengedem, hogy azok a dolgok, amik akkor történtek, ma már csak történelem: hanem az a tizenhárom holttest, az még ma is egy eleven valóság; valósága az égő honszeretnek, valósága a dicsőségnek, annak a fényes ragyogó napnak, melynek ők voltak lealkonyultában utolsó sugarai.

Ezeknek a sugaraknak ki kell világítaniok a föld alul is. Ezek a sugarak hasadékok törnek az »aradi sírból« és a jövő századok törzsoszlopai lesznek.

Emlékezzünk rájuk mindig: az jól eshetik az alvó hősöknek odalenn; mert mi a haza vagyunk, az a haza, melyért

éltek, küzdöttek és meghaltak, az a haza, amely nekik örökös gondolatuk volt.

Hadd legyenek ők a mi örökös gondolatunk ezen a napon.

Nem a halál napja, sem a bosszúé ez a nap: hanem a feltámadásé.

Mikor őket eltemették — akkor tudtuk meg, hogy fel kell támadnunk.

Ilyen halál után lehetetlen nem következni feltámadásnak!

Azért tehát ne is keressétek a 13 mártírt az aradi sírban. Próza az csak. Nincsenek azok többé ott. Feltámadtak és járnak köztünk, de némán, hallgatagon. Semmi mondanivalójuk többé . . . Az az egy szó, amit seregek élén villámló karddal mennydörögtek, az az egy szó — az »előre!« — ma már csak békés haladást jelent. Ki ellen harcolnának most?

A hajdani zászlót szabadon, kibontva lengeti a szél, a hajdani ellen puskaropogása pedig csak akkor hangzik, mikor vadászat van.

De most már ettől bizony nem fél senki! legfeljebb azt a megjegyzést teszi rá, ha hallja a szántó-vető gödöllői paraszt: — A király megint »itthon« van.

*

Keressük fel évenként kegyelettel az elvérzettek sírját; de ne vigyünk onnan haza se fájdalmat, se bosszúállást, hanem »erőt«.

Mert az erő forrása a nagyság és dicsőség emlékezete.

45. sz., november 6.

HALOTTAK NAPJÁN

(Csalomjai fotográfiája — A »nagy« Kálmánról —
és a »kis« Kálmánkáról)

Az ember sokszor nem gondolkozhatik arról, amiről akar, hanem ami az eszébe jön. Azt körülbelül tudja mindenki, tehát nem is sokat bizonyítgatom, hanem egyszerűen tárgyamhoz térek, ami ugyan nem vág a halottaknapjába, hanem amennyiben ezen a napon történt velem, nem datálhatom

előbbről. No, de kezdjük előlről. — Olvasóim bizonyára ösmerik Csalomjait még a múlt télről, ha nem is személyesen, de legalább szatírái után. A »Leszármazásunk«, »Becsület útja« és »Börtönrendszer« az ő tollából folytak. Ez a Csalomjai mégis valóságos szfinksz, valóságos rejtély és titok. Van, nincs. Senki sem ösmeri. Ezer ember közül egy tudja csak elmondani, hogy neki van olyan ismerőse, akinek van egy komája, ki egyszer valahol a mátrai rengetegekből bolyongva egy agg, nagy ősz szakállú remetére akadt: az a remete Csalomjai. Egy nagy fehér falú kunyhóban lakik: az a fal telidőn-tele van írva szatírákkal. Csak egy diurnista kellene, aki a kormány költségén lemásolná onnan.

— Ah, diable! — sipít fel egy fiatal irodalmi nevezetesség —; én ösmerem azt a Csalomjait, múltkor együtt lumpoltunk a »Neue Welt«-ben. Nagy balek. Még a »hölgyekkel« is »parabolákban« beszél.

Egy harmadik ember tagadja ezt a verziót is. — Tévedtek, barátim. Csalomjai a római pápa őszentségének borbélyja. Pozitíve tudom. Hát nem érzik le verseiről a szappan? Szép tőle, hogy édes anyanyelvét nem felejté el a Vatikánban. A pápát ő tanítja magyarul.

Egyszóval, senki sem tudja, hol lakik, kicsoda. Egyik azt állítja, hogy fiatal ember, másik, hogy öreg táblabíró, van aki álnévnek tartja a »Csalomjai« nevet, de az igazsághoz annyira nem jár közel senki, hogy valóságos nap hőse lettem, midőn közbevágtam, hogy: »De én igazán ösmerem ám Csalomjait. Ma küldte éppen az arcképét is. Levelezni is szoktam vele.«

Persze, hogy mindjárt nyakamba csimpészkedett egy képeslap szerkesztője, s kért, adjam oda kölcsön, míg kimetszeti, hogy a jövő vasárnapi számban megjelenjen.

El is küldtem másnap egy üres borítékban. Életrajzi adatokat is ígértem, de nem volt időm: különben is eleget beszél az arc maga: magas, széles boltozatú homlok a szatírák talaja, vastag szemöldök elárulja a megyei tisztviselőt, kis spanyol szakáll a lovagot, az udvarias férfit, ki még most is szereti a szépnemet, gondosan ápolta haja mutatja a kulcsin szeretetét, mely irodalmi munkáin is előmlik, sovány testalkata kétségbevonhatlanná teszi a szobatudóst. Summa summarum 40 éves. Divatosan van öltözve. Hiába, nem

tartozik a »maradi« emberek közé azért, ha a régi római »Carmeneket« fordítja is. Szinte látszik örök mosolygó ajkairól, hogy bizony még egy-egy olyan verset is megersztünk néha, melynek címe »Hozzá!« vagy »Ó«.

A második virágzás — a legkellemesebb virágzás.

Vasárnap este kimentem egész csalájjal a Kerepesi temetőbe. Nekünk is vannak halottaink. Egy rövid év alatt három halott. A nagyszülék és az unoka. Távol alusszák innen örök álmukat, de azt meg kell éreznie a halottnak is, ha hozzátartozóinak fájó emléke szél alakjában besivít a sír és a koporsó hasadékain és azt suttogja az érző csontoknak: »Ti drágák vagytok nekem. Gondolkozom felőletek! Álmodjatok énfelém. Álmodjatok szépet és igazat!« Oh, a halottak nevénapja a szív ünnepe: a legnagyobb ünnep.

De Pesten nem az. Itt mulatságból, divatból megy ki az úri rend s potya látványosság iránti hajlamból a buta tömeg. Ki törődne ott a halottakkal, ahol az élők valódi érzéketlen állatokká vannak lealjasodva. Itt nem jönnek a temetőbe érezni, megemlékezni, hanem csevegni, politizálni.

Az ezer meg ezer kivilágított drága sírkő között hullámozó néptömeg most is miről beszél?

Legtöbbje a Ghyczy javaslatait kritizálja. Ghyczy úgy akar segíteni a nép terhén, hogy fölemeli az adót. Lucus a non lucendo. Lächerlich! Muszaj azon nevetni.

— Ne beszéljünk most a javaslatokról. Mit gondolsz, halottak napján!

— Nos, mért ne? Hát hisz ezek a javaslatok is halottak. Halvaszülött halottak. Sicherre lehet fogni. Fogadjunk.

Valaki megszólít engem is hátam mögött.

— Jó estét. Szervusz, öcsém!

Megfordulok. Hát a képeslap szerkesztője áll előttem, kinek Csalomjai fotografiáját küldtem tegnapelőtt.

— Ti is itt vagytok? Ki az ördögöt gyászoltok itt?

— A mi kis Kálmánkánkat.

— Ah, quel naivetät! — kiált fel szerkesztő ismerősöm, ki minden európai nyelvet összezavar. — Egy gyereket gyászolni! Milyen eszmeszegénység! Egy bornyút gyászolni, azt már értem, mert az megér circa 16 írtot, — de egy gyereket! . . .

— Hagyjuk ezt — mondtam. — Richtig! Megkaptad a Csalomjai arcképét?

— Köszönöm, barátom, köszönöm. Megvan, már ki is van metszve, a jövő vasárnap hozom, de csak hátul a szerkesztői mondanivalók előtt, mert egy szemernyi életrajzi adatom sincs.

— Nos, hogy tetszik?

— Brr! hogy lehetsz ilyen maliciózus? Quelle question! Hiszen egyetlenegy foga sincs. Nem szeretnék vele négy szemközt lenni.

— Pedig mondhatom kellemesen töltened vele. . .

— Eredj, kópé! neked rokonod?

— Nem, hanem jó viszonyban vagyunk. . . .

— Viszonyban? Hiszen öreganyád lehetne. Ah, vagy úgy, irodalmi viszonyban! Mindenesetre érdekes, nagyon érdekes. Egy magyar Sand George. Egy vén boszorka, aki a klasszikusokat fordítja. Ridicule et sublime, édes barátom. Különbem nem tagadom, hogy ez a te Csalomjaid *valaha mégis szép asszony lehetett*. Valaha, nagyon régen. . . Szervusz. Sietek. Köszönöm a képet, nagy foróre-t csinál vele a lapom, majd meglásd!

Azt hittem, az én szerkesztő barátom megbolondult, s azért beszél úgy összevissza; hanem aztán világos lett előttem, midőn hazaérvén kezembe vettem az albumot, s egy kis vizsgálódás után rájöttem, hogy Csalomjai arcképe helyett *egyik nagynénémét küldtem el* tévedésből a szerkesztőnek, ki természetesen nem gondolhatott egyebet, mint hogy a Csalomjai név alatt nő lappang: de arra talán mégsem gondolt, hogy olyan nő, kit ha az a csúfság ér, hogy tisztos öreg arcát újságba találjuk pingálni, az egész európai sajtót agyonüti nyelvével bosszújában; mi ketten meg akár mindjárt menekülhattünk volna Amerikába.

Ilyen nagy veszedelemtől mentett meg az a körülmény, hogy halottaknapján találkoztam a szerkesztővel, s idejekorán alkalmam lett megakadályozni a szerencsétlenséget — mely már csak egy paraszthajszál híja, hogy le nem csapott.

ŐSZ

(Fővárosi fecsegések)

Az utolsó fecske is elment és az utolsó honatya is megjött.

Mind a kettő rendeltetését teljesíté; amaz megrakta fészkrét, kikölté fiait, megvárta míg megtollasodnak, aztán szárnyra ereszté őket és maga is odább röpült; emez pedig azért jött, hogy megkopassza fiait, be sem várva míg megtollasodnak, s velök ő maga is úgy tegyen, mint a pillangó, mely a gyertya lángjába szeret röpülni.

A gyertyatartó már ott áll az asztalon, s Ghyczy siet a vékony faggyúgyertyát meggyújtani a hazafiség gyufájával. Nyirkos gyufa. De még nedvesebb a gyertya bele, s félő, hogy kísérteties világa lesz, ha meggyúl. Mindenki igazgatja arcvonásait, hogy a fény rendben találja. Jaj akkor, ha az *igazi arcok* tűnnének szembe a megvilágításnál! Különben anyai bizonyos, hogy a koppantónak elég dolga lesz, s hogy sokan vannak, kik sokkal jobban szeretnének *sötétben maradni*.

No, de félre a politikával! Ne csináljunk magunknak kellemetlenséget! Főlösképpen arról sokat írni, beszélni: — most az egyszer bizonyosak vagyunk az országgyűlés felől, hogy működése nem lesz nyomtalan. — Nyomát megérzi mindenki — adókönyvecskéjében.

Okosabb, ha más tárgyba kapunk, mégpedig fölvelt címünkhöz képest egyet-mást konstatálunk az időjárásról. Komor őszi idő. Az öreg Dunán estenként s reggeltájban szinte harapni lehet a ködöt. Hajót nem látunk a nagy, fejedelmi folyón, csak hallunk. Zakatol, füttyöl a sok propeller, vidítja az ősziösen öltözött publikumot, melynek köhögési koncertje felülmúlni látszik magát a zakatolást is. Kilenc ember közül legalább tíz szenved náthában. — Ez csalhatatlan jele a novemberi időnek.

Egy öreg táblabíróval kezdek diskurálni a propelleren az időről.

- Irtóztató köd, komisz nedves időjárás! . . .
- Az ám. . .
- Már derek is járnak.

MAGYAR NÉPLAP

Alkotmányok
Magyarország 17. sz. sz. sz.
közértelemre való közlésére
szükségesnek tartottak

politikai s vegyes tartalmu közlöny.

**Külsőnk része nem szűnik, hanem,
valamint átvéltja s „Múlattató” is, egy egy évről átvételre.**

MAGYARORSZÁG
Hírlap-közvetítői dr. sz. sz.
Hír- és közértelemre való közlésére
szükségesnek tartottak

Előzetesi felhívás
a
„Magyar Néplap”
Külsőnk részének politikai cikkeiért,
és a
„MÚLATTATÓ”
Külsőnk részének az előző évfolyamok alatt.
A két lap egyetlen ára:
egyes évre 6 ft. — kr.
fele évre 3 — 50
negyed évre 2 — 50
Ki nyitva fenntartottak költői és egyeszeres
előzetési díjat, annak negre díjtel-el-
dárvalól szolgálnak.
Feltűnővélték az előzetési díjat a „Magyar Néplap” kiadványaira Budapest IV. meg. 31. sz. sz. sz.
A kiadványokról.

Bevezetés

Eznap mindenki érezte, hogy valami politikai helyzetünk tartoztatott. Helyzetünk vagyunk-e? Vagyis mit a rossz gondok a magunkozza kiállítására és társadalmi köztudatra és arra, hogy nem csak az országos ügy, hanem a helyzetünk is egyenlőtlen, mielőtt az országos ügy felül emelkedne az országos ügy felül. És az országos ügy felül emelkedne az országos ügy felül. És az országos ügy felül emelkedne az országos ügy felül. És az országos ügy felül emelkedne az országos ügy felül.

pedig azért mert az emberek bár elájulnak és a jobbra, úgy vannak nekik az eseményekkel mint a hogy a mielőtt társadalmi előfeljára az a nemlelteti rogtánban, hogy az ember csak akkor nyúljon a lecsúszás, mikor a szomszédja már ott kezd.

A mi bajunk

Kormányfőinknek, országos képviselőink, újságíróink köztül utóbbi időben sokan találtak, hogy tehát voltaképpen mi lehet az a bajunk, mert az országos ügy felül emelkedne az országos ügy felül. És az országos ügy felül emelkedne az országos ügy felül. És az országos ügy felül emelkedne az országos ügy felül.

betűszó megőzött volna állami pónársínkat, a így nem kellett észlelve a rosszat még országos bizalomleltekkel megőzöttünk, hanem mondanak előre, a hiszem, után, a teremtenek oly állapotokat, melyek az országot feliragozták.
Hatalmunk három 90-jévedelmi forrás van: a bűns, a borús és a dobás.
Ezek közül azonban az első ma már nem oly jelentékeny, mint régebben most Amerikának s Észak-Amerika hatalmas városaiattalátka valak, a bűns term-les-lyen, annyira hogy nemcsak lekapottat galna-kivételnek, de újabb hibben s rossz, termes, rosszat adt, miatt jelentősége be-hozatalra szerült, tehát jövédőt forrásaink eme ágara többé nem számítan-unk meg hátrán, mint azelőtt.
Hátra van még másik két fő jövédelmi forrásunk.
Ezekkel azonban nagyon meztelen- bantunk el alkotmányos életünk két évté- ben: elhárítottuk a démant, a beletünk a démant-váltogat, a mit nyertünk vele? Nemcsak mint amint, mit a démant- gánda rosszalhat ad, miatt mint a démant- korszakában, annyilyen akkor az igaz- démant kellett adni kezűnk, de csak akkor, ha termeltünk most pedig akar terem, akar nem, főként kell a démant- váltogat, illőben végrehajtás után ve- zünk meg rajta, ha azonban nem bors- tób, az igaz, miatt akkor volt mi de- démant adt, de miit eddigünk, vele ho- gyan értékesít, mikor nyakában a regal, melyet törvényhozásunk hírelettel levezni vállalt, pedig a démantváltogat fő vénybe letartás, al egyeztetre kellett vol- na a regált megadottaitat is kimondni, mert amint a viláki irtott mellet, mi rosszak valamivel, mert fáradtak is kell érte, akkor, midén borsnak, ha- ox- termelt, poter-son kell eddigünk az mag- agram, vagy a börtönök, mert kiföldi vásárlás nem számítathatunk; azok eddt hatámsa gör a kivétel-váram, s aki eddt irtó, a főnké, magunk pedig az ország- állásunk legve nem merjük ki, egy egyetlen verünk: az ország vagy a bört- önkéntevő szabja meg borsnak ar.
Elnyújtatásaink hozatunkay ny- máss pedig az ő-bény-árfalmotól megég- lép rank szállítás mo 30 politika, melyről

A Magyar Néplap 1874. évi első számának címlapja

— Ühüm. . .

— A korzó csemete pipaszárain kedvetlenkedő levelek is sárgulnak.

— Az ám. . .

— No, én csak azt mondom az idő jeleiből — okoskodtam odább —, hogy esztendőre megint itt lesz a kolera. Olyan valami rossz szag ütötte meg orromat az imént.

— Meghiszem azt, egy hajó fokhagymát hoztak erre az imént.

— Dejszen kolera van a levegőben: nekem ne mondja senki!

— Itt éppen nem lehetne azt megérezni, a Dunán. . . Azaz hogy mégis. Taval elvitte a *magyar gőzhajózási társulatot*.

— Az nem is annyira kolera volt, mint inkább hektika. Pedig a kolera mégis többet ér. . .

— Hogy-hogy? — kíváncsiskodék az öregúr.

— Mert a kolerának vannak jó oldalai is.

— Természetes. Megfogyunk egy kicsit.

— Ez csak az egyik jó oldal. Annál jelentékenyebb a többi. A koleraidőben szerzett *hazafias érdemek és a tömérdek haláleset*. Wenckheimnak szórakozás amaz, Ghyczynek örökösödési százalék emez. . .

. . . Halt! Megint politika! Megint a Ghyczy-adójavaslatok! Megdőbentem. Ez már nem is az eszmék egészséges logikája, hanem betegség. Olyan mint az egyszeri jogászé, kit akárhova indult is el otthonról, önkéntelenül is mindig a »Fílinger«-be vitte lába.

Kétségbe voltam esve. A politika kábító gőzétől elcsavart fejemet akartam kihúteni a szabad levegőn. Elhatároztam, hogy a mai napon megpihenek, nem megyek klubba, kikerülök a politizáló specialításokat ezer ölről, újságot kezembe nem veszek, mert gyűlöletes az annak, aki maga is azt szerkeszt; még csak nem is gondolok olyasmire, mi a politikával összefüggésben van, — s íme az eredmény: hogy legyek képes bármi tárgyról gondolkozni, vagy nyissam ki szájamat bármely kérdésben, ha rendesen ide érek, ahonnan futni szeretnék.

Egyet füttyent a propeller. Budán vagyunk. Kiszállok, s vitetem magam fölfelé a siklón. Aztán füttyörészve, gondtalanul hallagok a vár csendes kövezetén, szemem behunyom,

nehogy a Henczy szoborra essen tekintetem, amitől nyomban a »Magyar Ujság«-ba való cikk-matéria szabadulna bele rusztikus természetűre parancsolt s úgyszólván pihenő ideáim közé.

Így behunyt szemmel egyszerre csak beleütődöm a Henczy-téren egy régi ismerősembe.

— Hahó!

— Szervusz, Guszti! Hova sietsz?

— Oda, ahova te. . .

— Nehezen hiszem; én azért jöttem ide át, hogy *falun* töltssem a délutánt. Szórakozni akarok.

— Eh bien, én is. Gyerünk hát valahova. Teszem azt a »Politische Kreisler«-hez. Jó bora van.

— Brr! Benne van a nevében a »Politische« szó. . . Oda nem megyek.

— Mit tesz az? Miféle új bogarad van megint?

— Megesküdtem, hogy ma nem diskurálok az időn kívül egyébről. Az a legártatlanabb téma.

— Legokosabb is. Nézz csak fel oda a pénzügyminiszteri palotára. Ghyczy éppen kinéz az ablakból: ő is az időjárást nézi. . .

— Pihen, szegény. . .

— Dehogyan pihen. . . inkább ilyenkor néz valósággal a pénzügyek után. . .

— Hogyan?

— Hát úgy, hogy az időjárás az a »fundus«, amiből a deficitet fedezhetni véli. Ha az úristen, teszem azt, vagy húsz esztendeig szakadatlan valami különös jó termést irányozna elő. . . jó teleket, májusi esőket. . .

— Szervusz. Két hétig nem beszéllek senkivel.

1. sz., 1875. január 1.

A KARÁCSONY

A kereszténység legnagyobb ünnepe. Még a téli természet is ünnepi köntöst ölt a Jézus nevenapjára.[!] Falun a karácsony kimeríthetetlen bányája a költészetnek. A Luca-széket karácsony estejére készítetteti el magának a hajadon, Luca-nap-

tól kezdve mindennap faragtak rajta egész az éjféli miséig. Az éjféli misén, ha ráül arra a székre, meglátja jövődélbelijét. Mennyi minden esik erre a napra! A gyermeknek ajándékot ad a kis Jézus, még úgy is, ha előtte való hetekben ugyancsak ráijesztett a Mikulás. A »betlehemesek« éneke megzendül az ablak alatt. Azalatt asztalra kerül a gazdag, mákos-csíkos, káposztaleveses vacsora; a kedves mama éléstára összes kincseit felrakja, ostyát, diót, almát sat., mert ma van az a nap, amikor annyira jól kell laknia a szegényembernek, hogy se állni, se ülni, se megmozdulni ne bírjon. Mikor azután annyira jóllaktak, még akkor is folyvást piszkálkodnak az ételekben, mert illő, hogy a Jézuska nagy bőséget hozzon magával. Minden családtag behunyt szemmel kivesz a tálból egy diót, feltöri, s ha az ép belül, egész évben nem lesz beteg, míg ellenben, ha a dió bele hiányos, sok nyavalyáskodásnak néz eléje.

No, de ha ilyen rossz jóslatot hozott is a dió, az illető könnyen felejtí a »gondúzó« borocská és a meleg kályha mellett: ahelyett, hogy búsulna, inkább vígan »durákozik«, az éjféli miséig: amikor is az egész háznép apraja-nagyja felkerekedik, hogy jól felcsizmázza a csikorgó havat meglábolja az istenházáig. Az apró-cseprő népségnek majd a szeme vész el a nagy álmodástól, de azért mégsem maradnának el a világerért, hogy a kis Jézuska ajándékát meg ne köszönjék, s a kizárólag e célra fogott verebet ki ne eresszék a templomban.

Ez a falusiak karácsonya! Gyönyörű idilli kép, mely amily naiv, épp annyira magasztos. — Nézzük mármost ellentétül a fővárosiak karácsonyát!

Karácsony előestejének napján zsúfolva vannak a zálogházak és a különféle zálogra kölcsönző zsidó üzletek. A szegény ember utolsó kabátját is bezálogosítja, hogy egész évben éhező családjának legalább Jézus születésnapján adhasson kenyeret, s gyermekei ne dideregjenek a fűtetlen szobában. Betlehemesek nem járnak, minden olyan sivár, elhagyott, s ha meg is gyúl a szokásos két szál gyertya, csak nyomort világít be a rideg szobába. A gyermekek itt nem mosolyognak, nem örülnek, az igaz, hogy a Mikulás sem bántotta őket, de a kis Jézus is hátatfordított nekik. A vidám »durák« is elmarad, az éjféli mise pedig csak gazdag embereknek való, kiknek meleg ruhájok van.

Mindenütt nyomor, sivár elhagyatottság, mi megvan máskor is ugyan, de sohasem fáj annyira, mint éppen szent karácsony estéjén.

Természetes, hogy a fővárosban is másképp van a gazdag embereknél, kik mindenféleképp iparkodnak ez este szeretettjeiknek örömet csinálni, ha a falusi költészet nem játszik is oly nagy szerepet. — A boltok és kirakatok tündéri fényben csillognak a sok gazdag ajándéktól. Egy-egy főúri karácsonyfa néha ezrekbe is kerül.

Mindez azt mutatja, hogy a karácsony a szeretet ünnepe, s hogy az embernek az a legszebb feladata, ha örömet tehet másoknak.

A szeretet az a kapocs, mely az emberi társadalmat összetartja, mely a lelket megnemesíti, s melynek minden cselekedetünkben irányadónak kell lennie.

Szeressük egymást mindnyájan, s megtaláltuk a legdrágább kincset, melynek keresésében fáradozik az emberi nem, a — boldogság kulcsát.

Bár nem sokan — de mégis vannak, kik azt már meg is találták a szeretetben.

A kis Mária Valéria királykisasszony gazdag karácsonyfát állíttatott fel Gödöllőn; aztán összehívatta az egész falu gyermekeit, s ő maga osztotta ki az örömben úszó szegény parasztgyermekek közt. És csak miután előbb a szegények öröméhez járult, vezettetett be őfelsége a királyné belső szobájába, hol viszont mamája számára állított fel gazdag karácsonyfát.

A budapesti árvaházakba is benézett a kis Jézuska, hogy az apátlan-anyátlan árváknak örömet csináljon. A jótékony-ság bőven gondoskodott a kis szegényekről. Az ünnepély, midőn elöljáróik szétoszták az ajándékokat, könnyeket csalt a jelenlevő közönség szemébe.

Ezek az elérzékenyülés nemes könyűi voltak, ékesen tolmácsolva, hogy milyen szép a jótékony-ság!

És mégis milyen kevesen gyakorolják.

44–52. sz., november 1–december 27.

AZ ÍRÓI TULAJDONRÓL

Ha vannak a történelemben évek, melyekben inkább észrevehető a gondviselés áldástosztó keze, mint másokban, úgy az 1440-ik, melyben Gutenberg János feltalálta a könyvnyomtatást, bizonyára egyike azoknak. Ha a tudomány és felvilágosodás legnagyobb javai az emberiségnek, ha mi sem kívánatosabb, mint a műveltség minél általánosabb elterjedése, fejlesztése és biztosítása: akkor a sajtó, mint annak fő-tényezője, valóban a legbecsesebb adomány, melyet az ég valaha juttatott a halandóknak. S ezen ajándok értékét vég-hetetlenül emelte azon körülmény, hogy éppen a XV. század közepén, az újkor küszöbén lett osztályrésze nemünknek. Akkor menekült nyugatra a keleti barbárság elől a hellén irodalom, akkortájtban léptek föl a reformáció úttörői, és csak néhány évtizeddel utóbb született ama férfiú, kinek csapásai alatt nyíltak föl azon börtönök kapui, melyekben a római hierarchia fogva tartá Európa szellemét. A régi klasszikusok nem lettek volna az egész nyugat tanítóivá, Luther és Melanchton, Zwingli és Calvin szava nem hatotta volna át egész világrészünket, ha műveiket csak hosszú időt igénylő másolás által lehetende többszörözni, ha egy könyv ára most is meghaladja vala terjedelmes jószágok értékét. Ha a mainzi patricius találmánya nem ezerszerézi az irodalom termékeit, az újra ébredező tudomány gyöngye világa könnyen eloltathatott, az elfogulatlanabb vizsgálódás, gondolkodás első kísérletei könnyen elnyomhatták volna. Ha Gutenberg nem él, az angol nem nevezhetné talán büszkén magáénak Newtont, az olasz Galileit, a német Copernicust és Keplert; a világ talán sohasem ért volna francia forradalmat, a modern civilizáció vívmányait talán sohasem élvezték volna.

Azonban valamint a lángész és az emberiség javáért buzgó erény, úgy a cudar haszonlesés is előnyére tudta fordítani a dicső találmányt. Alig jutott Gutenberg művészetének ismerete többek birtokába, s már is a jogsértésnek kártékony eszközévé lőn némelyek kezében, s Luther korában már oly gyakori vala az írók és jogutódait illető haszonvételeket utánnyomás által álnokul magához ragadni, hogy a reformátor egyik művében következőleg kénytelen kifakadni: »Ugyan már mi az, édes nyomdász uraim, hogy egymást oly nyilvánosan raboljátok és lopjátok és egymást úgy megrontjátok.« Majd a törvény is fenyegető szavakat hangoztatott az írói tulajdon védelmére, s utóbb a bölcsélet és jogtudomány is ráfordította figyelmét e tárgyra. De dacára annak, hogy az erre vonatkozó fejtegetések már egész irodalomná nőttek ki magukat, a vitás pontok még máig sincsenek eldöntve, és a szerzők nézetei jelenleg is homlokegyenest ellenkeznek egymással. Komoly feladat tehát, hogy a vélemények idestova hullámzásában, nem pedig hol az egyik, hol a másik oldalra hanyassunk, igyekezzünk meggyőződést magunknak szerezni az ügyben és szilárd álláspontot nyerni. Tegyük tehát az írói tulajdon kérdését gondolkodásunk tárgyává: határozzuk meg annak fogalmát, keressük fel jogcímét, vizsgáljuk meg, hogyan ruházható át, meddig tartson, miként sértetik meg és miként védetik?

Írói tulajdon alatt értjük mindazon jogokat, melyek a szerzőt művéhez illetik: nevezetesen a mű gépleges sokszorosításának és közrebocsátásának, valamint az abból származó anyagi haszon és írói hírnév kizárólagos élvezeteinek jogát. Mely címen alakulnak e jogok, aziránt igen eltérnek a jogászok nézetei. Legtöbbsen a tulajdont tekintik annak, mégpedig vagy a munkában foglalt gondolatok, vagy azon idom tulajdonát, melyben a szerző azokat kifejezte. Leginkább ezen elméletre vannak fektetve az idevonatkozó törvényhozások is. Némelyek viszont a kirekesztő vagyoni jogi haszonvétel kiadáskori fenntartásában; mások a munkát illető jutalomban találják az alapot; ismét mások az írónak munkája iránti kizárólagos szabad rendelkezési jogában keresik a forrást; végre Kautz minden könyvet a szerző által a közönséghez látható beszédjelekben intézett beszédnek néz, melyet csak

ő maga vagy megbízottja tarthat. Mindezen érvek használhatók ugyan a szerzői jogok oltalmára: az elsón kívül azonban valamennyien csak külerődök, melyeknek egy belvárra kell támaszkodniuk, mely nélkül az nem tartható, mely nélkül az első rohamra elesnek. Ezen főerősség az első helyen említett jogcím, a tulajdon. Mert az író csak akkor rendelkezhetett kizárólag szabadon művéről, ha ez tulajdona volt; csak akkor tarthatta fenn magának a kizárólagos vagyoni haszonvételt, ha ahhoz joga létezett, mely ez esetben mi másból folyhatott volna, mint a tulajdonból. A munkát — mondják — jutalom illeti. Ez erkölcsileg mindég áll, de vajon jogilag is-e? Igenis, követelhetünk díjat munkánkért, de csak akkor, ha azzal megbízattunk. Legtöbb esetben azonban mutathat-e fel a szerző műbér-szerződést? Ilyenkor az író tehát csak úgy formálhat igényt a munka jutalmára, ha munkája által tulajdoni tárgyat alkotott, melynek árába a műbért is betudhatja. Végül Kautz tételét illetőleg csak akkor tilthat el mást a beszéd tartásától, ha ezen beszédhez tulajdonjogát tudja bebizonyítani.

A szerzői jognak tulajdoni minőségét sokan kétségbe vonják, mert — úgymond — nem bír a tulajdon kellékeivel, miután *a*) a gondolat fölött, ha egyszer nyilvánított, abszolút lehetetlenség kirekesztőleg hatalmat gyakorolni, hiányzik tehát minden harmadik kizárásának joga (*jus excludendi tertii*); *b*) az eszmék tulajdoni keresettel (*rei vindicatio*) vissza nem szerezhetők; *c*) a szerző azoknak tulajdonát magát kizárólag át nem ruházhatja másra.

Azonban kétségtelen, hogy az író, míg gondolatait magában tartja, azoknak azon egyénleges idomban, mint benne alakultak, teljes tulajdonosa; mivel vagy újak s így övéi, vagy elsajátította azokat, mi egészen jogos, mert azáltal, hogy mások gondolatait — mint uratlan dolgokat — fölvette magába, senki jogát nem sértette. Azon egyénleges idomban, mint benne alakultak, mert ugyanazon eszmék ugyanazon időben több ember agyában is keletkezhetnek, de egyénleges természetüknél fogva azokat ki-ki más alakba önti, s ezen alakban tulajdonai. Miképp ez értelemben véve, míg azokat nem közli, joggal nevezhetők ilyeneknek, kiviláglik a következőkből. Róluk azon kifejezésben, mint benne rejlenek, másnak nincs

tudomása, tehát arra nézve nem is léteznek, tehát nem gyakorolhat fölöttük hatalmat, tehát őket magáénak nem is akarhatja tekinteni. Továbbá szabadon rendelkezhetik azokról a törvény határain belül: akár részben vagy egészben közölheti ezeket másokkal, akár sírba viheti magával, akár maga bocsáthatja közre, akár mást hatalmazhat fel arra.

Hogy azoknak tulajdonát úgy át nem ruházhatja másra, miszerint maga is birtokukban ne maradjon, nem döntheti meg állításomat; az eszmék nem bírnak mennyiséggel, kiapaszthatatlanok, s ha egy világ részesítették is azokban, mégis az egésztest nyerheti annak minden polgára. A szerző tehát azért, hogy azokat magát kirekesztőleg át nem ruházhatja, nem rövidíti meg az átvevőt; annál kevésbé, midőn ezen szellemi tulajdont az átruházás után sem ő, sem jogutódai jogosan többé meg nem támadhatják és annak visszavétele különben is lehetetlen.

De — fogják ellenem vetni —, ha megengedjük is, miként a gondolat a maga sajátlagos alakjában tulajdona az írónak, míg azt mások nem ismerik: nem váltak-e gravitáció törvényei, mihelyt azokat Newton kihirdette, az egész angol nemzet, sőt az egész emberiség tulajdonává? Igaz, hogy midőn az író gondolatait nyilvánosságra hozza, megszűnik azoknak egyedüli tulajdonosa lenni. Azonban vélelmezhetjük-e jóhiszeműleg, miszerint midőn azt tevő, mást engedett volna meg a közönségnek, mint hogy a művében foglalt eszméket, ismereteket magába felvegye, gondolkodása, bírálata tárgyává tegye, sőt hogy egyénileg útidomítsa, s ezen eltérő alakban terjessze azokat, hogy lemondott volna egyszersmind az azok közzétételéből húzható jövedelemről, tulajdont alkotott munkájának méltó jutalmáról — s mivel azt másképp el nem érheti, művének sajtó útján kizárólagos többszörözése és áruba bocsájtásáról? Valóban — hacsak az ellenkezőt világosan ki nem jelentette — logikai kényszerűség feltennünk, miszerint művének vagyoni jogi haszonvételét kirekesztőleg magának tartotta fenn. Mégpedig teljes joggal, mert a még közzé nem tett gondolatok, amint kimutattuk, egészen tulajdona voltak, tehát szabadon rendelkezhetett azokról, ennél fogva a kizárólagos vagyoni jogi haszonvételt, mint a tulajdonjogoknak egyik részét is fenntartotta magának, s ezen rész mármost éppoly tulajdona, mint

vala előbb az egész. Ebből folyólag ezen vagyoni jogi haszonvételtől kirekesztőleg is intézkedhetik szabadon, következőleg átruházhatja azt másokra is; jelesen átszállíthatja ezen jogot végintézkedés alakjában törvényes és végrendeleti örökösökre, sőt átszármazik ez ab intestato a törvénynél fogva is; szintűgy átviheti azt továbbá minden más, egy és két oldalú visszterhes és visszterhetlen jogügyletek útján, melyek tekintetében a dolog természete azt megengedi, adásvevés, ajándékozás, cessio, csere, bérlet stb. által. Ezen jogügyletek közt leggyakoribb a kiadási szerződés, miért is erről tüzetesebben fogunk szólni.

Ha a szerző vagy jogutódai a mű nyomtatásának és eladásának jogával maguk nem akarnak élni vagy nem élhetnek, kiadási szerződésben átruházhatják azt alkalmas egyénre, a kiadóra. Ezen kötés a szerző, illetőleg jogutódai számára a munka kinyomatását és terjesztését, a kiadó számára pedig annak sajtó általi többszörözését és a példányok könyvtári forgalomba hozatalát kizárólagosan biztosítja.

A szerző (jogutódai) azonkívül kötelezi magát, hogy a kéziratot a meghatározott időben és tartalommal átadja, a kiadó pedig rendszeresen bizonyos tiszteletdíj fizetésére, minék az osztr. polg. törvénykönyv szerint a kézirat átadásakor kell történnie. Mi azonban az eziránti szabad egyezkedést ki nem zárja. A porosz Landrecht ezen szerződésnek írásba foglalását követeli. Ha a nyomtatandó példányok mennyisége meg nem állapított, a kiadó bárhány nyomtatást rendezhet, mely alatt a műnek változatlan alakú és réttű lenyomata értendő. Ha pedig a példányok száma meghatározott, a porosz Landrecht az új nyomtatást csak úgy engedi meg, ha a kiadó az írónak az első kiadásért járó honorárium legalább felét fizeti. Az új kiadást eszközölni azonban, azaz a munkát más réttben vagy változtatott tartalommal kiadni, a szerző életében csak új szerződés nyomán szabad. Halálával mind az osztrák, mind a porosz törvényhozás megszünteti ezen megszorítást. De midőn más kiadó akarja ezt tenni, mi természetes, csak akkor állhat be, ha sem az első, sem jogutódai már nem élnek: a porosz Landrecht tiszteletdíjt rendel a szerző örökösének. Midőn a szerző akar új kiadást rendezni, új szerződés kötendő. Ha az első kiadás még nem kelt volna el, a kiadót egyszersmind a még fennlévő példányokért az író részéről kármentesítés

illeti, mely a porosz jog szerint ez eladatlan példányok könyvkereskedési árában áll. Mind az író, mind a kiadó visszaléphet a szerződéstől. Nevezetesen az író, akkor, ha a kiadó nem tartja meg a föltételeket. Ha a szerző művét többé közre bocsátani nem akarja, kárpótolni köteles a kiadót. A kiadó felbonthatja az egyességet, ha az író a kéziratot nem szolgáltatja a kiszabott határidőre; ha ez a szerző hibájából történik, kártalanítási keresetre nyer jogot; továbbá ha a szerző változtatásokat akar tenni munkája alakján vagy terjedelmén, mégpedig kármentesítés igényével, ha a nyomtatás már folyamatban van.

Midőn a kiadó valamely eszméjének írói kivitelét egy vagy több szerzőre bízza, úgyszintén midőn a szerző maga adja ki művét: csak műbér-szerződés, nem pedig kiadási szerződés létesül; az első esetben az író, másodikban a nyomdász csak műbért követelhet.

Főntebb kifejtettük, miképp az írónak a fenntartott vagyoni jogi, haszonvételi jog tulajdona, minélfogva nem lehetünk kétségben a felelet iránt, midőn felmerül azon kérdés, meddig tartson ezen jog? Valamint az anyagi vagyontól nem tagadhatjuk meg az örök tartamot, sőt valamint anélkül nem is volna tulajdon: úgy ezen szerzői tulajdont sem szoríthatjuk szűkebb időhatárok közé. Vannak ugyan, kik ezt különféle okoknál fogva nem akarják megengedni, azonban minden alap nélkül, mint az kiviláglik, ha érveinket szorosabb vizsgálat alá vesszük. Az első a következő: Valamely könyv nyomtatásának és eladásának jogától másokat örökre kirekeszteni — állítják — legigazságtalanabb egyedáruság. De ezen ellenvetés csak az egyedáruság szónak téves idealkalmazásából származhatik. Mert egyedáruság valamely cikk egyedüli gyártásának vagy forgalomba hozatalának kiváltsága; holott arra különben bárki más is jogosítva volna. De midőn az író vagy jogutódja minden mások kizárásával gépíleg sokszorosítja és kereskedelmileg terjeszti munkáját, azt a rávonatkozó haszonvételi jogtulajdon címén cselekszi; úgy, de tulajdontól elválaszthatatlan a kirekesztő rendelkezési szabadság. Valamint tehát az iparos vagy kereskedő nem gyakorol egyedáruságot, midőn saját cikkeinek elárusítását másnak meg nem engedi: éppúgy nem állíthatjuk azt a szer-

zóról és jogutódjáról, midőn a szerzői tulajdon neve alatt egybefoglalt jogokat az illető mű tekintetében kizárólag gyakorolja. Annál kevésbé, miután senkinek sincs megtiltva irodalmi munkát teremteni, azt sajtó alá bocsájtani és vele a kereskedést üzni. S hogy ezen jog az idő folytával nem gyöngülhet és el nem enyészhetik, hanem örökké fennáll, míg vannak, kiket illet, szintén nem kiváltság, mert ezen kedvezményben mindnyájan egyaránt részesülnek, kik az említett tulajdonra szert tettek.

Zacharie német jogíró más szempontból nem találja helyesnek az írói tulajdon örök tartamát. Miután 1) — úgymond — az írói foglalkozás mint szellemi tevékenység nagy élvezetet nyújt, s így már önmagában foglalja a jutalom egy részét, melyhez még a közönség elismerése is járul; nem volna helyes arány a fáradság és díj között, ha chkez még a kizárólagos vagyoni jogi haszonvétel örökös tartama is járulna, holott az anyagi tulajdon, melynek előállítása nincs szellemi élvezettel összekötve, szintén csak ennyit nyert a törvénytől. De — kérdem — nélkülözi-e ezen élvezetet az anyagi munkának valamely nemét folytató, ha ezen szakhoz hivatást és kedvet érez magában? És ha vannak kellemetlen anyagi foglalkozások, nem mondhatunk-e hasonlót sok szellemiről is? Minek belátására elég a logaritmusi táblák készítésére utalnom; nem képes-e ez halálra untatni és kétségbeejteni mindenkit, kinek nem éppen szenvedélye a számolás? Mi pedig az elismerést illeti, ez a termelvény becséhez képest éppúgy követi az anyagi ügyességet, mint a szerzői zsenialitást. És hányszor nem marad el, hányszor nem jut az írónak helyébe gúny, gyanúsítás, sőt súlyos üldözés osztályrészül? Azonban ha még annyival nagyobb gyönyörűséggel járna is az írói tevékenység, mint az anyagi, ha még oly fényes dicsőség koszorúzná is a szerző halántékait: míg a földön élünk, ki tarthatná jogosnak ezen szellemi előnyökért megrövidíteni az írókat az anyagi jutalomban.

2) Fölhossa Zacharie az írói tulajdon határtalan tartama ellen, hogy az író műve egyszer elkészítve, az író minden további hozzájárulása nélkül annyiszor ismétlődik, ahányszor lenyomatik, míg az anyagi munka kell hogy annyiszor ismételtessék, ahány eredménye kívántatik. A méltányosság tehát

azt követeli, hogy a szerzői jogtulajdon élvezete ne terjesztessék ki örökidőkre. Ez azonban ilyen általánosságban nem áll. Vegyük pl. a tudományos munkákat. A tudomány mindig haladván, amely író vele együtt nem halad, elmarad, műve elavul és az utána való kereslet megszűnik. A legtöbb szerzőnek tehát nem lehet reménylenie, hogy munkája minden további hozzájárulása nélkül ismétlődni fog, hanem folytonosan átnézegetnie, javíthatnia, a kor színvonalán tartania kell azt, vagy lemondania újbóli kiadásáról. S ha vannak is művek, melyeknek minden változás nélkül is lesz kelendőségük: vegyük fontolóra, mennyi pénz, munka- és idő-tőke beruházása szükségeltetik, míg valaki írónak képezi ki magát, gondoljuk meg, mily ritkák azon tulajdonságok, melyek az embert írói működésre képesítik — pedig ez egyik meghatározója a javak értékének, s nem fogjuk méltánytalannak találni, hogy az írói tulajdon is örökösnek ismertessék el. Vegyük továbbá tekintetbe, miszerint művek, melyekről a közönségnek ne pusztán a könyvtárosi hirdeteményekből legyen tudomása, nem teremtetnek egy pillanat alatt. Míg a szerző egy oly munkát készít el, mely több kiadást érhet, addig az anyagi javak termelője ismételve állíthatja elő és adhatja el termékeit, ismételve forgathatja, jövedelmezteszheti az azokba fektetett tőkét, és míg ő másokat, sőt gépeket alkalmazva a termelést tetszés szerinti terjedelemben űzheti és a fölügyelet és vezérleten kívül minden más fáradságtól megszabadul, addig az író másnak segítségét nem veheti igénybe, hanem egyedül kénytelen végezni az egész munkát.

Végre pedig már csak azért is el kell vetnünk az írói tulajdon tartamának megszorítását, mivel alkalmazásában az igaztalanságot lehetetlen elkerülni. »Nonum prematur in annum« — mondja Horác. Évekig tartó tanulmányozás, gyűjtés és megfeszített gondolkozás kívántatik ahhoz, hogy a szerző valami tökéleteset hozzon létre. Úgy, de ha nem ismeri el a törvény az írói tulajdon örök érvényét, akkor minden év, minden nap, minden óra, mellyel többet fordít művére, mint éppen elkerülhetetlen, őt és övéit megfosztja verejtéke gyümölcseinek egy-egy részétől, minél több a gond és szorgalom, annál rövidebb a haszonélvezet, minél nagyobb az érdem, annál kisebb a jutalom. Nem világos fölszólítás-e az a hamari

és felületes dologra, nem valóságos elijesztése-e minden hosszú előkészületet igénylő munkától, nem egyszer készítés-e, hogy ne várjuk be az idősb kor higgadtabb gondolkodását és tapasztalatát, és éretlen termékekkel árásszuk el az irodalmat?

Még legnyomósabb oknak látszik az, miképp az írói, illetőleg kiadói tulajdonjog örökös biztosítása mellett igen drágák lennének a könyvek. Azonban ne akarja ennek az állam mások jogainak csorbításával elejét venni; ne hozza magát önmagával ellenmondásba ezáltal, hogy előbb olyanak ismeri el a szerzői tulajdont, később pedig eltörüli azt, midőn annak bizonyos időn túli védelmét megtagadja; hogy visszaveszi másik kezével, mit az egyikkel adott. Bízva ezt szintén a forgalomra. Mint azt »Az írói tulajdon« című munkájában Dr. Toldy Ferenc számadatokkal is bizonyítja, alacsony ár mellett sok példányt eladva, sokkal nagyobb hasznot fog húzni az író, illetőleg örökösei, vagyis inkább a kiadó, mint ha magas ár mellett kevés példány kel el. Nem könnyen fog tehát oly kiadó találkozni, kit a nyereségvágy annyira elvakított, hogy saját érdekét észre ne vegye. Annál kevésbé, mivel az írói tulajdon meg nem szűnő oltalma mellett sem fogjuk nélkülözni a versenyt.

A megjelent művekben találató eszmék közkinccsé válnak, nem fognak tehát hiányozni, miután ez meg van engedve, kik azokat elsajátítják, átdolgozzák, egyénileg kifejtik, s ezen eltérő idom- s talán nagyobb tökélyben közzéteszik, természetük lévén a gondolatoknak, hogy minél szélesebb körökben terjednek, annál inkább tisztulhatnak és nyerhetnek intenzivításban. A közönségnek lesz tehát más, és a konkurrenciánál fogva olcsóbb forrása is, melyből merítsen, mi az előbbi kiadót is árának mérséklésére fogja kényszeríteni.

Mindemellett azonban, hogy igazságtalan volna a szerzői jogtulajdonnak időhatárt szabni, vannak mégis esetek, midőn az megszűnik. Ez történik *a*) midőn vagy a szerző vagy annak jogutódai arról a közönség javára lemondanak, *b*) ha már sem a szerző, sem jogutódai nincsenek többé az élők sorában. Azon kérdésre: elenyészhetik-e ezen jog tartós nem használás által, azt válaszoljuk, hogy míg a szerzőt illeti, vagy midőn minden föltét nélkül, vagy ab intestato ruháztatik át, mint tulajdon

el nem évülhet. A tulajdonnal való szabad rendelkezés azt is magában foglalja, hogy ez tetszés szerinti időben történhetik. Ha tehát a tulajdonos bizonyos idő alatt nem intézkedik is, még nem szabad azt következtetnünk, miszerint azt utóbb nem fogja cselekedni, és hogy a tulajdon uratlan dologgá lett volna. Csak azon esetre, ha a szerző jogának átszállítását egyenesen azon föltétből függesztette föl, hogy jogutódjai tartozzanak a közönséget művével folytonosan ellátni, és ők azt a kiszabott határidő folytában tenni elmulasztanák, csak ezen esetben vesztek el jogukat, mégpedig a közönség javára: azért is bárki által gyakorolható és abból senki többé ki nem zárható. Mily nagy igazságtalanságot követne el a tételes törvény, ha jelenleg, midőn legfőlebb harminc évig a szerző halála után oltalmazza az írói tulajdont, még ezen rövid tartamon belül is lehetővé tenné az elévülést, gondolom, oly világos, miképp bizonyítgatásra nem szorul.

Miután a szerzői tulajdon jogi természetét kifejtettük, hátra van még azon cselekvények tárgyalása, melyek által megtámadtatik; elő fogjuk továbbá adni, miképpen fenyítendőek ezek, végre pedig mely intézmények állnak fenn Európa nevezetesebb államaiban, különösen pedig hazánkban az írói tulajdon oltalmára.

A szerző-, illetőleg örököseinek és különbeni jogutódainak bizonyos irodalmi műre vonatkozó tulajdona megsértetik: *I)* utánnyomás, *II)* plágium, *III)* írói név-hamisítás által.

I) Az utánnyomás valamely már megjelent műnek sajtó általi egyenlő tartalmú és alakú többszörözése nyereszkesedés céljából a szerző- vagy jogutódainak engedelmé nélkül. Mint már kimutattam, az író — midőn munkáját nyilvánosságra bocsátja —, teljes joggal, kirekesztőleg magának tarthatja fönnt annak sokasítása- és áruba bocsátásából folyó vagyoni jogi haszonvételt, hogy ezen haszonvételi jog éppoly tulajdona, mint volt a mű maga a közzététel előtt, és hogy ezen jog akár az ő, akár a törvény közbejöttével másokra is átszáll. Aki tehát, míg a szerző vagy annak jogutódai élnek, valamely művet utánnyom és vele kereskedést üz, az másnak tulajdonát sajátítja el jogtalanul; s mivel az utánnyomás titkon történik, nehogy a jogosított a hatáság segélyhívása

által megghiúsítsa, nem kétkedünk azt egyenesen lopásnak, a kizárólagos vagyoni jogi haszonvétele elorzásának (furtum usus) nyilvánítani, s annak olyankénti büntetését követelni.

Az osztrák büntető törvénykönyv kihágásnak tekinti az utánnomást és 25—1000 frt-ig terjedő bírsággal, vagy fizetési képtelenség esetében a bírsághoz mért fogsággal (egy héttől hat hónapig) fenyegeti. Az utánnomó azonkívül kárpótlással tartozik a jogosított kiadónak, mely az utánnomatóból hiányzó példányok számához képest a jogos kiadás példányainak ára szerint határoztatik meg, anélkül, hogy a további kármentesítési igények elenyésznének. Ha a sértett fél az utánnomás példányait átvenni és azok árát a kármentesítés összegebe beszámíttatni nem akarná, ezek elkobozandók és megsemmisítendőek, a betűszedvények pedig szétszedendőek. Ha az utánnomó már harmad ízben büntetendő, a nyomdászti üzlet betiltásával is sújtható. Ki az utánnomató példányait, azok természetét ismerve forgalomba hozza, mint bűnrészes 25—1000 frt-iglan bírsággal, nem fizetés esetében pedig arányos fogsággal; azonfelül a nála talált példányok elkobzásával, többszöri visszaesés után pedig üzletének elvesztésével bűnhődik. Az 1837-iki porosz törvény az utánnomót és az utánnomató rosszhiszemű árulóját a még fennlévő példányok elkobzásán kívül 50—1000 tallérig menő bírsággal sújtja. Azonban semmiképpen sem helyeselhető, hogy az osztrák büntető törvénykönyv az utánnomást csak kihágásnak tekintti, miután az a másról illető haszonnak elorzása, bár az orozás közvetve követtetik el, annál kevésbé pedig az, hogy itt mind az ausztriai, mind a porosz törvény csak fizetési képtelenség esetében büntet fogsággal. A pénzbírság azonkívül, hogy a jog mai álláspontján oly büntényre, mint az utánnomás, nem alkalmazható, igazságtalan is, mert míg a gazdag talán meg sem érzi, addig a szegényebbet tönkreteheti. Csak a szabadsági büntetés — természetesen az okozott kár megtérítése mellett — lehet itt igazságos, csak ez sújthat itt gazdagot és szegényt bűnös voltához képest egyiránt. A törvénytelen kiadás rosszhiszemű eladója, kit egyenesen orgazdának kell nyilvánítanunk, hasonló tekintet alá esik. Az üzlet betiltása, mint gyakran a megélhetési föltét megsemmisítése és — lehet — más büntények előidézője: kárhozzátandó; a törvénynek

ismételt áthágását ahelyett súlyosbított büntetéssel kell fenyíteni.

Miután meghatároztuk, miként ítélandó és büntetendő meg az utánnomás, szükségeseknek látjuk előadni azon eseteket is, melyek az utánnomással egy sorba állítandók.

Utánnomásnak tekintendő:

a) Az, midőn a szerző, ki művének kiadását valamely kiadónak már örökösen átengedte munkáját, azt más kiadó által is közrebocsátja. Hasonlóképp utánnomás esete áll be akkor, ha ez bizonyos időre való átruházás mellett a határidő letelte előtt történék. Szintúgy utánnomóvá lesz a kiadó is, ki több kiadást vagy nyomtatást rendez, mint amennyire a kiadási egyezség jogosítja.

b) Bárminemű kiadása a szerző- vagy jogutódainak beleegyezése nélkül. Kétséget sem szenved, miszerint aki valamely kéziratot törvénytelen úton kerített birtokába, azt ki nem nyomhatja: nem illetvén őt a tulajdon; a rendelkezésre sem bírhat jogcímmel. Aki azonban valamely kézirat jogos tulajdonosa, kiadhatja azt, ha sem szerzője, sem annak jogutódai nem élnek többé (kivéven midőn azt a szerző- vagy jogutódainak egyenes tilalma ellenzi), vagy ha azoktól engedélyt nyer arra. Mert ilyen engedély hiányában az a jogvélelem, miszerint a szerző azon célból engedte át a kézirat tulajdonát, hogy az engedményes abból oktatást vagy élvezetet merítsen, de a közzétételt nem akarta, vagy legalább az abból húzható anyagi hasznot magának, illetőleg jogutódainak tartotta fenn. Ezen szempont alá esnek a híres férfiak levelei is, melyeknek kiadása oly divatossá lett korunkban. Kinek a levél szól, az annak tulajdonosa ugyan, de ezen tulajdon az írótól csak avégből ruháztatott reá, miképp a levélből értesüljön, nem pedig hogy azt köztudomásra juttassa és abból pénzhasznot húzzon. Ha tehát a levél címzettje azt tenni akarná, az írónak, illetőleg ivadékainak engedelmet kell kikérnie, annál inkább, mivel a levél tartalma gyakran nem a közönség elé való.

c) Egyházi, tanszéki vagy gyönyörködtetési előadásoknak, melyek a gyorsírázatnak napjainkbani nagy terjedtsége mellett oly könnyen fölvehető, jogosítatlan kiadása. Mert az előadó a hallgatónak épülést, okulást vagy gyönyört kívánt nyújtani, de előadásának kinyomatását vagy éppen, vagy

legalább azon pongyolább alakban nem célzá, vagy ha szándéklotta is, más mint ő, azt csak az ő belenyugvásával teheti. Politikai és törvényszéki beszédek akárki általi kinyomatása azonban más szempontból ítélendő meg. A szónok itt mindelefent közügyben lép fel, s akár mint képviselő, akár megbízás nélkül cselekszi azt, felelősséggel tartozik polgártársainak, kiknek legnagyobb része csak úgy szerezhet magának működéséről autentikus tudomást, ha a beszéd kivülről mások által is sajtó alá bocsáttathatik; különben annak kiadásakor a maga igazolására egészen mást mondhat, mint ami ajkairól hangzott. Ha azonban ezen cél már el van érve, a szónok beszédeinek gyűjteményeit csak az ő vagy jogutódainak átengedése mellett teheti közzé más, mert a beszédekből mint irodalmi termékekből vonható anyagi haszon ezeket illeti.

Ellenben nem egy az utánnomással: a) Valamely megjelent munkának fordítása, mert oly szellemi átírást, mely alakjára nézve lényegesen eltér az eredetitől. Minthogy azonban a szerzőnek joga van bármely és bárhány nyelven bocsátani nyilvánosságra művét, magának tarthatja fenn a fordítás jogát. A tételes törvények igen helyesen azt kívánják, miszerint ezen fénntartás, a címlapon világosan kijelentessék, s a szerző fordításának az osztrák jog szerint egy, a porosz jog szerint két év alatt kell kiadatnia, különben a fordítás bárkinek is megengedett. A jogositott fordító a fordításhoz éppoly tulajdonjogot nyervén, mint az író az eredetihez, ugyanazon munkának két olyan fordítása közül, mely idomilag egybevág, vagy csak lényegtelenül különbözik egymástól, a későbbi utánnomatlak nyilvánítandó.

b) Valamely műnek átdolgozása. Míg a szerző vagy annak jogutódai életben vannak, egyedül ők bírják ezen jogot. Ha tehát engedelmök nélkül adná ki valaki az illető munka átdolgozását, ezen cselekvénye egy tekintet alá esnék az utánnomással. A szerző- és jogutódainak kihaltával a művek uratlan dolgokká válván, kiki által dolgozhatók át. Minden átdolgozó saját munkájának teljes és kizárólagos tulajdonosa, és az utánnomás ellen éppúgy védendő, mint az eredeti szerző.

c) A szentírás, régi remekírók, régi kéziratok szerzői rég kiköltözvén az élők sorából, jogutódaik pedig vagy nem, vagy ismeretlenek levén, az emberiség közkincsévé lettek és annak

minden tagja által kiadhatók. Ugyanezt kell mondanunk a népregek-, népdalok- és közmondásokról. Itt a szerzők ismeretlenek maradtak, s tulajdonképpeni értelemben nem is beszélhetünk ilyenekről, mivel a népelmének hosszabb idő folytán alakult szüleményei. De aki akár az első, akár a második mondatban elsoroltakat jogosítlanul ugyanazon előszóval, magyarázattal és bírálattal, illetőleg ugyanazon berendezéssel bocsátja ki, mellyel már egy ízben mástól megjelentek, utánnyomás bűnébe esik.

d) Egyes helyek idézése, egyes rövidebb költemények, részletek felvétele idegen művekből irodalmi tankönyvekbe, gyűjteményekbe, bírálatok stb.-be. Nehogy azonban ilyen örö alá rejtezzék az utánnyomás, szükséges törvényileg meghatározni, mily terjedelemben engedendők meg az idézetek és felvételek. Az osztrák törvény egy nyomtatott ívre szabja azt, mégpedig a kútfőül szolgáló munka szerint számítva; a porosz megfélejtkezett erről rendelkezni. Ilyen munkákból azonban csak a magyarázati és ítézési rész, az anyag berendezése, a netaláni életrajzok és az előszó képeznek kizárólagos tulajdont. A többi tartalom hasonló használatára mindenki föl van jogosítva; úgy azonban senki, hogy az idézett vagy fölvett részeket mint külön önálló műveket adja ki.

e) Midőn a voltaképpeni politikai hírlapok egymás távsürgönyeit, tudósításait, levelezéseit átveszik, tényleg utánnyomást követnek ugyan el; de jogilag másként ítélendő meg a dolog. Hogy azon élénk, az egész világot átkaroló érdekek mellett, melyet korunk a politikai és más közügyek minden mozzanatai iránt tanúsít, azon gyorsaság mellett, mellyel napjainkban a hírek elavulnak, pusztán saját erőikre támaszkodva elégték ki a közönség igényeit, nemcsak pénzügyi, hanem más számos akadályoknál fogva is lehetetlen, sőt az olvasókra nagyon hátrányos is volna, mert hány újságot kellene átkutatniok, míg olyan értesülést nyerne, melyet ezen utánnyomás mellett egy lap is képes nyújtani. Továbbá föl kell vennünk, hogy a hírlapok efemer termények, melyek már néhány nap múlva elvesztik értéküket: a kiadó tulajdonosnak tehát csak az fekszik érdekében, hogy lapja legelőbb hozhassa a kérdéses hírt, tudósítást stb., mit ezeknek más újságokban való fölvétele mellett is elér. Azért is hallgatag szerződést hozott

létre a szükség ezen közlönyök közt, melyet a szokás szentesített, hogy az átvételt egymásnak kölcsönösen megengedik. Hogy azonban megtudhassa a közönség, honnan merítheti a leghamarabbi tudósítást, kötelesek megnevezni azon lapot, melyben az legelőbb olvasható vala. Ennek elmulasztása által azon alapos gyanút vonják magukra, miképp az olvasóközönseget a maguk javára tévútra akarják vezetni.

Egészen másként áll a dolog az irodalmi, művészeti, tudományos és más folyóiratok tekintetében. Ezek nemcsak napi érdekekkel bírnak, a kiadók — mint dr. Toldy Ferenc »Az írói tulajdon« című munkájában oly helyesen mondja — itt a fölvevő dolgozatokért »nem azért fizetnek tiszteletdíjt, hogy rajta néhány napi prioritást, hanem tulajdont vásároljanak, mely irány- és érdemnél fogva saját jellemet és becset adván a folyóiratnak, neki a literatúrában saját helyet, a közönség bizonyos részénél tulajdon becset és kedvezést szerezzen, és fennállását biztosítsa. Mi lenne már az időszaki sajtóból, ha az minduntalan fosztogatások és kalóztatok ellen védelmet nem talál? A szilárdabb vállalatok tetemes költségeiknél fogva sohasem versenyezhetvén olcsóságra az olyakkal, mik literatúrai zsákmánnyal töltik be hasábjait, lassanként elsilányulnának; az írók kik dolgozataik becséhez mért jutalmat gyöngé lábón álló laptól nem várhatnak, munkásságukban csüggednének; s így végre is megint a literatúra, s mely abban szellemi éldeletet és szellemi épülést lát, a közönség vesztené.« A folyóiratok értekezéseinek átvétele a kiadó világos engedelmé nélkül tehát mint utánnyomás büntetendő az állam által. Mi azonban az azokban a tudomány, irodalom, művészet, ipar stbire vonatkozó híreket illeti, azoknak átkölcsönzése a forrás megnevezése mellett ugyanazon okoknál fogva éppúgy megvan engedve, mint a hírlapoknál.

f) Valamely már megjelent könyv címének munkája elébe való alkalmazása; de csak akkor, ha ezen cím a mű jelölésére mulhatatlan szükséges. Ha ezen eset nem forog fenn és a közönség ezáltal könnyen tévedésbe vitethetnék, az illetőknek kármentesítésre támad igényük.

Hátra van még, hogy egy tárgyról értekezzünk, mely szorosan véve nem tartozik ugyan ide, melynek érintését

azonban rokonságánál fogva szükségesnek tartom: ez a színművek előadási jogának kérdése. Kétséget nem szenved, miszerint a színművek utánnyomása éppoly kevésbé engedhető meg, mint más munkáké. De mit kelljen előadásukról tartani, föltétlenül szabad legyen-e az, vagy a költő engedelmétől függesztessék-e fel, aziránt nagyon eltérnek a különféle törvényhozások. A porosz, valamint az osztrák törvény oda nyilatkozik, hogy míg a darab még kézirat, a színrehozatal joga az író halála napjáig, utódait vagy örököszeit pedig azontúl még 10 évig kizárólag illesse; a porosz törvény szerint ezen jog a színmű kiadása vagy az előadás egyszeri megengedése után általánossá leszen. Mennyire igazságtalan ezen rendelkezés, kiviláglik magának a színműnek rendeltetéséből. — A színműnek ugyanis tulajdonképpen nem az a rendeltetése, hogy olvasmányul szolgáljon, hanem az, hogy előadassék, és a legjobb darab is, mely a színpadon elragadó, olvasva aránylag hidegen hagy bennünket. Azért nem csatlakozhatunk dr. Toldy Ferenc azon nézetéhez, miképp az előadás után még inkább ösztönözve lesznek a nézők a színdarab olvasására, éppen ellenkezőleg, kevesbedni fog azoknak száma, kik azt tenni fogják, midőn azt sokkal nagyobb élvezettel látták és láthatják. Azért sokkal kevesebb példányban nyomatnak a színművek, mint egyéb munkák, és ritkán érnek több kiadást, a kereslet inkább a színházak szükséglete, mint a közönség olvasási vágya által idéztetvén elő. A költő a pusztá kinyomatás útján tehát sohasem juthatna el saját munkájának érdemlett jutalmához. Márpedig igazságos volna-e a színműírókat, a költészet ezen legnehezebb és legmagasabb nemének művelőit, minden szerzők közt a legkisebb jutalomra kárhóztatni, hogy a közönségnek olcsó gyönyört szerezzünk, és a színházigazgatókat gazdagítsuk? A porosz törvénynek azon intézkedése pedig, miképp az előadásnak egy színházban való megengedése megszünteti a szerző kirekesztő előadási jogát, pusztá hatalomszó, mert nem a legnagyobb képtelenség-e azt következtetni, hogy amit egynek megengedtünk, azt mindenkinek engedjük meg? Nem helyeselhetjük tehát az angol és francia törvényhozás eljárását eléggé, midőn valamely darab színrehozatalát a költő, illetőleg jogutódainak beleegyezése nélkül igen magos bírságokkal bün-

teti, akár kéziratban van meg, akár már kinyomatott a darab. Csak az volna még kívánatos, hogy a védhatáridő ne — mint pl. N.-Britanniában 28 évig, illetőleg a szerző életfogytáig tartson, hanem örökösnek nyilváníttassék. Attól nem kell félni, hogy az írók akkor szertelen feltételekhez fogják kötni az engedélyt. Ha az előadásra vállalkozó károsodástól tart, úgysem fog azokba beleegyezni, ha pedig még amellettsi nyerhet, akkor díjazza is ahhoz képest a szerzőt, ki neki ezen lehetőséget nyújtja. Nem szükséges tehát az író jutalmát a védhatáridő megszorítása által igazságtalanul csökkenteni, holott az ő és a vállalkozók közti forgalom azt a legméltányosabb arányba hozza. — De térjünk vissza az utánnymához.

Kik írói tulajdont nem akarnak elismerni, következetlenség nélkül természetesen nem tarthatják tilosnak az utánnymozást. Így nevezetesen Renouard következő okokból nem véli jogtalanának azt. Kinek agyában — úgymond — a gondolatok keletkeznek és alakot öltenek, nem nyert nagyobb képességet azoknak anyaghoz kötésére, mint bárki más, ki azokat magáéivá teszi, tehát nem is követ el jogsérelmet, midőn azt bármely módon cselekszi. Azonban eltekintve attól, hogy Renouard itt olyasmit állít, melynek ellenkezője is igaz lehet, nem gondolta meg: milyen veszedelmes elvet hirdet. Ha mindaz jogos, mire képesek vagyunk, ha szabadságunknak csak a lehetetlenség szab határt: akkor nem bűntény többé a gyilkolás, a rablás, a gyűjtogatás sem, akkor nincs jog, akkor bellum omnium contra omnes támad, akkor lehetetlen a társas együttlét.

De még egy másik érvet is harcra vezet az utánnymozók védelmére. A szerző — úgymond — avégett bocsátja közre művét, hogy az állandóan fenntartassék. Márpedig bizonyosabbban éretik el ezen szándéka, ha kivitele a nagyközönségre bízatik, mint ha az csak egyeseknek, a szerző jogutódainak feladata, kiket különféle indokok rábírhathatnak, hogy a művet többé ne nyomassák. Az írónak ezen célzatát nem tagadjuk, de szintoly alaposan föltesszük azt is, hogy ama veszélyt előre látva, célzatának elérését felfüggesztő feltétlként ki fogja tűzni, midőn jogait másokra átruházza. Ha ez megtörtént, mindig a bizonyos egyént, nem pedig a közönséget illeti a

föltét teljesítése, és csak ha ez bizonyos meghatározott időn belül elmulasztaná kötelességét, vesztethi el a kizárólagos kiadási jogot a közönség javára. Ha pedig a szerző ilyen feltét nélkül engedte át a tulajdont, akkor a jogutód tetszésére, belátására bízta, meg akar-e célzatának felelni vagy nem? Szintúgy nem létezőnek tekintendő az említett föltét, midőn az írói tulajdon ab intestato származik át, és mindkét esetben mint abszolút tulajdon kirekeszti a közönséget.

Mások — köztük egy ideig II. József is — azon haszon kedveért, mely belőle az emberiségre háramlik, vélték túrendőnek az utánnyomást. Az utánnyomó — hozák fel — csak a nyomtatás költséget, nem pedig mint az író a befektetett pénz-, idő- és munkatőkét, vagy mint a kiadó a tiszteletdíjt is kénytelen lévén magának beszámítani, sokkal olcsóbban szolgáltathatja a könyveket, úgyhogy a kevésbé vagyonos osztályok is hozzájuk férhetnek, minék következtében az alsóbb rétegekben is elterjed a műveltség. Azonban miután a jezsuiták legnagyobb ellensége ez esetben nem restellte azoknak »finis sanctificat media« elvét követni, midőn megfektetkezett, hogy az állam, melynek rendeltetése a jog biztosítása, nem hunyhat szemet az utánnyomásra, bárha ez képes volna még a legutolsó falut is Athénné változtatni: nem gondolta meg, miszerint az utánnyomás az irodalom életéveit metszvéen el, elnézése épp az ellenkezőt fogja szülni. Mert ki lesz hajlandó az írónak tiszteletdíjt fizetni, sőt ki fog vállalkozni valamely mű kiadására, midőn előre is tudhatja, hogy az utánnyomók megfosztandják költségei és fáradsága jutalmától, vagy midőn éppen attól tarthat, hogy a bukás örvényébe sodortatik? A már megjelent művek nagyobb olcsósága minden kétség nélkül el fog éretni, de az irodalomnak sír fog ásatni, a gyarapíttatni óhajtott felvilágosodás fáklyái tápanyag hiányában lassankint homályosodni fognak és végtére egészen kialudni, mert ily körülmények között legfőlebb a dúsgazdagok foglalkozhatnak még az irodalommal, mint nobilis passzióval.

Némelyek, kik az utánnyomás vészes következményeit állítják — mint Matlekovics —, a könyveknek általa előhozott olcsóságát azáltal javallják elérendőnek, hogy az állam váltsa magához a szerzők kizárólagos jogait, és engedje azután át a

közönségnek. Azonban kényszerváltás a legnagyobb zsarolás lenne, mert milyen jogrend volna az, mely mindenki tulajdonát oltalmazná az erőszak ellen, és az írókat, nemünk legnagyobb jóltevőit, kiknek szellemi szabadságunkat, helyesebb gondolkodásunkat, emberiebb érzésünket, polgári, társadalmi, sőt anyagi jobb helyzetünknek sem kis részét köszönjük, megtámadná ezen legszentebb jogban és megfosztaná az aziránti szabad rendelkezéstől. Ámde a szerződés útján eszközlendő váltás létrejötte igen kétes, megtörténhetvén, hogy vagy az író, vagy az állam nem akarja elfogadni a feltételeket, és az utóbbi védeni tartozván a tulajdont, azontúl is kénytelen lesz tilalmaznia az utánnomást. Ha pedig mint kisajátítást meg véli engedhetni magának az állam a kényszerváltást, vagy kisebb díjt fog fizetni az íróknak, mint alku mellett nyerhetek volna, kik akkor károsodván, vissza fognak vonulni az irodalomtól, vagy pedig egyenlőt avval, melyet a forgalmi egyezkedés létesítene. Azonban a két utóbbi esetben is, midőn a szerző legalább értékileg nem rövidítetik meg, ha meggondoljuk, hogy az irodalmi termékek nagy száma mellett mily roppant összegeket emésztene fel csak a kisajátítás maga, a hivatalnokok mekkora hada kívántatnék annak keresztülvitelére: ki fog tűnni, miszerint a reménylett haszon illuzórius, miszerint sokkal többet tenne azon magas adó, melyet avégett a polgárookra ki kellene vetni, mint amennyivel a könyvek a fokozott verseny következtében olcsóbbakká lennének. Mert az olcsóságnak a legnagyobb verseny mellett is vannak határai, melyeken a kiadók üzletök veszélyeztetése nélkül túl nem mehetnek, és azért, hogy nem a kiadó, hanem az állam honorálja az írókat, csak úgy megfizetjük a tiszteletdíjt, — mégpedig akár megvesszük a művet, akár nem, mintha a kiadó tette volna azt, csupán azon különbséggel, hogy azon felül még egy légió tisztviselőt is kellene tartanunk.

Miután az utánnomás jogsértő természetét bebizonyítottuk és az annak megengedése vagy tűrése mellett felhozott érveket megcáfoltuk: vessünk egy pillantást azon intézkedésekre, melyek a különféle törvényhozások részéről, jelesül pedig hazánkban annak meggátolására tétettek. Míg sajtó nem létezik, az írói tiszteletdíjak sem voltak ismeretsek: a

szerzőnek tehát nem vala más célzata, midőn az írói pályára lépett, mint gondolatait, ismereteit, tapasztalatait a közönséggel közleni, hogy azt felvilágosítsa vagy gyönyörködtesse és magának hírnevet szerezzen. Miután pedig ezen célzatát csak úgy érthette el, ha munkája minél több példányban másoltatott le, nemcsak hogy nem tiltatott a művek bárki általi többszörözése, hanem pl. az egyház által némely szerzeteknek kötelességévé is tétetett, és a párizsi egyetem 1332-ben azt rendeli, hogy minden ottani könyvkereskedő tartozik a nála találtató kéziratok lemásolását mindenkinek megengedni, ki nála a mű értékét biztosító kézi zálogot tesz le. A könyvnyomtatás feltalálása azonban egészen megváltoztatta a dolgok állását. Az ezerszeres sokasítás könnyű és olcsó volta mellett tetemes hasznokat lehetett művek kiadásából húzni, s ezek elnyerésére szívesen fizettek a kiadók az íróknak tiszteletdíjt. Azonban a kecsegtető nyereség az emberi haszonlesésnek is ellenállhatatlan csábítására szolgált. Mi sem vala könnyebb, mint a kiadói hasznokat utánn nyomás által magához vonni, s mi sem bizonyosabb, miután az utánn nyomó nem fizetvén tiszteletdíjt, olcsóbban adhatá a könyveket, mint a jogosított kiadók. Hiába fordultak az utóbbiak a törvényszékhez segélyért, sem a római, sem az akkori nemzeti jog nem tartalmazott az utánn nyomást tiltó szabályokat. Hogy tehát mégis elégtétel szolgáltatassék a sértetteknek, az akkortájban virágkorukat élő kiváltságok ellenszeréhez folyamodtak a hatóságok. Legelőször tette azt a velencei tanács, mely 1469-ben Speier János könyvnyomtató mesternek szabadalmat adott iparágának ottani kirekesztő úzására. Németországban legrégibb ilyen kiváltság azon kettő, melyet 1490-ben Henrik bambergi püspök a bambergi miséskönyv és 1501-ben I. Miksa császár Hroswita tudós apáca műveinek nyomtatására engedett. A császári kiváltságok különösen keresettek voltak, mivel az egész birodalomban bírának érvénnyel. Más államokbeli szabadalmak csak a XVI. század első évtizedén túl fordulnak elő.

Idővel azonban tisztulván e tekintetben is a jognézetek, mind élénkebben éreztetett az írói-, illetőleg a kiadó-tulajdoni-jog általános törvények általi biztosításának szüksége. A szász királyságot illeti azon dicsőség, hogy az igazság ezen követelé-

sének valamennyi állam között legelőször tett eleget, mert már 1620-ban megtiltotta a nem szabadalmazott könyvek utánnyomását is, sőt 1783-ban avval tetézte érdemét, hogy világosan elismerte az írói tulajdon örök érvényét, és egyedüli állam, mely ezen elismerést eddig vissza nem vonta. Méltó jutalmát élvezi tehát igazságos intézkedésének, midőn a könyvkereskedelmi forgalom ott oly virágzásnak örvend, mint sehol másutt a föld kerekéségén. Példáján indulva Hannover már 1686-ban mondta ki az utánnyomás tilos voltát. Franciaország XIII. Lajos alatt 1618-ban biztosította az írói tulajdon, azonban csak kiváltság mellett. XVI. Lajos 1777-ben azt rendelte, hogy kiváltság nélkül semmi mű nem jelenhetik meg és hogy a szerzői jogok mint tulajdon általánosan védendők. A konvent 1793-ban eltörölve a szabadalmakat az írói tulajdon védhatáridejét a szerző halála utáni 10 évben állapította meg, mihez Napóleon 1810-ben még 10 évet csatolt. 1838-ban a két kamara az írói tulajdon tartamát az 1837-i porosz törvény alapján a szerző halála utáni 30 esztendőre terjesztette ki. Véglegesen 1854-ben és 1864-ben szabályoztatott ezen ügy, a miképpről azonban nem szerezhettem tudomást. Angliában Anna királynő előtt örök jog volt az írói tulajdon, de 1709-ben és 1710-ben ezen királynő szabályzatot bocsátott ki, mely ezen jog tartamát már csak 28 évig, illetőleg a szerző haláláig védi. Ezen rendelkezés az 1842. évi amendement által oda módosított, hogy az írói tulajdon még 7 évig tartson a szerző halála után, ha pedig csak annak bekövetkeztével bocsátatott volna közre, a mű 42 évig a megjelenéstől számítva.

Poroszország 1794-ben hozott először általános utánnyomási tilalmat. Az 1837. évi június 11-én kelt törvény a szerző kimúlta utáni 30 esztendeig oltalmazza az írói tulajdon; a névtelen vagy álnév alatt megjelent munkák 15, az egyetemek, akadémiák, és tudós társaságok 30 évig élvezik ezen oltalmat az első megjelenéstől számítva. A német szövetség 1837. november 9-ike óta minden hozzája tartozó államban az első kiadástól számítandó 10 évig kizárólag az írónak vagy jogutódainak biztosította a kiadás jogát, melyet az 1845-ik évi június 19-iki határozat 30 évre terjesztett ki. 1864-ben új javaslat készítettett, mely azonban a szövetség-

nek 1866-ban bekövetkezett felbomlása miatt életbe nem léphetett. Az Északamerikai Egyesült Államok legelőször 1790-ben gondoskodott az írói tulajdon biztosításáról. Az 1831-i törvény szerint a szerző művének az arra szolgáló lajstromba való bejegyzés után 28 évig, utódai és özvegye pedig halála utáni 14 évig bírnak ezen joggal. — Holland 1796-ban megszüntetvén a kiadási privilégiumok osztogatását, örökösnek ösmerte el a szerzői tulajdont. — A francia uralom alatt a code Napoléon szabályai valának mérvadók. 1814-ben visszaállítatván az 1796-i törvény, kiterjesztetett Belgiumra is. 1817-ben azonban újjal cseréltetett fel, mely 20 évre szorítja a tartamot az író halála után. Belgiumban a Hollandtól elszakadás után is érvényben hagyatott ezen törvény, de csak belga állampolgárok javára. Spanyolországban egész 1834-ig csak kiváltság mellett védettek az utánnyomás ellen. Ezen évben egy királyi rendelet az eredeti művek, verses vagy holt nyelvből fordítások szerzőit halálukig, örökösait pedig onnan számítandó 10 évig parancsolja a kiadási kirekesztő jogban meghagyni, másnemű fordítások szerzőit ellenben csak éltek fogytáig. Oroszország 1830 óta a szerzőt élte fogytáig, örökösait pedig azután még 25 évig oltalmazza az utánnyomási visszaélés ellen, mely utóbbi határidő még 15 évvel hosszabbítatik meg, ha letelte előtt 5 évvel új kiadás bocsátatik ki. Mit rendelnek az olasz királyság törvényei, ismeretlen előttem.

Mielőtt a hazánkban fennálló szabályok taglalásába bocsátkoznám, szükséges elébb az e tekintetbeni ausztriai törvényhozás rövid történetét adnom, miután nálunk jelenleg ennek intézkedései szolgálnak zsinórmértékül. Legelőször 1775-ben tiltatott meg a nem szabadalmazott belföldi munkák utánnyomása, mégpedig nehéz büntetés és az előtalált példányok, valamint a nyomdai készletek elkobzása mellett, kivéve, ha arra túlságos ár vagy a példányok elfogyta miatt hatósági engedély adatik. 1781. jan. 13-án az előbbi rendelet azon pótintézkévényvel erősített meg, hogy külföldön megjelent munkák, még ha egy vagy több belföldi nyomdász már hasonlót tett volna is, szabadon nyomtathatók után. A német szövetség 1845-ik évi határozata folytán V-ik Ferdinand az 1846. évi okt. 19-én az ausztr. ált. törvénykönyvhöz kibocsá-

tott 72. számú függelékében következőleg szabályozta ezen ügyet: A kizárólagos kiadó-tulajdonjog a szerző egész életére terjed ki. A szerzővel egyenlőnek tekintetik, ki valamely művet adott terve szerint saját költségén egy vagy több szerző által dolgoztat ki. A szerző halála után még 30 évig élvezik ezen jogot azok, kikre azt átruházta; ab intestato a törvényes örökösük és mindkét esetben az illető jogutódok; a szerző halálozási éve nem számíttatik. Hasonlag 30 évi oltalmat nyernek a névtelen és álnév alatt megjelent munkák, az első kiadástól számítva. És itt helyesebben rendelkezik az osztrák, mint a porosz jog, mely az írói jogokat ez esetben csak 15 évig védelmezi, mert büntessük azt, ki a titok ezen leple alatt megszegi a sajtótörvényeket, annak módja szerint, de ne lakoltassuk ilyen félszeg megszorítás által a szerénységet, a bátortalanságot is, mely sem az államot, sem a társadalmat meg nem támadja. Szintúgy a megjelenéstől számítandó 30 évi tulajdont ismer el az említettem függelék több megnevezett szerzőtől származó, de a kiadó neve. Továbbá a szerző által kiadtni kezdett művekre vonatkozólag, ha jogutódai a kiadást folytatják, nemkülönbén az író halála után sajtó alá bocsátott művek tekintetében. Egyetemek, akadémiák és tudós-társaságok kiadványai a megjelenéstől fogva 50 évig állnak a törvény oltalma alatt. Különös tekintetre méltó esetekben nagy költséggel járó tudományos és művészeti munkák szerzői, kiadói és azok jogutódai a törvényben megállapított határidőn túlra is kieszközölhetik maguknak a védelmet, ha a határidő lejárt előtt szabadalomért folyamodnak a kormányhoz. — És most térjünk át hazánkra.

Itt eleinte szintén csak kiváltságok biztosíták az írói tulajdont. Így 1584-ben a Telegdy és Mosóczy által összeállított magyar törvénykönyv Nagyszombatban »cum Sacratissimae Caesaro-Regiae Majestatis gratia et privilegio« látott napvilágot. Ilyen Mária Terézia 1743-ik évi kiváltsága a Corpus Juris kiadására, mely 1793-ben megújítottatott. — Nemkülönbén 1779-ben kiváltságot nyert tőle az egyetem nyomdája az iskolai könyvek kizárólagos nyomtatására. II. József 1778-ban a tiszti névtár, I. Ferenc 1811-ben a római és gör. kat. ritualis könyvek kirekesztő közrebocsátására osztogatott engedélyt.

Végre 1793-ban a kiváltságolt munkák védelme a kiváltság nélküliekre is kiterjesztetett, habár az általános utánnyomási tilalom csak királyi rendeletben mondatott ki, mely rendelet a mindjárt előadandó esetnek köszöni eredetét. Paczkó pesti nyomdász a mondott évben kiadván Takács János gönyüi helv. hitv. lelkész halotti beszédeit, miután Landerer Mihály azoknak első kötetét utánnyomatta, vonakodott a többi köteteket kiadni. Takács ennél fogva folyamodványt nyújtott be a helytartósághoz, hogy Landerer Mihály az utánnyomástól eltiltassék. A helytartótanács felterjesztvén ezen ügyet a magyar udvari kancelláriához, ez azon kérelmet intézte a felséghez, miszerint az utánnyomás tekintetében az örökös tartományokban fennálló szabályok Magyarországra is kiterjesztessenek. A király ezen kívánatnak az 1793. évi nov. 19-én a helytartótanácsához leküldött rendeletben felelt meg, mely az utánnyomást »sub gravi pro ratione circumstantiarum dictanda poena, ac insuper damni Typographo illi, cujus typis excusum opus per alterum reimprimeretur, illati refusione« betiltja, kivévén, ha a példányok elkelte vagy túlcsigázott ár következtében a hatóság azt megengedné. Ezen rendeletben egyszersmind ígértetik, hogy őfelsége egy legközelebbi intézvényben az utánnyomási tilalmat illetőleg az örökös és a magyar tartományok között teljes viszonyosságot fog megállapítani. S csakugyan mindamelllett, hogy a magyar kancellária azon véleménnyel járult az uralkodó elé, miszerint Magyarhonban, mint az örökös tartományoktól független országban, Ausztriában és ott viszont a Magyarországon megjelent művek utánnyomása szabad legyen, 1794. január 9-én rendelet érkezett a helytartótanácsához, mely a viszonyos utánnyomás tilalmát behozta.

1843-ban az időközben nagy lendületet nyert irodalom és a szerzői jogokra vonatkozó külföldi törvényhozások haladásai igen kívánatossá tévék a többé meg nem felelő fönti rendszabályok módosítását és tökélyesbítését. Mivégett a Kisfaludy-Társaság amaz évben egy idevágó törvényjavaslatot nyújtott be az 1843/4-iki országgyűléshez, mely azt kevés változtatással el is fogadta. Azonban a magyar kir. udvari kancellária, midőn ezen törvényjavaslatot szentesítés

céljából a király elé juttatá, azon vélemény-nyilatkozatot csatolta hozzá, hogy előbb, mintsem a felség ezen törvényjavaslat iránti elhatározását a jövő országgyűléssel tudatná, a könyvvizsgáló hivatal- és a helytartótanácsnak adassék át tüzetes meghányás végett. Mely előterjesztés legfelső helyen jóváhagyatván, a helytartótanács és a központi könyvvizsgálószerk 1845. april. 8-án föl is küldte észrevételeit. De az ezek alapján a kancelláriánál az említett törvényjavaslatot illetőleg készült jelentés 1846. okt. 19-én azon meghagyással érkezett vissza a mondott hatósághoz, miszerint azt a helytartótanácsnak azon meghagyással szolgáltassa át, hogy ez azt az 1846. okt. 19-én az örökös tartományokban az írói tulajdon védelmére kihirdetett 72. számú függelék figyelembevételével dolgozza át újra, s terjessze föl ezen módosított alakjában. Ámbátor az 1847. júl. 27-én meg is történt, és ámbátor ezen dolgozat alapján tétetett is királyi propositio az akkori országgyűlésnek, más fontosabb kérdések előtérbe nyomulása miatt még akkor sem biztosíthatott az írói tulajdon hazánkban törvény által.

Az 1852. évi november 29-én kibocsátott császári páten nálunk is behozván az általános ausztriai polgári törvénykönyvet, vele együtt annak az írói tulajdon tárgyazó 72. szám alatti függeléke is érvénybe lépett. 1858-ban az osztrák kormány az 1856. és 1857. évi német szövetségi határozatokhoz akarván alkalmazni ezen függelék szabályait, a magyar akadémiát is felszólította véleményadásra, melynek előterjesztése folytán az igazságügyi minisztérium a szerzői tulajdon védhatár idejére vonatkozó 18. és a színművek előadási jogát szabályozó 8. §-át is alakította.

Az 1862-iki országbírói értekezlet által szerkesztett ideiglenes törvénykezési szabályok I. részének 23. §-a az írói tulajdonról következőleg rendelkezik: »Végre kijelentik, miszerint az ész szüleményei is oly tulajdon képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll.« Nincs azonban meghatározva, mi szolgáljon zsinórmértékül az e téren fölmerülő peres kérdések eldöntésénél. De miután más törvénykezési esetekben is érvényben hagyatott az osztrák törvénykönyv és időszaki honi szabványok e tárgyban nem létezének, nehogy az oly szép virágzásnak indult irodalom a tulajdonjog oltalmát

nélkülözze: az vélelmeztetett a bíróságtól, miszerint az ország-bírói értekezlet e részben is mérvadóknak kívánta tekintetni az osztrák törvények rendeleteit.

A legutolsó lépés egy a szerzői jogokat biztosító törvény létrehozatalára a Kisfaludy-Társaság részéről történt. Ez 1867-ben öt tagból álló bizottmány feladatává tette egy ide vonatkozó törvényjavaslat kidolgozását, mely az igazságügyi miniszternek átnyújtván, ez által még azon év folytán terjesztetett elő az országgyűlésnek, hol azonban még eddig nem vétethetett tárgyalás alá.

Miután 1858-ban még Törökország is hozott törvényeket az írói tulajdon oltalmára, nincs állam, mely a belföldi szerzők eme jogának polgárai általi megsértését nem büntetné, azonban — fájdalom — még korunkban sem emelkedett odáig, hogy külföldi művek utánnyomása is mindenütt fenyíttetnék. Mindamellet, hogy az e tárgyban különféle törvényhozások a szerzői jogokat a tulajdon címére fektetik, mégsem tiszteltetnek azok nemzetközileg általánosan, mégsem hiányoznak országok, melyek mint pl. Belgium és az Északamerikai Egyesült Államok a boni luci odor ex qualibet re kedveért a nem belhoni írók munkáinak utánnyomását elnézik, mintha az írói tulajdon csak a honfiúság esetében érvényes jog volna, mintha az írot nem már mint ilyent illetné. Másnemű tulajdont akár idegen, akár állampolgár legyen annak alanya, megtámadni a legkeményebb büntetések alatt tilos, a szerzőt pedig csak az utóbbi esetben, mintha azon cselekvény, mely polgártárs ellen elkövetve jogsértés azon okból, hogy külhon fiai irányában vetemedünk arra, elveszteni a bűnös természetét. S még azon államok is, melyek a külföldi szerzői tulajdon megsértését nem engedik meg, ezen oltalmat csak azon országok polgáraitra terjesztik ki, melyek az ő hozzátartozóikat hasonló jótéteményben részesítik. Ezen eljárást ugyan sohasem a morál, sem az észjog nem fogja helyeselhetni, mert valamint az egyik egyén jogtalan tette nem jözozza fel a másik egyént hasonló jog-megvetésre, úgy az egyik állam jogtiprása sem adhat a másiknak jogot ugyan-azt cselekedni; azonban mint retorzió mégis mentegethető, miután a szuverén államok közt nincs bíró és quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. A kölcsönösség alapján legelőször

Poroszország ígerte a külföldi művek utánnomóinak megfenyítését 1837-ik évi törvényében. A következő évben hasonló történt Angliában az international copyright-act által felhatalmaztatván a királynő az írói tulajdon nemzetközi oltalmára szerződést kötni a viszontiságot vállaló külállamokkal 1838-ban. Salvandy, francia közoktatásügyi miniszter hasonló javaslattal lépett a kamarák elé, mely azonban elvettetett, de újabb időben Franciaország a legtöbb európai állammal — ezek közt a magyar—osztrák monarchiával — is szerződött íróinak utánnomás elleni biztosítására. Ausztria 1846. évi 72. számú függelékében jelentette ki, miszerint azon külföldi szerzőket, kiknek hazája az osztrák írók irányában ugyanarra kötelezi magát, éppoly védelemben részesítendi, mint saját alattvalóit.

Nem hiányoztak ugyan egyes kísérletek a szerzőknek utánnomás elleni általános nemzetközi oltalmára. — 1864-ben Brüsszelben ezen ügy érdekében nemzetközi kongresszus tartatott; 1869-ben az Északamerikai Egyesült Államok kormánya közölt egy az ottani törvényhozás elébe terjesztett javaslatot az írói tulajdon nemzetközi általános elismerésére minden európai és délamerikai államok kormányaival: — mindazáltal ezen törekvések eddig még nem vezettek célra, még jelenleg is a szász királyság azon egyetlen ország, mely 1836 óta a külföldi szerzői tulajdonjog védelmét nem köti egyéb feltételhez, mint hogy a külhoni író az illetékes szász hatóság jegyzékébe kebeleztesse be munkáját, amiről a való bizonyítvány előmutatása mellett biztos lehet, miszerint jogainak csorbítói elveendik érdemlett büntetésöket.

Miután az utánnomást minden oldalról szemle alá vettük, és a megakadályozására irányzott állami intézkedések történelmének rövid vázlatát is adtuk, még két cselekvényről kell szólnunk, mely által a szerzői tulajdon megtámadtatik: a plágium- és írói névhamisításról.

II. Plágiumba az esik, ki *a*) Más művét utánnomja magát adván ki szerzőnek; *b*) aki másnak kéziratát a maga neve alatt bocsátja ki sajtó alól. Az első utánnomás, a második, ha a többi körülményeket nem nyomozva csak az eredményre tekintünk, a jogosítottak hasznának elorzása, mely a kárpótláson felül az utánnomás büntetésével sújtandó; mind-

kettő pedig azonkívül orzási merénylet az egyedül a szerzőt illető szellemi haszon, írói dicsőség ellen, melyet könnyen kísérhet a kívánt gonosz siker. — Ha pl. a plagiator a szerző kéziratát ellopta és ez meghal anélkül, hogy másnak ezen kézirat létezéséről tudomása lenne, vagy ha hosszú idők múltával elveszvé az eredeti kiadás, csak a plagiátumból maradnak fenn példányok: csakugyan a feledékenység homályába taszította a szerzőt és ott tündökölt az orzott dicsoronával. Legalább pedig kétséssé teheti a szerző kilétét a történet előtt, mire több példát tudunk.

III. a) Írói névhamisítás esete — mint már a szó is mutatja — akkor áll be, midőn valaki más szerző neve alatt bocsátja ki munkáját. Ha — miután jeles mű nem szorul ilyen hamisításra — nem vesszük is figyelembe, hogy az olvasóközönség megcsalathatik, ő a kívánt becses mű helyett hitvány adatván el neki, és hogy az illető név használatára jogosított író szerzői hírében tetemes csonkulást szenvedhet. b) Mindenesetre zsinórmértékül kell vennünk ítéletünk hozatalában, miszerint a névhamisítás által károsul az azt jogosan viselő szerző, annyira csökkenvén művének elkelte, amennyi hamisított példány adatik el. A vétkest tehát először a hamisításért fogjuk megfenyíteni, másodszer pedig az okozott kár, esetleg az elmaradt haszon megtérítésére fogjuk szorítani.

Értekezésünk folytatásban láttuk, miszerint lassanként minden civilizált állam elismerte az írói tulajdont s miszerint a védhatáridő, mely eleinte igen rövid tartamú vala, lassanként mindinkább meghosszabbított, úgyhogy nem alaptalan reményt vélek kifejezni, ha azt állítom, miképp nincs már oly távol az idő, melyben a törvényhozások, az észjog követelményeinek megfelelően, a szerzői tulajdont is örökjognak fogják nyilvánítani. Láttuk továbbá, miképp az írói tulajdon még eddig nem élvez ugyan általános nemzetközi oltalmat, de miképp évről évre több állam lép e tekintetben a viszonyosság alapján nemzetközi szerződésekre, úgyhogy ezen kötések lassanként az egész művelt világot át fogják karolni. Sőt még előbb is teljesülhet ezen óhajunk. Napjainknak már több ügyben sikerült általános nemzetközi megegyezést létrehozni, ha tehát a kormányok nem szűnendek meg ezen

célra nemzetközi kongresszusok által közreműködni, talán még mi is megérhetjük, hogy a külföldi szerzők műveit mindenütt éppen oly tilos lesz utányomni, mint a honiakét. Láttuk végre, miszerint a szerzői jogok tekintetében nálunk még mindezeideig nem alkottatott hazai törvény. — Adja isten, hogy midőn törvényhozóink a közeljövőben ezt teendik, kövessék Szászország példáját és se az idő, se az állam határai közé ne szorítsák az írói tulajdont, hanem örökké tartónak és minden állam polgárára kiterjedőnek nyilatkoztassák azt, akkor nemcsak az igazságnak fognak eleget tenni, hanem magukat is hervadatlan dicsőséggel koszorúzni.

1875

MAGYAR NÉPLAP

1. sz., január 1.

BUDAPEST JAN. 1-ÉN 1875

Mondják, hogy a pokol jó szándékokkal van kövezve — mégiscsak pokol. Mi sem tagadjuk, hogy jelen kormányunk, valamint az előtte valók is, teliden-tele voltak, illetve vannak jóakarattal, nemes szándékkal s a haza boldogítására szánt tervekkel. Ez iránt nincs panasz. Próbálgatják is mindenféleképpen kitalálni a módját, mellyel segíteni lehetne bajain. Sem ez, sem az nem használ, megpróbálnak még egy harmadik vagy negyedik orvosságot: hátha véletlenül éppen az gyógyítaná meg! Úgy tesznek Magyarországgal, mintha már holttetem volna, mely érzéketlen a rajta véghez vitt műtétek alatt.

Pedig hát éppen ez a legnagyobb baj. Egy ily kísérlet többet árt, mintha korábbi állapotában hagynánk. Ez lesz előbb-utóbb megölője.

A jóakarát még magában nem elegendő a kormányrúd vezetéséhez. Oda szilárd és biztos kéz kell, mely tudja azt, hogy mit *miért* tesz, *mit* bír elérni és milyen eszközöket kell használnia.

Igaz, hogy lehetetlent kívánni nem lehet senkitől, s a csodák ideje is régen lejárt, olyan kormányra tehát nem akadhatsz, mely egyszerre megtöltse a semmiből milliókkal az üres státus-kasszát; hanem igenis kívánnunk kell oly kormányt, mely a lehető eszközöket megragadva, bírjon bátorsággal és kitartással, azokkal ha lassan is, de biztosan jobb karba állítani Magyarországot.

Fájdalom, véleményünk szerint, csak egy eszköz áll rendelkezésünkre — a takarékoság és a jó beosztás, amihez pedig ugyancsak nehéz lesz hozzászoknia egy új kormánynak, *bőkezű* elődei után.

Ha következetes takarékosági rendszert fog követni kormányunk, s lassan-lassan egyszersmind fejlesztí az adózó nép vagyoni gyarapodását — akkor még — talpra állhatunk.

Mert a nemzet vagyonosodására fordított gond olyan, mint a nagy kamatra kiadott tőke, mely tízszeresve kerül vissza.

2. sz., január 8.

BUDAPEST 1875. JAN. 8-ÁN

Ellenzékünk túlságosan elbizakodott. Ha valóban hiszi, miszerint ő a jövő kormánya (ami még persze nem bizonyos), ahelyett, hogy a sült verebeket a levegőből várja, a tevékenység, munkálkodás útjára kellene lépnie s megmutatnia az erőt és munkaképességet, — melyet annyiszor emlegetett, s melyre most véleménye szerint oly nagy szükségünk van. Hadd látnánk már egyszer: mit akar és mit bír. A mi tisztelt ellenzékünk azonban nem ezt teszi, hanem mint a rest bakter, nagy szundikálva lesi, míg az óra utolsó homokja is lepottyán, mikor aztán rákerül a sor az ő kiáltására. És azalatt, míg elméje tétlenül kóvályog félálomban, félébren mindenféle bolondságokat kigondol nekieresztett fantáziája. Ilyen az a régi idea, amelynek újév napján tartott beszédében is kifejezést adott Tisza Kálmán: hogy a jobboldal liberálisabb tagjai csatlakozzanak a balközéphez. De hát miért csatlakozzanak? Hát van arról valakinek tudomása, hogy a balközép Tisza Kálmán kormánya juttatásán kivü is bír még valami olyan tervvel, amiért érdemes lenne küzdeni velök és támogatni őket? Lehet, hogy tudnak valamit — de nem akarják elárulni a haza megmentését célzó eszközt. Higgyék meg, mi szívesen adunk rá privilégiumot, sőt ha biztos eszközt mutatnak az ország bajainak orvoslására, nemcsak nem ellenezzük, hogy a Deák-párt egy része hozzájuk csatlakozzék, hanem hazaárulóknak fogjuk nyilvánítani mindazokat, kik a balközép zászlója alá lépni vonakodnak.

A jelen körülmények között azonban sok elbizakodottságot s kevés életbölcsséget tanúsít az ellenzék, midőn

abban a családlombban ringatja magát, hogy a Deák-párt azon neki meghódolandó részében annyi könnyelműséget tételez fel, hogy az csak úgy vakon hozzá csatlakozik.

Még sokkal eredetibb azon (mégpedig komolyan) felmerült (természetesen baloldali) kombináció, mely a Sennyei és Tisza egymásba olvadásától várja a haza üdvét. Soha ennél bolondabbat! Én mérget vettem volna rá ezelőtt évekkel, hogy olyan eset nem adhatja magát elő, midőn az ellenzék egy Sennyeivel s következésképp egy Forgách Antallal is szövetségre fog akarni lépni.

Mit nem tesz a hatalom utáni szertelen vágy! Az embert még a helyes észjárásától is megfosztja.

Higgye meg nekünk az ellenzék, hogy az ő kedvéért bizony senki sem fogja elveit feladni — csak akkor, ha előbb bebizonyítja, hogy az ő elvei a jobbak, s hogy azok létesítésére van benne elég erő, tapintat és ész.

3. sz., január 15.

SZEMLE

A jelen hét amilyen eseménytelen, száraz egyrészt, éppoly kedélyes más tekintetben. — Az országgyűlés jelentéktelen dolgokról tanácskozik, a bizottságok kifáradva, lomhán örlik le a bizottságokban mondanivalójukat. A miniszterek egykedvűen, unalmasan húzzák a napi jármot; a képviselők is lassankint kezdenek, mint a megfélemlített lelkiismeret, visszagondolni a kerületre, mely nemsokára újra ítéletet mond felettük. A »lejárt mandátum« éppen olyan, mint a »lejárt váltó«; sok gondot szerez az illetőknek: nem egynek borsószik a háta tőle. Másrészt azonban mindezen kényelmetlen állapotok közé belopja magát a farsang a maga örömeivel, hogy derültebb, vidámabb színt adjon a sötét láthatárnak. Tévednek azok, kik azt hiszik, hogy politikai tekintetben egyáltalán nincs semmi jelentősége a farsangnak. Ezidén legalább tévednek. A királyi estély, udvari ebéd, a miniszterelnök és a belügyminiszter estélye mind csak mulatságok ugyan, de oly mulatságok, miken gyakran nagy események szövődnek.

Ki tagadhatná például, hogy a »Menyhért napi gratulációnak«,* valamint azon körülménynek, hogy őfelsége Lónyaival kezelt szorított az estélyen, s őt a közelebbi udvari ebédre is meghívta — nincsen jelentősége. Ha egyéb nem is, mint hogy sokszorozza legalább pártja vérmes reményeit az iránt, hogy a »gyanúsított« volt miniszterelnököt újra elő fogják rántani a — szükség idején.

Szomorú dolog lesz, az igaz, — de bizony sok más szerencsétlenség közt, megeshetik még velünk ez is. A Sennyei és Tisza közti koalíció terve, melyről múlt héten írtunk, még mindig kísért, de csak a lapokban. Abban mindenki egyetért, hogy sose lehet belőle semmi, hanem azért mindenkiben megvan az a gyengeség, hogy mégis rófnyi cikkeket kanyarít felőle. Legalább a lap hadd teljék!

Külföldről sem jött e héten valamely különösebb esemény híre. A spanyolok meg vannak elégedve királyukkal (szegény tatárok!) s lelkesedéssel fogadják. Serrano száműzetésbe ment, Don Carlos pedig, mint egy január 9-én kelt proklamációban mondja, »sajnálja«, hogy rokona, Alfonz rá hagyja magát szedni s a forradalom eszközeül felhasználtatni. Már iszen azt el is hisszük, hogy »sajnálja«.

Franciaországban nincs rendén a Mac-Mahon szénája. Nem bír minisztériumot összehozni. A ziláltság oly nagy, hogy abból kiugazodni teljes lehetetlenség — s legközelebb vagy jobbra, vagy balra kell dűlnie. Csak napok dolga — Franciaországot aligha fel nem rázzák megint nagy események.

4. sz., január 22.

BUDAPEST 1875. JAN. 22-ÉN

Az új adójavaslatokról akarunk még ezúttal egyetmást elmondani. Többször hangoztattuk azoknak hiányait. Hónapok múltak el, s Ghiczy javaslatai azóta már meg lettek vetve-hányva úgy a sajtóban, a privát körökben, mint az országos bizottságban: ma tehát még nagyobb bizonyossággal

* Lónyai Menyhértet nevenapján 79 képviselő köszönté fel s emlékül díszalbumot nyújtott neki át.

mondhatjuk, hogy az új adók *elviselhetlen terheket róvnak az állampolgárookra anélkül, hogy ezáltal az államon segítve lenne.*

Fel nem foghatjuk, mire támaszkodott Ghyczy Kálmán, midőn nemrég kimondá a merész szavakat: *fejemmel állok jól, hogy ez adókkal rendbe hozom az országot.* — Ha szó szerint vétetnének az ősz államférfiú szavai, bizony nem szeretnék a Ghyczy *feje* lenni. — Az új adók nem hogy rendbe nem hozzák az országot, hanem még jobban alá merítik, elszegényítvén a föld népét.

Az adójavaslatok között legjobbnak látszik s legtöbb rokonszenvvel fogadtatott a fényűzési adó. De mondom, csak *látszik* célszerűnek e javaslat, míg gyakorlati oldaláról tekintve, éppen célszerűtlen, mivel szigorú ellenőrzés nélkül alig fog lehetni valamely eredményt produkálni. Ha még fel lesznek állítva az ellenőrző közegek, akkor azok fenntartási költségére megy fel a luxusadók bevétele. Ily körülmények közt okosabb lett volna csupán a fennálló adókat felemelni egész az országos szükséglethez arányosítva; mert akárhogy nevezzük is a gyermeket, mégis ugyanaz a gyermek az, — az adó csak adó, ha *kölcsönnek* hívják is (mint azt már egy ízben tapasztaltuk).

Kár volt tehát teketóriázni: s meg lett volna mentve legalább az új adók kezelési költsége, mely nem sokkal lesz kevesebb, mint jövedelme. Az adófizetőknek mindegy, akár milyen titulusok alatt tétessenek tönkre, mindamelletl hisszük, hogy szívesebben viselnék a görnyesztő terhet, — ha tudnák, hogy ezáltal a haza sorsa enyhül.

5. sz., január 29.

BÁBEL

Bábel tornyának építési napjait éljük. Már régen figyelemzettük olvasóinkat azon párt-bomlásra, mely a Deák-párt kebelében forrt. Elmondtuk okait e hajdan hatalmas többség óriási léptekkel közeledő szétmállásának. Most azonban csupán a helyzetet festjük. A Deák-kör* vasárnapi gyűlé-

* Bizony már csak üres név itt a Deák Ferenc neve. Éppen úgy nevezhetnék akár Borsszem Jankó körnek is. *Szerk.*

sén tűnt ki leginkább, milyen rosszul áll a kormány, illetve a Deák-párt szénája. Azon mindig egy húron pendülő úri emberek, akik azelőtt mindenbe beleegyeztek, *ha felülről jött*, akiket »mamelukok«-nak csúfoltak eddig, most ahány, annyi felé beszél: nincsenek megelégedve a viszonyokkal, a kormánnyal s. a. t. Sőt a magát nagyhatalommá kinőtt Sennyey Pál báró nyíltan kimondá, hogy nem tart a Deák-párttal.

Ezt régen lehetett volna várni Sennyeytől, ki csak színleg jezsuitáskodott Deák-párti köpenyeg alatt eddig is, — de nem vártuk volna a Deák-párttól, hogy nem akad benne egy lélek sem, aki ilyen farizeusnak kiadja aztán az utat: hogy vagy hajoljon, vagy szakadjon; ha nem Deák-párti, ne legyen többé semmi keresete a Deák-párt zászlaja alatt: takarózzék igazi jelvényébe, a papi reverendába.

Ugyancsak a vasárnapi értekezleten Ghyczy adójavaslatai, miket a szerdai gyűlésben kezdtek tárgyalni, nagy immel-ámmal fogadtattak. Ghyczy határozottan kimondá, hogy lemond állásáról, ha pénzügyi tervei el nem fogadtatnak, s mint mondom, a kör ennek dacára sem biztosítá, hogy el fogja azokat fogadni. Ez még sohasem történt, hogy a kormány saját pártja által ég és föld közt hagyassék lebegni, mint Mahommed koporsója. Ki itt a hibás? Hát valóban lejárt volna már a Deák-párt órája? Vagy a beteg öregúrral kiköltözött a lélek e máskor oly összetartó testületből, s a mai kormány nem képes azt erélyesen vezetni s uralkodni rajta s általa? Akármelyik áll is a két eset közül, a baj mindenesetre komoly s beláthatlan következményei lehetnek.

Nem különben áll a dolog a Tisza-párttal is. Alább vesszük olvasóink a balközépi értekezlet leírását, melyből kitűnik, hogy ők sincsenek valami nagy békességben egymás közt: sőt ami több annál, ők is, mint a Deák-párt, nem bíznak önmagukban, *illetőleg elveik és programjuk helyességében*.

A jövő titka, hogy ez általános zavarból, midőn jóformán senki sem tudja, mit tegyen, kinek higgyen, kiben bízzék, és melyik utat kövesse, mi fog kibonyolódni; de amennyire emberi ésszel következtetni lehet, valószínű, hogy a jövő követválasztás ezen zavarok dacára is összehozza az eddigi Deák-párti többséget, habár kissé új pártárnyalatokba szétforgácsoltan is. A balközép hihetőleg még kisebbre olvad,

mint volt, hanem helyett megnövekszik a szélsőbal és a konzervatív párt, mely utóbbi eddig csak papíron létezett, de amely már is kezd »életjeleket« adni magáról.

6. sz., február 5.

A VEZÉREK

Jelenleg Sennyey Pál, Lónyay Menyhért és Tisza Kálmán a képviselőház vezérei. Az öreg Deák már leszorult a tettek mezejéről, s Irányi és Simonyi pártját még mindig nem lehet komolyan venni. E három férfiú szavait és nyilatkozatait leste legközelebb a nemzet a legnagyobb feszültséggel. Mit fognak mondani, hogy fognak nyilatkozni? Úgyszólván tőlük függött a nemzet sorsa.

Ma már mind a hárman nyilatkoztak.

Mind a három *rosszallta a mai helyzetet* : mind a három elitelte kisebb-nagyobb mértékben a mai kormányzatot, megegyezett abban, hogy azon változtatni kell. A vezérek *megértették egymást* s békülékenyeknek mutatkoztak. Úgy is illik, s mikor a haza veszélyben van, félre kell tenni a pártérdekeket, s közösen vállalva támogatni. Tisza kinyilatkoztatta, hogy a közjogi egyezményt *rosszallja ugyan, de egy időre elfogadja*. Ezáltal közeledett a Deák-párthoz. Sennyey pedig szinte ünnepélyes nyilatkozatot tőn, hogy nincs szándéka az országot *a provizórium sárga-fekete zászlója alá terelni* (Sennyeit eddig e szándékkal gyanúsították), hanem ő is *csupán alkotmányos úton* tartja lehetőnek a haza megmentését. Ezáltal Sennyey is közeledett az alkotmányos forma embereihez. Nagy jelentőségű nyilatkozatok voltak ezek. Hazánk jövője van e három ember kezébe letéve, fontos tehát minden szavuk s érdemes arra, hogy mérlegeljük és elgondolkozzunk felette. Lássuk tehát az eszközöket, melyekkel a hazát megmenteni reménylik, s lássuk, miben térnek el és miben egyeznek meg.

Lónyay a takarékossgát ajánlja, helytelenítván a rendszert, s kárhoztatva a meggondolatlan beruházásokat, miket az eddigi kormányok derűre-borúra tettek. Szerinte is csak

ÁRTEREK. A múlt heti árszámlák alapján a következőképpen alakultak az árak: ...

Értékelések. Az elmúlt hét alatt a következőképpen alakultak az értékelések: ...

Magyarországi hírek. A magyarországi eseményekről szóló hírek, beleértve a közéleti és gazdasági témákat.

TÁRSZEA.

Megjegyzések és társasági hírek. ...

Pályázatok. ...
Közvetítések. ...
Hirdetések. ...

Ghyecz Kálmán boldog újévet kíván
 (A Borsszem Jankó 1875. jan. 3-i számának címlapja)

áldozatok útján menekülhetünk a hínárból, de ez áldozatok ne terjedjenek végletekig, az adóképeséget nem *kimeríteni*, hanem *fokozni* kell. A mostani terhes kölcsönök kifizetésére legokosabb mód az államjavak eladása: ezáltal legalább megszaporodik a tehetős és értelmes földbirtokosok száma. Mindenekfelett pedig hangoztatja az *erős és hatalmas kormány* szükségességét.

Sennyey is erős kormányt akar első esetben, de ez szerinte csak úgy érhető el, *ha a közigazgatási hivatalok is kinevezés útján fognak betöltetni.*

E pontban Tisza nem ért egyet: *ő ezentúl is választatni* kívánja a közigazgatási tisztviselőket.

A többi pontban majdnem teljesen egyetértenek a vezérek, legfeljebb az eszközökben fordulhatna még elő némi eltérés. A szigorú takarékoság és a nemzet vagyonosítása azon irányelvek, miket egyik úgy, mint a másik ajánlhat.

Majdnem bizonyosnak mondhatni, hogy a vezérek eme nagy fontosságú beszédei után *közeledni fognak egymáshoz a pártok is.*

Csak még a negyedik vezért kell megnyerni a kibékülés és összetartás művének, a negyedik vezért, kinek hatalmas keze szövötte évek óta hazánk sorsát, gr. Andrássy Gyulát.

Amilyen jó hazafi, bizonyára *ő* sem fog vonakodni békejobbot nyújtani úgy Lónyaynak, mint Tiszának, ha a közügy úgy kívánja.

7. sz., február 12.

MI FOG TÖRTÉNNI?

A Bittó-kormány bukása ma már kikerülhetlen logikai következménye az eseményeknek. Ha maga nem siet fölvetni a bizalmi kérdést, az önként fog bekopogtatni: ez tehát kérdés tárgyát sem képezheti többé. Sokkal nagyobb dolog azonban ennél ama föloszlási processzus, mely mint a járvány, nőttön nő és terjed a Deák-párt soraiban. Tisza Kálmán beszéde végre teljesen kifejleszté e régebben általunk is észrevett kór-tünetet, s most csak azt nem tudjuk még, miben fog kilyukadni?

A pártok jelen állása szerint csak kettő lehetséges: vagy megalakul a koalicionális kormány Tisza-, Sennyey- és Lónyayval most mindjárt, vagy pedig alakul egy új párt az egymáshoz közeledő elemekből s átveszi azon nagyhatalmi szerepet, mit eddig a jobboldal tartott kezében.

Őszintén megvallva, mi a koalícióban még távolról sem merünk remélni egy boldogabb állapot kezdetét. Európa történelmében még ott sem fordulnak elő jóra való és hasznos koalicionális kormányok, hol az állami viszonyok rendezettsége és szilárdsága mellett az körülbelül lehetséges lenne; annál kevésbé lehet remélni hazánkban, hol a viszonyok ziláltsága megzavarhatlan tömör összműködést követel. A három vezéregyéniség kormánya nem lehetne egyéb, mint az ambíció és dicsvágy egy újabb katasztrófája, melyben megint alkalmunk lenne feljajdulni a sok sikertelen kísérlet alatt, s melyben mindenki egyenként a saját kezére dolgozna, mert hiányoznék az egyesítő kapocs, mely egyedül az elvek harmóniájában lelhető fel.

Célszerűbb volna tehát a másik eshetőség: a jelenlegi kormány ügyis kérész-életét addig nyújtani, míg egészséges pártalakulás mellett, mely a parlamenten kívül máris nagyban folyik, egy olyan többség alakul, mely képes lesz életet adni egy oly kormánynak, melynek lesz valami kész mentő gondolata számunkra s lesz *ereje* is e mentő gondolatot keresztül vinni.

8. sz., február 19.

A VÁLSÁG TÖRTÉNETE

Bittó István miniszterelnök ma egy hete Bécsbe utazott, hogy öfelségének, mint ahogy ő magát kifejezte, a *megváltozott* politikai helyzetet előadhassa, valamint az összes minisztérium lemondását is. Bécsi és budapesti előkelő körökben el volt terjedve a hír, hogy vagy Festetich György gróf, vagy Wenckheim Béla báró neveztetnek ki miniszterelnökkül. A képviselőház ez idő alatt elnapolta üléseit s azokat alkalmasint csak az új kormány megalakulása után kezdi meg. De annál tömöt-

tebbek a pártklubok, hol nagyban folyik a találgatás: ki lesz? mi lesz? Bittót, amint Bécsbe ért, rögtön kihallgatta őfelsége s abbeli kívánságát fejezte ki, hogy Tisza Kálmán Bécsbe hívassék, hogy előadja, mi úton reménylené ő a koalíciót, mik az elvei s mi a programja a kormányzási rendszerre vonatkozólag? Szombaton éjjel érkezett Szapáry belügyminiszterhez Tisza számára az udvarhoz meghívó távirat, melyet gróf Szapáry vasárnap reggel 9 órakor kézbesített a balközép vezérének, ki is azonnal sietett Bécsbe s mielőtt a felség által kihallgattatnék, hosszú tárgyalásokat folytatott Bittóval. Kedden délután egy órakor fogadta a király Tisza Kálmánt, s amennyire e beszélgetés egyes részletei kiszivároghattak, kérdést intézett hozzá a közjogi helyzet iránt, mire Tisza kinyilatkoztatta, miszerint a 67-es egyességet bolygatni nem áll szándékában, azt a jelenre nézve s különösen netáni minisztersége tartamára bevégzett ténynek tekinti, s csak ezen belül folytatja működését. A pénzügyi politikára vonatkozólag kifejté, hogy nem találja helyesnek *adóemelést* által segíteni az államháztartáson. Őfelsége *igen szívesen fogadta Tisza K.-t* s előterjesztései után elhatározta, hogy Budapestre megy s ott folytatja a további tárgyalásokat.

Tisza kedden éjjel visszaérkezett fővárosunkba s már szerdán délben előterjesztést tett bécsi útjáról párthíveinek a *balközépi klubban*.

Ezen előterjesztésről nem sokat tudunk, miután Tisza őfelsége iránti tiszteletből és óvatosságból felkérte híveit, hogy a mondottak inkább *bizalmas közlemények* lévén, mint nyilvános politikai tények, azokat terjeszteni és kibeszélni illetlen lenne. A dolog lényegét azonban tudjuk, s ez az: hogy a balközép el van határozva a Tisza által előadottak után, miszerint az új pártalakulás elé nem fognak akadályokat gördíteni, sőt *az alakulandó új kormánypartba beleolvadnak*.

Ez a válság története a mai napig, midőn lapunkat bezárjuk. Hogy mi történik ezután, a jó isten tudja. Őfelségét tegnapra várták Budapestre. Nem tudjuk, megjött-e?

Hogy kik lesznek a miniszterek, még csak képzelní sem lehet. Tisza késznek mutatkozott őfelsége előtt elfogadni miniszteri tárcát még azon esetben is, ha kollégáinak *nagyobb* része az eddigi úgynevezett Deák-pártiakból neveztetnék ki; a

jelen kormányba azonban, mely ellen olyan sokáig küzdött, csak úgy egyszerűen be nem léphet. És ebben a király is igazat adott neki.

Eddig némelyek Ghyczyt, mások Szlávyt emlegetik leendő miniszterelnökül, de azt hisszük, egyelőre minden alap nélkül; bizonyosnak csak az látszik, hogy Tisza Kálmán okvetlenül tagja lesz az új kormánynak, s hogy hívei is beolvadnak a kormánypártba. Így tehát igaza van az »Egyetértés«-nek, midőn gyászkeretben hirdeti az ellenzék kimúltát. Nincs többé baloldal! Béke hamvaira!

9. sz., február 26.

A VÁLSÁG

A kiválóbb jobb- és baloldali férfiak közt megtartatott az értekezlet. Jobboldalról Csengery, Széll Kálmán, Szlávy, baloldalról pedig Tisza, Várady és Simonyi L. báró vettek benne részt. A tanácskozás tárgya röviden összevonva az volt: *lehetőség-e a két nagy párt egyesülése, illetőleg egybeolvadása?* Minden kérdést megvitatván a két párt bizalmi férfiai, azt találták, hogy mióta *Tisza a közösügyeket elfogadta*, a bal- és jobboldal között oly kevés az *elvi eltérés*, hogy az egyesülést nem akadályozza semmi. Tovább azonban fölöslegesnek tartották bocsátkozni.

Hétfőn őfelsége Budapestre érkezett, azonnal Bittót fogadta, a nap folyamában Szlávy volt miniszterelnököt is kihallgatván. A politikai körökben hétfőn egyáltalán el volt terjedve a hír, hogy Szlávy fog megbízatni a kabinet megalkotásával. E hír azonban eddigelé nem bizonyult igaznak. Másnap Csengeryt, Wenckheim bárót és Gorove Istvánt hallgatta ki a király. Az értekezletek folynak széltehen, hosszában . . . A lapok alig győzik elősorolni a sok kombinációt, mik úgy teremnek, mint a gomba. Amint Bittó Deáknál, vagy Csengerynél, vagy Gorovénál, vagy éppen Tisza Kálmánnál tesz látogatást, aszerint kombinálnak. A levegő tele van hírekkel, mik másnap megint szétpattannak, mint a szappanbuborék. Mert egy másik hír szele újra és újra semmivé teszi.

Őfelsége is, úgy látszik, ez ideig a legnagyobb határozatlanságban van a teendők felől, mert a csomó valóban nagyon bonyolódott kezd lenni. Egy azonban teljesen bizonyosnak látszik, hogy Tisza mindenesetre miniszter lesz s hogy Sennyey és Lónyay semmiesetre sem lesz miniszter.

A válság aligha véget ér még e héten. Jövő számunkban azonban hisszük, hogy már kész tényeket közölhetünk olvasóinkkal.

9. sz., február 26.

A KONZERVATÍVOKRÓL

Mi az a pecsovics? Éppen az, ami a konzervatív! Jobban nemigen magyarázhatja az ember. Hol vannak? kik ők? és mit akarnak e konzervatívok, nem tudjuk, de látjuk mozogni őket, jele tehát, hogy vannak.

E napokban jelent meg egy ismeretlen szerzőtől ily című munka: »Értsük meg egymást.« Nem lesz érdektelen tudni olvasóinknak, mit mond e könyv róluk. Élénk tárcáírói modorban rajzolja a konzervatívoknak a társadalmi téren kifejtett tevékenységét az 50-es években, s azon eredményre jut, hogy tulajdonképpen ők készítették elő a 67-iki kiegyezést. Mi ellenkező meggyőződésben vagyunk, és képesek is volnánk indokolni nézeteinket, de ezúttal nem volna helyén azokat feszegetni, miután szerző csak oly aprólékos, jobbára a magánéletből vett részleteket hoz fel a maga állításai mellett, melyek a tulajdonképpeni politikai vitát kizárják. Nem tehetjük magunkévá a 48-iki eredményekről mondottakat sem; nem hisszük, hogy Kossuth »csinálta« a forradalmat, s nem hisszük, hogy a 48 nélkül a 67-et kivívhattuk volna, — mert forradalmat egy embernek »csinálni« nem lehet, és mert csak a 48—49. évek eseményei voltak képesek a magyar nemzetet erejének öntudatára ébresztetni és egyé forrasztani, előbb a lelkesülésben, majd a szenvedésben, és mert csak e kettőnek és csak amaz évek emlékeinek és tanulságainak köszönhetjük azt, amit 67-ben kivívnunk sikerült. Az események e fel fogásában tehát nélkülözzük a szerzőben azon magasabb his-

tóriai felfogást, mely nélkül nagy eseményeket helyesen megítélni nem lehet. Ennek hiányát szerzőnél — jóakarát, és — amire ma oly nagy szükségünk van — az engesztelékenység szelleme pótolja. Igazságot szolgáltat minden pártnak és egyénnek, amiben nem vehetjük neki rossz néven, ha kissé részrehajló konzervatív elvtársai iránt, és míg az általa nagyra tartott b. Sennyey egyenesen a Deák-párt szétrobbantását kísértette meg, »ő csak a Deák-párt keretén belől kívánja érvényesíteni meggyőződését.« — Ez álláspont különben ma már elavult, s szerző a röpiratának nyomtatása közben beállt fordulatot örömmel üdvözli. Röpiratának második részében a közel jövő gyakorlati reformkérdéseit fejtegeti, amiben jelszava, hogy »mondjunk le egyelőre kultúr-állami ábrándjainkról«. Az igaz, hogy a jelszó alatt sok mindenféle reakcionárius rendszabály elfér, — de mi nem akarjuk intencióit félremagyarázni és gyakorlati tervei feletti nézeteink nyilvánítását elhalasztjuk akkorra, midőn azokat módunkban lesz ismertetni. Ma ezt térhiány miatt nem tehetjük, s e sorainkat azon meggyőződésünk kijelentésével fejezzük be, hogy ha minden konzervatív úgy cselekednék és gondolkoznék, ahogy e munka szerzője ír, csakhamar be volna temethető azon szakadás, mely a nemzetet ma e töredéktől elválasztja, és Magyarország reájok, az ő tevékenységökre és képességeikre is számolhatna.

10. sz., március 5.

A VÁLSÁG VÉGE

A minisztérium nagy vajadások után végre megalakult, mégpedig a koalíció létesültével abban a volt baloldal is képviselve van három tagja által, s ha tekintetbe vesszük, hogy Tisza Kálmán belügyminiszter a kabinet éltető lelke, ki az egész kormánygyeplőt vasmarkába szorítva tartja, bizvást elmondhatjuk, hogy a volt baloldal kormányoz ez idő szerint.

De lássuk, kik lettek miniszterekké. Miniszterelnök s király oldala melletti miniszter *br. Wenckheim Béla*, pénzügyminiszter *Széll Kálmán*, belügyminiszter *Tisza Kálmán* (bal-

oldali), kereskedelmi miniszter báró *Simonyi Lajos* (baloldali), közoktatásügyi miniszterül ismét megmaradt *Trefort Agost*, valamint honvédelmi miniszternek is *Szende Béla*, igazságügyér *Perczel Béla* lett, közlekedésügyi miniszter *Péchy Tamás* (baloldali) s végül horvát-miniszterré újra *Pejacsevics Péter* gróf neveztetett ki. Az új kormány nagyon nehezen alakult meg, különösen sok baj volt az igazságügy-miniszteri tárca betöltésével, melyet egymásután utasítottak vissza Ghyczy, Horváth Lajos és Perczel is, ki végre is őfelsége unszolására vállalta azt el. Nemkülönbön volt a közlekedésügyi miniszterséggel is, mellyel Szontagh Pál kínálatott meg, de visszautasította. Az új kormány tehát végleg csak kedden alakulhatott meg, s tehette le az esküt őfelsége kezébe; mi meg is történt a budai várak nagy tróntermében.

Szerdán déli 12 órakor a képviselőház ülést tartott, melyben a miniszterek bemutatták magokat. A lelkesedés elég nagy volt a képviselők részéről. A közönség érdeklődése pedig leírhatlan; iszonyú néptömeg lepte el nemcsak a karzatokat, hanem az országház tájékát is. Mindenki kíváncsi volt látni, mint veszik ki magokat a baloldaliak a piros bársony miniszteri székeken. Bent a házban az árnyalatok vezérei mind beszéltek. Először Simonyi Ernő, aztán Sennyey Pál, végre pedig Lónyay Menyhért beszélt, mindnyájan *feltűnő* békülékeny szellemben, mi a ház általános tetszésével találkozott. Mindenki azon reménnyel távozott a házból, hogy ez a minisztérium fogja talpra állítani Magyarországot. Adja isten, hogy úgy legyen!

10. sz., március 5.

AZ ÚJ PÁRTOKRÓL ÉS PÁRTÁLLÁSRÓL

Az új minisztérium fogadtatása nem a legbiztatóbb. A baloldali kör nagy lelkesültséggel fogadta a maga három emberét, a jobboldali körben azonban az éljenek közé némi elégedetlen zúgás is vegyült. Különösen Sennyey jelenté ki, hogy ő *kilép a kormánypártból s önálló állást* fog a kormány ellenében elfoglalni. De mielőtt síkra szállana ellene, bevárja a

kormányt a tettek mezején. A *másik* »megsértett« és »ki hagyott« férfiú, ti. Lónyay gróf is hihetőleg Sennyeyhez fog csatlakozni s egy új pártot fognak alkotni, a »konzervatív párt« címén, a kormánypárt ellenében, mely magát »szabad- elvű pártnak« fogja neveztetni. — A régi »Deák-párt« és »baloldal« ma már végképpen nem létezik. Mint értesülünk, b. Sennyey »elvbarátai« már eddig is számos képviselőt felszólítottak, hogy csatlakozzék a konzervatívokhoz, s ne vegyenek részt az új kormánypárt alakításában. Mint halljuk, a felszólítottak közül néhányan azon választ adták, hogy a kormány előterjesztett programjába nem levén semmi meggyőződésükkel ellenkező felvéve, nem látják be annak szükségét, hogy ne vegyenek részt az általánosan óhajtott fúzió létesítésére alakult kormány támogatásában.

Gróf Lónyay pedig szinte kijelenté elvbarátainak, hogy az új kormány pártjához szegődni nem szándékozik, hanem ő is, mint Sennyey, független álláspontot foglaland el. Ezért valószínű, hogy Sennyey és Lónyay egyesülnek s addig nem nyugszanak megint, míg ezt a kormányt is meg nem buktatják; küzdenek életre-halálra a hatalomért, mit bánják ők akármi történik is a szegény országgal, melynek arra volna szüksége, hogy fiai egyesüljenek. Egyébiránt hisszük, hogy még messze van az az idő, midőn odáig jutunk, hogy Sennyey kezére adjuk magunkat, — s ha isten úgy akarja, és magunk is igyekezzünk, soha meg nem jön.

Különb en is ma a sennyeysták még csak 29 embert bírtak összekolompolni. Későn lesz ezekből »többség«.

11. sz., március 12.

BUDAPEST, MÁRCIUS 12-ÉN

Az új kormány »mézesheteit« éljük. Azt szokás mondani, hogy az »új seprő jól seper«, s ha vesszük azon programot, melyet Wenckheim miniszterelnök a kormány bemutatása alkalmával mint legközelebbi teendőit előterjesztett a képviselőházban, s ha azt pontról pontra megtartják, akkor alapos reményünk lehet, hogy az új seprő elsepri a sok sze-

metet, a sok gyomot, mely hazánk talaját akár közigazgatási, akár pénzügyi, éppúgy anyagi, mint szellemi tekintetben fölverte. De hogy ezen program megvalósulhasson, mint már többször hangsúlyoztuk, először *erősnek* kell lennie a kormánynak, másodsor szükséges, hogy *összetartási* és *összműködési* szellem vezérelje a nemzetet, ne bénítsák el karját az ellenzékieskedési és *folyosói* manőverek, mint az az előbbi kormányoknál történt, kiknek alig jutott idejük egyéb teendőre, mint saját és *pártjuk életfenntartásának* örökös oltalmazására. A kormánynak, hála istennek, ma oly tekintélyes többsége van a két legnagyobb pártból összeforrt »szabadelvű párt«-ban, hogy teljes nyugalommal láthat teendői után.

Az elsöre, ti. az erős kormányzásra vonatkozólag biztató zálog Tisza Kálmán egyéni jelleme. Tisza, amennyire kiismerhettük, bátran jósoljuk: igazságos, de szigorú kormányférfi lesz, ki nem hagyván magát mellékes tekintetektől vezetni, bátran vág neki azon iránynak, melyet kitérített. Múltja eléggé bizonyítja, hogy tud lenni makacs, szilárd és diplomata is, ahol kell. Hol más csak egy utat lát a cél felé, ő ezer úton tud ahhoz eljutni. Hogy pedig célja csak nemes és üdvös eredményeket föltételező lehet, abban kételkedni nem lehet, nem szabad senkinek, ha csak egyszersmind Tisza tehetségeit és hazafiságát is tagadni nem átallja. Tisza személyes tulajdonai alkalmasint ki fognak hatni minisztertársaira és környezetére is, ami üdvös befolyással lehet hazánk jövőjére.

A szabadelvű párt erősödését is nagyban előmozdította egy jelentékeny és örvendetes esemény, s ez a *Lónyay-párt beolvadása*.

Lónyay belátván azt, hogy a tréfák ideje lejárt, felülhelyezte magát azon *megszégyenítettésen* is, melyet legközelebb szenvedett, midőn minden kombinációból sértő modorban kihagyatott, s pártját *szétosztatván* kijelenté, miszerint nem kíván oppozíciót képezni a Wenckheim—Tisza kormány ellenében. Bármí indokból tette is ezt Lónyay gróf, e ténye dicséretet érdemel.

Eszerint már csak két ellenzék van: a »függetlenségi párt« a maga álmadozó és megvalósíthatlan ábrándjaival, és a még ennel is kisebb Sennyey-párt, mely jónak látja magát »jobboldali ellenzék«-nek hívatni. A szélsőbal nem veszedel-

mes, — hanem Sennyeyékből a jövőben nagyon könnyen lehet még valami, mert a katolikus papságot és az arisztokráciát majdnem kivétel nélkül ide vonzza szíve. A jövő választásoknál hihetőleg megszaporodik a jobboldali ellenzék, amit azonban éppen nem kívánunk.

Ez a helyzet tiszta tükre. Most már nincs egyéb hátra, mint bevárni nekünk is a kormányt a tettek mezején. — Addig nem lehet bírálni, csak jósolni: amitől szeretünk tartózkodni, mert a jóslatok nem mindig teljeseznek.

12. sz., március 19.

BUDAPEST, MÁRCIUS 19-én

A kormány napról napra erősödik; erősödik az ország közvéleményének nyilvánítása által, mely kivétel nélkül mindenütt tetszéssel fogadja a szabadelvű pártot és kormányát. Nem is lehet ez másképp: e párt a jövő, és méltán, mert megvan benne mindaz, mi uralkodásának jogosultságot ad. Képviseli az »arany középutat«, mely rendesen a leg-egyenesebb s melyen legjobb haladni; képviseli ezenfelül a nemzet hagyományos szabadelvű, de mindamelllett józan érületét: nem annyira kozmopolitikus és bigott, hogy emiatt hazafiatlan legyen, mint a Sennyey-párt, s nem annyira hazafias és ábrándozó, hogy emiatt lehetetlenné és rajongóvá váljék, mint a Simonyi Ernő vezérlete alatt álló »engesztelhetlenek«, kik nagyokat tudnak toasztírozni »Kossuth apánk« egészségére, minden szavuk az imádott haza jóléte, s abban a szent meggyőződésben élnek, hogy a magyar félvilágot leverné, ha nekigyürkőznék, de azért ők magok nem tesznek semmit, legfeljebb dikciókat gyártanak a kormány bosszantására és az idő elfecsérlésére.

A megyék egyenként kezdenek nyilatkozni, és szükséges is, hogy nyilatkozzanak. A kormánynak tudnia kell, hányadán áll, hogy számot vethessen erejével. Másképp nem tudja, nem tudhatja, mennyit merhet és mennyit vihet ki.

Amennyire eddig egyáltalában lehetséges ítélnünk, a minisztérium nagyon helyesen fogja fel hivatását, midőn a

kezdet kezdetének az általános békülékenység és engesztelő-dés biztos alapját kívánja megvetni.

Az uralomra jutott volt baloldaliak nem kívánják hasznát venni a sors ezen új fordulatának, hajdani elveiket és azok »járulékait«, úgy látszik, őszintén szegre akasztották, midőn a nemzet ügyei intézésének nagy feladata, mely előtt el kell törpülnie minden érdeknek, vállukra hárult. Általános volt az ijedtség amint Tisza belügyminiszteri székét elfoglalta, hogy első dolga lesz a főispánokat elbocsátani s maga embereivel tömvén meg a főispáni székeket, ezáltal saját hatalmát nagygyá és félelmissé nevei. De ez nem való-sult meg. Az új belügyminiszternek esze ágában sincs ilyesmi.

Legújabbán benyújtott, a választási törvényre vonatkozó *pártjavaslata* szinte olyan, mely nem igyekszik hajdani Deák-párti elődei által alkotott s általa akkor erősen megtámadott intézkedéseket ledönteni, hanem csak kiegészíti, kipótolja azok hiányait.

Akik eddig még kételkedtek Tiszában, ezután azoknak is be kell látniok, hogy *nem a hajdani Deák-párt megbuktatója*, hanem csupán az új »szabadelvű párt« egyik kitűnő vezér-férfiával van dolgunk.

13. sz., március 26.

BUDAPEST, MÁRCIUS 26-ÁN

A körülmények latba vetésével most, midőn a fúzió őszintén és sikeresen megalakult, a politikai tényezők közt s most, midőn ezen megalakulást a nemzet általános helyes-lése is megerősíti, midőn egymást taszigálják a kormányt üdvözlő küldöttségek a miniszteri előtermekben, s talyiga-számra jönnek a dicsőítő feliratok a vármegyék ékes tollú főjegyzőinek legtöbbször ostoba, élvezhetlen tollából, most, midőn mindenki bizalommal néz az új kormány működése elé s »éljen«-t kiált az új fordulatnak boldog-boldogtalan: azt kell hinnünk, hogy a minisztérium egész *nyugodtan alhatik*, ha a jövő találgatásába merülve azon töpreng: hosszú élete lesz-e? De ha biztonságát mégis zavarja valami, ha néha

egy-egy homályos árny vonul feléje a jelen események háta mögül, az nem lehet egyéb, mint ama érdekes és fontos kérdés, hogy *milyen álláspontot fog elfoglalni a jelen változással szemben és különösen a választások alatt a katolikus fő- és alpapság?*

Sokan kicsinyes tényezőknek tartják a ma már lejártnak állított klérust, melyet a kormánynak számba vennie méltóságán alul esik.

Mi ellenkező nézetben vagyunk s habár helytelenítjük is a katolikus papság itt-ott mutatkozó mozgalmát Sennyey mellett, mégis szükségesnek tartjuk, hogy a kormány igyekezzék magának a papi elem ragaszkodását megnyerni, óvakodjék a vallási kérdések feszegetésétől, — kisebb dolgunk is nagyobb annál, ne játssza el, habár célszerű de halasztást szenvedhető reformokkal a leghatalmasabb s legbefolyásosabb kaszt támogatását, melyre sem ezelőtt soha nem volt, sem ezután soha nem lesz nagyobb szüksége, mint éppen most.

De amily hazafias kötelessége ez a kormánynak, éppoly hazafias kötelessége másrésről a papságnak is, hogy a kor-szellem magaslatára emelkedve kicsinyes ambícióit áldozatul hozza a közügynek, melynek kára nélkül nem szövetkezhetik a jelenlegi kormány ellen.

És mi hisszük is, hogy nem fog szövetkezni. Sennyey kitézött ellenzéki zászlója lehet csalogató, de azon felül, hogy a hazára nézve kedvezőtlen, a papságra nézve is bizonytalan. Sennyey olyan, mint a régi, penészes húszas, az egyik oldalán a »Szűz Mária« képpel, a másikon pedig az értéket jelző számokkal. Ha forgalomba jön, — a »Szűz Mária«-kép *alulra* esik !

Hogy most sokat ígér, az csak azt bizonyítja, hogy okos ember, ki tud beszélni azok nyelvén, kiket megnyerni akar.

A katolikus klérusnak olyan hazafias múltja van, hogy ahhoz a jövőben sem szabad hűtleneknek lenniök. Ahol a haza van, ott legyen az egyház is !

A SZÉLBALIAK

Nevezetesebb ellenzéke nincs az egész világnak, mint most nekünk. De azért még sincs okunk büszkélkedni vele. Összehord prücsköt-bogarat, eregeti a nagy szavakat, mint a pajácó toroka a komédiás-pántlikát; olyan, mint a »verekedő« ember, ki ha már egészen kifogyott az ellenségből, a tejes-köcsögöket sem átallja hajigálni. Mindig eszembe jut róluk az egyszeri szenvedélyes vadász csizmadia, ki a saját eszterhéja alatt feketedni látván valamit, vadászati dühében elképzelte, hogy ott bizony egy csapat varjú ül, s fogta magát, közéjük durrantott puskájával, de azért nem lőtt varjút, hanem csak a saját oda kiterített csizmáit serétezte össze.

A mi szélsőbaloldalunk is saját csizmájára lövöldöz. Az Alvinczy-puska hol-hol nagyot durran, hanem persze nem csinál semmi bajt!

Mindamellet érdekes lesz a »Magyar Néplap« olvasóinak, ha eléjük tálaljuk, mit ír a szélsőbal közlönye, a »Magyar Ujság«, s hogy gondolkozik a mai állapotokról . . . Legalább jóízűt nevetnek rajta.

De íme, lássuk szóról szóra:

»Polgártársak! Szomorú napok azok, amelyek ránk virradtak, szőgyenteljes idők, amelyeket meg kelle érünk, megfogyatkozánk számban, meg az egymás iránti hitben, szeretetben, reménységben, de azért ne csüggedjünk!

Tisza Kálmán éppen úgy rakta le a fegyvert, mint 28 évvel ezelőtt Magyarország diktátora, Görgei Artúr. Ez nem akarván megívni a dicső végharcot, mely dönteni lett volna hivatva, talán diadalunk, talán amúgy is bekövetkezett bukásunk felett, önként veté nyakát a járom alá, s szolgáltató ki vitéz s elárusított társait Haynau hóhéri szeszélyeinek; míg a »volt balközép« »derék vezére« éppen a legbizonyosabb győzelem idejében szüntette meg az 1867. XII. törvénycikk átkos következményű alkotásai ellen folytatott parlamentáris harcát.

Fegyverlerakás akkor és most, a tény ugyanaz, csak az idők és személyek változnak.

Világosnál lerakta a fegyvert Görgei, azért, mivel — állítása szerint — már nem volt reménye többé a győzelemre. 1875-ben kapitulált Tisza azért, mivel mint politikus biztosan átlátta, hogy ha ő most meg nem szünteti a közjogi harcot, a jobboldal okvetlenül bukni, s az ellenzék végre annyi küzdelem után, diadalmaskodni fog.

Tehát nehogy diadalra jusson az ellenzék, a derék vezér, a balközép derék vezére a győzelem előestéjén hadserege zömét átvezette az örömujjongó ellenséges táborba, s feltétlenül meghajlott mindazon feltételek előtt, melyeket a bukófélben levő kormánypárt a győzendő balközép elé szabott, s megbuktatván a balközépet, mint közjogi ellenzéki pártot, megmentette a romlásnak indult jobboldal aszkóros tengéletét, legalább egy időre.

Hja, a koalícionális törekvésnek fúzió, az elvek szegre akasztásának, ideiglenes félretételének logikai következménye az elvek teljes megtagadása, sőt azok ezután nyílt kigúnyolása és majdan bekövetkezendő üldözése.

Íme, egy ellenzéki pártvezér, aki megretten hét éven át folytatott jogos harcainak biztos diadalától; íme, egy nagy országos párt, melyet éveken át a hazafiság szent nimbusza övez, melyhez szeretet, hit, remény csatlakozik a hazafiak részéről édes ölekezésben azokkal, kiknek törekvéseit a hazára nézve vészthozóknak éppen ezen párt, a balközép oly gyakran hirdette.

Szégyenteljes látvány, melytől pirulva fordul el minden igaz magyar, ki az adott szó szentségét nem a la mode szokta értelmezni.

Hiszen mit felelhet a balközép, a jobboldallá, kormánypárttá vált szabadelvű párt (?! . . .), ha azt kérdezzük tőle: mikor nem járt az igaz úton, akkor-e, midőn az ellenzéki polgártársaknak a jobboldal elleni küzdelmet ajánlgatta, s a szent csatára hívogató tárogatóba fújt, vagy most, midőn az átkos közönség gyászvitézeivel együtt örvendezik az 1867-ik dicső alkotás ideiglenes megmentése felett?

Miféle lelkiismerettel tüzelhetette éveken keresztül Tisza és pártja hazánk baloldali polgárait a közjogi csatára, a jobboldal elleni kitartó küzdelemre, ha most maga megtagadja elveit, ha önmaga semmisti meg saját alkotásait?

Akkor akart-e a balközép ámtani, midőn mint parlamenti párt először fellépett, vagy most ámti, midőn létrehozta a fúziót?

Vagy ő maga volt elámtva akkor, ki tudja milyen faktorok által, midőn a közjogi küzdelmet megkezdte?

Vagy most ámttatta el magát a kormánypárt konc-osztogató kegyurai által, s legalább azon vigasztalással akart kimúlni, hogy még a hulladékból ő is jóllakjék?

Tehát nem a legtisztább hazafiúi lelkesedés volt a balközép vezérszövéténeke, hanem a hazafiság csak festett, bécsi ronggyal kendőzött álarc, csak a szél ellen fordítható köpeny, csak politikus számítás vala?

S ha így lenne, szabad volna-e annyí honpolgár nyugalalmát éveken át háborgatni, testvért testvér ellen vezényleni?

Hiszen ha az 1867-es egyezmény Tiszának és pártjának jó, elfogadható 1875-ben, midőn vészteljes következményei napnál világosabban láthatók, miért nem volt jó akkor, midőn veszedelmes következményeinek hiteles kimutatása a jövőre utaltott?«

Eddig a »M. U.«

Ebből a kis mutatóványból következtetni lehet a többire. Hiszen mi is azt mondjuk, hogy a hazaszeretet szép dolog. Szép, jó az mind, mit a 48-asok akarnak. De ha nem érhető ell! Azon anya, ki gyermekét a nagy szeretettől megfojtja, ha kimenthető is az isten előtt, ki az érzelmeket ismeri, de bűnös az emberek előtt.

Mi emberek vagyunk.

Előttünk bűnösök a szélsőbaloldaliak, mert a túlságos hazaszeretettől könnyen odaragadtatnak, hogy magok teszik tönkre a hazát.

Ha szeretik a hazát, ne kapcáskodjanak azokba, kik annak jóléteért áldozták fel álláspontjukat: hagyják őket munkálkodni és ne tegyék még keserűbbé a nehéz munkát, melyre ők magok képtelenek.

14. sz., április 2.

BUDAPEST, ÁPRILIS 2-ÁN

A képviselőház tegnap kezdte meg húsvét utáni üléseit s tárgyalás alá vette »a tanítók nyugdíjazásáról« szülő törvényjavaslatot, mely a kevés számmal megjelent képviselők által egyhangúlag elfogadtatott.

E törvényjavaslatra már eddig is szükség lett volna, mert az államok nagyságának kezdete a népnevelés előmozdítása: jó népnevelést pedig csak jó tanítók mellett lehetséges képzelni. Addig azonban jó tanítókra gondolnunk sem lehet, míg azok megélhetését és jövőjét nem biztosítjuk: eddigeli nevetségesen kis fizetések a valamire való embert elijesztették e különben sem rózsás pályáról. A nyugdíjtörvény tehát ismét egy lépés a tanítók tekintélyének és *anyagi* helyzetének emelésére s következésképp a közoktatás előmozdítására is. Csakhogy ez mind csak egy csepp a tengerben!

A tanítók nyugdíjalapja részint az állam segélyéből, részint az egyházi felügyelők, részint pedig az önmaguk által történt befizetésekből fog állani. Azt azonban lehetetlen nem kárhozhatni, hogy az elaggott tanítók egyformán fogják élvezni a nyugdíjat, nem pedig érdem szerint. Ha már nem

szabad is lenni rangfokozatnak tanító és tanító közt, de különbség mindenesetre van: az érdemet illő lett volna tehát nagyobb nyugdíjjal jutalmazni, már azért is, mert ez ösztönül szolgált volna sokáknak arra, hogy minél több buzgalmat tanúsítsanak s minél több sikert mutassanak fel. Svájc és Poroszország, e két tekintély a közoktatási téren, szinte érdemök és buzgalmaik nagysága szerint nyugdíjazza tanítóit. Kár volt ezt is át nem ültetni nyugdíjazási törvényükből a miénkbe.

14. sz., április 2.

HETI SZEMLE

Őfelsége olaszországi útja magaslik ki a hét eseményei közül. A két uralkodó találkozása »föler egy májusi esővel«, mint a magyar gazdaember mondaná, mert az áldásos béke egyik megerősítő kapcsa.

A húsvéti ünnepek alatt a politika mezeje is szünetelt, mert az európai országgyűlések is szüneteltek: alig van valami feljegyezni való, hacsak Bismarcknak fejedelemmé leendő kinevezését nem vesszük olyan eseménynek, mely ha nem bír is felette fontos következményekkel, de annyiban mégis érdekes, amennyiben Bismarck az egész világnak »ismerős embere«, kinek sorsa úgyszólván mindenkit érdekel.

Idehaza megvagyunk csendesen. Képviselőink egy része (az a része, amelyik nem szokott mindig otthon lenni) arra használta az ünnepet, hogy választói körében megjelenve azokat a helyzetről felvilágosítsa, ezáltal tisztázta a közvéleményt, mely csekély kivétellel mindenütt a kormány mellett nyilatkozik.

Fuldában nagy püspöki tanácskozás lesz. A porosz papi javadalmazási törvény ellen fognak nagy dikciókat tartani a főtisztelendőségek. Határozatot is fognak hozni ellene alkalmasint, — de arra nem hederít nekik senki. Ha Bismarck rájok tette egyszer vaskezét, azt el nem mozdítják onnan orációkkal, s az egész tanácskozás olyan természetű lesz, mint mikor a magyar szélsőbaloldal »*Franciaország földara-*

bolásának meggátlásáról akart tanácskozni akkor, midőn »vallásos« Vilmos hadai Párizs alatt tomboltak 1870-ben.

Ha kedves észjárású szélsőbaloldalunk azon időben akaratához képest azt találta volna határozni, hogy Franciaország földarabolása meggátlandó, — kíváncsi vagyok, miként szerzett volna határozatának érvényt, hacsak nem küldi Franciaország segítségére azt az egyetlen ágyút, amit a múzeumban mutogatnak. A fuldai püspöki tanácskozás sem fog nagyobb port felverni!

15. sz., április 9.

RÖVID SZEMLE

A kormány, amint hallatszik, feloszlatni akarja az országgyűlést. Lehetetlen helyeselnünk, mert soha még kormánynak engedelmesebb, jobb, alkalmasabb országgyűlése nem volt, mint a mostani kormánynak a mostani országgyűlés. A munka széleseben megy. Az új kormány annyit végzett rövid két hét óta, hogy alig van példa rá. Senki se ellenzékeskedik hasztalanul, — hanem inkább támogatja a benyújtott törvényjavaslatokat, minélfogva nagyon természetes, hogy gyorsan haladunk. A kormánynak kötelessége felhasználni ezen kedvező helyzetet, nem pedig megfosztani magát attól, az országgyűlés feloszlatása által. Mert megeshetik, hogy a jövő többség nem lesz oly nagy s nem emelkedik fel mint egy szál erdő, hogy mindent megszavazzon, s ellenvetéseit jól felfogott hazafiságból elhallgassa.

A hét főeseménye természetesen a király útja és találkozása Viktor Emánuellel, mit az egész világ külpolitikánk igen szerencsés és nemes tényének tart. Ófelsége ezen bátor és lovagias lépése majdnem bámulatra indító. Az *ember* egészen megszűnik benne s csak a *fejedelem* magaslik ki: megjelen régi alattvalói között, kik most más királynak hódolnak, és nem érez haragot, bosszút, hanem összeölelkezik ellenfelével és az udvari ebéden iszik az olasz király egészségére és az *egységes olasz hazának felvirágozására*; azon egységes olasz hazának, melyből egy nagy darab az »övé« volt.

A belpolitika terén kevés az újdonság. A közjegyzői kinevezéseket élénk érdekeltséggel várják mindenfelé: valószínűleg a jövő héten jelenik meg a névsor a hivatalos lapban.

Alighogy kineveztetnek a közjegyzők, már ismét nyílik egy új tér a hivatalkeresők ezreinek, — a kataszteri állomásokra nyitott pályázat. A folyamodványok e hó 23-ig nyújthatók be.

15. sz., április 9.

AZ ÚJ FECSKÉK

Tavaszkodni kezd, jönnek a fecskék . . . De nem azok a rendes, fekete, jámbor fecskék, mik tavasszal jönnek, ősszel mennek, megrakják fészköket, kiköltik itt kicsinyeiket és szárnyra eresztik, hanem azok a fecskék, kiket a krach kergetett el már két éve, kik szinte megrakják fészköket a semmiből és kényelmesen költik a — közönség pénzét. Alighogy egy kicsit engedni kezd a nagy pénzügyi fagy, már rakásra kezdenek keletkezni ismét új vállalatok, új biztosító és mindenféle társulatok. Nagy vakmerőség kell ahhoz, hogy most, midőn két biztosító intézet igazgatósága bűnvádi vizsgálat alatt áll, egy harmadiknak sorsa pedig aggodalommal tölt el minden érdekeltet, hogy most valami új biztosító intézet alapítására adja fejét.

És mégis az történik, hogy alig a múlt héten alakult egy biztosítótársulat, ma újra egy másikat »gründolnak« »Mezőgazdasági központi hitelintézet« cím alatt.

Célja a »mezőgazdasági hitelegyletek központi vezetése és a vidéki egyletek számára tőke- és hitelszerzés« lenne, ha ugyan eléri valaha ezt a célt. Leginkább a birtokosokra támaszkodnak, s épp ezért összekötik a biztosítási ügyet a földhitel ügyével.

Tőkéjük megalkotására harmincezer db. 100 frt-os részvényt bocsátanak ki, ami 3 milliót tenne, ha valaki megvenné részvényeiket.

Mi legalább óva intjük ettől honfitársainkat, mégpedig a következő okokból: A harmincezer részvényből egyelőre csak

5 ezeret árusítanak el, annak is csak felét kell kifizetni. Minél fogva az alaptőke csak 25 000 forintot tesz, ami természetesen nem elegendő egy szolid vállalatnak. Aztán az is a társulat ellen bizonyít, hogy magokat *meg nem nevezik*, mintha restellének neveikkel előrukkolni.

Igaz, hogy részvényhez nem lesz nehéz jutni, mert az 50 frt-ot is tíz frt-os részletekben fog lehetni lefizetni: csak-hogy, amint halljuk, még e társulat *nem is engedélyeztetett*, s máris követeli az aláíróktól, hogy az első tíz forintot fizessék le. Ez nagyon különös és nagyon gyanús. Ajánljuk a kormány, de nem ajánljuk a közönség figyelmébe.

16. sz., április 16.

BUDAPEST, ÁPRILIS 16-ÁN

Magyarországot úgy ösmeri a világ, mint egyikét a leg-gazdagabb államoknak, mit főleg gabonatermelési képességé-nek köszönhet. A gabonatermelés az, amire számítanak hazánkban az egyesek és számít maga az államkormány. Mi volna tehát természetesebb, mint elsősorban is a gabona-kereskedelem körül fennforgó akadályokat eltávolítva, minden erővel odaműködni, hogy az bent és kint lehetőleg elő-mozdítottassék, ahelyett, hogy többnemű intézkedés által a legújában minden szakember bosszúságára a minisztérium könnyelmű »nem törődöm« politikája következtében meg-szorítva lett.

A »kartel szerződés« világos példája annak, hogy az oszt-rák törekvések még mindig ellenünk irányulnak. Az osztrák »hatalmas« vasutak ugyanis kezet fogva a külföldiekkel, lehetetlenné akarják tenni a magyar gabona jó ároni elárusí-tását, úgy Ausztriában, mint azon szomszédos piacokon, melyek eddig legjobb vevőink voltak.

Botrányos eljárás ez, melyet a közlekedésügyi minisz-ternek nem volna szabad elnézni; mert ha az oroszországi búsát 41 kr-jával szállítják vámmázsánként az osztrák vasutak, miért nem szállíthatnák a magyar búsát is ez áron? — nem pedig 67 kr-jával, tehát vámmázsánként 26 kr-ral drágábban!

Méltán elvárhatná tehát a magyar gazda — és birtokosközönség, hogy a közlekedésügyi miniszter tegye magát érintkezésbe az illető vasutakkal, s az Oroszorszáéhoz hasonló kedvezmény elnyerését sürgesse s újólag szabályozza Dél-Németország s Svájc irányában a szállítási díjakat.

Magyarország jövedelmei 9/10 részben a gabonakereskedésből állanak — minélfogva a csekély krajcáros különletek is nagy hatással vannak anyagi emelkedése- és hanyatlására.

17. sz., április 23.

A MÉLTÁS FÖRENDEKRŐL

A fúzió nem jót tett óméltóságaiknak. — Ilyen levegőváltoztatásra nem számítottak. Magok sem tudják, hogy miért, de kezdik magokat kényelmetlenül érezni az új helyzetben; okuk nincs aggályra, a 67-es egyezmény, melyet ezelőtt támogattak, ma is megmaradt, az elvek is ugyanazok, a hajdani jobboldal csak nevet cserélt s megszilárdult.

És mégis, míg azelőtt éveken keresztül egyetlen ellenzéskedő szó sem hangzott a kormány ellen a főrendi padokról, — most egyszerre heves ellenzék üti fel fejét gróf Cziráky főszószólása mellett. Nem bíznak — úgymond — a »kormány politikájában«, és csörgetik rozsdás kardjaikat, haragos zsörtölődő arcokat vágván, elégedetlenül rázzák fejüket. — De hogy »miért?« — azt voltaképpen tudni nem lehet. Sem a közönség, sem a kormány, sem ők maguk nem tudják. Olyanok ők, mint a köszvényes láb, mely egyszerre csak elkezd fájni minden ok nélkül, a hasogatás időváltozást jelent a meg nem változott időben.

A »köszvényes láb« csakugyan megérzi a változást, s így meglehet, hogy a főrendiház is jó kalendárium. Ennek csak örülhetünk, mert a jóslat kedvező, s a főrendiház alighanem szabadelvűbb szeláramlattóli féltében érzi magát rosszul, minélfogva előre is igyekszik az ellenkező áramlatnak, Sennyey bárónak kiegyengetni amaz útját, mely a katolikus papság szerint mindenekelőtt Rómába vezet, de a mi meggyőződésünk szerint az abszolutizmus előszobája.

Jelenleg a Ghyczy által félbenhagyott és a képviselőház által már elfogadott adójavaslatok tárgyalatnak a főrendiházban.

Amily gyorsan folyik amott a munka, éppoly lassan megy a főrendiházban.

Gróf Cziráky, Széchen Antal, gr. Zichy Nándor s. a. t. mindennap elkészülnek egy-egy pattogó beszédre, mely megengedem, gyönyörűségére szolgál a méltóságos főrendeknek — de annál nagyobb bosszúságára a pénzügyminiszternek s azoknak, kik az időfecsérlést kipótolhatlan veszteségnek tartják napjainkban.

Különben a felsőház ezen ok nélküli ellenzékeskedése csak sietteti azt, mit már régen óhajt az ország, hogy ti. reformáltassék a felsőház, mely mai alakjában csak akadályozása a törvényhozásnak: ne csak a születési, hanem az értelmi arisztokrácia is foglaljon abban helyet.

Politikai oldaláról tekintve a főrendiház magatartását, úgy tűnik fel mint előcsatározása ama küzdelemnek, melyet a Sennyey-pártiak fognak kifejteni a választások alatt. Máris szervezkedik a gárda. A jövő héten — mint biztos forrásból értesülünk — a magyar püspökök értekezletet tartanak, s minden jel oda mutat, hogy a választásokon követendő eljárásról fognak tanácskozni s aztán megindítják a keresztes hadjáratot a szabadelvűség ellen.

17. sz., április 23.

SZEMLE

A képviselőházban a törvényszékek számának leszállításáról tanácskoztak. — Mégpedig nagymérvű apasztásról van szó: a 107 fennálló törvényszékből csak 64 hagyatik meg. Az így kimaradt bírák nyugdíjaztatnak vagy áthelyeztetnek. Ezen törvény, melyet három év alatt kell az igazságügyminiszternek végrehajtani, az első valódi lépés a sokat hangoztatott takarékoság felé.

De úgy vannak vele azok is, akik kívánták, mint a mesebeli ember, ki a halált hívta, s midőn megjelent könyörgött

neki, hogy csak menjen vissza. Hangosan emelik fel sokan szavukat, hogy a bírák és törvényszékek ily mérvű apasztása (20 törvényszéket folyó évi június 1-jéig kell megszüntetni) által az igazságszolgáltatás fog szenvedni hiányt.

Ha a kimondott szavak háta mögött a vesék titkait kutatnánk, arra a meggyőződésre kellene jönnünk, hogy nem is annyira az igazságszolgáltatás csorbulását veszik az illető felszólalók annyira szívökre, hanem inkább a bírói székekben elhelyezett atyafiakat (s olyanok bőven vannak) féltik a kimaradástól. De tegyük fel a legrosszabbat, hogy ti. igazok van, a törvényszékek leszállítása következtében csakugyan szenvedni fog az igazságszolgáltatás — még akkor is csak üdvözölhetjük az igazságügyminiszter javaslatát, mert ha baj is a gyors törvénykezés hiánya, még ezerszer nagyobb baj az állam vagyoni bukása, márpedig okos ember *két baj közül a kisebbet választja*.

Véleményünk szerint azonban legkisebb hátrány sem származhatik a bírói kar kevesbítéséből, vagy mint Tisza Kálmán belügyminiszter helyesen mondá: *megtisztításából*, ha az igazságügyminiszter kellő óvatossággal jár el. Már az is, hogy ezen leszállításnak három év alatt, tehát lassankint kell történnie, könnyíti feladatát és enyhíti a helyzetet.

A járásbíróságok mindenütt megmaradván, ott, hol a törvényszék megszűnik, a telekkönyvi ügyek a járásbíróságra ruháztatnak át; márpedig a telekkönyvi ügyek több mint felét képezik napjainkban a törvényszékek aktáinak.

Ha azonfelül az 500 frt-on aluli ügyeket is a járásbíró-sághoz utasítaná a miniszter (mert ha 300 frt-ig ítélné az ügyis elég szakavatott bíró, miért ne ítélhessen 500 frt-ig?), s ezek helyett elvenné onnan a nagyszámú csip-csup becsület-sértési pöröket, miket bízvást elvégezhetne a közigazgatási szolgabíró is — akkor, meg vagyunk győződve, a közönség úgyszólván semmit sem vesztené a 43 törvényszék megszüntetése miatt, míg az állam tetemes költséget kímélne meg.

SZEMLE

Sennyey báró ismét beszédet tartott, ami mindig esemény politikai életünkben. A báró ért ahhoz, mint a sokat próbált kisasszony, hogyan tegye magát mindig »érdekessé«; ő is, mint amaz, ismer mindenféle festéket, s tudja, mint kell vegyíteni s melyik milyen világításban veszi ki magát jól.

Senki sem foghatja fel, miért ellenzéki ő? A volt kormány alatt rendesen a balközéppel kacérkodott, most azonban, hogy a balközép kormányra jutott, az sincs ingyére. Mit akarahat tehát? Mindenki kérdő arccal fordult a titokszerű órákulumhoz.

Csakhogy őrajta nehéz kifogni. Ahelyett, hogy tisztázta volna a helyzetet, felelt volna, hogy mit kíván ő a kormánytól s miért ellenzéki, miért készül a papi zászlók alatt irtó háborúra a választásoknál a szabadelvű párt ellen, ahelyett ő kérdezte ki a kormányt, mi a programja?

De hát az övé mi? Eddig még nem hallottunk tőle egyéb újat, mint hogy a képviselők megkevesbitését és az öt évre terjedő országgyűléseket kívánja, ami annyira nem fontos dolog, hogy akárki fejében megteremhetett volna, Sennyey hírhedt lángelméje nélkül is.

*

Az országgyűlés, mint hírlík, még a pünkösdi ünnepek előtt fel fog oszlattatni.

Wenckheim miniszterelnök őfelsége elé utazik, kinek a már kész bezáró trónbeszédet jóváhagyás végett előterjeszti, s csakhamar visszatérve, őfelsége nevében ő fogja azt felolvasni.

Pünkösöd után legfeljebb egy-két ülés tartatik még, miken azonban nem fog tárgyalatni semmi, csupán a szentesített törvények hirdettetnek ki.

BUDAPEST, MÁJUS 14-ÉN

A választások, mint biztos kútforrásból értesülünk, július elején keresztül fognak vitetni. Mi magunk nem helyeseljük, hogy a követválasztás oly időszakban történik, midőn a mezei munka veszi igénybe a népet, hogy midőn minden óra drága, millió kéz vonassék el nem ritkán napokra a munkától, kivált földművelő országban. Annyival is inkább célszerűbb lett volna tűzni ki az új követválasztást, mert a kormánynak azonfelül, hogy kényelmesebb dolog is országgyűlés nélkül kormányoznia, még szükséges is, mivel az országgyűlési viták és interpellációk majdnem minden idejét annyira igénybe veszik, hogy nagyobb szabású kormányzati műveletekre nem képes.

Föltesszük, hogy a kormány is osztja fentebbi nézeteinket, s ha mégis július elején kívánja a képviselőválasztást, az csak arra mutat, hogy azt kényszerítő szükségből teszi. A delegációk összejövetele mellőzhetlen. Az országgyűlés tehát csakis e cél miatt alakíttatik meg olyan sürgetve, s amint a delegáció meg lesz választva, mindjárt az első ülésekben, minden valószínűség szerint egész őszig el fog napoltatni.

Ami a mostani országgyűlés berekesztését illeti, az néhány nap múlva csakugyan bekövetkezik, s aztán elkezdődik a vidéki politika virulási korszaka. Lesz dínomdánom, peroráció, cifrábnál cifrább program. Habár a régiéknél valamivel csendesebb és szelídebb választásokra számíthatunk, mert egyrészt a választási törvény ama szakasza, mely a korteskedést szigorúan eltiltja, másrészt pedig a szabadelvű pártalakulás, mely hazánk polgárainak túlnyomó részét összeforrasztá, a követválasztást higgadtabb, élénktelebb mederbe szorítja.

Ha lesz is itt-ott egy kis csatapaté, azt a Sennyey-párt fogja csinálni a kanonoki és grófi pincék nedvéből. A bor mellé valószínűleg ékes program- és beszéd-özön is jut a nép számára, mellyel a méltóságos grófok és nagyméltóságú püspökök vajmi keveset törődnek máskor. Hanem előre is figyelmeztetjük a népet, hogy argumentumaik frázisok és

csinált virágok lesznek, miket csak a rövidlátók fognak igazaknak vélni.

A jövő számban elmondjuk, miért.

20. sz., május 15.

A MÉLTÓSÁGOS FÖRENDEK ÉS A BÍRÓSÁGOK LÉTSZÁMÁNAK LESZÁLLÍTÁSÁRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYJAVASLATNAK MULATSÁGOS HISTÓRIÁJA

Első eset 1867 óta parlamentáris életünkben, hogy a főrendiház ellenzéket képezett volna szemben a kormánnyal. Május 5-én azonban a méltóság főrendek a bíróságok létszámának leszállításáról szóló törvényjavaslatot, mely a képviselőház által már el lett fogadva, a f. hó 5-én tartott ülésekben *elvetették*.

Mely határozat azonban aligha marad sokáig érvényben; felhivatván ugyanis a kormány kortesei, a főispánok, az ügy még egyszer fog tárgyalás alá jönni, mikor is valószínű, hogy az ellenzékiek szellemű méltóság urak leszavaztatnak. A képviselőház f. hó 10-én tartott ülésében Perczel Béla igazságügyminiszter indítványára elhatározta, hogy újból átküldi a javaslatot a főrendeknek szíves hozzájárulás végett.

Különben, mint halljuk, a főrendek el vannak készülve, hogy egypár öreg ágyút megint elsütnek Sennyey dicsőségére a kormány ellen. Nagy erőmegfeszítés lesz. Ahány ócska ősi kacagány és fringia van, mindenikhez kötnek egy grótot a legközelebbi ülésre, s bizony megeshetik, hogy másodszor is visszavetik a javaslatot.

Ez esetben azonban elvárjuk a kormánytól s biztosan föl is tételezhetjük Tisza vas erejétől, hogy a főrendiházat — melynek ma már úgy sincs komoly értelme — egészen mellőzve, annak hozzájárulása nélkül terjeszti őfelsége szentesítése alá a bíróságok leszállításáról szóló törvényt, mely *első valamirevaló lépés* a főrendiház által annyi sokszor hangoztatott *megetakarítások* felé.

BUDAPEST, MÁJUS 21-ÉN

A múlt számban megírtam, hogy elősorolom az okokat, amiért én a Sennyeypolitikát kárhoztatom.

Sennyeyp báró okos ember s megengedem nagy, jeles eszű státusférfi, ki sokat volna képes tenni mint ellenzék is a közügy érdekében, de múltjánál fogva, mely nemzeti történetünk legsötétebb lapjaira veti árnyát, bizalmat nem költhet a nemes báró — és híveinek neve azok előtt, kik a hazaszeretetet más oskolában tanulták. Csodálatos ötlet az Sennyeyp-től, hogy ő népszerűséget keres, ki mindig homlokegyenest járt a népszerűséggel, hogy ő követel kimerítő programot a szabadelvű párttól, anélkül, hogy ő maga kimerítő programot adna.

A szabadelvű párt és kormány programjától mindenesetre sok, nagyon sok függ, óhajtható is lenne — szó sincs róla —, ha minél kimerítőbb, részletesebb alakban jutna a nemzet tudomására, de nincs okunk kétségbeesni akkor sem, ha nem részletezi is tervbe vett teendőit, mert olyan férfiak keze között fekszik jövőnk, kiknek neve, múltja a legnagyobb kezesség arra, hogy együtt éreznek a nagy nemzettesttel, melynek ők is részei, vér a mi vérünkéből. Nyugodtak lehetünk tehát, hogy csak azt fogják tenni, ami az ő meggyőződésük szerint üdvös és jó hazánknak: az ő meggyőződésük pedig rokon a mienkkel; miért ne követhetnők őket *látatlanban is*? De mit várhatunk a Sennyeyp-párttól? Ha programot adna is, jót és hangzatosat, nem kellene-e azt elítélnünk még akkor is? Mert óvatosságra int ellenükben múltjok, s a szép szavak háta mögött jogunk van sötét és kárhozatos célokat keresni. A Sennyeyp-párt azonban nem adott programot még eddig; amennyire tehát hivatva érezzük magunkat *látatlanban is* támogatni a szabadelvű pártot, éppoly mértékben kötelességünk *látatlanban is* Sennyeyp-ellenes állást foglalni!

Ha vajon életerős-e a Sennyeyp-párt s fog-e kormányra jutni valaha, nem tudjuk. A mostani társadalmi romlottság korszakában azonban nem lehetetlen semmi, tehát a Sennyeyp-párt többségre jutása sem. De ha megtörténik is valaha e csapás, az a nemzeti géniusz félrevezetése lesz.

BUDAPEST, MÁJUS 28-ÁN

Az 1872—75-iki országgyűlésnek vége. Most már csak úgy emlékezünk meg róla, mint az elmúlt esőről, mely sokkal kevesebb hasznot hozott, mint amennyit megvártunk volna. Szomorú három év volt ez az előbbi. — Mint az öncsinálta hálóban vergődő pók, úgy kapkodott és fulladozott a nemzet, nem bírva sehol rést találni, ahonnan kimenekülhessen a szabad levegőre. Hasonlítottunk a hektikus emberhez, ki napról napra fogy, sorvad, és tudja, hogy minden óra közelebb viszi a sírhoz, anélkül, hogy képes volna magán segíteni.

A trónbeszéd hangján is előmlik az uralkodó sajnálkozó érzelme, mellyel a múlt országgyűlésre vet egy pillantást. Csak nagyon kevés ment teljesedésbe azon ígéretekéből, mik a megnyitó trónbeszédben mondattak. Ki volt annak az oka? Az uralkodó? Ő mindent megtett, amit kívántunk. Talán a kormányok éjjel-nappal dolgoztak. Jobbnál jobb hazafiak váltogatták egymást a miniszteri piros székeken — és mégis nem emelkedés, hanem hanyatlás mindenfelé. Önkénytelen rá kell jönnünk, hogy a *körülmények*, a *pártállások* és a nagy pénzügyi katasztrófa tette tönkre ama reményeket, mik csak csalogató fénye voltak az 1872—5-iki országgyűlésnek.

Különb enzen reményeket alapos okunk van egész nagyságukban fenntartani, átvive a jövőre, — mert ha igaz azon latin közmondás, hogy »finis coronat opus« (a munkát a vége koronázza meg), akkor a múlt országgyűlésre nem lehet panaszunk, mivel a vége bizony elég jó volt; — nemcsak azért, hogy a Wenckheim-kormány óta lázas rohamossággal haladt a munka, a nemzet újjáépítésének nagy munkája, hanem mert oly nagy és tömör párt alakult a szabadelvű elemekből, mely lehetővé teszi ama óhajítás teljesülését, melyet Tisza Kálmán fejezett ki a margitszigeti búcsúestélyen tartott toasztjában, »hogy adja isten, miszerint a szabadelvű párt és kormánya annyi hasznos dolgot alkothasson a jövő országgyűlésen — hogy legyen azután Sennyey-nek mit konzerválni.«

És ezzel a kis mondattal jobban lesújtotta a Sennyey-pártot, mint a leghosszabb és legszebben kidolgozott beszéd: mert olyan államban, ahol még majdnem minden intézmény rossz, nincs értelme az olyan pártnak, mely arra szövetkezik, hogy »a fennálló intézményeket fenntartsa«.

23. sz., június 4.

BUDAPEST, JÚNIUS 4-ÉN

Az országgyűlés elosztatása óta nem hall az ember egyébről, mint képviselői beszámoló- és programbeszédéről. A választási mozgalmak országszerte megkezdődtek, s ha nincs annyi érdekltség s oly lelkesedés kötve hozzájuk, mint annakelőtte, az egyedül abban leli magyarázatát, mert a küzdelem kimenetelét már előre tudjuk. A szabadelvű párt diadala olyan bizonyos, mint hogy kétszer kettő négy. A szélsőbal nagy mohósággal kezdte meg a korteskedést, apostolai járnak-kelnek és bolondítják az »oh, nép«-et, de most aligha csinál egy bolond százat, mert a nép kezdi lassankint belátni, hogy hiú és hasztalan dolog elérhetetlen ábrándok után kapkodni, mikor a valódi élet tevékenységre és egyetértő munkálkodásra szükségli összes erőnket. Kossuth népszerű neve volt eddig a szélsőbali zászló, mely alá az emlékeit kegyeletesen őrző magyar népet úgyszólván önkénytelenül vonzotta szíve. Nem volt csoda; Kossuthot szeretni annyi, mint a hazát szeretni, — az ő neve a hazáéval van összeforrv, de ma már Kossuth is elhidegült e párttól, mely kortesfogásnak használja fel nevét, s immár, fájdalom, ama pontra is eljutottunk, ahol nem szabad többé tetteinkkel játszani, ahol nem szabad csupán a »szív« után indulni, hanem »ész« szerint. A szív jó tanácsadó lehet, de csak annak, kinek sok a veszteni valója. Nekünk már nem szabad vesztenünk semmit, nehogy lassankint a viszonyok egyesülve saját hebehurgyaságunkkal, kirántsák alólunk végképp a gyékényt, s ott legyünk, ahol az egyszeri szegényember, kinél »megszűnt a dög«. Olyan ellenzék, mint a mi szélsőbalunk, mely mindent fel akar fenekestül forgatni, legfeljebb nagy államokban

járja meg (de ott is káros), hol az ilyen eszmevihar talán megtisztítja a levegőt, de nálunk, kis, gyenge, romlás szélén álló országocskában (mert valljuk meg négyszemközt az igazat) azt a szolgálatot teszi, mintha egy szekér elé, melynek sebesen kell haladnia, kátyúkat vágnának.

A Sennyey-pártról a múlt számban szólottunk, s csak még azt tesszük az ott mondottakhoz, hogy amennyire értesüléseink tudni engedik, oly jelentéktelen kisebbségben fog maradni a jövő országgyűlésen is, mint eddig. Még a papok is, kikre a párt legjobban számított, a szabadelvű párthoz sorakoznak országszerte.

A szabadelvű pártnak és kormányának különben e héten nagy diadala volt. Tisza Kálmán tartotta beszámoló beszédét Debrecenben, mely leírhatatlan lelkesedéssel fogadtatott. Nincs rá eset, hogy valaha miniszter Magyarországon olyan kitüntetésekben és oly általános bizalomban részesült volna, mint Tisza Kálmán. E bizalom és a miniszteri széken is megtartott népszerűség kiváló fontossága abban rejlik, mert jelzi a meghamisíthatlan közvéleményt, jelzi a nemzet örömét afőlött, hogy Tisza a kormány tagja; de nagy fontosságú főleg azért, mert a kormány olyan erőt meríthet e bizalomból, aminő erőre csak szüksége van, hogy ezer bajunkkal megküzdve ismét talpra állítson.

24. sz., június 11.

BUDAPEST, JÚNIUS 11-ÉN

Rongált pénzügyi helyzetünk javítására, mely már-már elnyeléssel fenyegette hazánkat, az óhajtva várt munkálatok megkezdődtek. Sok tinta folyt el, sok országgyűlési dikció öröltetett le hosszú időn keresztül, mindig fújva a régi nótát, hogy »okvetlenül tenni kellene valamit«; de hogy »mit«, azt nem mondta meg senki. Most a Wenckheim—Tisza-kormány kineveztetése óta úgy vagyunk, mint a »malőrös« ember, kinek egyszerre jó kártyája kezd járni. Nemcsak belügyeink állnak szilárd, rendezett lábon, [. . . .] nemcsak a hazai pártok tömörülése biztat azzal, hogy hazánk állami önálló-

ságát megtartani, viszonyait rendbehozni sikerült; hanem — mint fentebb említettük — megindult azon mozgalom is, melyet olyan epedve vártunk, mint nagy szárazságban az esőt. Mert hiába minden okoskodás, hiába minden frázis, hasztalan minden szellemi tevékenység, a legüdvösebb törvények behozatala is meddő munka ott, hol pénz nincs.

Pénzügyünk rendezése tehát a legelső feladat, s e felé történt most egy nagy fontosságú lépés, midőn megérett s tényné lett azon eszme, hogy vám- és kereskedelmi szerződésünk Ausztriával szabályoztassék.

Magyarország termelő állam s így nagyon természetes, hogy jó kereskedelmi szerződésekre s védvámokra van szüksége, s hogyha ezek viszonyaihoz mérve kedvezően köttetnek, egypár milliót hoznak évenként a konyhára.

Most tehát csak az a kérdés, miként szabályoztassék Ausztria és Magyarország közt a kereskedelmi szerződés? Sokan azt tartják, hogy hadd legyen Magyarország önálló, Ausztriától teljesen független, úgyszólván egészen idegen vámterület.

Mi azonban tiszta lelkiismeretünk szerint azt hisszük, hogy ha Ausztriától elszakadunk, s ha mind a két, sok más viszonylatokban egységes érdekű ország magasabb védvámot állít fel s egymás terményeit kizárja piacairól, mind a kettő nagy kárát vallja. Márpedig mi nem akarhatjuk sem a magunk, sem Ausztria kárát; mert hát akárhogy nem szívelhetjük is Ausztriát, azért az ő sorsa mégis olyan nekünk, mint a »feles búzavetés«: ha a jég elveri, a mi zsebünk is úgy bánja, mint az övé. Úgy tudjuk mindamellet, hogy Ausztriában is a »védvám«-ot óhajtják, azaz a külföldi és terményeink szoros kizárását az ő piacukról: mi nagyon oktalan politika, s ha el nem állanak tőle, nekünk sem marad fenn egyéb, mint szinte védvámot állítani fel ellenökben, habár higgadtabb megfontolás mellett nem éppen kívánatos, mint fentebb mondtuk.

Megmondjuk, miért nem kívánatos.

Nézzük először: mit nyer és mit veszít Ausztria, ha behozza a védvámot?

Megnyeri azt, hogy kiszorítja az idegen gyáripart a saját területéről, de elveszti ugyanez által Magyarországot, mely

iparcikkeinek legbiztosabb és legnagyobb fogyasztója, tehát nagyobb volna vesztesége, mint nyeresége.

De a mi veszteségünk sem lenne kicsiny, mert az ausztriai nagyipar hazai terményeinknek szinte legnagyobb és legbiztosabb fogyasztója, s ha egymás termékeit kizárjuk, éppen úgy járunk, mint az egyszeri csizmadia, ki a szabójával összeveszett. A szabó kijelentette, hogy többet nem fog neki varrni, mire a csizmadia is hasonlóképp tett. Mind a kettő azt hitte, hogy lefőzte a másikat, pedig mind a kettő egyszerűen megkárosította önmagát, mert elvesztett egy biztos »kundschaftot«.

Eszerint nagyon világos, hogy úgy kellene mindkét államnak rendezni vám- és kereskedelmi rendszerét, hogy kéz kezet mosson, hogy kölcsönös érdekeink figyelembe vétesenek.

Különben ez olyan kérdés, melyhez még bővebben hozzá kell szólniok államférfiainknak, míg megérlelődik. Tüzetesen és higgadtan meg kell hányni-vetni a tapasztaltaknak, hogy mi lenne legjobb hazánkra nézve, ha ugyan volnának ilyen tapasztaltak. Fájdalom, nálunk csak vármegyei históriákról, kutyabagosi politikáról, jobboldalról meg baloldaltól tudnak beszélni az úgynevezett »státusférfiak«, ami nem ér mind egy pipa dohányt, s mikor aztán olyan hasznos tudományos kérdésre kerül a dolog, mint ez, mely milliókat hozhat hazánknak, akkor veszik észre, hogy nem tanultak és nem tudnak semmit.

26. sz., június 25.

BUDAPEST, JÚNIUS 25-ÉN

A levegő tele van választási mozgalmak hírével, kortesnótákkal. Amerre tekintünk, zászlók lobognak, s képviselőjelöltjeink nevét hangoztatja a nép. Lehetséges-e most másról beszélni és írni, mint a választásokról?

És ha már a választásokról írunk, nagyon természetesnek tűnik fel, ha egy kis átnézetet vetünk előlegesen is, bár csak hozzávetőleg, a jövő törvényhozás tagjaira.

Az »összeférhelleneségről« (incompatibilitásról) szóló törvényjavaslat, részint más okok, úgy látszik, sokakat leszorítottak a régi országgyűlések jelesebb államférfiaiból; a kitűnő képzettségű Ivánka Imrét elveszti a jövő képviselőház, a nagy tudományú gunyoros és szellemdús Pulszky Ferenc végképpen visszavonult, Somsich is vonakodott mandátumot elfogadni; Horváth Mihály püspök szinte nem fogadta el a jelöltséget. Deák Ferencet ismét egyhangúlag megválasztja a belváros, de alkalmasint visszautasítja a bizalmat. Az öregúr meglehetősen megcsömörlött már a politikától.

Hogy fogja-e valaki pótolhatni e jeles férfiakat az újakból, nem tudjuk, de kötve hisszük.

Egyáltalában el lehet mondani, hogy a jelen nemzedék nem oly gazdag kiválóbb egyéniségekben, mint a régi iskola, melyből egy legió nagy ember került ki.

Számtalanszor hangoztattuk nemcsak a »Magyar Néplap«, hanem más politikai nagy lap hasábjain is, hogy a nemzet legyen tekintettel arra, hogy kiket választ be a parlamentbe, sok, nagyon sok függ attól, milyen férfiakból fog állani a képviselőház, számtalanszor hangoztattuk, mondom, mintha éreztük volna, hogy az általános társadalmi romlottságnak, mely évek óta mindent befog, mint a penész, nem lehet egyéb következménye, mint hogy a képviselői állást is, *szemeseknek állván a világ*, ügyes szerencsefiak fogják elkapkodni az igazi érdem elől, mely szerényen visszahúzódik. Fájdalom, nem csalódtunk. A választási mozgalmakról beérkezett s előttünk fekvő tudósítások igazolják, hogy számosan vannak, kik állás és jövedelmezőbb keresetforrás hiányában felkerekedésnek »kerületet keresni« magoknak. Persze, hogy találtak is. Ezek olyan emberek, kiknek sem hivatottsága, sem kedve, sem tudománya a törvényhozói teendőkhöz, kik a bizalmat, melynek az a természete, hogy önként kellene nyilvánulnia, nem várják be, hanem kierőszakolják. A tejjel-mézzel patakozó hazában még mindig akadnak bolondok, kik egy-egy ostobán eldarált dikción fellelkesülve felülnek — a legügyetlenebb »swindler«-nek is.

Csinján a bizalommal, polgártársak, ha azt akarjuk, hogy életerős országgyűlésünk és virágzó hazánk legyen, ha azt akarjuk, hogy a becsület és igazság legyen polgári jólétünk öre!

27. sz., július 2.

BUDAPEST, JÚLIUS 2-ÁN

Tegnap országszerte megkezdődtek a választások, mik körülbelül júl. 10-ig fognak tartani; az eredményről alább tudósítjuk olvasóinkat. Örömmel tapasztaljuk, hogy kevés, nagyon kevés kivétellel mindenütt a szabadelvű párt aratja a diadalt. Íme, végre magához tért a nemzet s önmagához méltón mutatja ki, hogy van politikai érettsége, hogy fel tudja fogni a helyzetet s bír azon uralkodni. Az igazi közvélemény ez, mely a választások eredményében beszél; az igazi közvélemény, melyet nem hamisít meg semmiféle presszió, mint ezelőtt három éve. A szomorú napok elmúltak. A nemzet újra ura a saját akarátának. Mondja ki nyíltan, szabadon. Éljen a közvélemény!

29. sz., július 16.

BUDAPEST, JÚLIUS 16-ÁN

A választásoknak tehát, egypár elkésett kerület kivételével, vége van. Átestünk rajtok s most már kritika alá veszi boldog-boldogtalan. Ha a szabadelvű párt részére nem ütött volna ki az eredmény olyan kedvezőn, az ellenséges »magyarfaló« bécsi lapok bezzeg hogy mondták volna, miszerint a Tiszakormány oly kis többséggel nem foghat úgy kormányozni, amint akarja; most azonban, mert szerfelett nagy többsége van a kormánynak, azért nem kormányozhat a nagy bölcsességű német lapok logikája szerint. A »Fremdenblatt« ugyanis mennyre-földre esküszik, hogy 60-nál nagyobb többséggel már lehetetlen kormányozni, ennek a nagyobb többségnek fékenés tömör egységben tartása elképzelhetlen feladat, melybe minden kormánynak beletörik a bicskájája. Ahol nincs — úgy mond — jelentékeny ellenzék, ott nem lehet egészségesen lüktető alkotmányos élet.

A bécsi lapoknak igaza van némileg, ha ti. elméleti szempontból veszik fel a dolgot, mert tény az, hogy akár kicsiny, akár nagy többséggel nehéz dolog kormányozni, sőt a világ-

történetben nincs példa rá, hogy valaha miniszter, az angol fiatal Pitt Vilmost kivéve, oly többséggel bírt volna, mint a magyar kormány.

De gyakorlati szempontból ítélve a helyzetet, e nagy többségre igenis szükség van, mert ha kicsiny az ellenzék bent a képviselőházban, annál nagyobb, rakoncátlanabb kívül. Avagy nem elég ellenzék-e a hazában lakozó idegenek folytonosan megújuló hazaellenes törekvései, nem elég ellenzék-e maga a birodalom másik fele, melyből mindenütt kirí az irántuniki ellenséges érzület, mely mindenben kárunkat akarja! Van tehát ellenzéki áramlat, ami összetartson, van tehát rugó, mely az összes nemzet akaratát eggyé forrassza s elágazni ne engedje.

Épp azért mondhatjuk ki egész biztonsággal, hogy a bécsi lapok ezen felfogása valóságos sületlenség, vagy legalábbis ügyetlen eszmefickándoztatás. Nem hogy kétségbe essünk a nagy »majoritás« miatt, mely a választási urnából kikerült, hanem inkább örömmünnepet illik ülnünk azon örvendetes tény felett, hogy végre megértettük egymást, s olyan kormányunk van, melyet oly nagy többség támogat, miszerint ezentúl elleneinknek nem egy mülékony párt gyenge közegeivel, hanem az egész nemzet hatalmas kormányával lesz bajuk.

Csak így boldogulhatunk, — ha így nem, akkor sehogy.

30. sz., július 23.

SZEMLE

Az osztrákok, úgy látszik, azt a taktikát követik ellenünk, Magyarországgal szemben, ha valamit el akarnak érni, hogy nagyon messziről kerülgetik, mint a macska a forró kását.

Most nagyon zokon esett nemes keblöknek, hogy valahára észre tértünk s önálló nemzeti jegybankot akarunk felállítani. Útik is lapjaik ellenünk a nagydobot kegyetlenül, valószínűleg azért, hogy jól ránk ijesszenek.

Ugyanis azt mondják, hogy ezen önálló bank olyan valami, mint a 67-es egyezmény valóságos szétfejtése; ők abba bele nem

egyezhhetnek, s ha mégis makacsul ragaszkodunk hozzá, ám lássuk a következéseit!

Ezzel körülbelül annyit akarnak mondani, hogy akkor ők nem fogják megtartani a 67-iki közösügyi egyezményt.

Erre azonban mi csak azt feleljük: hogy sem ők ne tartsanak oly ostobáknak, miszerint elhiggyük kenetes szavaikat s készpénzül vegyük, s hogy sem mi nem tartjuk őket olyan ostobáknak, miszerint olyan könnyen képesek volnának megválni a 67-es egyezménytől, mely ha valakinek jó, akkor nekik az.

Ha nekünk szükségünk van Ausztria barátságára, bezzeg nekik még nagyobb szükségök van a Magyarországra.

Ennélfogva kár oly hosszú ábrázatot mutatni és olyan nagy nyelveket nyújtogatni a magyar önálló bank felállításának hírére. Nekünk az nem félemlítő, legfeljebb nevetséges.

*

A közigazgatás reformja napról napra érezhetőbb szükségessé válik.

E reformokat a legtöbb oldalon olyan alakban akarják behozni, hogy a választott hivatalnokok helyét állami, a belügyminisztérium által kinevezett egyének pótolják. Az eddigi úgynevezett bizottmányok megmaradjanak, de csak kisebb számban és felügyeletet gyakoroljanak a hivatalnokok fölött.

Mi nem helyeselhetjük ezen új formát; mert hol van mellette a garancia, hogy az olyan közigazgatás *olcsóbb és jobb* lesz; márpedig ez a két szempont kell hogy vezesse a kormányt.

Mi a főispánok eltörlését s a megyei tisztviselők megválaszthatásának bizonyos kvalifikációtól való feltételezését akarjuk. Célszerű lenne továbbá, hogy az árvaszéki ügyek kivétessenek a megye fennhatósága alól s állami egyes hivatalnok által kezeltesse.

Így lehetne csak véleményünk szerint *olcsóbb és jobb* a közigazgatás.

BUDAPEST, JÚLIUS 31-ÉN

E szegény országot gyakran meglátogatja az isten csapása. Ez évben is oly mezőgazdasági veszteséggel állunk szemben, melyet vajmi nehéz lesz kiheverni. Az egyedüli mentőeszköz, amire a kormány számított, a jó termés, jó aratás, — rossznak ütött ki. Az ország minden részéből beérkezett aratási tudósítások szomorú jövőt jósolnak. Nem tudom, mi lesz belőlünk?

Más ország sohasem juthat ennyire! Ha más országban valami hiány mutatkozik egy irányban, azonnal ezer meg ezer kéz siet azt kipótolni más irányban, s az egyensúly mégis annyira-amennyire helyre van pótolva. De itt mi fog történni? Felüti fejét a nyomor s kiterjeszti vaskezeit az uzsora, hogy még azon kevés életerőt is, mely szívós népünkben megmaradt, megfojtsa. És mit fog csinálni maga az állam, mely az adót nem lesz képes behajtani? Új kölcsönökhöz folyamodik, az nagyon természetes. Új kölcsönökhöz az, akinek a hitele ki van merítve.

A keserűség érzete fog el, ha meggondoljuk, hogy »civilizált ország létünkre« is csak annyi hitelünk van az európai pénzpiacokon, mint egy ázsiai tartománynak, először is nagyon »meggondolva« és »teljes biztosíték lekötése mellett« adnak, ha egyáltalán adnak kölcsönt, és olyan »magas« percentre, aminő mellett ha még öt-hat kölcsönt csinálunk, akarva-nemakarva is be kell adni a kulcsot. Nem ment meg attól sem Tisza, sem Sennyey, sem Irányi!

A nagy kamatok végképp fölemésztki állami jövedelmeinket és tönkrejuttatnak. Ez nem jóslat, hanem elkerülhetetlen logikája a tényeknek.

De miért van, fogják olvasóink megdöbbenve kérdeni, hogy Magyarországnak, mely még csak néhány év előtt is a leggazdagabb államok közé tartozott, oly kevés a hitele s oly drága kölcsönöket kötött?

Megmondom, miért.

Minket, rokontalan nemzetet nem ösmer a külföld, nyelvünket nem érti, lapjainkat nem olvashatja, viszonyain-

kat tehát csak a velünk szomszédos ausztriai lapok leírása után ösmeri. Az osztrák lapoknak pedig az volt, az lesz kenyere mindig, hogy bennünket piszkolnak, intézményeinket gyalázzák, elneveznek vadaknak, barbároknak. Nem csoda tehát, hogy a pénzes külföld, mely oly sötét színben kell hogy lásson s oly hitvány nemzetnek tartson, aminőnek le vagyunk írva, nem szívesen adja ide a pénzét.

32. sz., augusztus 7.

TARKA HÍREK

Milán szerb fejedelem Bécsbe utazása, mely egész váratlanul történt, mintha a felhőkből csöppent volna oda, mainapság a legérdekesebb esemény, mely sok mendemondára ad alkalmat a politikai körökben. Némelyek azt mondják, hogy semmi politikai célja nincs bécsi utazásának, mások azonban erősítik, hogy Milán egyenesen azért van Bécsben, *hogy az osztrák udvart szövetségesének nyerje meg egy, a török ellen megindítandó háborúra.* Milán helyzete ugyanis nagyon kellemetlen. Mint tudjuk, a szerbek nagy többsége megszabadulni kíván a török járom alól s fejedelmét üsztökéli a »szent harc«-ra. Most már ha a nemzet kívánságának enged a fejedelem s a lázadás élére áll, magára uszítja az európai uralkodókat s megvonják tőle támogatásukat; ha ellenben nem enged kívánságának, otthon lesz népszerűtlen s előbb-utóbb elveszti trónját. Innen van azon gyanítás, hogy Milán »háború«-ra határozta magát s az osztrák udvart szövetségesének jött megnyerni. De mi nem hisszük ezt! Milán Bécsbe utazása semmi esetre sem magánlátogatás (ezt mutatja az is, hogy Andrassy Gyula rögtön Bécsbe utazott Terebesről), de semmiesetre sem háborúra való szövetséges-keresés céljából történik. Milán nagyon jól tudja, hogy Ausztria—Magyarország fázik a háborúnak még árnyékától is, s ha jött — azért jöhetett, hogy Ausztriát közbenjárónak használja fel a török és Szerbia közötti bonyodalmak megoldásánál.

Ausztriának érdekében is áll, hogy Milán uralkodását Szerbiában fenntartsa s hisszük, hogy fog is tudni találni módot, hogy a kecske is jóllakjék s a káposzta is megmaradjon.

Andrássy államférfiúi talentuma most lesz kitéve az első nagyobb próbának.

*

A magyar önálló jegybank eszméje ellen még mindig nagy az ellenszenv Ausztriában. Minek törekedünk — úgy mond — lehetetlenségekre? Az osztrák sajtó, úgy látszik komolyan meg van győződve, hogy e jegybank felállítása, mely már-már életkérdés reánk nézve, nem fog sikerülni.

Szomorú dolog lenne, ha vágyuk beteljesülne!

Egy nemzeti önálló jegybank nélkül még reményünk sem lehet fennállhatni tovább, mert amire számítottunk, a jó aratás és a redukcióból származó megtakarítások közül az első be nem ütött, a másik pedig meg sem kottyán, annyira, hogy máris két felveendő kölcsönről van szó: az egyik 30—40 millió forintos lenne, és részben a folyó szükségletek fedezésére, részben pedig a vasutak forgalmi eszközeinek (sinek, vagonok) szaporítására szolgálna. — A másik kölcsönt, hír szerint, Ausztriával közösen vennők fel a hadsereg felszerelésére. (Csak nem ettünk bolondgombát? !)

Ilyen állami viszonyok között szent és elodázhatatlan kötelessége kormányunknak hazánk jövőjéről komolyan és határozottsággal gondoskodni a jegybank felállítása által. Ha nincs hozzá elég ereje és bátorsága, köszönjön le s engedje át helyét másoknak. Mi akarjuk a jegybankot s attól tágítani nem fogunk.

Ha Ausztria nem adja át az osztrák nemzeti jegybankból a szükséges ércalapot önként, oda kell kényszeríteni Ausztriát, hogy bankjegyeinket beváltsa s ez esetben is, bár nehezen, de mégis hozzájutunk a szükséges érckészlethez.

33. sz., augusztus 14.

BUDAPEST, AUGUSZTUS 14-ÉN

E napokban véghezmentek már az utolsó választások is, s most már előttünk áll egész teljességében a képviselőház képe. A megválasztott képviselők közül 330 tartozik a szabadelvű párthoz, egy 40 főnyi csapatocská képezi a szélsőbaloldali hadat, míg a Sennyey káplárjai alig vannak huszan. A még

körülbelül mintegy 12 kerületben hátralevő pót- és utóválasztások ez arányon vajmi keveset fognak változtatni; sőt el lehet mondani, hogy ezen 12 kerület is nagyobb részét biztosítva van a szabadelvű pártnak.

A nemzet tehát kimondta ítéletét az eléje szabott nagy kérdésekre. Elvetette magától a szélsőbal ábrándozó politikáját, és elítélte a Sennyey-párt papos és a nemzeti közérzletnek visszatetsző törekvéseit; hanem ahelyett óriási egyértelműséggel helyeselte és szentesítette azon helyzetet, melyet a fúzió teremtett, csatlakozott azon zászlóhoz, melynek jelszava a »szabadelvű haladás«.

Ezekből az ellenzék számára kitévnik azon tanulság, hogy a nemzetnek megjött az esze, megunta az elérhetetlen pillangók fogdosását, elunta a hangzatos, soha be nem teljesedő ígéretek, hátat fordít a népámítók szemforgatásának, s ösztönszerűleg megborxad, mikor egy lehető Sennyey-uralomra gondol. Higgye el az ellenzék úgy a bal-, mint jobboldali, hogy van a népnek ösztöne és helyes érzéke a nemzeti politika felfogására és megértésére; s mint ösztönszerű a szomjúság, midőn a gyomornak üdítő italra van szüksége, éppen oly ösztönszerű a békés politikai fejlődés utáni vágy ma. A nép ismeri az ő igazi barátait, ha nem is minden időben, de válságos pillanatokban mindig.

Ma pedig ugyancsak válságos időket élünk, ezeket fel kellene ismernie az ellenzéknek is, s nem pártalakítási manővereken és mesterséges szóvirágokon törnie fejét, hanem közreműködni a nagy vállalatban, melyet a kormány feladatul tűzött ki. Egyedüli vigasztalásunk az, hogy ha már használni nem akarnak, oly kevesen vannak, hogy egy ideig semmiesetre sem árthatnak. Sőt a fentebb felsorolt adatok után figyelmes tekintetbe vételével a választások lefolyásának, bátran ki merjük mondani, hogy a szélsőbaloldal fogy, s hogy Sennyey-párt még éppen nincs is az országban. Azon néhány úr is csak úgy per sundam-bundam jutott be az országházba, vagy azért, mert nagy úr, vagy azért, mert sokat költött, vagy azért, mert másnemű okok játszották kezére a »mandátum«-ot. A nép meggyőződésén gyökeredző bizalomnak semmi köze az ő megbízóleveleikhez.

[.]

SZEMLE

Őfelsége a király születésnapja és a nagy magyar ünnep első szent királyunk emlékére majdnem összeesvén, számos ünnepélynek voltunk tanúi e napokban. Jól esik megemlétenünk, hogy e két összeeső ünnep ma úgy találta Magyarországot, miszerint az egyik ünnep *semmit sem vont le a másik fényéből és viszont*. Szent István állapította meg a magyar államot üdvös intézkedései által, egy szerves egésszé idomítva a természeti nyers erőt, életet öntött abba. Első Ferenc József pedig visszaadta az alkotmányos magyar államot önmagának. Századok óta nem volt Magyarországnak népszerűbb, szeretetesebb királya, mint ő ma. Míg tehát első nagy és szent királyunk iránti kegyeletünk legtisztább forrása buzog, addig a legnemesebb szeretettel fordul szívünk élő királyunk felé, kire nem sokkal kisebb feladat vár, mint Szent Istvánra, mert e megrongált vagyonú s mindenképp hanyatló erejű állam csak az ő atyai, szigorúan alkotmányos kormányzása alatt bír reménnyel felvirágozhatni.

A munka napjai következnek.

Néhány nap múlva meg fog az országgyűlés nyitvatni, s őfelsége személyesen mondja el trónbeszédét. Sőt most először Rudolf trónörökös is jelen lesz az országgyűlés megnyitásánál. A trónbeszédéről még kevés hír szivárgott a közönség közé, de okunk van hinni, hogy az kimerítő és teljes lesz.

Kormányférfiaink hazafias múltja és lelkülete kezeskedik az irányról és elvekről. Épp azért hangoztattuk mindig, hogy a nemzet zömében nem szabad visszhangra találni a Sennyey-párt hangos gáncsvetéseinek, midőn okvetlenül és minden áron programot kért a kormánytól. Mi kifejeztük, hogy nekünk nem kell mindenáron program, elég biztosíték nekünk *bizonyos ideig* minisztereink hazafisága és múltja s mi így vakon is szívvel-lélekkel követni fogjuk. Ezen feláldozó felfogást kívánta tőlünk a viszonyok sajtószerszerűsége és édes hazánk sorsa.

Azonban a *bizonyos idő* letelt.

A kormánynak ideje volt megbeszélni, megállapítani a rendszert, melyben haladni akar, s az irányelveket, miket

kitűzött, most tehát mi is tudni akarjuk ezen programot, mely a trónbeszédben bizonyára a maga helyén van. Óhajtjuk, hogy e program olyan legyen, mely úgy pénzügyi, kereskedelmi, közigazgatási és törvénykezési viszonyainkat felkarolva, lépést tartson a korrallal, de ne tévessze szem elől államunk sajtóságait sem. Ezekkel foglalkozzék a trónbeszéd — s amikkel foglalkozik, azokat teljessé is, és ne legyen, mint sok trónbeszéd szokott, csak lajstroma azoknak, amiket tenni kellene, de nem tétetnek meg senki által.

A trónbeszédet annak idején ismertetni fogjuk.

35. sz., augusztus 28.

SZEMLE

A jövő héten összeül az országgyűlés. A megválasztott képviselők már szállinkóznak Budapestre, s a szabadelvű kör helyiségei esténként kezdenek népesedni. Mire e soraink napvilágot látnak, addig az első értekezlet is meg fog tartatni, melynek tárgya a korelnök és korjegyzők kijelölése lesz. Korelnök, mint legöregebb tagja a képviselőháznak, Zsedényi Ede lesz. Az elnöki tiszt betöltésénél szó volt Bittó Istvánról és Perczel Béláról is, kivált azért, mert Ghiczy Kálmán vonakodott eleinte az elnökséget elvállalni, mivel a vitákban részt akar venni. Jelenleg azonban megnyugodott a terhes tiszt elvállalásában, s a képviselőház szerencsés lesz az ő erélyes és tapintatos vezetése alatt működhethet. Az országgyűlés augusztus 31-én nyitattik meg; őfelsége augusztus 30-án érkezik evégből Pestre s személyesen olvassa fel a trónbeszédet; de már szeptember 3-án ismét a brucki táborba utazik, hol a főhercegekkel együtt egész szeptember 7-ig fog tartózkodni.

*

Most pedig még egy szomorú tényt kell regisztrálnom: a magyar gabonakereskedelem hanyatlását. A legközelebbi bécsi nemzetközi gabnavásár nem sikerült. Vérmes kedélyű emberek ebből azt következtetik, hogy azért nem sikerült, mert a gabonakereskedelem piaca még mindig Budapest. Csakhogy nem oda Buda! A néhány nap előtt tartott budapesti

gabonavásár sem sikerült ám. A külföldi kereskedők azt mondták az árakra: »drága«, és szétfutottak, hogy szükségleteiket Amerikában, Oroszországban, [Romániában] olcsóbb pénzen szerezzék be.

Mi ebből a tanulság?

Az, hogy a külföldi vevő ma már nem szorul többé Magyarországra s gabonaszükségeit más államok olcsóbb áron képesek előállítani, mint mi.

Odajutottunk tehát, hogy magyar ember már alig kaphatja meg terményeiért azon árt, melybe terményeinek kiállítása kerül, annyit meg már egyáltalában nem kap, hogy megélhessen mellette.

A viszonyokkal ismeretlen olvasó azt kérdehetné, hogy miért adhatja olcsóbban gabonáját Oroszország, [Románia], Amerika? Ennek egyszerű oka, mert ez államokban először nem olyan nagy a földadó, nem olyan magas a munkabér, s másodsor ezen államok jól rendezett vasútaik segélyével távol országokba hordhatják olcsón termett gabonájukat.

Mindenki jól tudja, hogy Magyarország fő jövedelemforrása gabonakereskedelme volt; megdöbbenve kell hát venniünk ezen szomorú fordulatot, mely azzal fenyeget, hogy a »*saját zsírunkba kell fűlnünk*«, amelyen túl nem adhatunk.

Azonban van egy segítség, milyenhez a kultúra magasabb fokán álló nemzetek ily esetben folyamodnak, s ez korántsem a gabonaár lejjebb szállítása, mert az tönkretethetne, hanem a *gabonának más iparcikk alakjában leendő felhasználása*. Soraim a nép számára lévén írva, szükség, hogy fentebbi kitételemet megmagyarázzam.

Ha a magyar gabona, gyapjú s más nyers termény nem kell Európának magas ára miatt, ne szoruljon Magyarország arra, hogy mégis — bár veszteséggel — kénytelen legyen azt elpazarolni, hanem teremtsen magának ipart, dolgozza fel azt amit termel, s amin nyers állapotban nyereséggel túl nem adhat, a saját gyáraiban, s adja el a külföldnek mint iparcikket, mint lisztet, szeszt, posztót stb.

Igen, ezt kell tennie Magyarországnak; *iparúzó állammá kell válnia mindenáron*. Ezt a fentebbiek után belátja mindenki.

És ha iparúzó ország akarunk lenni, a legelső teendő felbontani azon szerencsétlen gazdasági szövetséget, mely

Ausztria nyers termelő gyarmatává alacsonyít le, fel kell állítani a külön vámsorompókat, s nemzeti politikát űzni az anyagi téren is.

36. sz., szeptember 4.

SZEMLE

Az 1875—1878-i országgyűlés tehát meg van nyitva. A trónbeszédet is hallottuk a király ajakáról, mely három évi teendőket sorol fel. Meg kell vallani, hogy mi is szerettük volna, ha a kormány jobban részletezi a teendőket, nem pedig csupán odavetve általános frázisokban sorolja fel a különben hazafias és alapelveivel teljesen kielégítő trónbeszédben. Nem szerettük volna mi hallani azt, hogy mire volna szükségünk, mert azt édes mindnyájan tudjuk, hanem miként, mi módon szándékozik a kormány hozzáfogni bajaink eltávolításának óriás feladatához.

Akárminth okoskodunk is s akármennyire pártoljuk is a kormányt, azt mégsem hagyhatjuk megjegyzés nélkül, hogy most már igazán itt volt az ideje programot adni: egyrészt mert elég ideje is volt félév óta átgondolni teendőit, másrészt elvégre is kellemetlen örökké találgatni, mit akarnak velünk, mi fog történni?

Az államháztartás rendbehozatala van az első és főteendőnek kijelölve. Méltán. Ez a legszükségesebb. De miként hiszik az államháztartást rendezni, arról egyetlen szó sincs a trónbeszédben. Ez vagy azt bizonyítja, hogy a kormány még nincs tisztában feladatával (ami elég nagy baj), vagy hogy titokban tartja terveit, ami aztán igazán indokolatlanság. Annyit már tudunk innen-onnan, hogy az önálló jegybank felállítása tervben van. De mi ez? Egy csöpp a tengerben! Csupán a jegybank felállítása még nem tömi meg arannyal a kimerült államkincstárt. Sok téren sokat kell tenni, hogy legalább szabad lélegzethez juthassunk.

A közigazgatás javítása is egyike ama feladatoknak, mik a kormányra várnak. De ennek mikéntjéről sem ad tájékoztatást a király ajkaira adott megnyitó program. Csak úgy mellékúton juthatunk némi homályos értesüléshez, hogy a belügyminisz-

ternek mi a szándéka e tekintetben. Tisza Kálmán meghagyni kívánja a tisztviselők választhatóságát, azonban a megválaszthatóságot bizonyos képesültséghez köti. A megye feje a főispán lesz ezentúl is, de az alispáni teendőket is ő fogja végezni, azaz tetteleg átveszi a megye kormányzását, ott tartozik lakni a megye székhelyén, minélfogva természetes, hogy a felsőháznak megszűnik tagja lenni. Az így *méltóság*ból terhes hivatali állássá alakított főispánság mellé egy állandó tanács lesz rendelve, mely fölöslegessé teszi a megyei bizottság gyakori ülésezéseit.

E törvényből magából következik, hogy a felsőház reformjának ezzel kapcsolatban kell történni. Ennek reformjáról sincs még csak homályos sejtelmünk sem. Legjobban óhajtanók azonban, ha itt is, mint Franciaországban, a felsőházi tagok egyharmad része születési jogánál fogva, egyharmad része királyi kinevezés útján és a végső harmadrész a tudomány és irodalom képviselőiből jutna a törvényhozási joghhoz.

Hátra van még, amit a trónbeszéd csak elmosódva és röviden említ, a vallási és házassági kérdések megoldása.

E kérdésekhez nyúlni ezelőtt mindig nagy tapintatlanságnak tartottuk, mert a papság felizgatása kockáztatottnak és veszedelmesnek mutatkozott, az előbbi csak kevés és nem éppen lelkes többséggel rendelkező Deák-párti kormányoknak. Ma azonban alkalmas rá az idő, hogy a kenyértörésre kerüljön a dolog ez irányban is. Sőt a kedvező körülményeket ki nem szákmányolni vétek lenne.

A kormánynak oly nagy többsége van, hogy még maga is sokallja, s hogy egyáltalában nem kötelees égető reformműveleteit csak azért elhalasztani, nehogy ezáltal erejét gyengítse.

Ki tudja, lesz-e valaha, s lesz-e csak egy-két év múlva is ily nagy többség?

37. sz., szeptember 11.

SZEMLE

A képviselőház teljesen megalakult. Az elnökök, jegyzők megválasztattak, sőt a különféle bizottságok is meg vannak már alakítva. Nagyon valószínű, hogy volt sok duzzogás is a

ház megalakulásánál, mert hát hiába, gyarló emberek vagyunk, s többen, mint amennyi betöltendő hely. No, de nem illik dehonesztáláson kezdeni az új korszakot, melynek a ház iménti megalakításával éppen a legelején állunk. Most már tehát következik a munka, amellyel az eddigi kormányok mind úgy jártak, mint az egyszeri francia király, kinek reggeli öltözködéskor annyi mellényt rakott fel asztalára komornyikja, hogy egész estig nem bírt felöltözködni abbeli határozatlanságában, hogy melyikhez nyúljon előbb, melyiket vegye magára a sok közül.

Valóban annyi a teendő, hogy szinte bajos eltalálni, hogy hol kellene kezdeni, ha az ország minden ízében mutatkozó nyomor és vagyoni hanyatlás folytonosan ujjal nem mutatna a legsürgősebb feladatra, amit már oly sokszor hangoztattunk nemcsak mi, hanem az egész sajtó, s fogunk ezentúl is, amíg csak szükség lesz rá, ti. az államháztartás rendezése.

Nem elég itt pusztán a takarékoság (67-ben még elég lett volna), itt új tőkét kell teremteni, egyszerűsíteni kell a minisztériumok gépezetét, jobban értékesíteni az állami javadalmakat és a vasutakat, a földadó igazságos felosztása által meg kell könnyíteni a nép terheit. Fel kell állítani az önálló nemzeti bankot, életbe kell léptetni az önálló magyar vámterületet, és végül — amit mindenki belát, de senki kimondani nem mer — *le kell szállítani a hadsereg létszámát* s ezáltal takarítani meg milliókat.

Ez irányban várjuk a kormány kezdeményezését. Csak ez segíthet rajtunk. Ha ezt követi a kormány, akkor nem lesz szükséges az adóemelés. E nélkül pedig kölcsönkérés és adóemelés nem fog bennünket fenntartani, hanem mindennap közelebb-közelebb tol a haldokló nemzetek sorsához.

[. . . .]

38. sz., szeptember 18.

A POLGÁRI HÁZASSÁG

A viták megindultak az országgyűlésen. Polit, báró Sennyey, Móricz Pál, Helfy, Tisza Kálmán, Pulszky Ágoston tartottak beszédeket. Valamely különös figyelemre méltó pont

nem magaslik ki e beszédek közül. A legtöbb és legnagyobb visszatetszést szülte Móricz Pál beszéde, ki mint a kormány szónoka nagyon elszólta magát a *polgári házasság* kérdésében, a szükségképpen polgári házasságot ajánlva; azaz: a polgári házasságot nem kívánja kötelezőnek, hanem csak szükség esetére alkalmazhatónak. Nem tudjuk, a kormány nézetét tolmácsolta-e Móricz Pál, vagy csak a saját magáét. Ha a kormány így gondolkozik (pedig közlönyei legalább eddig nemigen cáfolták meg a Móricz Pál által mondottakat), akkor nem irigyeljük szabadelvűségét. Akkor mégis szabadelvűbb ember volt Deák Ferenc, ki még 1873-ban a képviselőház június 28-iki ülésében, midőn a kormányt elvégre is nem támogatta oly óriási többség, mint ma, így szólott:

»Még egyet hozok fel. (Halljuk! Halljuk!) Előttünk van, és reménylem, nem hosszú idő múlva a ház asztalára kerül a polgári házasság kérdése. (Halljuk! Halljuk!) *A polgári házasság, nézetem szerint, nem vallási, hanem tisztán polgári kérdés.* (Élénk helyeslés.) A két mód közül, melyet eddig követtek, az egyik az engedélyezett polgári házasság, a másik a kötelező. Nem tehetek róla, én az elsőt, a csak engedélyezett polgári házasságot *nem tartom logikai alapon nyugvónak, nem tartom helyesnek, és magára az egyházi rendre is sértőbbnek tartom, mint a kötelezőt.* (Élénk helyeslés.)

Mert ha nyersebb nyelven mondanók az engedélyezett házasságról szóló törvényt, az annyit tenne, mintha az állam azt mondaná alattvalóinak: „Fiaim! ha házasodni akartok, menjetek papjaitokhoz, adjanak ők össze benneteket, de ha össze nem ad titeket, akkor jöjjetek hozzám, majd összeadlak én.” (Tetszés.) Ellenben a kötelező polgári házasság egészen más; ott az állam azt mondja, hogy a házasság nemcsak egyházi szertartás, hanem polgári szerződés, éspedig a legfontosabb, mely alapja a successiónak sat., én tehát, mint állam, megkívánom, hogy ezen polgári szerződés előttem köttessék; annak egyházi részét azután végezzétek el a magatok papjánál. Ebben sem sértő, sem helytelen nincs. (Élénk helyeslés.)«

Kiszakítottuk ezen szavakat az ország bölcsének monumentális nagy beszédéből, hogy lássák olvasóink, miként vélekedett e kérdéstről a múlt törvényhozás.

Amit akkor nem talált logikai alapon nyugvónak a képviselőház, ma — ha a látszat nem csal — azt akarja keresztülvinni a kormány. Csakhogy akkor mondjon is le népszerűségéről, mely eddig kísérő árnya volt.

SZEMLE

Mind-mind jobban rebesgetik, hogy b. Wenckheim Béla le fog mondani miniszterelnöki állásáról s csupán a király oldala melletti miniszterséget tartja meg. Ezen hírekre többi között azon adoma ád okot, mely a múlt héten történt a miniszterelnöki ebéden. Ugyanis több »új« és »rég« követ volt meghíva Wenckheimhoz ebédre, s ebéd után kimentek a Dunára néző tornáczra. »Már ezért a szép kilátásért mégis érdemes elvállalni a miniszterelnökséget« — jegyzé meg az új emberek egyike. — »Könnyen megteheti — mondá az elnökminiszter — úgysis nemsokára üresedésbe jó.« Azóta ez a mondás egyre komolyabb színt ölt s most már bizonyosra állítják, hogy Wenckheim a jövő hó elején, még a delegációk működésének befejezése előtt lemond, s helyébe Tisza Kálmán lép, ki miniszterelnöki hivatala mellett még a belügyminiszterséget is megtartja s maga terjeszti a képviselőház elé a már kész *közgazgatási reformtörvényjavaslatot*.

A hét főeseményét ezenkívül Széll K. miniszteri beszéde képezi. Komoly bírálatot e sokoldalú beszédre még most sem lehet mondani, egy azonban bizonyos, és ez az, hogy e beszéd úgy itthon, mint a külföldön jó vért csinált, mi abban a hatásban is jelentkezett, hogy a magyar állampapírok értéke azonnal emelkedett a börzén.

Széll Kálmán nemcsak az adókat akarja emelni, hanem az adóképeességet is. Míg ez megtörténik, célja egy 300 milliós rente-kölcsönt felvenni s abból fizetni ki a lejárt adósságokat és fenntartani *az idők jobbra fordultáig* államháztartásunkat. Ez mind nagyon sovány vigasztalás, de hát elvégre csodát senkitől sem várhatunk. Legtöbbet ér az egész beszédben az, hogy kimutatja, miszerint a kormány tetemes összeget bír ez évben megtakarítani, s még többet fog megtakaríthatni jövő évben. Hanem az aztán szomorú dolog, hogy ezen megtakarítások mellett is nyolc millióval kell mégis többet költenie, mint amennyi bevétele van. Az iszonyú kamatfizetés felemészt mindent! E beszéd felemlíti azt is, hogy az államnak 4 millió holdnyi földje van. A miniszter még azt is kijelenti, hogy ez államjavadat el kell adni, de nem most, mikor a magyar

földbirtokos középosztály annyira el van szegényedve, hogy belőlük keveset akvirálhatna, sőt — úgymond — ezen eladás húsz percenttel leszállítaná a föld mai értékét. Ez mind igaz, — de kérjük: az ország ilyenmű viszonyai mellett mikor lesz a földbirtokos középosztály jobb módban, s mikor nem teszi húsz percenttel olcsóbbá az ország földbirtokait négy millió hold föld elárúsítása? És kérjük továbbá — ha már minden áron el kell adni az államjóságokat — nem lenne-e most jobb, mikor még rendezhetnők velök magunkat, mint majd később, akkor, mikor már fülig alá vergődve, a kikásmálódás merő lehetetlenség lesz? Félre az álszerméremmel és félre a nemzeti felfuvalkodottság- és hiúsággal, mely még mindig »mutatni« akarja a gazdagság csillogását! Vegyük komolyan számba a körülményeket! Az állam ezen tömérdek birtoka, mely egy-egy német fejedelemség területével ér fel, alig jövedelmez annyit, amennyibe kezelése és adója kerül. E roppant vagyion gyümölcsözetlenül hever tehát akkor, midőn a kölcsön vett tőkétől állami bevételünket majdnem egészben felemészítő kamatokat fizetünk. Mi természetesebb, mint hogy — ha már nem bírjuk ezen birtokot haszonnal jövedelmeztetni — eladjuk azt s kifizetjük vele adósságainkat, mert egypár év múlva már hiába adjuk el, nem marad sem pénz, sem posztó.

Kivált ha úgy megy a gazdálkodás, mint azt újólág fájdalommal kell tapasztalnunk. Míg itthon a saját hadügyminiszterünk megteszi becsületes arccal a jelentést, hogy amennyire tőle telt zsugorogott, gazdálkodott a honvédség körül, a felszerelésre egy garast sem költött az idén, minden lehető kiadást megszorított, egyszóval összehúzta magát egész a feláldozásig, addig ott fent Bécsben a közös hadügyminiszter úrnak kedve szottyant kerek tíz milliócskával többet kérni a tavali költségnél a delegációtól, holmi luxus brilirozó cikkek beszerzésére. Már így aztán igazán nehéz valamire vergődni, ha amit itthon a saját fejlődésünk kárán keservesen meggazdálkodunk, elviszik a közösbe. Csodálatos, hogy ez uraknak, kik a monarchia közös hajóját kormányozzák, még most sem esik le szemeikről a hályog, s még most sem látják be, hogy telhetetlenségök oly könnyelműség, melyet kielégíteni nem lehet, nem szabad.

A PÉNZÜGYMINISZTER TERVEI

Múlt szombaton nagy nap volt.

Tele karzat és csaknem teljesen ellepett képviselői padok előtt, az egész háznak nagy feszültsége közepett kezdette meg Széll Kálmán pénzügyi exorzéját. Az előadás harmadfél óráig tartott. Kezdetben kissé habozva szólt, majd nekimelegült és mindvégig, anélkül, hogy megpihenésre szünetet kért volna, emelkedett hangon mondotta el beszédét. A házban a figyelem nem lankadt el; ellenkezőleg, midőn a pénzügyminiszter az előadásnak mintegy közepén, a számadatokból áttért a kormány reformterveinek fejtegetésére, s a nemzet áldozatkészségéről és az ország hiteléről szólt, mindinkább felfokozta a figyelmet. Széll Kálmán gondos szónoki berendezéssel osztotta fel a nagy anyagot, melyet előadásában felkarolt, és a kevésbé száraz, sőt hatásosabb részt beszédének befejezésére hagyta fenn.

A feszült figyelem mindenben indokolva volt. Pénzügyi beszédétől soha annyit nem várt az ország, és azonkívül ezen beszédben kellett a kormánynak valahára kifejteni a programot, melyet annyiszor sürgettek és melynek leleplezését annyira halogatták. És az exorzé a minisztériumnak legalább pénzügyi terveiről nagyban tájékoztató képet nyújtott. Az általános benyomás még az ellenzéknél is kedvező lehetett. Azok is, kik három évi finansprogramot sürgettek, meg voltak elégedve; sőt néhol Zsedényi is hangos helyeslésre ragadtatta magát.

Mi az általános benyomást kívánjuk itt visszhangoztatni. Komoly, megbízható ítéletet az első hallásra kifakadt helyeslés nem képezhet. Különben is e beszédről még más rovatunkban is szólni fogunk. De annyi tény, hogy úgy a pénzügyi eredményeket, valamint a kormánynak Széll Kálmán által kifejtett terveit úgy üdvözölte az egész ház, mint egy erős akarat és egészséges felfogás által sugott széleskörű reformprogramot.

Fölötte kedvező benyomást tón az államháztartási mérleg. A pénzügyminiszter ugyanis 8 1/2 millió kiadási megszorításokat mutat fel a múlt évhez képest, amelyben pedig először Ghyczy, azután a pénzügyi bizottság és végre maga a jelen kormány nevezetes megtakarításokat eszközölt. Nagy előnyére

van a jövő évi költségvetési mérlegnek az is, hogy a miniszter a bevételt a legtöbb részt mérsékelten számítja. A mérleg vég-eredménye az, hogy 8 millió lenne az 1876-i deficit.

A bevételek közt egy új adó szerepel 8 millió erejéig az általános jövedelmi adó címén, mely a tiszta jövedelmet 3 és fél százalékkal éri. Maga a jövedelem nem egyformán puhatoltatik ki, hanem a különböző egyenes adók szerint más-más arányban, amint ti. súlyosabbnak vagy könnyebbnek látszik az eredeti egyenes adó. Az általános jövedelmi adó behozatalával egyidejűleg eszik az eddigi 4%-os kereseti adó, mely a személyes kereseti adó epochájáról szállott át a leg-újabbban módosított adórendszerünkre. Eléggé jól fogadták az általános jövedelmi adó bejelentését, de még jobban azt, hogy az érintett 4% eltöröltetik.

A végleg fennmaradó 8 millió deficit fedezéséről a pénzügyminiszter oda nyilatkozott, hogy képes azt az előbbi kölcsönök készleteiből ellátni. A pénzügyminiszter továbbá egy 300 milliós kölcsönt tervez, melyből kifizetné a 153 milliós, úgy szinte a 30 és 54 milliós adósságunkat, melynek lefizetési határideje közeleg.

Így sikerült a beszéd azon része, hol a pénzügyminiszter a benső meggyőződés meleg hangján előadja, hogy minden tervnek sikere attól függ, hogy a törvényhozás megadja a kormánynak mindazon eszközöket, melyek az adminisztráció terén biztosítják a helyeselt eszméknek föltétlen végrehajtását. Evégből a kormány a pénzügyi s a közadminisztrációban teljes rendszerváltozást tervez. Itt megjelöli néhány vonással a kormány adminisztratív reformterveit és különösen a kormányi és hatósági közegek egymáshoz való viszonyának szabályozását.

Érdekek kísérte a ház az államjavak eladásáról és a vasutak csoportosításáról előadott nézeteket, és nem türelmetlenkedett afelett, hogy nem kíván a miniszter az alkudozások alatt levő vám- és bankügyről tüzetesen nyilatkozni.

Egészben véve nagy figyelemmel és tetszéssel kísérte a ház Széll Kálmán nagy érdekű exorzéját. Minden oldalról üdvözölni siettek a minisztert; sokan közvetlenül kedvező benyomást várnak e beszédttől az ország hitelére.

SZEMLE

Delegátusaink jól mulatnak odaát Bécsben. Veszett fej-
szének nyele. A sok kidobott millióért meg is érdemelnek
egy kis előzékenységet. Még a kártyabankoknál is az a szokás,
hogy ha valaki megkopasztatik, kifizetik neki a vacsoráját és
kapupénzét. Még alig heverték ki ama gyönyörűséget, amit
Uchatius tábornok szerzett nekik, hogy az arzenálban meg-
mutogatta ágyúinak öntési módját, midőn megint új élvezetre
virradának, részt vehetvén a felixdorfi lőpróbákon. A hadügy-
miniszter, úgy látszik, kézzel-lábbal be akarja bizonyítani,
hogy nem hiába dobták ki az ország tengernyi pénzét — vagy
csak könnyebbülést akar szerezni megterhelt lelkiismeretüknek.

A delegációnak volt egy érdekes epizódja is — a sok szo-
morú epizód közt. — Jókai Mór, ki — mellelég legyen mon-
dva — évekig rossznak találta a delegációt mint olyat, mely
legfontosabb ügyeinket végzi s mégsem felelős senkinek, most
egyszerre megváltozott s valóságos lelkessedéssel rajong a
delegációért (melynek ő is tagja), mondom Jókai Mór inter-
pellálta Koller hadügyminisztert, hogy minek ez a tömérdek
ágyú, mikor úgy sincs háború, sőt — mint Andrássy gróf
magát kifejezte —, majdnem biztosan lehet mondani, hogy
egyhamar nem is lesz? — Háborút könnyen kaphatnak önök —
felelt a közös hadügyminiszter.

— Háború nekünk nem kell, a pénz pedig nagyon kell —
viszonzá Jókai, ki még az iránt is interpellációt intézett
őexcellenciájához, miért hogy csak Bécsben van fegyvergyár,
mely a birodalom központjától távol esik. Figyelmezette azon
eshetőségre, hogy ha netán Bécs (quod deus avertat!) ellen-
séggel szállatnék meg, nem lévén több oly helyünk, hol fegy-
vert készíthetnénk, nem vagyunk képesek veszély idején sere-
geket szervezni. — A nemes báró prűcsköt-bogarat megígér-
vén, biztosítva Jókait, hogy ez az ő eszében is megfordult
már, tetejébe kijelenté, hogy az ágyúk előállításánál a magyar
ipart is tekintetbe fogja venni.*

* Értjük őexcellenciáját. Valószínűleg egy-két ágyúkerekét csi-
náltat valamelyik magyar kerékgyártónál. Ilyenformán szokás meg-
tartani az ígéretekot.

A hercegovinai mozgalom apadóban van; Szerbiában megbukott a harcias Risztics-kormány s helyét alkalmasint a béke kormánya foglalandja el. Remélhető tehát, hogy a hercegovinaiak belátván, hogy a várt segély sehonnan sem érkezik, szép csendesen beadják mihamarább a kulcsot.

És ez nagyon jól van így. Hadd pihenjen még egy ideig a föl-förlújuló keleti kérdés. Ausztria—Magyarország egyáltalában nincs azon helyzetben, hogy egy kitörő európai háborúból hasznot tudhasson meríteni.

42. sz., október 16.

SZEMLE

A delegáció e napokban, ma vagy holnap befejezi működését, s újra a régi egykedvű kerékvágásba tér minden. A keleti események is szerencsés fordulatot vettek s nemcsak háború nem lett a sok zavarból, hanem lakadalomba lyukadt ki a dolog, amennyiben Milán fejedelem esküvője most fog tartatni Kecsko kisasszonnyal. Ezen esküvő sokkal fontosabb mozzanat a hercegovinai zavarok kérdésében, mint első pillanatra látszik; fontos, különösen azért, mert az orosz cár külön egyén által fogja személyét képviseltetni az ünnepélyen. A szerb nép, mint ismeretes, vallásos fanatizmussal ragaszkodik a minden oroszok cárijához, s Milán repedező trónusának nagy tekintélyt fog adni ezen tisztesség, minőben kis fejedelem ritkán részesül. Az esküvő az orosz cár küldöttjének meg nem érkezése miatt lett még néhány napra elhalasztva. A magyar király is képviselve lesz ezen szerb nemzeti ünneppé nőtt szertartáson. Küldöttje, gróf Hunyady, már el is utazott Belgrádba.

Itthon ezalatt egészen csendes a levegő, a miniszterek hangyaszorgalommal sűrögnek-forognak, hogy midőn november elején újra megkezdji üléseit a képviselőház, tudjanak annak jóra való munkát adni. Széll K. miniszteri beszédje óta még nagyobb a kormányba vetett bizalom, s még az ellenzéki lapok is alább eresztették felényivel a miniszterium elleni szöharcot. A »nullák kormánya«, mint eleinte gúnyosan nevezték, derekasan állta meg helyét eddig, s reméljük, megállja ezután is.

De ha a kormány ellen nincs is ezúttal, hanem a delegációk ellen van egy kis panaszunk. A delegáció intézménye meg sohasem vált oly félszeggé, oly illuzóriussá, mint ez évben. Ha nem vesszük is azon régi és menthetlen hibáját, hogy azon testület, mely vérünk és pénzünk felett rendelkezik, *senkinek sem felelős*, tetteiért számadásra, kérdőre senki sem vonhatja, ha nem vesszük is az ideai delegáció azon megbocsáthatlan könnyelműségét, hogy dacára annak, miszerint itthon a legszűkebbre szorítjuk háztartásunkat, dacára annak, hogy a magyar állam fennállásához csak úgy van remény, ha a legnagyobb takarékossgot követjük s ha eddigi kiadásainkat mérsékeljük, majdnem *játszva* milliókkal magasabbra emeli a jövő évi kiadást, mint az ideit, ha — mondom — nem veszünk is, lehetetlen mégis meg nem botránkozunk a hadügyminiszter azon tette felett, hogy a tavali előirányzott és megszavazott hadügyi költségvetésnél ez idén többet költött, sezt azzal indokolja, hogy kénytelen volt többet költeni, mert a tavali delegáció nem adta meg az általa kért összeget, hanem törült belőle.

Hallatlan, hogy ezen *páratlanul eredeti* felfogás ellen nem szólalt fel senki a magyar delegációból, hanem a jellemző indokolást mindenki bölintva fogadta.

Hát mire való akkor az a delegáció, ha a hadügyminiszter, akár megszavazzák, akár nem szavazzák meg, annyit költ, amennyit akar, s még azzal sem fárasztja magát, hogy valami tisztességes indokot keresgessen, amivel a delegátusok értelmi tehetségét elaltathassa? Hisz akkor sokkal célszerűbb lesz, ha egyszerűen meghatározza egy napiparancsban, hogy hány millióig van kedve bennünket megadóztatni, s mi zsebünkbe nyúlunk s kifizetjük — delegáció nélkül.

Legalább a delegáció nem kerül — pénzbe.

43. sz., október 23.

AZ ÚJ ELNÖKMINISZTER

Tehát csakugyan megtörtént, Tisza K. a hivatalos lap múlt pénteki számában miniszterelnökké lett kinevezve, úgy hogy a belügyminiszteri tárcát is megtartá. A lelépett minisz-

terelnök a fejedelmi kegy elismereteül a Szent István-rend nagykeresztjét nyerte s megtartja a fejedelem oldala melletti miniszterséget. Midőn szíves hálánkat kifejező búcsút monduk az eltávozó államférfiúnak, ki páratlan becsületességgel és tapintattal vezette hét hónapon keresztül a kormányt s megszilárdítá a fúziót, lehetetlen nem üdvözlönnünk teljes szívünkéből Magyarország új miniszterelnökét is. A király a legmerészebb államférfiú kezébe tette le a gyepőt és ostort. Méltán ébred fel itt-ott egy-egy suttogó panasz emiatt, mert Tisza Kálmán ma csakugyan a leghatalmasabb ember Magyarországon, kinek akarata törvény még a képviselőházban is, hol oly nagy többséggel bír. Azonfelül Tisza Kálmán még határozott és merész jellem is, ki ha valamit fejébe vesz, török-szakad, keresztülviszi; sokan tehát tartanak az alkotmányos abszolutizmustól.

De mi nem tartjuk ezt bajnak s a király választását bátran nyilvánítjuk szerencsésnek. Ilyen időben és helyzetben összetorlódott bajok és zavarok gátját csak erős kéz szakíthatja szét, gyenge ember elég jó, sőt tán jobb az erősnél, rendezett, kifejlődött államok élén, de ott, ahol sok és merész munka várat magára, csak az erős vaskéznek vesszük hasznát.

Az összes hazafias magyar sajtó nyugodt örömmel fogadja az új miniszterelnököt, kinevezését úgy veszi, mint valamely nagyon természetes dolgot, mely nem is történhetett másképp. Eddig is az ő esze, az ő akarata vezette a kormányt, illő tehát, hogy tényleg is ő álljon a legmagasabb polcon.

A bécsi sajtó nem minden berzenkedés nélkül fogadja Tiszát, szemére hányja, hogy már több mint féléve ül a miniszteri székből anélkül, hogy valamely jelentékenyebb nyoma lenne. Tehetsége és tapintata — úgymond — legjobban fog kitűnni az Ausztriával folytatandó alkudozásoknál. Addig nem mondanak róla bírálatot, mert tettei után akarják megítélni.

Ez egyszer igaza van a bécsi sajtónak. A magyar nemzet is bár bizalommal, de várakozólag tekint Tisza Kálmán tettei felé.

SZEMLE

A hét legemlegetettebb eseménye még folyvást Tisza miniszterelnöksége, melyhez legújabbán a német császári trónbeszéd csatlakozott. Mint hajdan III. Napóleon trónbeszédei beszéd tárgyát képezték az egész világnak s alapul szolgáltak a politikusok tervezgetéseinek, ma a »vallásos« Vilmos tollába adott szavakat tekintjük azon hévmérőnek, melyből meg lehet ítélni, hogy »milyen az idő«. Nem lesz tehát érdektelen, ha az öreg császár trónbeszédét, melyet meghűlése következtében nem is ő maga olvasott fel, röviden ismertetjük:

A trónbeszéd eleje a reformokkal foglalkozik, s kilátásba helyeztetik a távirda és posta egyesítése, az ipartörvény revíziója (átigazítása), a büntetőtörvények és az írói tulajdonjog szabályozása, s végül — ami legmeglepőbb — az adófelemelés. Nem ugyan direkt úton, mint nálunk, hanem a kapcsolt tartományok kvótájának felemelése által.

Kinek ne tűnne fel ezen adóemelés ott, hol annyi milliárd hadizsákmány folyt be az utóbbi években? Mire költethetik azt a tömérdek pénzt? Kegyes Vilmos mélyen hallgat róla, hogy emelik, folyton emelik a hadsereg óriási létszámát; hanem — mint mindig — ájtatosan emlékszik meg a békéről és annak kilátásba helyezett tartosságáról.

Végül kiemeli, hogy azon látogatás is, melyet az olasz királynál tett, támogatni van hivatva ama áldásos békét, melyet a népek helyeslése kísér.

Egyszóval az egész beszéd olyan »nesze semmi, fogd meg jól«, mint a trónbeszédnek egyáltalában lenni szoktak, s ha mégis felette foglalkozik vele az európai sajtó, az csak azon fontos állásnak tulajdonítható, melyet a Bismarck háta mögött álló német császár ez idő szerint elfoglal az uralkodók közt.

*

Milán esküvője is megtörtént. Meglehető csendben folyt le az ügyetlen udvarban; jelentősége csakis annyiban van, mert a keleti ügyekre, mik egyre békésebb színt kezdenek ölteni, jótékony befolyással volt. Az orosz cár képviselőjének (ki mint tanú is szerepelt) jelenléte a szerbek szemében a

trónt olyan tekintélyessé emelte, hogy legalább egy időre nincs oka félni Milánnak attól, mi csak nemrég is valószínűnek látszott, hogy ti. a nemzet idegenkedése Milán ellen fordul, ha a harcias iránylatról leterelni akarná.

45. sz., november 6.

SZEMLE

Az országgyűlés új ülőszaka megnyílt, mégpedig eléggé biztatólag. A kormány nem tölté hasztalanul szünnapjait, dolgozott, fáradott szüntelenül, s előkészíté a sok munkát, hogy az összeült országgyűlésnek ugyancsak lesz elég dolgozni valója. Számos törvényjavaslat nyújtatott be mindjárt az első ülésen és még számos van munka alatt, bevégzéséhez közel. Oly nagy csomót képeznek e javaslatok, hogy egyelőre alig szerezhetünk magunknak áttekintést, s hogy szinte félni kezdünk, miszerint ennyi nagyfontosságú törvény ily rövid idő alatt alkotva, lehetetlen, hogy jó lehessen. Az előbbi kormányok is sokszor fejtettek ki ily lázas tevékenységet, de eredményében ugyancsak kevés hasznát vettük, mert alig van egyetlen törvényünk, mely a gyakorlat próbáin keresztülment s helyeselhető volna.

Igaz, hogy azóta sokat tanultunk, számos szomorú tapasztalat államférfiúi bölcsességünket megérlelhette, minélfogva nincs okunk előre bizalmatlankodni a Tisza-minisztérium által benyújtott törvényjavaslatokban. Az, hogy csoportosan nyújtattak be a kormány dolgozatai, csak azt bizonyítja, miszerint az időt munkálkodással töltötték. Hogy aztán a munka megfelel-e a nemzet várákozásának, az még más kérdés, amihez később hozzá fogunk szólni.

Ezúttal csak röviden szorítkozunk a javaslatok- és fő alapelveiknek felsorolására. Némelyiknek — például az *adókezelésről* szólónak — főelveit ismerik a »M. Népl.« olvasói a Széll Kálmán programbeszédjéből. A közigazgatási javaslatok, melyeknek egyikét, mennyire csekély térünk engedí, lapunkban már alább ismertetünk, azt veszik célul, hogy az államédek is biztosítottassék s a megyei autonómia is amennyire lehet, fenntartassék.

A cél jó — majd meglássuk, mennyi érhető el.

SZEMLE

A megyék új rendezéséről szóló törvényjavaslat nagyobb forrongást idézett elő a szabadelvű párt kebelében, mint minőt várni lehetett. Meg kell vallanunk, hogy az előidézett hatás kedvezőtlen. Mindenütt aggodalom nyilvánul a megyei önkormányzat ellen irányzott javaslat felett. Még a leghigadtabb politikus is, aki különben belátja, hogy mai alakjában a felelős minisztérium mellett meg nem állhat a mai megye s hogy annak önkormányzatát meg kell nyirbálni, sem bír kibontakozni némi előítéletes elfogultságtól, melybe ama mese-szerű, velünk született szeretet ejti, melyet a megye iránt érezünk, mintha nem is egy korhadt intézményről volna szó, mely ázsiai közigazgatási állapotunk legfőbb oka, hanem oly érzékenységgel gondolunk a megye megmaradt intézményeinek eltörlésére, mintha az édesapját temetné mindenikünk. Ezen érzelmeiktől nem mentek még Tisza legragaszkodóbb párhívei sem. Nagy küzdelembe fog kerülni tehát ezen törvény keresztülvitele Tiszának, dacára annak, hogy oly óriási többséggel rendelkezik a jelen pillanatban. Félni lehet, hogy e többség leolvad. Rebesgetik, miszerint a pártban sok a titkos Sennyeista, kik most ki fognak válni s a Sennyei-párt elveit meggyökeresítik a közvéleményben is.

Tagadhatatlan, hogy az új megyetörvény az önkormányzatot minimumra szállítja le, elannyira, hogy az új megyében a főispán mindenhatósága mellett a közgyűlésnek is csak beszélési joga lesz, de amannak akarata nélkül nem határozhat semmit; tagadhatatlan, hogy ez intézkedés egy nyolc századév viharait kiállott intézményt, melynek ha voltak rossz, de voltak ám jó oldalai is — dönt sírba: mindamellett meg vagyok győződve arról, hogy a szabadelvű párt *hazafias* dolgot cselekszik, ha Tisza Kálmántól ezen törvény tárgyalásánál sem vonja meg a bizalmat, hanem annak megszavazása által alkalmat nyújt neki tovább is megtarthatni állását, melytől annyi sokat várunk. Hogy többet ne is említsek, csak az annyira fontos *bankkérdés megoldását*, mely máris tárgyalás alatt van, s mely oly nagy mértékben képezi életföltételünket,

hogy mögötte még a megyék eltörlése is csak másodrangú kérdéssé apad le.

Am ha a bankkérdést sem oldja Tisza jól meg, akkor mi leszünk az elsők, akik azt mondjuk: *Tisza Kálmán nem tudott megfelelni a nemzet várákozásának ; forduljon hát a nemzet másfelé.*

47. sz., november 20.

SZEMLE

A költségvetési vita befejeztetett. 437 igazolt képviselő közül *igennel* szavazott 265, *nemmel* 60. A megyerendezési törvény megszavazásánál alkalmasint le fog olvadni ez óriási szám, mellyel a Tisza-minisztérium rendelkezik. De mielőtt ezen javaslat kerülne napirendre, szóljunk hozzá egy új intézkedéshez, mégpedig szóljunk hozzá a nép nevében, melynek érdekeit védelmezni mint Néplapnak egyik legnagyobb kötelességünk.

A kormány egy idő óta sokat foglalkozik azzal, hogy az úgynevezett »bagatell ügyeket«, azaz a 60 ft-ig terjedő kereseteket, pereket részint a községi bírákra, részint pedig a közigazgatási tisztviselőkre bízza, miáltal a rendes királyi bíróságok nyakáról a mostani munka felét leveszik. Így válik csak lehetségessé a bíróságok kevesbítése s ennek folytán némi megtakarítás. Hogy miként fogja a kormány e célját keresztülvinni, még nem tudjuk, hanem előre is ki kell jelenítenünk, hogy ha célszerűnek tartjuk is, miszerint a kisebb pörös ügyek elvonassanak a rendes kir. bíróságok hatásköre alul, éppen nem tartjuk igazságosnak, mert éppen a szegényebb és tudatlanabb néposztály ügyeit, kiknek néha mindenkiket: egész vagyonukat képezi 50—60 ft, — fogja a kormány tudatlan bírák kezeibe tenni.

Ha aztán tekintetbe vesszük még azt is, hogy ezen szegényebb néposztály óriási számánál fogva, legtöbbet adózik azon törvénykezésre és szolgáltatásra, melynek előnyeiben nem részesül, első pillanatra kitűnik, hogy a bagatell ügyeknek avatatlan kezekre leendő bízása nagyon szerencsétlen gondolat, melynek kivitele ellen tiltakozunk.

Am ha az igazságügyminiszter megkevesbíteni óhajtja a bíróságok teendőit, tegye azt, hogy az 1 000 ft-on aluli kereseteket intéztesse el sommás úton. Ez ellen nem lehet kifogása senkinek, mert ugyanazon kvalifikációja van a sommás bírónak mint a törvényszéki referensnek, — hanem a bagatell ügyeket, melyek nagy számmal vannak, tanult bírák kezeibe tegye le, mert a törvénykezés nem azért van, hogy a nagy összegek felett ítéljen, hanem az állam összes polgárainak minden ügyében igazságot szolgáltatasson.

47. sz., november 20.

AZ ORSZÁGHÁZBÓL

Napirenden van a költségvetés tárgyalása, mely teljesen egyhangúlag foly. A kormány mellett szólottak Pulszki Ágost, Hegedüs Sándor sat. A kormány ellen Kállay Béni, Ürményi Miksa, Simonyi Ernő, Németh Albert, mely utóbbi élesen megtámadta Tiszát, amiért az ország érdekeit saját nagyra-vágyásának rendeli alá. Tisza keményen válaszolt mindannyiszor az ellene szórt vádakra egyikben önérzetesen ki is jelenté: hogy az ő politikájának nem bírása egyes nagyszájú szélbali szónok, hanem igenis bírása a nemzet, a király és legfőképp saját lelkiismerete.

A következő ülésekben figyelemre méltó beszédek mondtak még Mocsáry, ki meg nem szavazza az idei költségvetést, mert azt látja a minisztérium működéséből, hogy nincs kilátás arra, miszerint az ország pénzügyei rendeztesse nek. Utána Várady Gábor mondott szép beszédet, a kormányt támogatva s abbéli meggyőződését kifejezve, hogy a minisztérium helyes úton jár. Hivatkozik még az öreg Zsedényire is, ki noha legtakarékosabb embere az országnak, maga is beösmerte a kormány takarékoságát. (Az öreg Zsedényi, kit a napokban nevezett ki őfelsége valóságos belső titkos tanácsosnak, nagyot bólintott erre.) Szólottak még Mocsáry Géza, Tisza Kálmán. Holnap még Széll Kálmán fog szólani, kinek beszédétől nagy hatást várnak, remélve, hogy azüzlődő pártot új kapcsolatok köti össze.

SZEMLE

Az országgyűlésen unalmas egyhangúsággal tárgyalják az egyes miniszteri tárcák költségvetéseit, mik majdnem minden változtatás nélkül fogadtatnak el. — A sajtót a bagatell ügyek, mikről a múlt számban írtunk, foglalkoztatják, s mindenik lap majdnem kivétel nélkül a békebíróóságok mellett nyilatkozik; miknek békéltető, egyeztető működése jótékonyan hatna úgy az állampolgárok érdekeire, mint ama százados nyavalyára, mely a perlekedés felburjánzásában nyilvánul. Így könnyen lenne keresztülvihető a törvénytársékok számának leszállítása is minden rázkódtatás nélkül, s tekintélyes összeg takaríttatnék meg.

Legnagyobb izgalomban tartja a politikai köröket még mindig az új megerendezésről szóló törvény, mely Tisza Kálmán népszerűségéből sokat elvitt, s melynek megszavazása nem fog olyan simán lefolyni, amint azt Tisza Kálmán eleinte remélte. A megyék részéről már jönnek a tiltakozó feliratok, melyek vajmi keveset használnak ugyan, de legalább megte-remtői a közvéleménynek, melyet megváltoztatni, meghamisítani nem lehet, mely a koporsóból is kitör és eget kér.

Mi részünkről nem ragaszkodunk hibás ős intézményeinkhez, de nem hisszük annyira megerősödvé még a nemzet önállóságát s nem merünk bízni a sors esélyeiben úgy, hogy a megye eltörlésébe belenyugodhassunk. — Mi is olyan ötvenkét oltárnak tartjuk a megyéket, hol a hazafiság lángja ég, s mindenütt kialvó félben van. A hazafiság az ötvenkettedik oltár pislogó tűzétől új lángra gyúl valamennyi. A megyék az »alkotmány bástyái« voltak. Nem hisszük, hogy erősebb legyen a nemzet, az alkotmány, ha bástyáit lerontja maga mögött.

A KÖZEGÉSZSÉGÜGYI TÖRVÉNYJAVASLAT

Hazai közegészségi viszonyainkra nem méltatlanul szokás az »ázsiai« jelzót használni. A közegészségügynek nem-hogy állami fontosságáról eddigelé még szó sem volt az illeté-

kes körökben, de örökké csak indolenciát tapasztalunk ez ügy iránt, s nem egyszer volt alkalmunk bámulni azon járatlanságot, mely a legmagasabb fórumtól le a legkisebbig következetes kitarással végigvonult éppen azokon, kikről a priori feltettük s megvártuk volna, hogy szívükön viselik ez ügyet s tisztában vannak úgy a céllal, mint az eszközökkel. Ily körülmények közt nem csoda, ha a nagyközönség is, követve a nemes példát, semmibe sem vette a közegészségügy kérdését.

Régóta tapasztalás és a gondolkodó fők vitatárgya az, hogy hazánkban időnek előtte borzasztó mérvben halnak el olyanok, kiknek élete a tudomány és tapasztalat mai magaslata által nyújtott eszközök ismerése és helyes alkalmazása mellett megmenthető lett volna.

Különösen rémesek a statisztika adatai, melyek a csecsemők közti halálózásra vonatkoznak. Minden futó perc egy anya szeméből fakaszt keserves könnyeket, ki elvesztett magzata hült tetemét szorítja keblére.

Az ifjúkor tetemes részét a sorvasztó tüdővész viszi kora sírba, megfosztja a szülőket gyámoluktól, a társadalmat hasznavehető, életerős munkásaitól, az államot honvéd s adófizető polgáraitól.

Hazánk majd minden vidékébe állandóan befészkelte magát hol egy, hol más tájjonos betegség, s feltartóztatlanul garázdálkodik.

A himlő évenként legkevesebb tizenötezer étellel vesz több áldozatot, csak azért, mert közegészségügyünk rendezetlen.

S a meg-meglátogató kolera egy-egy alkalommal egy egész nemzedékre valót söpör el soraink közül.

A törvénytelen gyermekekből alig marad életben pár százalék, mert a közvetett utakon való gyermekgyilkosság-
nak mi sem áll útjában.

Szóval oly szomorú viszonyok hozzák létre ez ázsiai állapotunkat, melyeken csakis a korszellem magaslatára emelkedett, speciális viszonyainkhoz alkalmazott jó közegészségi törvény és annak lelkiismeretes végrehajtása képes változtatni.

Hazánkban eddigelé ily törvény nem létezett.

Ezért az első lépést, mely által törvényalkotás útján a közegészségügy állami fontosságának elismertetése céloztatik, még akkor is a legnagyobb örömmel üdvözölnők, ha a javaslat hézagos, hiányos volna.

Tisza Kálmán előttünk levő törvényjavaslatát e szempontból egyelőre csak a legmelegebb részvétellel fogadhatjuk, másfelől azonban nem lehetünk annyira elfogultak, miszerint a benyújtott törvényjavaslatot a tökély netovábbjának tekintsük. Vannak, tagadhatlan, e javaslatnak — mint éppen célunk kimutogatni — hézagai, s ha ennek dacára elismeréssel fogadjuk, tesszük azért, mert nagyobbára felöleli és elég alaposan és szabatosan körülírja azon kérdéseket, melyekkel közegészségügyünk gyökeres rendezése — különösen, ha némely, általunk felsorolandó pótlás és módosítás keresztülvitetnék — gyökeresen megkezdhető. Üdvözöljük, mert meglátszik rajta, hogy a belügyminiszter nem fogadta el egyszerűen a közegészségi tanács által kidolgozott s zárzavaros és egyáltalán nem törvényformájú javaslatot, hanem iparkodott azt tapintatos államférfiúi kézzel tömör, következetes rendszerű s oly alakba önteni, mely kiindulási pontul bátran elfogadható. Ha vannak is — éspedig nem éppen csekély számmal — oly pontok, melyekben nézetünk eltér a javaslattól, s ha vannak e javaslatnak szerintünk oly hiányai, melyek múlhatlanul pótolandók, mindamellet vannak, éspedig túlnyomó részben oly előnyei is, melyek előtt kalapot kell emelni mindenkinek, ki komolyan szívén viseli árva közegészségügyünk rendezésének égető szükségű ügyét s belátja, hogy e téren a kezdeményezési lépés — ha a külföld, különösen pedig Anglia útmutató példája után nem oly fölötte nehéz is —, de hazai viszonyaink közt mindenesetre nagy horderejű s méltánylandó, még akkor is, ha a cél elérésére nem egyezünk meg mindenben az ajánlott módozatokat illetőleg.

S nem szabad itt felednünk azt sem, hogy a közegészségi törvény tökéletességét egyszerre kívánnunk sem lehet, a gyakorlati élet legjobban ki fogja annak érzékeny hiányait mutatni, s ezeken mindég lehet az idő folytán is segíteni.

Ez azonban nem indok arra, hogy viszonyaink közt ne a lehető legjobb törvény alkottassék.

Ezért, midőn a törvényjavaslat ismertetésével annak szerintünk tetemesebb hiányaira a figyelmet felhívjuk, tesszük tisztán az ügy érdekében s azért, mert azt hisszük, hogy észrevételeink — meghallgatás esetén — az ügynek ártalmára nem válnak.

Mindennek megvan fény- és árnyoldala. Lássuk először is törvényjavaslatunk fényoldalát.

Legtündöklőbb oldala az, hogy van, s ezt emeli azon szellem, mely általában — dicséretére mondhatjuk — átlengi. S e szellem abban nyer kifejezést, hogy a közegészségügy feladata nem csupán abban áll, hogy a felmerült bajok elhárításáról gondoskodjék, hanem feladatának főleg akkor felel meg, ha oly intézkedéseket tesz, melyek által a bajok és közegészségi hiányok megelőztetnek és a közegészségi jólét biztosítatik; e feladat megoldásához azonban egyrésztől a hatóságok tevékenységi jogkörének és ezzel együtt a magánjog korlátozhatóságának meghatározása, másrésztől a végrehajtó közegeken kívül a közönség érdeklődése s közreműködésének megnyerése szükséges.

Ily szellemnek kell a közegészségi törvényen átvonulnia, ha az a műveltség mai nézpontján akar maradni. S örömmel látjuk, hogy maga a miniszter hangsúlyozza ez irányelvet indokolásában. Lesz alkalmunk kimutatni, mely pontokban nem felelt meg e szellemnek. — De most a fényoldalnál maradjunk.

A javaslatban foglaltak túlnyomó része mind e kategóriába sorozható. Ilyenek az első rész fejezetei majdnem kivétel nélkül, tehát »intézkedés a gyermekek és iskolák iránt«, »segélynyújtás balesetek alkalmával«, »orvosi gyakorlat«, »szülésznői gyakorlat«, »kuruzslás«, »kórházak és gyógyintézetek«, »tébolydai ügy«, »vasúti és hajózási egészségügy«, »járványok és ragályok«, »védhi mlőoltás«, »gyógyfürdők és ásványvizek«, »temetkezés«, »gyógyszerészeti ügy« címet viselő fejezetek.

Legkimagaslóbb fényoldala, miszerint gondoskodik arról, hogy az ország minden nagyobb községe s a kisebbel: együtt orvossal elláttassanak.

SZEMLE

A hét legfontosabb eseménye a vámszerződés kérdésének felelevenülése. Ez és a bankkérdés megoldása az, mely minden gondolkozó és hazáját őszintén szerető magyar embert mélyen érdekel. E kettőtől függ: lesz-e belőlünk valami, kiheverhetjük-e ama bajt, mit az előbbi kormányok hibái nyakunkba halmoztak. Alább közöljük Tisza miniszterelnök nyilatkozatát e tárgyban. E nyilatkozat után ítélni lehet meg a helyzetet, — az igazat megvallva — nemigen kecsegtetjük magunkat vérmes kilátásokkal. Mindenből az látszik, hogy a jelen kormány sem mer szakítani elődei hagyományos féltékenységével, mely minden szépet elszibbaszt Ausztriával szemben. A vámügyi alkudozásokról eddig annyit tudunk legkiváltképp Tisza feleletéből, hogy a bécsi kormány semmi engedményeket sem hajlandó tenni s hogy a magyar kormány is a közös vámterület barátja.

Elég szomorú dolog biz ez, kivált ha tudjuk, hogy kénytelenségből, gyengeségből kedveli oly nagyon a közös vámterületet. De legyen bármint: szívesebben vennők a miniszterelnök szájából a meztelen igazságot, mint az ilyen magára erőszakolt, meggyőződésnek keresztelt szegénységi bizonyítványt.

Tehát csalatkoztunk volna mégis a Tisza erélyében is? Átok fekszik tehát e nemzeten, hogy a legbátrabb, legszabadelvűbb emberei, mihelyt beülnek a miniszteri piros székbe, nyomban kivetkőznek önmagukból? . . .

Vigasztaló azonban, hogy a képviselőházban nagy pártja van az »önálló« vámterületnek. Báró Kaas Ivor és Mudrony Soma oly hatalmas érvekkel telt beszédekben mutatták ki az önálló vámterület célszerűségét, hogy beszédjük nagy hatást tett az egész pártra.

Adja isten, hogy a képviselőház, ha majd tárgyalásra kerül e tárgy, a nemzet jogos akaratának legyen tolmácsa, s vívja ki határozott erélyével azt, amit a kormány gyengesége már-már elejteni készül.

RÖVID SZEMLE

Megint ott vagyunk, ahol a mádi zsidó. A sok beszédnek, a sok hűhónak ismét csak az a folytatása, hogy államkölcsont veszünk fel. Széll Kálmán pénzügyminiszter folyó december 3-án utazott Bécsbe, hogy egy nagy járadék-kölcson ügyében a szerződést aláírja, miután őfelsége előleges beleegyezését kinyerte. A kölcson végleges megkötése december 5-én este történt meg, ekkor írták alá a 16 pontból álló szerződést egy részről Széll Kálmán pénzügyminiszter, másrésztől Báro Rothschild Albert, Báro Wodiáner Mór, Hauseman, Hornbostel és Weninger. A kölcson 80 millióra szól; de ez alkalommal csak ennek fele, 40 millió iránt jött létre egyezmény.

Amit még a kölcsonról mondhatunk, az bizony nem valami kellemes. Eltekintve, hogy drága hat száztólira van fölvéve (aminél drágább kölcson még a nyomorék Törökország sem kötött soha), ha proviziót és mindent leszámítunk, 100 frt helyett csak 80 frt-ot fog az állam kapni valódi értékben.

Adja isten, hogy ez legyen az utolsó kölcson (ami, fájdalom, nagyon merész óhajlás), s hogy Széll Kálmánnak sikerüljön nemes feladata, mely az ország talált pénzügyi viszonyainak javítására irányul.

Az országgyűlés még néhány napig tart a karácsonyi ünnepek előtt, s legfeljebb némely apróbb dolgokat fog elintézni. A munka vastagabb vége az ünnepek utánra marad. A múlt hét eseményei közül magasan emelkedik ki a honvédek országos segélyezésének megszavazása, ami csakugyan a kormány érdeme, mert tovább mert menni, mint elődei, kik a haza adott szavát féltek beváltani.

MAGYARORSZÁG BEVÁLTJA SZAVÁT

Közel huszonhét éve annak, hogy Magyarország zálogba tette becsületszavát. Isten sűrű csapásaitól meglátogatva, vergődve ezer szorongatás között, felemelte vérző kezét,

felemelte fuldokló szavát, s mutatván tátongó sebeit, megkiáltotta segélyért fiait. Véres segélyért. A nemzet virágának életét, a fiatalság ép tagjait, aggastyánok támaszát, özvegyek, árvák gyámolatát segélyül áldozatra kérte, s égre emelt kézzel adta szavát: úgy legyen istene az isten, amint támasz helyett támasz maga lesz a gyámoltalanul maradóknak, s ápolója, kik bénaságot érnek és nyomort a hazáért.

Az ország fiatalága mint egy ember talpra kelt az édesanya hívó szavára. S az ekeszarva mellől, a tudományok csarnokaiból és a műhelyek nyüzsgő világából ezernyi ezer számmal rajzolt elő a lelkesült sereg, hogy ifjúságát, épségét, csendes örömeit megáldozza a haza oltárán, hol vérrel írják a dicsőség könyvét. És teleírták azt. Az ország lelkesedése, hálája kíserte útjokban; sugárzó arccal láttuk diadalaikat; . . . könnybe lábadt szemmel kísértük azután a küszöbig, hova koldusboton vánszorogtak el. Ország árvái, haza koldusai lettek. A nemzet adott szaváért csak a szent könyörületesség fizethetett.

Huszonhat esztendő látta a nyomort. Huszonhat esztendő a szégyenpírt e nemzet arcán. Valami kimondhatatlan keserűség volt abban látni a dicsőség romjait, mint vonszolják béna tagjaikat küszöbről küszöbre, kérve alamizsnaképp a tartozást, mit az ország meg nem fizethetett. A koronás királyi pár fejedelmi tette sok könnyet letörölt, sok sebet behegesztett. De nem csillapíthatta le a keserű tudatot, hogy alamizsnaképp jön ez enyhülés is; hogy az ország maga még mindig adósa koldusainak; még mindig beváltatlanul az adott szó, mely a szabadságharc rokkantjainak gondjaviselését a nemzeti becsület védpaizsa alá helyezé.

Ne legyen többé keserű e tudat; ne nyomja lelkünket a vád.

Magyarország beváltja szavát.

Amit már régebben jeleztünk, midőn a honvédegyetek gyűlése az 1848-iki honvédség erkölcsi elismerésének kérdésével foglalkozott, hogy ti. e tárgyban a kormány rövid időn elhatározó lépést fog tenni, bekövetkezett.

E hó 7-én tette meg az erre vonatkozó indítványt a szabadelvű párt kormányának elnöke, az egész képviselőház osztatlan öröme s helyeslése közt. Az indítvány s szövegének

értelme az, hogy az országgyűlés vegyen fel a költségvetésbe 45,000 forintot oly célból, hogy a kormány ez összeget az 1848—49-i honvédek, ezek árvái és özvegyei gyámoltására, a fennálló honvédségélyző bizottság rendelkezésére bocsáthassa.

És ezzel a magyar országgyűlés törvénybe iktatja az adott szó beváltását. Törvénybe iktatja, hogy a szabadságharc rokkantjainak a nemzeti elismerés országos segélyt juttat; törvénybe iktatja, hogy az 1848-i honvédek özvegyeinek és árváinak gondviselője az ország.

Az országgyűlés, az ország költségvetésébe vevén fel az 1848—49-i honvédség rokkantjainak segélyezését, ezáltal kétségbevonhatatlanul országossá teszi ez ügyet, s a nemzeti akarat hivatalos alakban kifejezett tényévé az erkölcsi elismerést. A szélső baloldal sem vitatja el az érdemet a mai kormánytól, hogy tette egy nagy haladás e nemzeti becsületbeli ügy végleges elintézése felé, csak azt látszik jelezni, hogy a tény még kiegészítendő. Mi a mai indítványban s az ennek alapján létrejövendő törvényhozási aktusban a nemzet adott szavának tettelegesen beváltását nemcsak megkezdve, de befejezve is látjuk, ha változnék is formája esetleg a jövőben.

És erős bennünk a remény, hogy a fejedelem, a nemzet és a kormány zavartalan kölcsönös bizalma s gyöngédsége egymás iránt meg fogja találni a módot, hogy ilyen szerencsésen és közelégtűlségre nyerjenek megoldást nemcsak nagy feladataink, hanem mindazon kérdések, melyeket kényesekké tett a múlt idők felett lebegő viszonyos emlékezet, amelyeket azonban a kölcsönös erősödéssre, a trón és haza egyesült üdvére intézhet el és a magyar nép férfias lojalitását képviselő kormánynak becsületos tanácsadása és alkotmányos érzelmű királyunk felvilágosult akarata.

51. sz., december 18.

AZ ORSZÁGHÁZBÓL

A képviselőház e héten végig tárgyalta a költségvetést, elfogadta az általános jövedelmi adóra s a 80 milliós új kölcsönre vonatkozó törvényjavaslatokat, s a reggeli üléseken kívül még esti üléseket is tartott. A minisztériumok költség-

vetései közül egyedül még a honvédelmi minisztérium budgetjének részletes megvitatása maradt a lefolyt hétre s azon gyorsan túlesett a ház. Legjelentékenyebb momentum a e vitának Tisza Kálmán miniszterelnök azon indítványa volt, hogy az 1848—49-i honvédek segélyezésére 45 ezer forint vétessék föl a költségvetésbe. A ház egyhangúlag megszavazta ezt. Csupán Miletics szólt ellene. Irányi a függetlenségi párt részéről szintén elfogadta, noha kevesellte ez intézkedést, azt kívánva, hogy a kormány utasíttassék a régi honvédek létszámának kipuhatolására s a nyugdíjaztatásuk iránti előterjesztés megtételére.

A jövedelmi adóról szóló törvényjavaslat meglehetősen hosszas vitát keltett, melyet Berényi Ferenc gróf nyitott meg, élesen felszólalva az adóemelés ellen. A jobboldali és baloldali ellenzék ezúttal együttesen támadt a kormány ellen, nem fogadva el az adóemelést. Az előbbi párt részéről Széchenyi Pál keltett figyelmet beszéde által, melyben többek között azon állítást kockáztatta, hogy az országban sokféle a Bach-korszak s a jelenlegi helyzet között vannak párhuzamot, s az összehasonlítás az előbbi előnyére üt ki. Ezért aztán a szabadelpvűpárt szónokai közül négyen-öten is foglalkoztak vele, többek között fölhíva figyelmét gr. Széchenyi István »Blick« című hírneves munkájára, mely sújtó elítélését képezi a szomorú emlékű Bach-korszaknak. A kormánypárt részéről Szontagh Pál (somogyi) és Lukács Béla szóltak tüzetesebben az adóemelés szüksége mellett. Gróf Károlyi Tibor szűzbeszédét, mely kissé elfogult hangon volt elmondva, rokonszenvesen fogadta a ház. A három napig tartó vita egyébiránt nagyon kevésbé volt tanulságos, minthogy jobbról-balról folyvást ugyanazon érveket ismételték. E túlságos szónoklásokra célzott a miniszterelnök, midőn Simonyinak megjegyzé, hogy hálás lenne adót vetni a túlságos bőbeszédűségre. Balról zokon vették e megjegyzést, s Irányi azzal felelt, hogy még hálásabb lenne az indokolatlan sértegetésekre róvni adót. Az adófelemelés ellen 67 jobboldali és baloldali szavazott 232 kormánypártival szemben, s a 8 milliónyi adóemelés ekként meg lón szavazva.

A kölcsön-törvényjavaslat megszavazását is hosszabb általános vita előzte meg, melyben főleg Széll Kálmán pénz-

ügyminiszternek jutott szerep. E törvényjavaslatot a jobboldali ellenzék is elfogadta, s ellene csupán a szélső baloldal szavazott, mely elvetésére indítványt is nyújtott be. Ezenkívül néhány más törvényjavaslatot is elfogadott még a ház, részint vita nélkül, részint jelentéktelen vita után. Köztük van az újonozási törvényjavaslat is.

A főrendiház is tartott ülést dec. 12-én, melyben azonban csak pár jelentést adtak be, s a képviselőház jegyzője áthozta az utóbbi, a ház által közelebb megszavazott törvényjavaslatokat. A költségvetés tárgyalását dec. 18-án fogja megkezdeni a főrendiház.

51. sz., december 18.

AZ ÚJ KÖLCSÖN

A pénzügyminiszter előterjesztette s a képviselőház már meg is szavazta a 80 milliós kölcsönről szóló törvényjavaslatot, amelynek ismertetésére a következő részleteket sorolhatjuk föl:

E kölcsön azon pénzügyi művelet kezdete, mellyel az előbbeni években felvett és rövid idő alatt visszafizetendő kölcsönök alakíttatnak át oly adósságra, amelynek tőkét nem kell visszafizetni, hanem attól évenként csak 6%-os kamatot kell fizetni aranyban. Megjegyzendő azonban, hogy a fentebbi 80 millióból egyelőre csak 40 milliót vesz fel a pénzügyminiszter, éspedig olyan feltétel alatt, miszerint 100 ft névleges érték helyett 80½ frt-ot kap arany értékben, úgy hogy a fizetendő kamat 7.45%. A másik 40 milliót már kedvezőbb feltétel alatt veendi fel a pénzügyminiszter: 100 frt helyett kap 81½ frt-ot arany értékben, ettől tehát fizetni fog az állam 7.35%-ot, és így az egész 80 millió $7\frac{2}{5}$ százalékra vétetik fel, vagyis minden száz frt után 7 forint 40 kr kamatot kell fizetni.

Midőn az előbbeni 153 milliós kölcsön felvételét, akkor sokkal rosszabb volt az ország hitele, legkevesebb 8%-ot kellett fizetni, azonfelül a magyar államjóságokat is lekötni, s még hozzá, ami a legterheesebb volt, arra kellett ráállni, hogy a kölcsön egész összegét 5 év múlva visszafizesse az ország.

A mostani kölcsön felvételéről szóló törvényben ki van mondva, hogy mire kell a pénzt fordítani. Az első 40 millió frt-nak egy része arra fog fordíttatni, hogy belőle egy oly tartalékalap képeztessek, melyből az állam az év első részében szükséges fizetésekre a pénzt előlegezze. Mert államháztartásunk olyan, hogy a fizetések nagyobb részét az év első részében kell teljesíteni, de az állam jövedelmeinek nagyobb része csak az év második felében foly be; ezért fizetési zavarok állhatnának be, és ezeknek a kormány egyszer-mindenkorra elejét akarja venni. A pénz másik részéből a vasutak részére megszavazott állami előlegek fizettetnek ki. S ami még azonfelül megmarad, az, valamint a másik 40 millió, a 153 milliós kötvényeknek beváltására fog fordíttatni. (Ebből áll a képviselőházban most annyit emlegetett konverzio.) És ezen az úton azután, ha majd ismét egy kölcsön fog köttetni, az összes terhes adósságoktól megszabadulhat az ország, — helyettük oly adósságot csinálván, amelynek tőkáját nem kell visszafizetni, hanem akkor vásárol ilyen papírokat meg az állam, mikor azok olcsók lesznek és erre pénze is lesz.

52. sz., december 24.

SZEMLE

A képviselőház december 22-én tartotta utolsó ülését az ünnepek előtt, s az első ülés ünnepek után január 20-án lesz. Egy egész hónapja van tehát a kormánynak, mely alatt nem foglalkoztatják a parlamenti tárgyalások és interpellációk. — Ezen egy hónapot nem szabad volna pihenésre fordítania. Szomorú helyzettel áll szemben.

A számos törvényjavaslat, melyet halomszámra nyújtott be, s mely derűre-borúra szavaztatott meg, többé-kevésbé még csak a papíron van meg s még ha végrehajtatik is, alig eredményez valami jót egyik is. Ne ringassuk magunkat csalálmokban! A kormány összes működése nagyon kétes értékű. Nagy fáradsággal összeállítják az adatokat évenként, hogy mennyi lesz a jövedelem és mennyi a kiadás, a miniszter előterjeszti a háznak, a ház hetekig tárgyalja, aztán a végén

mindig kiszül, hogy sokkal több lett a kiadás és sokkal kevesebb a bevétel, mint amennyire elő volt irányozva.

E viszonyok közt az adóemelés eszméjéhez fordul mindenki. Ez azon nagy honmentő gondolat, melyet minden kormány örököl elődeitől.

Az adóemelés és a kölcsön azon segédeszköz, melyhez a pénzügyminiszterek lángelméje menekül. De azt senki sem kérdezi, ha vajon lehetséges-e még az *adóemelés anélkül, hogy az adóképesség fokoztassék.*

Mi azt hisszük, nem lehetséges. A földművelő- és kisbirtokos-osztály — tehát a nemzet zöme — annyira tönkrevan téve, annyira sínylik a kedvezőtlen gazdasági viszonyok és a szabad kezére hagyatott uzsora körmei alatt, hogy az adóemelés nagy eszméje könnyen bele talál ütődni abba a szomorú igazságba: »Wo Nichts ist, dort hat der Kaiser sein Recht verloren.« (Ahol semmi sincs, ott elvesztette jogát a császár.)

Nem adóemelés tehát, hanem az adóképesség emelése és az uzsora korlátozása volna a kormány kötelessége.

Ez irányban azonban még eddig semmit sem tett. Lehet azért, mert nem volt ideje. A dolog annyira sürgős, hogy jól tenné, ha ezen egy havi szünideje alatt magáévá tenné e nemes feladatot, s a januárban összeülő országgyűlésnek kezébe szolgálatná a módot és alkalmat a nehéz viszonyok enyhítéséhez.

52. sz., december 24.

A FŐRENDIHÁZBÓL

Nem volt titok senki előtt, hogy a budget-vita alkalmából támadást fog intézni a főrendiház »párttá alakult« egy része a kormány ellen. A kormány is készült a védelemre, és pedig praktice, ti. berendelte püspökeit és főispánjait, kik majdnem teljes számmal megjelentek, keveset szónokoltak és rendíthetlenül szavaztak. A főrendiházban eddigelé az országos pártok mint organizált pártok képviselve nem voltak, itt mindenki elsősorban a ház, másodikkban pedig saját többé vagy kevésbé prosperáló méltóságainak pártján

állott. Tegnap óta másképp van. Az egyén engedett az össze-sítő eszmének, az önimádás visszavonult a fegyelem előtt, a főrendiházban 37 férfiú állt ki azon maroknyi kis sereg mellé, mely a képviselőház szélső jobbján igazi önfeláldozással küzd — valamiért.

Hogy mi az, amiért itt is, ott is annyi őszinte jószándékot koptatnak el? azt sem egyik, sem a másik házban határozottan senki meg nem mondta.

Minek is, hiszen a végcél, mely folyamatba hozta az eddig »nyugodt várakozásban lévő erőket«, mindenki ismeri. Sennyey báró pártja csak egyet akarhat: Sennyey bárót. De vajon célszerű volt-e a báró úr párthíveitől e percben és ily módon a »grande machine«-t tevékenységbe hozni?

Nem volt célszerű elárulni, hogy Sennyey b. részben földalta a reményt, hogy a választók szavában, a nép köz-meggyőződésében fogja megtalálni a szózatot, mely őt az aspirált magas polcra helyezendi; célszerűtlen volt meg-mutatni mindenkinek, aki látni akar, hogy hol találja a báró az ő igazi támogatóit; célszerűtlen volt napvilágra hozni, hogy a báró, kit talán sokan elfogadtak volna később mint *szüksé- get*, nem egyéb mint 37 méltóságos akarat *teremténye*; még a főrendiházban is, és még ma is *csak harminchét* szavazat embere.

Báró Sennyeyt a főrendiház mai szavazata még kisebbé tette, mint volt eddig.

Széchen gróf egy, habár kissé erőszakos okoskodáshoz folyamodó, de mégis eléggé hatásos beszédet mondott a budget megtagadása mellett. A gróf azonban szemlátomást érezte erőtlenségét, midőn a miniszterelnök a ház opponáló részének emlékezetébe hívta a ház politikai hivatását és azon szerep természetét, melyet az alkotmány a méltóságok házá- nak kijelöl. Jól esett Tisza Kálmánnak a személyes nagyságok ezen imponáló keretében önmagára, a közjogi ellenzék volt vezérének személyére hivatkozhatni. Ő nyolc évi ellenzékes- kedése alatt egyszer, csak egyetlenegyszer tagadta meg a budgetet a kormánytól: mily gyöngé lehet a főrendiház azon pártja, mely első föllépése alkalmával azon eszközhöz folya- modik, melyhez a főrendiház által factiosusnak kikiáltott oppozíció csak »in casu extremae necessitatis« mert nyúlni!

Ha olvasóinkat ez érdekli, elárulhatjuk, hogy sok bátor szónok lesütötte szemét ezen Memento hallatára.

Tisza miniszterelnök úr vésztt hirdető keresettséggel, félelmetesen túlhajtott finomsággal kezdte beszédét. »Röviden fogok szólni — mondá a kellemetlenül mély csend közepe —, és azon különös tisztelettel, mellyel e háznak általában és minden egyes tagjának különösen tartozom.« Midőn e szavak elhangzottak, a képviselők szorongásig megtelt karzatát rohamos mozgás futotta át. Ott ismerik Tiszát, ott tudják, hogy a föntidézett frázis mit jelent. Azt akarja mondani köznyelven, hogy: »Bocsánatot kérek, ha valakit netalán agyon találnék ütni.«

És a mozgás a képviselők karzatán indokolt volt. Néhány perc, és *Tisza* elhagyta a bekezdés sima pódiumát, »vágta« a t. házat mind általánosságban és egyes személyeiben különösen.

A miniszterelnököt Békés megyének derék főispánja követte: *Tomcsányi*; de egy komikus dolog esett meg rajta. Éppen azon percben, midőn (szavait idézzük) »fülébe akarta *mennydörögni* ellenfelének, hogy quid tunc?« — elrekedt. A félelmetes »quid tunc« olyan vékonyá lett, mint egy cérnaszál.

Hogy *Andrássy Manó* gróf beszéde a házban jó kedvet gerjesztett, azon ki csodálkoznék, midőn a nemes gróf olyanokat is mondott, mint: »a fejadótól lefelé« (valószínűleg mert a fej legfelül van), és aztán: »Én, ki mindig azon meggyőződésben voltam, — és erről engem semmi sem fog eltántorítani, — hogy adósságaink vannak.«

A szavazás elé mindenki nagy érdekléssel nézett. A püspökök, a főispánok mind »igen«-nel szavaztak. A szavazás eredményét olvasóink alább következő tudósításunkban veszik.

Csak még egy megjegyzést! *Wenckheim* Béla a bárók között szavazott, nem a lista elején, mint eddigelé a miniszterek. A főrendek nagy aggodalmi tehát lecsillapítvák.

A JÓKAI-ÜNNEP

Hazánk legnépszerűbb, sőt az egész világ egyik legnagyobb írójának, Jókai Mórnak ma egy hete volt félszázados jubileuma.

Ki ne ismerné Jókait, ki ne olvasta volna műveit, melyek ittassá teszik az embert a gyönyörtől? Mindenki ismeri őt e hazában, a csecsemőkön kívül. Életrajzát tehát nem adjuk, csupán az ünnepély rövid leírására szorítkozunk.

Pénteken egész nap számos táviratok, üdvözlő küldött-ségek jöttek hozzá; az előbbieket az ország minden részéből. Egyletek, testületek siettek letenni hódolatukat a lángésznek. Este a Nemzeti Színház díszelőadást tartott, Jókainak »Könyves Kálmán« című művét adva. A közönség tapsolt, tombolt; kedvencét, ki úgy szólva Európának is kedvence, látni akarta. Jókai megjelent a deszkákon, s Szigligeti igazgató egy borostyánkoszorút nyújtott át neki, ezeket mondva: »Törd meg hallgatásodat — és írd meg nemzeti intézetünknek újra egy művet.«

Másnapra az írói és művészeti kör díszlakomát rendezett Jókai tiszteletére a Hungáriában, hol Ráth Károly főpolgármester a főváros üdvözlő iratát nyújtotta át.

Ez ebéden látszott meg csak, mennyire lelkesednek Jókai iránt. Miniszterek, az arisztokrácia, az irodalom, művészet, a törvény emberei rend- és rangkülönbség nélkül foglaltak helyet, s bájos hölgyek adták meg zománcát az egybegyűlt nagy társaságnak. Annyi jelesünk s annyi szépünk volt jelen, hogy a névsort legjobb akarat mellett sem állíthatjuk össze. Bittó István miniszterelnököt az ebéd elején egy Bécsből jött sürgöny elszólitotta, s így ő már a felkészöntők megindulása előtt távozott.

Az ünnepély fénypontját minden tekintetben Jókainak Szigligeti Ede felköszöntőjére adott válasza képezte, melyet a következőkben szószerint közlünk:

Tisztelt uraim és úrhölgyeim! A barátság és részvétel tanújelei, amikkel önök elhalmoznak, oly nagyok, hogy érdemeim egészen eltűnnek alattuk. És mégis engem a fejemen túl halmozott teher nem rokaszt le; hanem fölemel: úgy, hogy midőn önök a viszonyszeretet és hála ilyen felfokozott adóját terhelik vállaimra, valósággá látom lenni, amit egy igen tisztelt barátom a képviselőházban paradoxonnak nevezett: — hogy tudniillik az adófelelélés által csak fokozódik az adóképesség és adófizetési kedv. — Én azt most valóban elismerem s a magyar közönség iránti hála és tisztelet adóját a mai napon végtelen sok percenttel felemelt alakjában is tartozásomul elfogadom s azt minden adóbehajtó hivatal nélkül lefizetni törekszem. — Ami pedig nem olyan könnyű dolog, mint amikor a képviselő olyan adót szavaz meg, amit aztán a közönség fizet. — Mert magában abban, hogy én a mai napon ötvenesztendős lettem, még nincs valami nevezetes dolog. Megesik ez más emberen is, és mindenkin akarata nélkül, s bizony úgy esik aztán, hogy ismét egy új paradoxont mondjak, hogy ez esetben ötven nem annyi, mint kétszer huszonöt: egy ötven esztendős ember bizony nem kétszer huszonötésztendős ember. Hanem én egyúttal a mai napon negyvenéves írói pályámnak a végén is állok, s ez a nagy zárszámadás. — Mesének tetszenék, ha két, ezelőtt negyven évvel hírlapokban közlött költeményem nyomtatásban nem tanúskodnék róla, hogy én tízesztendős gyermek arccal be mertem lépni abba a titokteljes szent berekbe, ahol a múzsa lakik, az egyedüli égi arcú istennő; s azt mertem tőle kérni: mutass nekem utat, mely engemet elvezet innen odáig; — aminél magasztosabb, drágább helyet a világ minden fényes polca nekem nem mutat soha. Az istenarcú múzsa azt felelte: »jól van, gyermek: megmutatom az utat; Komáromtól Budapestig tizenhárom mérföld az út: neked azt a tizenhárom mérföldet végig kell írnod apró légyfej nagyságú betűkkel; de olyan betűkkel, amiket mások el is olvasnak. — Végigírtam azt. Negyven év kellett hozzá. S amit végigírtam, azt végig is éreztem. E betűkben, amiket, ha sort sor után raknának, tizenhárom mérföldön vonulnának át szakadatlan, benne van hazám népének jókedve és bánata, dicsőségének rövid fénynapjai, s szenvedéseinek hosszú esztendei: s én együtt éreztem át ezt vele; azzal a különbséggel, hogy nekem hazám elmúlt örömei felett sírnom, jelenlevő bánatai fölött tréfálnom kellett. — De a hosszú munka nem volt tőlem sem áldozat, sem fáradság. Gyönyör volt az. Az indus fakír nem teljesíti üdvözítőbb buzgalommal azt a feladatot, hogy fogadalma helyétől a Brahma templomáig fállábon szökellve tegye meg ez utat, s közben folyvást kezében tartsa a csérepbe tett szent fa gallyát, míg az a hosszú útban gyökeret ver, levelet hajt, kivirágzik; — mint amilyen gyönyörrel tettem én meg az én utamat. Ah, az frásztal istenáldott hely! egyedüli sziget a vízőzónában; — tündérkastély, ami a mesevilág örömeit rejti: — tanácsadónk,

ha mindenki elhagyott; — oltárunk, ha kedélyünk fel van dúlva, uradalmunk, ha mindent elvesztettünk; még a börtönben is ez a darab papír, amin a toll végigfut, az örökké szabad hely, az egyedüli négyeszlábnyi területe az elidegeníthetetlen szabadságnak. Az íróasztal az »otthon«, az íróasztal az »Én«. — Se ne dicsérszjenek, se ne vádoljanak engem azért, hogy olyan sokat írok: önző vagyok, magamat mulattatom. — S mármint az volna a legnagyobb paradoxon, ha most azt akarnám bizonyítani, hogy azt a munkát, mely nekem magamnak gyönyört ad, úgy vázoljam, mint hálám adófizetését. Nem ez az, amiben hálám a magyar közönség iránt leróni ígérkezem. Nem is az, hű maradok kicsiny országunknak nagyon jól megrágalmazott nemzetéhez, hogy nem szegődöm el más, nagyobb, hatalmasabb nemzet írójának: a honszerelem nem pusztán erény, még csak nem is pusztá tehetlenség; őszön az, amivel isten megáldott vagy megvert, de nem tehetünk róla, s én cserélni semmi más hazával okot nem találok; aranyt talán másutt többet találnék, de azt az aranyat, ami a szivekben számomra terem, csak itthon, másutt sehol. Tehát a hűséget sem számítom be hálám adójába. — De hálám adójának igenis van valódi tárgya: ez műveim iránya, szelleme. Békét eszközölni a hazában ott, ahol a közös hon fiai egymást tépve, a közös anyát tépik; buzdítani ott, ahol a csüggedés zaibbaszt, s megmondani az igazat ott, ahol ez fáj; de gyógyít. Megismertetni magunkat magunkkal és a világgal igaz képünkben, ébresztetni az ismeretvágyat, az önbizalmat, a haladást; ezekben rovom le hazám közönsége iránti hálám nagy adóját. — Önök szeretetének nyilvánítása erőt ad nekem a nehéz küzdelemhez s jó kívánataik — ha meghallgatja isten, s hiszem, hogy meghallgatja — áldást hoznak le rá. De nagyon kérem önöket, ne kívánjanak nekem annyit a jóból, amennyivel már egy újabb tetterős nemzedéket rabolnék meg, — ne kívánjanak nekem esztendőök sokaságát. — Miért volna addig élni, amíg az ember saját magának kísértetivé válik; egy csonkig leégett gyertyává, mely csak füstöl már, de nem világít. — Vonjuk össze a sok jó kívánságot oda, hogy engedje nekem az Úr megérnem azt a napot, amelyen Magyarország megerősödvé áll fenn, kívül becsülve, idebenn szeretve, békében szomszédaival s békében önfiaival; bírva a szabadságot a szó legmagasabb értelmében s megosztva a jóllétet kunyhók és paloták között. Ezt a napot érjem még meg, — s aztán haljak meg abban a hitben, hogy az örökre tart így.

És most emeljünk poharat, úrhölgyeim és uraim, s mondjunk egy átértett áldomást e boldognak reménylett hazára s akinek az leginkább a lelkén fekszik, Magyarország felséges uralkodó párjára. Őket éltesse a boldog hazával együtt Isten sokáig s utódaikban mindig. Éljen a haza és a király és királyné!

Volt még sok beszéd, mint ilyen alkalmakkor rendszeren. A jó kedv, fesztelenség, ünnepi hangulat négy óráig tartá össze a díszes közönséget, melynek minden egyes tagja azon óhajjal távozott, hogy Jókait a magyar irodalomnak az isten igen sokáig éltesse!

ELMEFUTTATÁS AZ IDŐRŐL

Vannak emberek, kik nem tudnak másról beszélni, mint az időről, s ezek annyira unalmasak gyakorta való ízetlenkedéseik által, hogy bennök a személyben a tárgyat is csak időt-ölőnek tekintjük.

Pedig mi lenne a világból, ha idő nem volna?

Tessék meggondolni!

Újabb bölcsek állítása szerint: tér és idő csak mérték, s mint ilyen nem lényeges valami. Igen ám, ha a mérték nélkülözhető volna!

Hozna csak a szabó azoknak az uraknak egy frakkot »mérték« nélkül, nem mutatnának-e neki ajtót, hogy soha többé művészetét igénybe ne vegyék.

Avagy ki irigyli a mértéktelen emberek életét?

És a mézáróslégénnyel kacérkodó »szép Cili« nem 3-szor mondja-e: »már csak jól tessék megmérni!«

Azt mondják: az idő annyi, mint pénz. — Soha igaztalanabb állítás nem veszélyezteté az időt.

Tegyünk egy kis összehasonlítást.

A történelem leghomályosabb emlékezése óta valódi bölcsnek csak azt tartották, aki a pénz csillogó és csábítóan kongó varázsának tudott ellenállni. — Diogenesben két dolgot tanultam bámulni: első, hogy mikor a pásztorfiút marokból látta inni, ő is elvetette fapoharát; másik, hogy Nagy Sándortól csak a nap sugarát kérte.

Es e kettő miről tanúskodik?

Arról, hogy míg amott a kényelmet magától elvetette, s itt csak az időt kívánta maga számára megtartani, ebben az időnek utólérhetlen fölényt adott a pénz felett.

Hogy napsugár és idő azonos fogalmak, azt itt fejtegetni felesleges volna.

Avagy mit akart a bölc Solon törvényhozásával elérni? Hogy kinek-kinek egyenlő mennyiségű vagyona legyen.

Vagyonegyenlőségénél gazdagságot nem lehet feltenni; éppúgy nem, mint egyenlő légmérséklet melettt meleget és hideget. Végcélja volt tehát a pénzt értéktelenné tenni.

S legújabbán is, ha egy-egy halotti dicséret sorain akadnak meg szemeink, mint érdemét az elhunytnak látjuk elsorolva jótékonyágát, adakozását stb., vagyis kiemelését annak: mily elismerést vív ki magának, ki a pénzt meg tudja vetni!

Nem úgy áll a dolog az idővel!

Az ember nem az idővel, hanem időben szerzi a pénzt; ez igaz; hanem aki pénzzel, pénzben vagy pénz által szerezte volna idejét, olyat nem ismerek.

Aki boldogtalannak érzi magát, ha egy kis pénzmagra tett szert, ezt értem; de ha valaki anélkül, hogy ifjú és férfi lett volna, egyszerre agg szeretne lenni, ezt nem érteném.

Születésünkkel belénk oltott ösztönnél fogva szeretjük életünket, pedig csak »qui tempus habet, habet vitam«.

És hogy a hatás teljes legyen, a legerősebb argumentumot utolsónak tartám fel; — és kérdem: »miért emlékszünk szájalommal az öngyilkosokra?« Mert idejőktől fosztották meg magukat.

Tehát pénz és idő nem összeillő fogalmak.

A takarékos ember

»tiszta lélekkel s megalégedéssel
látja csűrőben keze míve bérét«

azaz örömmel szemlélgeti megtakarított filléreit; s örül, ha valamire vitte; igen, mert a pénzt, kincset és vagyont halomra lehet gyűjteni, ha a »szerencse« istenasszonya rád mosolyog.

De az időt, az elmúlt időt nem adhatja vissza a saját gyermekeivel táplálkozó Kronos.

Minden nappal csak fogyni látod életed kiszabott hosszúságú cérnaszálát.

Pénz és idő össze nem egyeztethető két dolog.

Menjünk tovább.

Pénz és idő, mindkettő mozgató rugója cselekvésünknek; ah, de a különbség olyan, mint egy magnet tű két vége közt.

Aki pénzért fárad, az még keveset markol, mert a pénzt csak munkája után látja. Boldog ország, hol a havidíjakat eleve kézbesítik!

De az idő, az megvan, s mint meglevő tény sarkall a cselekvésre; most a jégre vezet, majd a zöldbe csábít sat.

És ismerje el mindenki, hogy nagy különbség van azon munka között, melyet pénzért teszünk, és a közt, melyet az idő kezének intésére viszünk véghez!

Amint az időből folyik minden, az időben keletkezik minden; tehát szép, jó, nemes és magasztos; éppúgy az időnek vasfoga megemészt mindent: hírt, hatalmat, dicsőséget.

Tempora mutantur et nos mutamur in illis. — Az idő felcseréli ifjúságunkat vénséggel, hitünket meggyőződéssel, meggyőződésünket kétkedéssel, eszméinket habozással.

Érzékeinket ellankasztja, emlékezeteinket eltompítja, kedélyünket elaltatja.

Mert az idő az, ami van és lesz, és az ő fátyolát egy halandó sem lebbenti fel soha. — Így volt az megírva Isis templomának homlokán, ki pedig az Eikton-nak, azaz szellemi világosságnak (tehát idő) istene volt.

S aki a dolog iránt közelebbről érdeklődnék, olvassa meg a Sanchution töredékeit, s akkor meg fogja tudni, hogy minden létezőnek szülőoka az ős-éj és a szellemi lehelet. Éj és szél, e kettő nemzette az ős-izapot.

Iskolásfiuktól ki nem hallott borzadozva beszélni az öreg Homerosról. Igaz, rettenetes ember is lehetett. Poéta, historikus, filozófus, teológus egyszemélyben. Az ő istene is az idő, mert mindennek ez a kezdete. Ő szülte az ős-elemeket: lég, tűz, víz, föld. S e négy fő elemből származott e földön minden.

Ember, állj meg és gondolkozz, mert »ysa por és chomuv vogmuc!« Ne neheztelj tehát az időre, mely tán éppen most teljesíteni segít korcsolyázó vágyaidat, hanem ha netán én is elraboltam néhány pillanatodat unalmadra, akkor méltó nehezteléssel tégy le és ne olvass tovább!

19. sz., május 7.

A RANG- ÉS CÍMKÓRSÁG

Volt, hol nem volt, elég az hozzá, hogy az Óperenciás-tengeren innen volt egyszer egy csizmadia, nemkülönbön egy »lábtyú-művész« (suszter), kik egy úriatlan társaldában ékesszóló nyelven vitatták ama országos fontosságú kérdést, ki legyen több, nagyobb úr a csizmadia-e, vagy pedig a suszter?

A csizmadia erős érvekkel védte magasabb állását, de a suszter sem hagyta magát, denique az utóbbi lett a győztes fél azon lesújtó kijelentéssel: »Maga mégis csak „csizmadia”!«

Hogy ez érdekes párbeszéd nem pék és mézeskalácsos, kovács és lakatos, asztalos, esztergályos, vagy tanító és tanár stb., hanem csizmadia és suszter között keletkezett, ez véletlenség s mit sem változtat a dolgon.

Mondhatom, pompás mulatság volt ez eszmecserét végighallgatni. Természetes, hogy a szereplők komikus hatást gyakoroltak reám, de csak addig, míg a függöny le-gördült.

A jelenet azóta többször megújult emlékezetemben. Elkezdtem gondolkozni, elmélkedni s beláttam, hogy sikerült jellemzése félszeg, visszás, kortól elmaradt társadalmi állapotunknak, képe ósdi kisvárosi életünknek.

Sajnos, de igaz: sallangos-sujtásos nép vagyunk, annyira, hogy emiatt a posztót se látni rajtunk. Arisztokratikus nemzet vagyunk a bojtártól kezdve a hercegig s a kunyhóktól fel a palotáig.

Ahány foglalkozás, annyi cím és rangfokozat. Az állás ad nekünk befolyást, szerez tiszteletet. Enélkül s vagyon nélkül a szakképzettség, érdem, becsület hitvány dolgok, melyekkel bizony nem sokra megy az ember.

Hogy egyenlő műveltségű emberek egymást — tekintet nélkül a vagyon- és állásra — egyenlőknek tekintsék, attól még vajmi messze vagyunk!

Ifi úr, nemzetes úr, tekintetes úr, tisztelendő úr, nagyságos úr! — mily gyönyörűen hangzik ez nemde, magyarom! Mily kár, mily vétek volna az ősi cafrangokat elhagyni s egymást a mívelt nemzetek példája szerint egyszerűen »urazni«!

Midőn Kölcsey az irodalmi pályára lépett, családja őt, mint eltévedt juhót, megsiratta s szánta. — Akkor még szégyen volt írónak lenni.

Mainap már a »skriblerkedés« elismert tisztességes pálya; de van ahelyett még most is akárhány lenézett foglalkozás, különösen az ipar s kereskedelem terén. — Pedig bizony iparos s kereskedő munkája éppoly hasznos s tiszteletre méltó, mint akár az ügyvédeskedés stb.

Hanem azért az iparos előttünk mégis csak polgár, s az ügyvéd ellenben tekintetes úr, s jaj annak, aki a diplomával járó címet elfelejtené az úr mellé biggyeszteni, s az orvost, ügyvédet, bírót, papot stb. egyszerűen nevén N. úrnak merné szólítani.

Természetes, hogy az »urak« sem tekintik egymást egyenlőknek, jóllehet ők volnának hivatta arra, hogy a kevésbé művelt osztályoknak mintaképül szolgáljanak a demokráciában.

Ehelyett azt tapasztaljuk, hogy a rangkórság is az úri betegségek közé tartozik. — A nagyobb hatáskörű, vagyonú vagy fizetésű úr többnek képzei magát a tőle talán csak egy paraszthajszálban különböző rangú, szegényebb embertársánál. Ha nála alázatos tiszteletét teszi, kegyes leereszkedéssel fogadja, de hogy a látogatást illenék viszonznia, az nem fér fejébe, ez részéről a legnagyobb önmegalázás lenne. — Ismerek egy államgimnáziumi igazgatót, ki egy növendékét csupán azért, mert őt nem tekintetes-urazta, nemcsak keményen megdorgálta, de még ráadásul be is csukatta.

Amily lenézéssel tekint az úr az iparosra, éppoly mélyen maga alatt látja az a »parasztot«, mint alsóbbrendű állatfajt, jóllehet ettől csakis némi műveltségi külső mázban különbözik.

A paraszt azonban büszke arra, ami, s legkevésbé sem hajlandó a mesterembert felsőbb lénynek tekinteni. — Ellenben az iparos önértet hiányában restelli, szégyenli mesteriségét, keveselli — sok szellemi foglalkozású polgártársával együtt — a neki járó címet. — Így lett aztán a suszterből »lábtyú-művész«, a szabóból »öltöny-készítő«, az órásból »óra-művész«, a kántorból »professzor úr« stb.

Ha így haladunk a demokráciában, megtörténhetik, ami nem lesz nagy csoda, — hogy a természet is öntudatra jut, s mint Heine megjegyzi, egyszer csak arra ébredünk fel, hogy az ásványok növényekké, a növények állatokká, az állatok emberekké, az emberek pedig istenekké váltak.

HALOTTAK NAPJA

Halottak napja, halottak emléke . . .

Mily ellentét a temető csendje a város zajával. Itt az élet eleven lüktetése, mozgás és nyüzsgés mindenütt; tarka tömegek váltakozó kaleidoszkópja foly le szemünk előtt, mintha az élet vérkeringését látnók. — Amott az örökös, egyforma nyugalom, — a hosszú, méla csend, melyet megzavarni a szellő is alig mer, mintha attól félne, hogy fölver valakit. A letarolt mező fölött, hol sírhalmok képezik a levágott rendeket, háborítlanul végzi zajtalan munkáját a néma enyészet.

Megérkezik az ős. A természet érkező halála előre küldi hideg leheletét.

És megjön a halottak napja.

Mily csodálatos egy ünnep!

Az élő ember mintha csak hadat üzenne a télnek, a halálnak. Saját táborában rohanja meg, s kiköltözteti a tavaszt, az életet a temetőbe. Az enyészet néma mezeje tél kezdetén, mintegy varázsütésre virágoskertté változik, s az élők tízezrei borítják el a halál birodalmát. A város és a temető egyszerre szerepet cserélnek, — amaz kihal, ez megelevenül. Amannak minden élete ebbe költözik.

Egy élő tiltakozássá változik a temető, tiltakozássá minden ellen, ami enyészet. A virág és koszorú a sírhantok fölött — a tavasz tiltakozása a tél ellen, az élők tengerének hullámozása tiltakozás a halál ellen, s az estefelé minden sír fölött felgyulladó lángok tiltakozása a fénynek a sötétség, a nappalnak az éjszaka ellen.

Mennyi költészet van e tiltakozásban! Azért a tél mégis megjő, a millió lámpa nem úzi el az éjszakát, mi pedig mindnyájan meg fogunk térni a csendes emberek közé . . .

De azért jólesik, ha költészet is, s örömmel engedjük át magunkat az illúzióknak, bár tudjuk, hogy csak illúzió.

. . . A Kerepesi út, melyen keresztül a halottakat szállítják örök nyugalomra, egy végtelen temetői kísérettől hullámozik. Tódul a város ki a halottak országába. Idebenn alig marad valaki házörzőnek. Soha Budapest annyira ki nem

ürül, mint halottak napján. Egy elhagyott, csaknem kihalt város képét ölti magára. A város kiment a temetőbe, ott kell azt ma keresni.

A temető bejáratánál a rendőrszolgák egész csapatainak kell felügyelni, hogy a tóduló sokaság össze ne nyomjon valakit. Az egyik kapun csak be, a másikon csak ki lehet jutni. Ha a ki- és betörekvők találkozónának, a legnagyobb szerencsétlenségektől lehetne tartani.

Benn a temető már délután megelevenült. A főbb utak szélén mézesbábos sátrak, virágos bódék, koszorú-árus telepek állanak, s körülök tódul a tömeg, mintha vásár volna. Az utak, a sírok közei mind tele vannak emberekkel, mintha tábort ütöttek volna. A kápolna környéke hozzáférhetetlen, mintha búcsújáráshely volna. Egy népfölkelés az egész temető.

Elhinné az ember vásárnak, tábornak, búcsúnak, fölkelésnek, — ha nem volna valami, ami mindezekről megkülönbözteti. A csend. Ez a főváros, mely ide kiköltözött, mely jár, kél, mozog és nem zajong. Valami komoly ünnepélyesség van mindenkinek arcán. Minden ember önmagával és emlékeivel társalog.

Alkonyatkor tündérkertté válik a temető. A sírhalmokon lángok gyulladnak fel, mint a halottak élő emlékei. Ezer meg ezer különböző színű tűz támad a sötét sírok között, fátyolozottan világítva meg a hantok környékét. Egy óriási kriptá a temető, melynek boltozata maga az ég.

A temető rengeteg kerítés-fala mentében, ékes, monumentális sírboltok állanak. Kisded kápolnák, melyeknek öblében egy-egy derengő lámpa ég; márvány és gránit obeliszkek, magasan, egyszerűen, egy-egy megkövült örök emlékezet; magas alapzaton szomorú angyalok, lefelé fordított fáklyákkal kezükben; széles, hosszú kőlapok az alattok fekvők neveivel.

És a síremlékek egytől egyig szebbnél szebb koszorúktól pompáznak, egész üvegházak tropikus virágai borulnak a sírkövek köré, melyeken drága görög és etruszk vázákban illatos lángok lobogtatják kék, vörös, zöld világukat. Minden sírhalom kert közepén álló egy-egy templomoltár, mely letérdelni és imádkozni hív.

... Bérruhás szolgák, ragyogó inasok őrködnek a sírok fölött. Akik itt nyugosznak, nagy urak voltak életükben, s a fény és pompa a temetőbe is elkísérte őket.

Akik nem hagytak magok után annyit, hogy hamvaikat utódaik elkülönítsék más gyarló emberek hamvától, azok ott fekszenek a temető közepén. De itt is meg van tartva az osztálykülönbség következetesen. Még a mindent egyenlősítő halál is nagy arisztokrata.

Drága szobrok, ragyogó sírkövek jelzik az elhunytak nyughelyét, melyet földiszitett a kegyelet, vidám virágokkal takarván el, hogy odalenn a sírban szomorú enyészet uralkodik. A sírhalmokon lámpák égnek, melyeknek világán gyászruhás özvegyek, gyermekek, unokák halvány tekintete mereng.

Ez az ország a jómódú polgároké.

Amarra tovább szerény mécsesek vagy magába a sír földébe szúrt vékony viaszgyertyák jelentik, hogy ott is vannak még, akiket túlélt az emlékezet. Az árva leány, lehet, hogy utolsó varrópénzét költötte arra a kis világra, mit édesanyja sírhalmán meggyújtott. Több pompára nem telt, az őszinte fájdalom, a lélek mélyéből előtörő sóhaj, a szív fenekéről fakadó könny pótolja azt.

E sírokban szegény emberek nyugosznak.

Nem szegények! Van, aki megsirassa, van, aki meggyújtsa sírjukon az emlékezet mécsét!

Van azonban a temetőnek egy része, mely a lángtengerben úszó sírkertnek sötét, fekete, puszta, elhagyott szigete ma is. Ott nincs élet, ott a halál az úr, ez az ő kizárólagos birodalma, melyet elvitatni nem enged magától, de elvitatni tőle nem is akar senki. Itt a sír nem kert, nem oltár: sírhalom. Temető ez ma is. Nem keresi föl senki a kegyelet adójával. Akik itt fekszenek, kegyelemből fekszenek itt. Úgy adtak nekik nyughelyet ingyen: ez volt az »utolsó alamizsna«. Kórházból, útszélről hozták őket ide s utolsó útjukon nem kísérte el rokon vagy jóbarát. Életük szomorúságát folytatják a halálban is; akkor a társadalom mostohagyermekai voltak, most a halottak közt is száműzöttek. Pedig emberek voltak, éppoly isten képére teremtett emberek, mint azok, akik ama tündöklő szarkofágokban fekszenek.

Oh, a halál nagy arisztokrata — amíg a sírkő áll. Ha ez elporladott, nem lesz különbség a kétféle halott között többé. Egyformán feledik el mind a kettőt.

De vannak sírkövek, melyek nem porladnak el soha. Lélek él bennök, lélek, mely halhatatlan. E kövek alatt egy-egy darab történelem van eltemetve, s ami a történeté, az addig él, ameddig maga az emberiség.

Az ily kövek alatt nyugovók nem közönséges halottak. Az elvesztésök feletti fájdalom nem fér bele egy család szűk keretébe: egy nemzeté, az emberisége az. S azért, bár a látogatók között tán nincs is rokon, tán ismerős sincsen, — mégis az ily síroknak van a legtöbb látogatója.

Azok ott mindnyájunknak halottai. Egy szál virágot tűzni, egy-egy mécszet gyújtani sírjukon mindnyájunknak szabad, — nem! mindnyájunknak kötelesség.

... Az éj haladtával mindinkább tünekezni kezdenek a világító fények és a sötét, bolyongó árnyak. Éjfélkor a temető megint oly kihalt, oly elhagyott, oly csendes, mint egy — temető.

Másnap csak az elhamvadt szöveteknek s a hervadó virágok mutatják, hogy itt tegnap mi lehetett? Virág, mécses és ember nem akadály, tél, éjszaka, halál ellen, — korlátlan úr megint az enyészet.

47. sz., november 20.

AZ ÍRÓI TULAJDONJOGRÓL

a kormány törvényjavaslatot dolgozott ki, s mint több lapban olvassuk, e javaslatot a több külföldi állammal az írói tulajdonjog védelmére kötött szerződéssel együtt fogja előterjeszteni.

Nem ismerjük sem a javaslatot, sem a szerződéseket; de idején levőnek tartjuk, ha ez ügyekről vallott nézeteinket már most nyíltan elmondjuk.

Az írói tulajdonjog védelmére szolgáló törvény alkotását már a 40-es években sürgették, létezik erről munkálata Szemerének, s az Akadémia és a Kisfaludy-Társaság ismételve felszólalt ez ügyben. Kétségkívül a belföldre nézve szükséges

törvényt alkotnunk, s csak helyeselhetjük a kormánynak ebbeli szándéklatát.

Egészen más szempont alá esik azonban az a kérdés, hogy e tárgyban köttessék-e szerződés a külfölddel?

Mindenekelőtt arra utalunk, hogy nem minden állam köt ily szerződést. A kérdés fontossággal bír a nagy nemzetek (angol, francia, német) között, melyek egymás szellemi produkcióit kicserélik, adnak és vesznek; de egészen más jelentősége van az ügynek a kis nemzetekre és speciálisan Magyarországra nézve.

Ma nálunk úgy áll a dolog, hogy hírlapok, tudományos testületek (az Akadémiát sem véve ki) s magánkiadók a legtöbb esetben a külföldi műveket az eredeti kiadójának engedélye nélkül, díjtalanul fordítják magyarra. Ha nem így tennék, egyáltalában le kellene mondaniok a jobb és kelendőbb külföldi művek fordításáról.

Tudunk rá esetet, hogy egy német kiadó regényeért 600 tallért, egy hírneves francia író műveért négyezer frankot követelt, hogy annak magyar fordítására engedélyt adott. Ezek oly árak, melyeket a magyar kiadó nem adhat meg. A magyarra fordított külföldi művekből alig kel el rendszerint 5–600 példány; ha valamely műből ezer példány kel el, az már fényes irodalmi üzlet, mely nálunk összesen azon jelentőséggel bír, hogy megtérült a szerény fordítási költség, bejött a nyomdász díja, s a kiadó, nagyon szerény kamatoztatás mellett, visszakapta tőkáját. De ez is, mondjuk, a legritkább esetek közé tartozik.

Ha Magyarország az írói tulajdonjogra nézve a külfölddel szerződik, e tekintetben nem állhat fenn semmi viszonyosság. A mi magyar műveinket (Jókai regényein kívül) nem keresi a külföld; mi ellenben lemondunk arról, hogy a külföldi műveket magyar nyelvre fordíthassuk, amire nagy szükségünk van.

S kinek előnyére válnék e szerződésünk? Nem az eredeti művek írói- vagy kiadóinak, hanem a német kiadók s a német fordítások terjesztőinek. A mi viszonyainkat tekintve bizvást állíthatjuk, hogy az esetben, ha nem is fordítjuk, mert nem fordíthatjuk le a külföldi műveket magyarra, nem fog elkelni nálunk egy példánnyal se több az angol vagy francia eredeti-

ből. De igenis lényegesen több fog elkelni a német fordításokból, s Magyarország szerződése, magyar írói- és magyar kiadóinak rovására, a németországi kiadóknak válik előnyére, kik meg fogják szerezni a német fordítási jogot az összes Osztrák—Magyar Monarchiára is, s könnyen megszerezhetik, mert nagy közönséggel rendelkeznek. Kérjük a magyar kormányt, vegye figyelembe e szempontokat. S minthogy azt tapasztaljuk, hogy a magyar kormány mindenhez, amit előterjeszt, makacsul ragaszkodik, arra is kérjük, hogy az említett javaslatoknak a képviselőházban való előterjesztése előtt hallgassa meg ez ügyben az Akadémiát, a Kisfaludy-Társulatot, a magyar zsurnalisztika és a kiadói testület véleményét.

Tudjuk mi jól, hogy ma is léteznek ilyféle szerződések, különösen Franciaországgal. Az abszolút időből erednek még azok, s léteznek ugyan a papíron, de a gyakorlatban nem alkalmaztatnak. Angliával, tudtunkkal, nincs is ily megállapodás. Ha azonban újabban kötünk szerződéseket, ezzel — meg vagyunk győződve — nagy mérvben megnehezítjük a magyar nyelvű művelődés terjedését, s meglehet, végleg tönkretesszük a ma úgyszólván csak vegetáló magyar könyvkiadói üzletet.

APRÓSÁGOK

a Magyar Néplap 1875-i évfolyamában

1. sz., január 1.

Az Andrássy-féle jegyzék elsikkasztása miatt, mint annak idején említettük volt, Matlekovics miniszteri titkár és Mihók segédhivatali igazgató ellen fegyelmi vizsgálat indított. Végre kisült, hogy ártatlanok. Most fölmentették őket. Mindjárt akkor mondtuk, hogy a hivatali titok megsértőit a »méltóságos« urak között kellene keresni, nem az alantos közegeknél. Az ám! csak hogy hát ha valami nagy úr kerül »kredóba«, akkor az igazság istenasszonyának kezébe mindjárt belejön a köszvény s a mérőserpenyőt leejti.

A közvéleményt meg jó elámítani az olyan mondásokkal is, hogy bizony a *státustitkot* alighanem az irodaszolga árulta el: azon legkönnyebb bosszút állni.

*

Egypár nap múlva fogja az igazságügyminiszter betölteni a közjegyzői székeket. A folyamodványok már beérkeztek. Van vagy hat szekér.

Ember tervez — isten végez!

Szegény miniszter, mennyire csalódott! A szívem esik meg rajta!

Azt hitte, hogy most, a *választások előtt* milyen kapóra jön ezzel a *kétszáz* zsiros hivatallal lekenyerezni kétszáz darab embert, kinek mindegyikéből lesz majd odahaza befolyásban megizmosodott szószóló, kortes, pártvezér.

De nem az történt.

A kétszáz hivatalra *hatezer* művelt, tudományos, okos és érdemes egyéniség akadt, akiből ha kétszázat megnyer az

»igaz ügynek«, ötezernyolcszázat okvetetlenül maga ellen haragít halálosan.

Legyen hát valaki népszerű miniszter!

*

Lónyairól megint rossz hírek járnak. Legközelebbi születésnapján 76 képviselő díszalbumot szándékozik neki barátsága s hódolata jeleül átnyújtani. Eszerint pártja már 76-ra növekedett. Félünk. Legújabbban pedig »Közérdek« című lapot indított meg. Lucus a non lucendo. Legeslegújabbban azonban azt a hírt vesszük, nem egészen biztos forrásból, hogy 76 jó barát közül egy igaz barátot keres, *aki őt a miniszterségről lebeszélje.*

Mégis okos ember hát.

*

Diplomáciai élc. Andrassy gróf a napokban reggel éppen öltözködéshez fogott, midőn Lord Buchanant, az angol nagykövetet jelentik nála. A nagykövetet a diplomáciai szokás szerint nem szabad várakoztatni, mert az egyenesen uralkodója személyét képviseli, de ezúttal a járó-kelő követnek mégis várnia kellett 10 percig, míg külügyminiszterünk elfogadhatta.

— Jó reggel, Mylord — vágta ki magát Andrassy —, nemde ön az angol *királyné* öfelsége személyét képviseli?

— Úgy van.

— Akkor meg fogja bocsátani, hogy megvárakoztattam, mert a királynét nem tehettem ki annak, hogy pongyolában találjon.

3. sz., január 15.

A lapok ismét a felveendő új állami kölcsönrel foglalkoznak. Még jóformán meg sem száradt Ghiczy tollán a ténna, mellyel az előbbi kölcsönt aláírta, és már megint. . . Az ember már azt sem tudja: melyik az új kölcsön? Van újabb, legújabb, legislegújabb. . .

*

Bécsben egy híres pört tárgyalnak, mely az egész birodalmi várost izgatottságban tartja. A vádlott bizonyos magasál-

lású egyén, ki a lefolyt krach előtt nagy szerepet játszott, több pénzüzetek élén volt s lopta az államot és a közönséget. Ezen nagymérvű csalásokba sok nevezetes volt kormányférfi és képviselő van bekeverve, úgyhogy az egész pör oly irtózatosskandalum, melynek példáját nem láttuk. Mi magyarok kárörvendő arccal nézzük. Legalább most már nem vethetünk egymás szemére semmit! A vádlott neve Ofenheim lovag. A bűnper tárgyalása már hetek óta foly s még bizonyosan sokáig fog tartani, mert egész szegedi rablókrónika, s minél tovább folyik, annál messzebbre terjeszti ki szálait.

*

Prágának fejedelmi halottja van. Frigyes Vilmos hesszeni választófejedelmet a napokban temették. Ővele sírba szállt az a politika, mely Ausztria fennhatósága alatt hitte boldoggá tenni a német fajt. Következétesen küzdött Ausztria mellett mindig, s Poroszország ellen, mi miatt vén napjaira trónját is elveszté s Prágába, egyik hercegi odújába vonult, hogy meghaljon, mint az utolsó osztrák érzelmű német fejedelem.

Nem szép, hogy a német sajtó nem győzi gúnyyal, megvetéssel, rágalommal tetézni a fejedelmi koporsót. Igaz, régi-módi patriarkális német zsarnok volt, és mint magánember nem olyan, akit »kellemesnek« szoktak találni. De ha volna a bécsi sajtóban osztrák érzület, azt méltányolnák mindenkifelett, hogy Ausztria barátja volt. Mint embernek pedig halála méltóbb ama fejedelmi atyafiai életénél, kik az alamizsnaképpen meghagyott trónuson ékeskednek — porosz bérszolgácul.

Királyunk őfelsége és udvara 10 napig tartó gyászt rendelt érte tartatni.

*

Franciaországból olyféle híreket hallunk, melyek sejtetni engedik, hogy a kis Lulu, III. Napóleon fia, nemsokára apja trónjába kerül. Úgy látszik, minden zsák megtalálja a maga »foltját«. — A kis Lulu különben e hó 22-én fogja letenni utolsó vizsgáját Wolwichban, s ő is, mint Alfonz, az iskolapadból egyenesen trónra lép. Boldog nemzetek, kik ilyen kormányzás alá kerülnek jószántukból.

4. sz., január 22.

Nemsokára kezdődnek az új választások. A képviselők jólevele kezdik magokat szervezni, gondoskodva hangzatos programokról, jó kortesokról és olcsó percentre felvett pénzről, mert ez a három kellék szükséges, hogy valaki képviselő lehessen Magyarországon; különösen nagyon szükséges a harmadik, a legnehezebben keríthető kellék.

Egy ismeretes jobboldali képviselő nemrég kerületébe rándulván, találkozik egyik kortesével.

— No, Ferke — mondja nagy kedvetlenül —, ez idén aztán nehezebb lesz ám korteskedni a jobboldal mellett, mint három év előtt, mert hát éppen most emelték fel az adót.

— Csak bízza azt rám nagyságod — felelt a furfangos kortes —; inkább azért lesz könnyű! Az ember azt fogja mondani: »Lássátok, eddig csak egy baloldali (Ghiczy Kálmán) jutott kormányra, s máris emeli az adókat! Hátha még valamennyi miniszter baloldali lesz?!«

5. sz., január 29.

Bars megyéből értesülünk, hogy ott a balpárt Kaldrovics szolgabíróként lépteti fel követnek. Ez az úriember arról nevezetes, hogy lécketrecekbe szokta záratni az embereket. Óbasasága valóban nagy-nagy díszére fog válni a jövő képviselőháznak.

*

Pulszky Ágost arról nevezetes az országban, hogy ő a legkiállhatatlanabb ember a képviselőházban. Izeg-mozog, mint az eleven ezüst, a szája örökké jár, mindenki szavába beleszól, majd Ghyczyvel beszélget, — egy perc, és már a túloldalon látod nagy vitába eredve Simonyi Ernővel, — a harmadik szempillantásban odalopózik valamelyik miniszter háta mögé és maltretirozza, míg csak teheti; úgy is jut néha, hogy nem akad ember, aki hallgassa, de ő azért nem jön zavarba, s ha nem beszélhet, legalább grimaszokat vág. Általános neve »Kis Pulszky«; de ha kicsiny és fiatal is, egyike a legeszesebb embereknek. Most azt híresztelik, hogy egyetemi tanárnak fogják kinevezni. Csodálatos az, hogy a kor-

mány egy idő óta egyetemi tanársággal szokta bedugni né- mely hívének száját: mintha egyetemi tanárokat csak olyan könnyen lehetne faragni, mint a főispánokat. Egyébiránt ed- dig legalább mégis volt annyi különbség a személy és személy közt, hogy az ostoba embert kinevezték főispánnak — az okosat meg egyetemi tanárnak. — A Kis Pulszky leendő ta- nárságát tehát még megbocsátanók, — de mit csináljunk a fiatal Apponyi gróffal, kiből szinte professzort akar a kor- mány faragni? Lehetetlen, hogy erről eszembe ne jutna Nóg- rád vármegye, aki egyszer nemrégén azt a tréfát követte el, hogy megyei mérnökre lévén szüksége, fogta magát és egy fiatalembert megtett mérnöknek, éppen olyan joggal, mintha a kutyabagosi szőlőpásztort egy napon megválasztaná me- gyei főorvosnak.

6. sz., február 5.

Bezzeg az új választási törvénnyel ugyancsak meggyűlt a bajunk. A megyék panaszkodnak, hogy az összeíró küldöttsé- gek tagjainak nagyobb része lemondván állásáról, nem akar tenni semmit, mivel az új törvény szerint *nem jár érte napidíj*.

Ejnye no, hol van hát most az a nagy hazafiság, amely- ről a vármegyék annyit beszélnek?

Igaza van Sennyeinek! A vármegyei rendszer lejárta magát. El kell dobní, mint a penészes körtét.

*

Zólyom megyéből azt a hírt vesszük, hogy ott egy választó- kerületben *csak egy* jogosult választó van. Ebből az a nyereség, hogy ott nem lesz legalább véres dulakodás a választók között *s a közvélemény »egyhangúlag«* fog nyilatkozni.

*

A kat. papok és tanítók nálunk tudvalevőleg a canonica vi- sitatiók alkalmával megállapított, szerződésszerű jegyzőköny- vek alapján nyerik javadalmasukat. Mily elviselhetlen ez álla- pot mind az illető javadalmasokra, mind pedig az egyházi köz- ség tagjaira nézve, arról tanúskodik egy konkrét eset, mely a fővárostól alig másfél órányira fekvő helységben történt.

Egy urasági bérestől, kinek négy gyermeke van (köztük egy beteg is, ki már aközben meghalt), párbér fejében elegzekváltak télnek idején az ágynemű felét. — E béres egész évi illetménye lelkiismeretes számítás alapján 143—145 forintra rúg, és állami adója tesz 1 frt 50 krt; a canonica visitatio alapján egyházi adó fejében (pap- és kántornak) az állami adónak 400%-át követelik tőle, és mivel azt meg nem adhatja, végrehajtás alá esik. Előttünk fekszik az illető canonica visitationának 1842-ben megállapított szövege, ennek értelmében a plébánosnak minden pártól 2 véka rozs és 30 pengő krajcár készpénzben, a kántornak annak fele és a harangozónak $\frac{1}{2}$ véka rozs jár ki párbér fejében; igaz, hogy ugyanazon canonica visitatio a párbér fizetése alól kiveszi a patronátusi uradalom cselédjeit (mert 1842-ben csak ilyenek léteztek a községben), de 1875-ben már oly cselédek is akadnak a községben, kik többé nem a patronátusi uradalom szolgálatában állanak, és ezektől csupán egyházi célokra mintegy 6 frtnyi adót egzekválnak, midőn állami adójuk csak 1 frt 50 krra rúg. — Itt az ideje, hogy nálunk is rendezzék a kat. papok és tanítók helyzetét, miként ez Ausztriában már megtörtént, hogy oly égbekiáltó esetek, mint a fennebbi, elő ne fordulhassanak.

7. sz., február 12.

Sennyey miniszterségének nagy reménnyel néz elébe a katolikus papság és a főnemesség: mert eddig nem is annyira politikája, mint inkább magatartása, még jobban magánélete föl is jogosíthatja a vérmes reményekre. Nagyszerű beszédje után pártatlanul üdvözölte az összes sajtó, ma azonban mintegy fölocsúdva a káprázatból, csipdelni kezdik, hogy a megalakulandó kormányból kiküszöböltessék.

A »Nemzeti Hirlap« a következő gúnyos és célzatos cikkecskével ássa alá Sennyei népszerűségét:

»A Sennyei-kabinet kilátásba helyezett megtakarításairól illetékes körökben a következőket rebesgetik:

A minisztériumok száma le fog szállíttatni.

A megmaradt miniszteri állomások megyés püspökökkel és érsekekkel fognak betöltetni, kik fényes anyagi helyzetök folytán díjtalanul fogják hivatalukat viselni.

A miniszteri tanácsosi állások teendőit szintén díjtalanul a kanonokok fogják ellátni.

A képviselőház elnökévé egy pápai nuncius fog kinevezettni. Majláth György azonban, ki a bírósági szervezetről szóló törvény folytán, mely a bírót bármely politikai hivatal viselésétől eltiltja, ma is elnöke a legfőbb ítélőszéknek és egyúttal a felsőháznak, e két, fizetéssel járó hivatalát meg fogja tartani.

A többi hivatalok örökösödési joggal, licitáció útján fognak a nemesi és főnemesi családoknak kiadatni.

A teendők kevesbítése s a kormányzat egyszerűsítése érdekében a bécsi cs. k. minisztérium fel fog szólíttatni, hogy a magyarországi kormányzati ügyek legfőbb fórumban való elintézését vállalja magára.«

Igaz, hogy ez csak tréfa, — de olyan tréfa, mely mint a tükör a valóságot mutatja.

*

Ugron Gábor egyike az *ifjanc* honatyáknak, kiket a női karzatok szívelnék legjobban. Kedden ő is beszélt. Mielőtt szólni kezdett volna, Jókai hozzáment és megfogta az üterét.

— Hadd lám, sebesen ver-e a pulzusod?

— Nézzétek — mond egy tréfás képviselő — Dr. Jókait.

— Már hogy volna Dr. Jókai — felelt egy másik —, mikor Dr. Bókai. Dr. Bókai ugyanis a legkitűnőbb *gyermekorvos*.

Ugron Gábor, a gyermek-honatyá mit tehetett volna erre egyebet, mint hogy megmérgekedjen s olyan beszédet mondjon haragjában, melyben összeszidja a kormányt, Sennyeyt, Lónyayt, Tiszát és mindent, ami csak van és létezik ezen a komisz árnyékvilágon.

8. sz., február 19.

A *közjegyzői állások betöltése*, mint tudva van, a válság folytán hosszabb időre elhalasztatott. Illetékes körökben, a »Reform« szerint, azon nézet talált kifejezést, hogy úgy a közjegyzői intézmény, mint az állampénztár érdekében legkívánatosb volna, ha a közjegyzők kinevezése kombinációba hozatnék a törvényszékek neveztetésének kérdésével, vagyis más szavakkal, ha túlnyomólag az elsőfolyamodású törvény-

székek bírói karának köréből neveztetnének ki a közjegyzők, mi a törvényszékek bekövetkező neveztetése alkalmával a kincstárnyugdíjazás címén nehezedő terhet igen nagy mértékben megkönnyítené, s alighanem a közjegyzői intézmény tekintélyének is emelésére szolgálna.

*

Egy vidéki atyánkfia feljött nemrégén, hogy a Deákvilágból származó s most hatalmas államhivatalnokokká lett ismerőseinél tisztelegjen s pártfogásukat kérje ki közjegyzőségért beadott folyamodványának támogatására.

Legelőször is elmegy X. miniszteri tanácsoshoz. . . az földie, ugyanazon megyéből való, sógora is anyai részről, bizonyosan sokat fog tehetni mellette. . . Előadja, mi járatban van. A tanácsos mosolyog.

— Jaj, barátom. . . rossz helyen jársz. . . hisz én magam is oda folyamodtam.

Hősünk nem akarna kudarcot vallani s rászánja magát az államtitkárhoz menni. Az is ismerőse; ő volt a kortese a választáskor.

Az államtitkárt dolgozva találja (nagy csoda!) szobájában. Itt is rákezd az előbbi nótát, hogy ti. legyen szíves őméltósága odaműködni, miszerint közjegyzővé leendő kinevezését megnyerje. . .

— Lehetetlen — mond az államtitkár hidegen —; annyian folyamodtak. . . magam is éppen most írom a folyamodványomat. . .

Kétségbeesve megy el a hivatalt kereső. Minden költekezése, Budapestre jövelele hasztalan volt tehát. De hátha meg kellene próbálni magánál őexcellenciája-, a miniszternél. Hiszen az is ismerőse, tanára volt jogász korában. Aki mer, az nyer! Sok lelkitusa után végre rászánja magát.

A miniszter savanyú arcot vág az előadott kérelem hallatára.

— Hogy én nevezem ki? . . . Hja, édes barátom, az még messze van. Ki tudja, hogy lesz, mint lesz. Magam is éppen azon gondolkozom, hogy kár volt magamnak is nem folyamodnom.

Ez a történet meglehet, hogy nem is esett meg, de megeshetett volna.

*

A női kérdéshez. A zavatkai közs. iskolaszék tagjai közé egy nő is beválasztatott. — Az iskolatanács e választást jóváhagyta, mivel részéről nem tartotta a népokt. törvénnyel összeütközőnek, ha az iskolaszék tagjai közé nők is beválasztatnak, annyival is inkább, mert ezt a törvény nem tiltja, s a nők, kiknek természetszerű hivatásuk a nevelés, az iskolaszékekben a népoktatás előmozdítására hathatósan közreműködhetnek. — A közoktatási m. kir. miniszter azonban a »N.« híre szerint f. évi 817. szám alatt az iskolatanács határozatának megváltoztatása mellett Zavatka községét odautasítandónak rendelte, hogy a községi iskolaszékbe választott nő helyett férfit válasszon, mivel az 1868-ik évi XXXVIII. t. c. 121. szakasza által a községi iskolaszék tagjai oly teendők végzésével ruháztatnak fel, melyek közigazgatási természetüknél fogva a politikai jogokkal eddigelé fel nem ruházott nők közreműködését és ténykedését nem engedik meg.

*

A »Magyar Állam« azt írja Bismarckról, hogy közel van a megőrüléshez, mindenütt rémeket lát a gonosz szellemnek és a pokolnak elásott lelke; egészen tehetetlen magával, képzelgési rohamok vannak rajta, egyszóval, hogy elment az esze végképp.

Dejszen, Lonkai bácsi! Most is több esze van annak egymagában, mint önöknek valamennyijöknek, kik a »Magyar Állam«-ot szerkesztik!

9. sz., február 26.

Hej! csak nem tudhatja az ember soha, mire születik! Ha valaki ezelőtt egypár évvel, mikor még Bittó és Bartal szolgabíró volt odahaza a vármegyében, azt mondta volna nekik, hogy »ti Magyarország miniszterei lesztek!« — tudom, nagy szemeket meresztettek volna csodálkozásukban, s az első gondolatuk az lett volna: »lehetetlen!« Hát csak annyi kevés tudomány szükséges a kormányzáshoz?

Bittó, ki az utóbbi hetekben már egészen elveszté népszerűségét, most megint kezdi azt visszanyerni, mégpedig azáltal, hogy egész készséggel sietett odahagyni a miniszteri széket, amint észrevette, hogy kezd alatta ingadozni, s ezenfelül kijelenté, hogy miután a párt bizalmát elveszté, nem vállalhat semmi hivatalt többé.

A lapok tele vannak emiatt Bittó magasztalásával és dicsőítésével, ilyen-amolyan önzetlen lojális államférfiú. S a sok dicsőítési lárma között újra hangoztatják: bárcsak ő bízatnék meg ismét a kormányelnökséggel! — Egy német lap azt jegyzi meg gúnyosan a sok dicséretre:

— De hát Magyarországon olyan nagy ritkaság egy becsületes ember?

*

Mióta majdnem bizonyossá vált, hogy Sennyey és Lónyay (jóllehet ők voltak ama hatalmasak, kik a kormányt a bukás szélére játszották, hogy miniszterek lehessenek) kikaparván Tisza számára a gesztenyét, ők magok nem esznek belőle, azaz ki nem neveztetnek miniszterekké, azóta a két úriember nagyon savanyú arcot vág az eseményekhez.

Egy maliciózus gúnyos jobboldali lap erre azon hírt hozza:

»Halljuk, hogy Lónyay Meránba készül.«

Másnap pedig a következő újabb hírt:

»Mint értesülünk, báró Sennyey Rómába készül, hogy a húsvéti ünnepeket ott töltse.«

Ebből a hírből egyébiránt csak annyi igaz, hogy a két úr nem szeretne itt lenni.

11. sz., március 12.

Tizen vannak ők, akik még mindig nem látják be a közjogi opposzició káros voltát, és azt ezentúl saját szakállukra fogják úzni. Az igaz, hogy most már veszélytelenebbül tehetik, mert csekély számuk megmenti eljárásukat minden fontosságtól. A tíz férfiú neve, kik a hivatalos elnevezés szerint »elveikhez hívek maradtak«: Jankovics Miklós, Ugron Gábor, Máriaassy Andor, Simoncsics Béla, Lükő Géza, Horváth Elek, Péchy

Jenő, Gullner Gyula, Ragályi István és Zoltán János. Tehát van mégis balközép.

*

A jobboldali ellenzék — ez újdonság neve a Sennyey-pártnak — országsszerre megindította a választási mozgalmakat. Számos kerületben már jelöltjei is fel vannak léptetve, így Sáros megyének nemcsak két, hanem valamennyi kerületében, így különösen a felvidék némely más megyéiben, s főleg kisebb, túlnyomólag katolikusok által lakott városaiban is, melyekből a párt legtöbb új akvizíciót remél.

*

A függetlenségi párt kiáltványt eresztett meg az »Oh, néphez!« Ezen manifestum az »Egyetértés«-ben jelent meg. Elpanaszolja, hogy miután a baloldal rálépett az államjogi alapra, mindössze 50 híve van a képviselőházban azon politikának, melynek pálcája még ma is az »átkos közösügy«. Önálló és független, vagyis — miután ez a 67-iki törvényekben már megvan — inkább különálló Magyarországot kíván, ami a dolog természeténél fogva sokkal költségesebb volna a mai rendszernél, mert külön hadsereg s külföldi képviselő tartására kényszerítene. Ez szép dolog, és ábrándnak megjárja. De minő logika van abban, ha valaki az egyik hasábon ily külön államiséget követel, a másikon pedig azt állítja, hogy hazánk »nem képes megfelelni a 67-ben elvállalt nagyhatalmú szerep terhének«? vagyis: miután nem bírjuk el mostani terheinket, vállaljunk magunkra még többet? Egyébiránt mi logikát nem is keresünk a függetlenségi párt észjárásában, s így mai manifestuma nem hathatott ránk meglepőleg. — Egyébiránt az irat egyesülésre szólítja fel a közösügyes Magyarországot minden ellenségét. [. . . .]

14. sz., április 2.

A kormány körében az az óhaj, hogy az országgyűlés a pünkösdi ünnepek előtt legyen bezárva; ezen óhajítás természetesen csak úgy teljesülhet, ha a törvényhozó testület elvégezheti azon kérdések tárgyalását, melyeket nem lehet elodázni.

Az általános választások ideje mindenesetre csak aratás után lehet. Számítás szerint vagy július végén vagy augusztus kezdetén, s ha ez így történhetik, akkor az új képviselőház már augusztus végén össze lesz hívva egy rövid ideig tartó ülésezésre, mely alatt megalakul, bizottságait és a delegációit megválasztja és a beterveztendő költségvetést a pénzügyi bizottsághoz teszi át. A rendes és folytonos munkára azután október közepe előtt nem kerülne a sor.

*

A szentatya bekövetkező haláláról újabban nagyon sűrűn beszélgetnek diplomáciai körökben. Ideje is már, mert bizony őszentsége már nem mai ember s szívós élete szinte bámulatba ejti még tisztelőit is. A római pápák uralkodása, mint tudvalevő dolog, rendszerint igen rövid. Minek oka leginkább az, hogy pápának rendszeren a legöregebb bíbornokot választják. Még eddig csak az első pápa, Krisztusnak helytartója, Szent Péter uralkodott 25 évig, utána ezen éveket még csak meg sem közelítette senki. Hét-nyolc év volt a legtöbb, úgyhogy szinte dogmává vált a pápákra nézve ez a szent jóslat: »Non videbis annos Petri« (Nem látod meg a Péter éveit). És íme, most Pius őszentsége nemcsak megélte 25 éves uralkodásának fordulóját, hanem még túl is élte. No, de élete hasonlít már az olajából kifogyott mécs utolsó pislogásához. . . s épp azért időszerű bekövetkező halála esetére eleve tanácskozni: legyen-e azután is még pápa vagy sem?

A hír azt beszéli, hogy az illető hatalmasságok már elhátározták, hogy jövőre csak úgy fog választatni, illetőleg elismertetni a pápa, ha lekötelezi magát, hogy az államok politikai ügyeibe nem fog avatkozni.

15. sz., április 9.

A király velencei látogatásának a »N. Fr. Presse« nagy politikai horderőt tulajdonít. Szerinte:

»A három császár, 1872-i találkozása alkalmával megegyezett abban, hogy az egyház csalhatatlanságát vallási kérdésekben ugyan elismerik, ellenben a pápa személyes csalhatatlanságát nem ismerik el.«

ságát, amint azt IX. Pius proklamálta, inkompatibilisnek tekintik az állam és törvényeinek tekintélyével. Állítólag meg-egyezték abban is, hogy döntő lépéseket IX. Pius haláláig nem tesznek, ezután azonban együtt és határozottan oda fognak hatni, hogy oly ember választassék utódává, ki kész a csalhatatlansági dogmát visszavonni. Ha ez nem sikerülne, kijelentenék az új pápának, hogy Rómában nincs többé mit keresnie.«

E megállapodás számára a »N. Fr. Pr.« szerint Olaszországot is meg kellett volna nyerni. Vilmos császárnak kellett volna evégből az első lépést Viktor Emánuelnél megtenni, miután azonban tartós betegeskedése ebben meggátolja, Ferenc József vállalkozott az olasz király megnyerésére.

A »Neues Fremdenblatt« mai száma e felfogást teljesen tévesnek nyilvánítja, s miután az külügyi dolgokban nem rosszul szokott informálva lenni, magunk is azt hisszük hogy a »N. F. Presse«-t kombinációiban vágyai ezúttal elragadták. Ez azonban mit sem von le a király velencei látogatásának fontosságából.

16. sz., április 16.

A velencei találkozás politikai eredményével bécsi hivatalos körökben teljesen meg vannak elégedve, s noha írásbeli megállapodások nem történtek, ugyanazon sikert várják tőle, mint a pétervári összejöveteltől. Olaszország be van vonva a három északi nagyhatalmasság szövetségébe. A velencei kereskedelempolitikai tárgyalásoknak egyelőre ugyan csak az az eredménye, hogy mindkét oldalról el lőn ismerve, miszerint új szerződés kötése esetén az eddigi megállapodásoknak a gyakorlat által szükségesekül feltüntetett módosításai okvetlenül figyelembe veendőek. A miniszterek megbeszéléseit a kereskedelempolitikai osztályok főnökeinek (Schwegel- és Bianchettának) értekezletei követték, melyeknek lefolyása után ítélve az új szerződés gyors létrejötte biztosnak tekinthető. — Mindenekelőtt mindkét részről fel fog mondatni az eddigi szerződés azon óhaj kíséretében, hogy egy új szerződés kötése tárgyában mielőbb alkudozások indíttassanak meg.

A *velencei pátriárka* kihallgatásáról az osztrák és magyar uralkodónál több olasz lap tüzetesebb tudósítást közöl, s a »Fanfulla« szerint a bíbornok-pátriárka azon megbízatást vette Rómából, hogy megértesse Ferenc József uralkodóval Poroszország álszenteskedő barátságát, s kérje fel, hogy világosítaná fel Viktor Emánuel a politikai helyzet veszélyességéről. — A »Perseveranza« szerint a császár finom tapintattal az olasz kormány meleg dicséretét adta válaszul a bíbornok beszédére.

*

A *párizsi »Figaro«* *Andrássy Gyula grófról*, kit állítólag Velencében látott, így ír: A kíváncsiság és az érdek természetesen az ausztriai császár személyére irányult, de egy jó rész Andrássy grófra is esett, ezen egykor lázadó magyarra, aki jelenleg ugyanazon fejedelemnek minisztere, aki halálos ítélet aláírta volt. Nagy s égető események kieszközlék megkegyelmeztetését, s jelenleg az állam politikáját igazgatja. E személyiség érdemes a tanulmányozásra, mint valódi típusa egy magyarnak: Andrássy nagy és alapos ember, erős kézzel s finom lábakkal. Ereiben mindazonáltal német vér is foly, mivel nem barna, hanem szőke; feje négyszögletes, zug-zugos, arcsontjai igen kiszögellők, bajusza sűrű, s orra hegyes. Szemei sötétkékek s valóságos villámokat szórnak. — Andrássy nagy fecsegő, szeretetreméltó, s mint jó törzsből származott nemes ember, igen mozgékony. — Tegnap nem keveset fecsegett a szép velencei nővel.

19. sz., május 7.

Báró Sennyey, miután sok ékes mondatot elszavalt, programot kért a szabadelvű párttól és a kormánytól, melynek politikáját nem ismeri.

— Az ember mindig olyasvalamit kér, *amije nincs* — jegyzi meg a »N. Hirl.«

Mi sem ismerjük a báró úr- és pártjának programját. Ha azonban elmékedések és következtetések útján lehetne jutni némi világossághoz, — nekünk úgy rémlik, hogy Sennyey programját három szóval is ki lehet fejezni: *miniszter akar lenni.*

Pedig jó lesz vagy tíz esztendeig szegre akasztani ezt a programot.

*

A kormány és pártja sohasem volt oly erős, mint most. És érzi, tudja is, hogy erős; csak tréfál ellenfeivel.

A hétfői ülésen Simonyi Ernő állott fel, hogy, mint rendszeren szokta, egy irgalmatlanul hosszú beszédre gyűjtsen, melynek elmondása alatt az egész képviselőház ki szokta mutatni a *joga fehéret*, amennyiben a legtürelmesebb természettel megáldott honatyát iselfogja az a nyavalya, amit *ásításnak* neveznek. A házszabályok szerint azonban kétséges volt, joga van-e Simonyinak a fennforgó esetben a szóhoz. Vita támadt efelett s Simonyi mély fájdalomra már-már odadólt a kérdés, hogy megfosztják kormányt ostromozó ajkait a róluk csurgadozó mézes bölcsesség eregetésétől, mely után szinte a szájukat nyalják »az antik magyarok«, midőn felállott Tisza K. belügyminiszter s a következő szavakkal vette le Simonyi szívéről a nagy követ:

— Én azt tanácslom, hadd beszéljen a t. képviselő úr. Hiszen úgyse mondhat olyat, amitől megjídnének.

*

Nagy méreg és bosszúság az, mikor egy miniszter élcel. Ha interpellálják, nem haragszik, ha bosszantják, mosolyog, ha ellene szólnak, a fejével bölintgat.

Mióta »a nagy« Sennyey kifundálta, hogy biz ő azért ellenzék, mert a kormánynak nincs programja, azóta a szélső ellenzék is ebből a találékony eszmécskéből kovácsolja azt a kapát, amelynek nyeléről azt hiszi, hogy az el fog sülni.

Hja! Csakhogy leviccelte ám Tisza ezt az argumentumot is.

»Ha nem ismeri a szélsőbal — úgymond — a kormány politikáját, milyen lelkiismerettel támadja hát meg?«

Amiről nem tudja, hogy milyen, hogy állíthatja azt józan ésszel rossznak?

M. K.

24. sz., június 11.

A Józsefvárosban nagy pártoskodás foly. Még most sincsenek tisztában a fúzióval. Hja! hiába! A magyar commune fészke van itt. A kurtakorcsmákban izmosodó józsefvárosi

hazafiságnak megölő betűje a józanság. Tehát a józan politika is. Ahány csizmadia, kalapos, rézműves, kötélgyártó lakik e tisztán magyar városrészben, az mind nagy státusférfinak képzeletét. Persze hogy aztán nehéz dolog ennyi sok bölcs embernek valamely dologban megegyezni, mikor valamennyi jobbat tud amannál.

*

A Ferencváros csendes. Tavaszai Andrásnak még eddig nem akadt ellenfele. Talán azért, mert azt tartják, hogy a satnyább mag magától is kihull a rostán.

*

Egyébiránt hiába hangoztattuk három éven át, hogy válogatni kell az embereket, hiába mondtuk százszor és százszor, hogy az országot az vitte veszélybe, mert nem volt értelmes, lelkiismeretes és szakértő képviselőháza, — megint csak ott vagyunk, ahol voltunk. Előttünk fekszik a követjelöltek összes lajstroma, s bizony nincs okunk örvendeni rajta. Megint a régi *schlendrián* elem lépett a sorompókba. Pipás földesurak, úrhatnámkodó fiatal uracsok, a bolond viszonyok által feltölt nevezetességek s több efféle. Sőt szomorkodva kell észrevennünk, hogy a jóra való részből többen ki fognak maradni.

Ennek csak két oka lehet.

Vagy a nemzet nem érett az alkotmányos élet felfogására, vagy pedig nem vagyunk képesek háromszáz s egynehány okos embert összehozni.

Előbbi esetben nincs segítség, az utóbbira nézve azonban gyökeres orvosság lenne a Sennyey indítvány, hogy le kell szállítani a képviselők számát.

*

Bosnyák bevándorlás a magyar birodalomba. A zágrábi »Obzor« szerint Boszniából a keresztények tömegesen vándorolnak ki és telepednek le a török erőszakoskodás és üldözés elől a horvát határvidéken. Hasonló kivándorlás harminc év óta nem történt. Folyó évi április hó elejétől a mai napig 600 léleknel több kelt át Podove, Kosztanyevac és Dubica helysé-

gek környékén, hozzá nem számítva azt a 20 családot, melyek a Száva melletti Zsupanjenál jöttek át. Mindkét kormánynak van tudomása a bosnyákok ezen átszökéséről, a hivatalos lapok azonban hallgatnak róla. Közlő felhívja a kormányt, konstatálja hivatalos adatokkal: mennyire rúg azon keresztények száma, kik a török zsarnokság elől ide átszöktek.

Mi is felhívjuk a kormány figyelmét a bevándorlásra, mely kellő irányban vezetve hasznára lehet az országnak, főképp, ipari tekintetben, míg elhanyagoltatván könnyen meglehet, hogy csak a Magyarország iránti ellenséges elemeket szaporítandja a birodalomban.

*

25. sz., június 18.

Csúnya dolog, hogy némely értelmes emberek ostobáknak tettetik magukat csak azért, hogy az ostobaság köpenyége alatt céljaikat elérjék. Sok helyen tapasztaltuk, ahol két szabadelvű-párti jelölt áll egymással szemben, kiknek egyike azelőtt baloldali, másika pedig jobboldali volt, ott rendszeren akad egy-egy vidéki vezéregyéniség, ki azzal hint konkoltyt a választók közé, hogy azoknak régi pártállását veszi kiindulási pontul, amint x—i vagy a baloldalt, vagy a jobboldalt kívánja megbuktatni.

Ne hallgassanak az ilyen farizeusokra a választók. Ami volt, az elmúlt. Mind a két párt becsületes hazafiakból állott, akik most egy közös ponton eggyé lettek. Ne azt válogassák, melyik mit vallott azelőtt, hanem mit vall most!

*

A Ferencvárosban Tavasz András ellen mégis állítottak jelöltet, — Csernátony Lajost. Csernátonymál senki sem érdemli meg jobban, hogy a fővárost képviselje. Neki csak egy nagy hibája van mint embernek, mely azonban erény a képviselőnél: t. i. túlságosan szemébe vágja az igazat mindenkinek.

*

Jókai már eddig három kerületben lépett fel. Szentesen, Hódmezővásárhelyen és Pesten. Az a legkülönösebb, hogy

mind a három kerületben megígérte, hogy náluk vállalja el a mandátumot. Nem helyeselhetjük Jókaitól az ily eljárást. Ambíció az, hogy több helyen megválasszák? Vagy pedig pártmanőver, hogy a kétséges és szélsőbaloldali érzelmű kerületben nevének nimbuszával szabadelvű párti követet csempecsszen be?

Minek az? Az előbbire nincs szüksége, mert ő anélkül is ünnepeelt nagy ember, ha egy kerületben sem választják is meg; az utóbbira pedig a szabadelvű pártnak nincs szüksége, mert az nagy és hatalmas marad anélkül is.

A hódmezővásárhelyi választóknak tartott programbeszédét, mint halljuk, leírhatlan lelkesedéssel fogadták; e szép beszédben Jókai a maga bűbajos nyelvén ecsetelte állapotainkat.

»Oda jutottunk — úgymond —, hogy már a földet esszük alólunk, ne pazaroljuk azt még arra is, hogy sarával egymást dobáljuk.«

26. sz., június 25.

Mibe kerül a választás Budapesten? Ha adatainkat az egyes kerületekre részletezve akarjuk előadni, úgy a belvárost ki kell a sorból hagynunk; itt a jelölt Deák Ferenc, s érdekében nem volt szükség semmi anyagi áldozatra. A Lipótvárosban az »alkotmányos kiadás« eddig mindössze 65 frtot tesz, míg a terézvárosi jelöltek sokkal többre kerülnek, mindegyik párt több ezer forintot adott már ki, és fog ezentúl még többet kiadni. A józsefvárosi Steiger-párt eleinte nagyon szűkre szabta budgetjét; Jókai föllépése új intézkedéseket tett szükségessé. Jókai pártja eddigelé kevés pénzt adott ki. A ferencvárosi Tavasz-párt három évvel ezelőtt, a bőség évében, soványabb időkre nagy bölcsen félretett néhány ezer forintot. Csernátony föllépte nemcsak ezen összeget, hanem jóval többet fog felémészteni a Tavasz-pártiak pénzéből. E kiadásokra nézve tán felesleges is megjegyezni, hogy nem törvénytelen kortescélokra szolgálnak; az ártatlan effektus kiadásai ezek, és rajta fényes bandériumok, kocsisorok és lobogók pompáját szerzi be az illető pártbizottság. No, meg a termek és plakátok is kerülnek valamibe.

Krupp panasza az osztrák—magyar hadügyminisztérium ellen. A bécsi közös hadügyminisztérium igaz jogának teljes öntudatában néz bepereltetése elé. Igaz, hogy Krupp átengedett egy fél üteget próbahasználatra, a belszerkezeti titkok fenntartásával, de két körülmény állott be, melyek a hadügyminisztériumot ebbeli kötelezettsége alól felmentették. Először is, hogy Krupp az osztrák műszaki s katonai bizottság útmutatásai nyomán lényeges módosításokat tett az öntött acél-csőveken, miáltal azoknak szerkezeti titkai már nem a gyáros, hanem a katonai bizottság szellemi tulajdonává váltak: másodsor az, hogy a bécsi hadügyi igazgatás megvette Krupptól a kölcsön- és próbaképp átengedett félüteget. De különben is hogyan akarja a szerkezeti titokra nézve a tett, lényeges módosítások után igényét tüzetesen megállapítani? Kruppnak nem az fáj, hogy az osztr. — magyar hadsereg nem fog nála megrendeléseket tenni; mert egy oly nagy vállalatnál, mint az esseni ágyúöntőde, 6 millió bevétel hiánya alig érezhető meg; hanem itt az acél-bronzipar megvédéséről van szó. Ha az Uchatius-féle ágyúk csakugyan gyakorlatilag is alkalmasaknak találtak, mely ország fogja ezentúl is a drága német öntött acélárukat vásárolni? Nemcsak Ausztria — Magyarország állami pénztára érzi meg a roppant árkülönbséget, mely a bel- s külföldi öntött acél-csővek között fennáll; mert míg amaz csak 350 frtba kerül, addig ez 1500 frton alól nem vásárolható meg. Idejéről még az, hogy az acél-bronz ágyúcsövek tartósabbak és új öntésre használhatók. Végül nem szabad feledni azt sem, hogy a magánipar, mely sok öntött acéleszközt vesz igénybe, inkább az olcsóbb acél-bronzot fogja használni. Krupp bizonyára megfontolta mindezeket és azért lett oly ideges.

27. sz., július 2.

A vámügyi tárgyalások — írja a »N. W. T.« — komoly feszültséget hagytak hátra a két minisztérium közt. Személyesen ugyan a legszívélyesebben érintkeznek a miniszterek; a remény a megegyezéshez azonban nagyon megfogytakozott, és ha a tárgyalások ennek dacára is folytattatnak, csak azért történik, hogy a jövőben felhasználható anyag gyűjtessék.

A nemzetközi kalamitások nem vezettek (ti. Lajtán-túl) miniszterkrízisre. — Most nyújtanak erre alkalmat — politikai okok, de valljuk meg, hogy az jelenleg éppúgy bekövetkezhetik Lajtán túl, mint Lajtán innen. Készen kell lennünk a legelőtőbb eshetőségekre. — A tények azonban nem fognak bennünket megcáfolni, ha már ma a leghatározottabban ki mondjuk, hogy a vámügyi tárgyalások nem fognak miniszterválság nélkül megoldatni.

(Már mi hisszük, hogy nem egykönnyen lesz pedig kormánykrízis, akár mint akarná is a bécsi sógor.)

28. sz., július 10.

Tegnap, július 8-án választott Zenta és Eger. Nem kívánunk rosszat felebarátainknak, de itt mégis óhajtunk, hogy az odavaló jelöltek megbukjanak. Csiky Sándor az utóbbi helyen a jelölt, míg az előbbi helyen Majoros István. Mind a két úr olyan, hogy csak az országgyűlés tekintélyének csorbítására van itt. Az a legkülönösebb, hogy a városok, hol pedig legjobban kell képviselve lennie az intelligenciának, ilyen emberek által képviseltetik magukat. Szégyene ők az országgyűlésnek és a 19-ik századnak. Adja isten, hogy a jövő országgyűlés alatt odahaza pipázgathasson mind a két úr, ahol bizonyára helyén lesznek a falusi kupaktanácsban, ha ugyan oda is nem kellene némi higgadtság és érettség.

*

Losonc gróf Forgách Antalt választotta meg képviselőjének. Gróf Forgách Antal különben szabadelvű, s mi örülni tudunk az eltévelyedett juh visszatérésének, de mégse tartjuk erkölcsi igazságnak, hogy azon várost képviselje valaki, mely legnagyobb szerencsétlenségét (a muszkák általi felperzseltetését) neki véli tulajdoníthatni.

Hát így jutalmazza az embert a gondviselés? Ki mondja még, hogy nincsen más világ?

*

A szabadelvű párt férgese is kihullott, mert mint Szontagh Pál mondta: »volt ám ott is olyan is elég«; — azon egypár jelcsebb is kimaradt, akikért nagy kár. Ilyen például a Teréz-

városban megbukott Falk Miksa és a Székesfehérvárról kiszórt Svarcz Gyula. Reméljük azonban, hogy még mind a kettőnek akad foltja — akarjuk mondani — választókerülete.

29. sz., július 16.

Az észretérő nép. Spanyolország is mozogni kezd. A polgárharcokban elroncsolt nemzet — úgy látszik — önerejéből akar talpraállni. Egy új alkotmányjavaslat készült el, mely elég szabadelvű arra, hogy e nemzetet újjászületési munkájában előresegítse. Az új alkotmányjavaslat a bel- és külföldieknek szabad iparüzést engedélyez, a lakházat és levelezést sértetlennek nyilvánítja; a vallási kérdés szabadelvű értelemben oldatik meg; a szenátus 100 tagja öröklés, 100 tagja királyi kinevezés, 100 pedig választás útján jut a szenátusba; a cortes közvetlenül választatik öt évre; a király a szenátus választott részét és a képviselőkamarát feloszlathatja azon feltétel alatt, hogy három hó leforgása alatt új választások tartatnak. A szenátus elnökségét a király nevezi ki. A javaslat intézkedéseket tartalmaz a személyi szabadságról, az iskolaalapítási jogról, a személyi szabadság felfüggesztéséről és a trónöröklésről.

*

A fővárosban nagyon el vannak keseredve a polgárok a rendőrfőkapitány, Thaisz Elek ellen, kit az ismeretes budai szerencsétlenség éjjelén — mondják — ferblizve talált a szomorú hír, hogy Budán az árvíz végzi romboló munkáját a rendőri intézkedésekre van azonnal szükség.

A jeles férfiút azonban meg nem zavarta ez a kicsiség, egész nyugodtan »beszerelt«, »nikszblindezett« egész reggelig, anélkül, hogy odahederített volna a bajhoz!

Az ember első pillanatban azt kívánná, hogy az ilyen hivatalnokot legcélszerűbb volna felmenteni szolgálatából, de ha meggondoljuk, hogy majd minden hivatalnokunk ilyen, annyi tömérdek hivatalüresedés mégis sok volna egyszerre.

*

Egy bécsi lap azzal ijesztget bennünket, hogy a jövő költségvetésben 12 millióval lesz több előirányozva, mint a múlt években.

Amilyen emberek a közös miniszterek, még bizony meg is eshetik ez a bolondság. Hanem hogy aztán a 12 milliót honnan veszik, azt mégis szeretném tudni? . . .

*

Ha nagy örömünkre szolgál is, hogy a közvélemény rostáján a képviselőválasztásoknál egypár konkoly, mint minő Csiky Sándor, Majoros, Miletics és Patay átesett s nem fogja többé csúfítani a képviselőház ábrázatát s kirívólag csonkítani a képviselői tekintélyt, éppoly nagy sajnálatunkat idézi fel az, hogy másrésről megint sokat veszítettünk is, hogy gróf Lónyay Menyhért, Hoffmann Pál, Schvarcz Gy., Pulszky Ferenc, Feszt Imre, Eötvös Károly nem lesznek a jövő törvényhozás tagjai. Hiányukat aligha fogják bírni kipótolni a helyökbé jött új erők.

30. sz., július 23.

A »Kelet Népe« és több szabadelvű párt-ellenes lapok azt hírlik, hogy Perczel Béla igazságügyminiszter kilép a kormányból. Ha igaz volna, sem lehetne elhinni, mert ők mondják. Sokkal célszerűbb, hogy báró Wenckheim hagyja el helyét s helyébe Tisza Kálmán lép a miniszterelnöki polcra.

38. sz., szeptember 18.

Széll Kálmán pénzügyminiszternél, mondják, egy angol bankár tisztelgett, ki pénzkölcsönt ajánlott fel.

— Nos, ön tehát kész az államnak hitelezni a szükséges pénzt? — fogadta lehető udvariassággal a miniszter.

— Igen, kegyelmes úr, csak hogy akarom tudni előbb, mit ad nekem zálogba az állam. Például nem jó lenne-e a dohánymonopóliumot vagy talán a sörjövödelmeket?

— Egyet se! — kiáltá a miniszter mind jobban felindulva a külföldi szemtelenségén.

— Nos, milyen zálogot adnak hát?

— Magyarország hitelét, uram! Önnek még azt sem! — mondá a miniszter ingerülten s ajtót mutatott a bámuló pénzembernek.

Bécsben magyar világ van! Honatyáink egy része ott szíja szűz magyar dohányát, mit a maga szelíd húsz kvadrát ölen természetett. Egész Bécs kiáll az utcákra s rettentően bámulja, hogy egészen olyan németnadrágos, cilinderes urakat lát, mint a maga fajtája, mikor ő holmi kacagányos, medvebőr kalpagos alakokat várt. Sehogy sem bírja elhinni, hogy ezek magyarok volnának, csodálkozván, hogy semmi csodálkozni való nincs rajtuk.

Pedig dehogy nincs! Hát nem elég spektakulum az, hogy azok a kemény tigrisek, kiket a hideglelés is kitört mindjárt, ha Bécsset említették, most rendre ott ülnek a tanácskozó palotában s izzadják a számtalan milliókat!

Szegény Csernátony, szegény Jókai, ha ezelőtt három évvel megjövendölte volna valaki!

*

Hanem azért mégis nagy kalefaktor a német. Az egyik delegátusra ráfogták, hogy órát ment vásárolni valamelyik előkelő bécsi órakereskedésbe.

— Hány órát jár naponkint ez a jószág? — kérdé műértőleg az órástól, egy csinos ankerórát választván ki.

— Huszonnégyszáz órát, uram — felelt az mosolyogva.

— Aztán mi az ára? — kérdé tovább a delegátus fitymáló mosollyal.

— Harminc forint.

A delegátus bosszankodva dobta el.

— Ugyan, ne izéljen az úr. Én otthon Szögeden olyan órát veszek 20 frtéért, amelyik legalább hatvan órát jár naponkint.

Ilyen bolond adomákkal tesznek bennünket csúffá a németek. Hadd csúfolódjanak szegények!

SZERKESZTŐI JEGYZETEK

a Magyar Néplap és a Mulattató 1875-i évfolyamában

Magyar Néplap 3. sz., január 15.

NÉVTELEN: A SZÉLSŐ BALPÁRTRÓL

Nem mindenben értünk egyet a t. cikkíróval.

Szerk.

Mulattató 6. sz., február 5.

TISZA KÁLMÁN BESZÉDE

A tárgy érdekességénél fogva ezúttal kivételesen a »Mulattató«-ban közöljük tér szűke miatt Tisza beszédét, habár annak nagy terjedelme következtében itt is csak kivonatilag.

Szerk.

Magyar Néplap 10. sz., március 5.

P—Y J—S: A »MAGYAR NÉPLAP« SZERKESZTŐJÉHEZ

1.

Csodáljuk t. laptársunktól, az »Egri Népujság«-tól, hogy meggondolatlanságból e szédelygés eszközévé engedte magát tenni. Egyáltalában nem helyeselhető, ha a szerkesztő leszállva azon magaslatról, melyen egyedül a közérdeknek kell tollát vezetnie, egyesek geschäftjének cégtáblájává lesz, kivált akkor, midőn *biztos tudomása sincs* a dolog állásáról, amit ajánl. Hova süllyed akkor a »hatodik nagyhatalom«, ha így kezeljük? Egyébiránt meg vagyunk győződve, hogy az E. N. U. csak szánandó áldozata azon felületességnek, mellyel a mai világban szokás a dolgokat tekinteni. Vannak ugyan esetek, amikor a szédelő vállalatok százakkal sietnek megvesztegetni a hírlapírókat — nekünk is volt már dolgunk ilyenekkel —, de arra még nem tudunk esetet, hogy valaha

magyar lap elfogadta volna. Ez csak per tangentem legyen mondva s semmiesetre sem célzásképp Luga úr előttünk is becsülésben álló lapjára.

2.

[Báró Baldácsi Antal] Ominozus név. Őméltósága a szélső bal Rothschildje; különben ártatlan, derék, jó ember, csak egy rossz természete van: a »gründolás«. Emiatt aztán sokan jégre viszik s visszaélnék nevével.

3.

Lapunk kisebb elterjedettsége lehetetlenné teszi, hogy e helyen ezúttal a miniszter úrhoz intézhessünk kérdést ez ügyben. Azonban igyekezni fogunk magánúton szerezni kellő tudomást, s ha az ügyben, ami valószínűnek látszik, visszaélés történt, el nem mulasztjuk emiatt megtenni a kellő lépéseket a kormánynál is. Amennyire azonban a hiteles baráti kézből vett, de több iróniával mint tárgyilagossággal írt tudósításból kivesszük a tényálladékokat, legcélszerűbb lett volna, ha az érdeklettek *egyike* a többiek perköltségviselési támogatása mellett beperelni engedi magát a nagyraihivatott bank által; s így a bíróság előtt kényszeríti azt a *szükséges magyarázatra*, melynek alapján hozott ítélet, ha nem is lett volna kedvező, de legalább megnyugtató, mert az ember elvégre is szereti tudni, micsoda betegségben sínylődik. A londoni ügynökséget pedig nem ártana egy kicsit hűsre tenni, időt hagyva neki, hogy az alapszabályok magyarázatában valamivel szolidabb irányra szokjon s ne csináljon olyan nagy »lapsus linguae«-t, mely azonkívül, hogy »csalásnak« minősíthető, még »visszakövetelési« jogot is ad a kárt szenvedettnek, ha írásban létezett s ha bebizonyítható. Szerk.

Mulattató 18. sz., április 30.

GAJDÁCS PÁL: A FIATAL MŰVÉSZEK

»A fiatal művészek« című beszély folytatása tőlünk nem függő körülmények miatt maradt ki a »Tárca«-ból, de nem végképpen, mert legközelebb végét is közöljük.

Mulattató 47. sz., november 20.

GRÓF LÓNYAY KÖNYVÉBŐL

Jelen mutatványt gr. Lónyay Menyhért »Közügyeinkről« című megjelenendő, nagyérdekű könyvéből tér szűke miatt helyütt közöljük. Lónyay kétségkívül legtapasztaltabb és legtanultabb pénzügyi kapacitásunk, nem lehet tehát érdektelen, mint gondolkozik viszonyainkról ő, kit az események leszorítottak a tettek mezejéről, s miként véli ő rendezhetőnek az államháztartást. Lónyay pénzügyi kezelése tagadhatatlan rossz befolyással volt anyagilag az államra, azóta azonban sokat tanulhatott, sokat tapasztalhatott, s érdeemes, hogy szavát latra vegyük. Szerk.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

a Magyar Néplap 1875-i évfolyamában

13. sz., március 26.

1. *P. J. úrnak Szklabonyán.* A felszólalás megtörtént a »Pesti Napló« múlt vasárnapi számában. Várjuk rá a felvilágosítást a hivatalos lapban. Addig is szíves üdvözetünket.

19. sz., május 7.

2. *G. Pál úrnak Szarvas.* Siess a folytatással! Szíves üdvözet!

3. *K. I. úrnak Tápiószéle.* A szerencsétlen 13-as szám újbóli megküldését a kiadóhivatalban megrendeltük. Tájékoztatásul azonban annyit, hogy a szerkesztőség egyáltalán nem foly be a lap szétküldésébe. Az egészen a kiadóhivatal dolga.

20. sz., május 15.

4. *R. Áron úrnak.* A kívánt törvényeket, habár az tisztán a kiadóhivatal dolga is, megrendeltük ön számára. Szíves üdvözet!

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁSOK

a Magyar Néplap és a Mulattató 1875-i évfolyamában

Magyar Néplap 1. sz., január 1.

OLVASÓINKHOZ

A »Magyar Néplap« tizedik évfolyamába lép e számmal. Sanyarú viszonyaink között a tíz évi életkor is ritka egy hetilapnál, s ha többet nem is, annyit mindenesetre bizonyít a közönség ragaszkodása, hogy van benne életerő, becsületes szándék, s hogy e lap megállta helyét, egy évtizeden át szolgálván a haza érdekeit.

A haza érdekei! Ez a mi jelszavunk. Nem törődünk vele, melyik párttól ered az, mit kárhoztatni, vagy melyiktől az, mit támogatni sugall lelkiismeretünk és meggyőződésünk: — még az ellenség kezéből is jószívvel fogadjuk, mi hazánkra nézve üdvösnek mutatkozik.

Különben is lejárt már a pártoskodás kora. Komoly, megdöbbentő napokat élünk, s a haza érdeke sürgetően követeli, hogy hagyjunk fel az eddigi könnyelműsködéssel, mely már-már sírját ásni készül minden eddigi »ügynevezett« vívmánynak.

Lángba borult házuk felett nem vesznek össze a pörös testvérek, hanem oltják közösen. A pártéletnek is el kell némulnia az alkotmány roskadozó épületével szemben. Össze kell tenni vállainkat és megtámasztani közösen minden erőnkkel.

Az ma mellékes dolog már, hogy jobboldali, baloldali vagy konzervatív országgyűlési többségünk lesz-e: az körülbelül mindegy! A fődolog az, hogy hasznavehető, erős, becsületes, független és mívelt többségünk legyen. Csak erős, becsületes és független többség alkothat erős kormányt, s csak erős kormány segíthet bajainkon: ha ugyan lehet még segíteni.

De mi hisszük, hogy lehet. Csüggedni sohase jó. Ki már reményét is elveszté — mindenét vesztette.

A küszöbön levő követválasztások döntik el Magyarország jövő sorsát. Az élet és halál kérdése az, miként még sohasem volt. Minden honpolgár tekintse a saját szavazatát úgy, mintha az döntené el egymaga hazája sorsát, s ha így fogja tekinteni — meg vagyunk róla győződve, hogy nem dobja el könnyelműségből, apró érdekből vagy a zavarosban halászni szeretők által bűnösen felszított pártszenvedélyből, — hanem »megválogatja« emberét saját meggyőződésének sugallatával.

Adja isten, hogy ilyen »válogatott« emberekből álló országgyűlést hozzon az új esztendő, melyben minden jót kíván olvasóinak a »Magyar Néplap« is.

Mulattató 1. sz., január 1.

[A MAGYAR NÉPLAP ÉS A MULATTATÓ OLVASÓIHOZ]

Lapunk tárcájában még e hónap folytán megkezdjük a nagyírú Poe Edgar egy rendkívül érdekfeszítő és borzalmas beszélyének közlését. Címe a »Két alakú«. Rovataink mind úgy maradnak, mint a múlt évben. A politikai rész figyelemmel fog kísérni mindent, mi akár bel-, akár külföldön nevezetes történik. A választások alatt különösen is gondoskodni fogunk, hogy olvasóink pontosan értesülve legyenek minden mozzanatról. A »Mulattató« pedig tárháza lesz ezután is eleven tárcacikkeknél, hasznos, tudományos és gazdákat érdeklő közleményeknek, érdekes olvasmányoknak sat. Egy szóval iparkodásunk oda van irányozva, hogy aki csupán a »Magyar Néplap«-ot olvassa is, mindenről tájékozva s a kor színvonalán legyen.

Magyar Néplap 12. sz., március 19.

AZ OLVASÓKHOZ

Az új évnegyed közeledtével és a megváltozott helyzettel, valamint a közlő követválasztással szemben a »Magyar Néplap« is érzi annak szükségét, hogy irányáról számot adjon olvasóinak.

Éddig Deák-pártiak voltunk, de csak annyiban mindig, amennyiben elfogadtuk kiindulási pontul a 67-es egyezményt; nem azért fogadtuk pedig el, mintha azt tökéletesnek s hazánk önállóságának biztosítására elegendőnek, elért »ne tovább«-nak tartottuk volna, hanem elfogadtuk, mert beláttuk, hogy mi kicsiny, rokontalan nemzet vagyunk, ezernyi ellenséggel véve körül nemcsak kívülről, hanem itt benn saját kebelünkben is; nekünk nem lehet hencegni, hanem meg kell elégednünk olyan pokróccal, amekkora telik. A józan gondolkozás követeli ezt.

Hogy a Deák-párti kormányok nagy hibákat követtek el és szomorú helyzetbe juttatták az államot, azt elvitatni nem lehet. Ki tehet róla? Ki annak az oka, hogy nincsenek lángeszű államférfiaink, kik a kormány rúdját bölcsőbb és szerencsésebb kezekkel kormányozzák! A gazdálkodás saját magunkra volt bízva, önállóságunk volt, s ha mégis mindenünket elgazdálkodtuk, kit okozunk? A 67-es egyezményt semmi esetre sem.

A 67-es egyezmény alapján állottunk ezelőtt, és azt fogjuk pártolni ezután is. Ha valakinek igazságosan kiosztanak jussába egy darab földet, de úgy műveli, hogy bogács, kóró, maszlag és szerbtövis burjánzik fel rajta áldásos búza helyett, nem ok, hogy azért pokolnak hagyja azt a földet. A föld jó lehet azért, csak a megművelés volt hanyag.

Ilyen földnek tekintem én a 67-es alapot, melyhez hozzá kell szokni; »édes miénknek« tartom, mert ha kieresztjük a markunkból, éppen »semmink« sem lesz.

A 67-es alapot ma már elfogadta a Tisza-párt is és csatlakozott a Deák-párttal. Mind a kettő megszűnt névleg, és lett belőlük a »szabadelvű párt«.

Természetes, hogy a »Magyar Néplap« is ezen párttal tart. Ahhoz van kapcsolva tíz éves múltja által. Azt akarja, amit ez tűzött zászlójára: a szabadelvűséget, az önállóságot, önálló magyar bankot, jogegyenlőséget, gyors és olcsó igazgatszolgáltatást, jobb közigazgatást, vagyon- és személy-biztonságot, takarékoságot minden ágbán, — kivéven ott szeretne látni bőkezűséget, ahol az legkevésbé van s ahol legtöbbet kamatozna idővel a hazának — a népoktatásban.

Ezeket akarja a szabadelvű párt. Lehet-e oly magyar a

föld hátán, aki szinte nem ezt akarja? Ha keresztül fogják-e vinni a kormányférfiak mindezeket, ez már más kérdés! Mi azt akarjuk, hogy keresztülvigyék, s ha látjuk, hogy törekvéseik ez irányban indulnak meg és sikerrel haladnak, kötelességünk csekély szavunkat is latba vetni támogatásukra, míg ellenben főfeladatunk megróvni ott s ellenkező állást foglalni velök, hol ezen elvéket mellőzve látjuk.

Nekünk semmi közünk a személyekkel. Akár Pál a miniszter, akár Péter. Mi csak a *tetteket* fogjuk látni és azok után ítélni.

Ez a »Magyar Néplap« álláspontja és programja a jövőre nézve. S minél több embernek válik ez programjává, annál közelebb áll megvalósításához, mert az egyetértő nemzet csodákat képes művelni, az egyet nem értő pedig széjjelhull, elmállik, mint a megoldott kéve.

Sorakozzunk egy zászló alá; a tréfák és a könnyelműsödések ideje lejárt, ellenzékeskedni csak a német ellen volt virtus; ma nagyot fordult a világ, s az legyen a virtus, hogy ki-ki folytassa becsületesen azt, amit polgári állása kijelölt: a tanító tanítson, az iparos vezesse üzletét, az ügyvéd védelmezze a jogokat, a bíró ossza az igazságot és ne avatkozzék senki a másik hatáskörébe.

Eddig mindenki kormányozni akart, azért nem kormányozott aztán senki. — Ezentúl teljesítsük ugyan polgári kötelességeinket is, ott és úgy, ahol és amint megilletnek, de ne avatkozzunk a kormányzásba mindnyájan, mert a kormányzó kéz is, ha ide-oda rángatják, inogni fog és nem viheti a terhet olyan biztosan, mintha nyugodtan hagyva örökös gáncsvetés helyett biztató tekintettel kísérjük.

Lapunk előfizetési ára a régi marad, beosztása szinte. Változatos tartalomról, mulatságos és lélekemelő olvasmányról folytonosan gondoskodunk, s mindent elkövetünk arra nézve, hogy aki csupán ezen egy lapot olvassa is, minden, akár a politika, akár a tudomány mezején felmerült mozzanatról értesülve legyen.

AZ OLVASÓKHOZ

Magyarország semmiben sem volt jobb helyzetben, midőn a jelenlegi kormány sorsát kezeibe vette, mint a tatárpusztítás után. Most is, mint akkor, egy új honalkotás művének kell következni. Válponton állunk, a helyzetnek el kell dőlnie rövid idő alatt. Vagy sikerül kibontakoznunk az ezer bajból, mely útunkat állja s haladásunkat gátolja, vagy pedig helyben maradunk régi tétlenségünkben, ferde, céltalan ide-oda-kapkodással, még inkább nehezítve a kibonyolódást, s a hátunk mögött sötétedő végveszély csakhamar utoléri jobb sorsra érdemes hazánkat. A Wenckheim—Tisza-kormány azonban elegendő biztosítékot látszik nyújtani arra, hogy az előbbi történik és nem az utóbbi. Ez egyszer embereinkre akadunk. Ha ők sem vezetnek ki az ígéret földére (melyet azért nem sikerült elérni az előbbi kormányok alatt, mert nem nézve a helyes, alkalmas ösvényt, toronyirányában nyargalva akartak odajuttatni) — akkor senki.

A jószolgatásnak különben nem vagyunk emberei. Történjék bármi is, a »Magyar Népl.« mindig ragaszkodni fog elveihez, figyelemmel fogja kísérni a munkálkodást, melyet a kormánytól vár, s meg fogja tenni a maga szerény észrevételeit, nem azért, hogy azokkal akadékoskodják, hanem hogy a nép iránti ragaszkodásából kifolyólag a nép érdekeit — melyek a hazáéi is — összehasonlítsa a kormány működésével, s amennyiben azok nem volnának összefüggésben, azt kiemelje, s ezáltal a kormányok bírāja, a közvélemény ítélete elé juttassa.

A folyamatban levő választási mozgalmakról s az új félévben megkezdődő választásokról, melyek hazánk újjáalakulására nagy befolyással bírnak, pontos, kimerítő tudósításokat hoz, s egyáltalában oda fog iparkodni ezután is, hogy a »Magyar Néplap«-ban mindaz meglegyen röviden, ami akár bent a hazában, akár a külföldön nevezetes előadja magát. A sok frázisnak és üres, csillogó beszédnek nem vagyunk barátai, még a szabadságot is csak úgy szeretjük, ha az a maga komoly medrében halad, nem csapongva szerte, mint a háborgó folyam, melynek hullámai merészen és felségesen

hömpölyögnek ugyan, de minden pillanatban széttéphetik a gátat. Az igazán eszelyes politika nemzedékek műve; minden nap egy lépést tenni a cél felé, nem pedig egy perc alatt akarni odaugrani.

Magyar Néplap 39. sz. szeptember 25.

AZ OLVASÓKHOZ

A »Magyar Néplap« minden évnegyedben programot ad, azaz jelezi a viszonyokkal szemben a maga helyzetét, jelezi azon irányt, amelyben haladni akar. Ezúttal is az új évnegyedben szükségesnek látja álláspontját kifejteni, mert az uralkodó helyzet annyira megváltozott, hogy ugyan ember legyen, aki magára ismer, ha a tavali kinézésével hasonlítja össze mostani politikai ábrázatát. A nagy közjogi hare, melyben évekig egymás üstökét húzogatta a két nagy országos párt, a bal- és jobboldal, megszűnt. A közjogi egyezséget, melynek a »Magyar Néplap« is egyik szerény támogatója volt a maga körében, ma már nem bántja senki. A két párt egyesült, s ahelyett hogy egymást piszkálná, vállvetve lát a munkához, melynek sikerétől függ életünk vagy halálunk. Úgy voltunk eddig, mint mikor a halálos beteg mellett a két gyógyító orvos, kik közül az egyik erővel homeopaticice, a másik alleopaticice akarja gyógyítani, hajba kap s hagyja a beteget meghalni. Az idő észretérítette az orvosokat, s most már a disputálás helyett komolyan látnak a gyógyításhoz.

A »Néplap«-nak nem lehet célja ezentúl a szabadelvű párt politikáját dicsérni, a »Népl.« nem a párt, nem a kormány lapja, nem annak érdekeit képviseli, mint címünk is mutatja; mi a »nép« lapja vagyunk s a nép érdekeit képviseljük; nyíltan kijelentjük ugyan, hogy a szabadelvű párthoz tartozunk, azon elveknek hódolunk, miknek e párt, miknek a nemzet többsége, de álláspontunk független, s célunk figyelemmel kísérni úgy a szabadelvű párt, mint az annak kebeléből keletkezett kormány munkálkodását; de annak szószólói csak akkor leszünk, midőn látjuk, hogy e munkálkodás igazán a nép javára szolgál; ellenkező esetben mindannyiszor fel-emeljük szavunkat, mert a rossz, ha a legkedvesebb barátinktól ered is, mégis rossz marad. Az olyan lap pedig, mely

Budapest, Márczius 7-én.

375. szám.

VIII. évfolyam. 1875.

BORSSZEM JANKÓ

Ki az úr a háznál? —

Előfizetési ár: Németországban 1/2 Ft., Magyarországon 3/4 Ft., Erdélyben 1 Ft., Horvátországban 1 Ft., Szlovénországban 1 Ft., Szerbia és Montenegróban 1 Ft., Bulgáriában 1 Ft., Olaszországban 1 Ft., Franciaországban 1 Ft., Angliában 1 Ft., Amerikában 1 Ft., Ausztriában 1 Ft., Svájcban 1 Ft., Németországban 1 Ft., Hollandiában 1 Ft., Belgiumban 1 Ft., Spanyolországban 1 Ft., Portugáliában 1 Ft., Gréckországban 1 Ft., Törökországban 1 Ft., Észak-Amerikában 1 Ft., Dél-Amerikában 1 Ft., Afrikában 1 Ft., Ázsiában 1 Ft., Ausztráliában 1 Ft., Új-Zélandon 1 Ft.

„Ki az úr a háznál?”
 — kérdi a belügyminiszterre kinevezett Tisza Kálmán
 (A Borsszem Jankó 1875. márc. 7-i számának címlapja)

esély, mivel a földet a kormányzat. A földet meg végül is meg kell hagyni.

A válságok.

A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka. A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka. A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

A válságok egyik oka a kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka. A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka. A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

Ha a kormányzat az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka. A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

Közvetlenek

Az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka. A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka. A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

A legújabb válságok egyik oka

A legújabb válságok egyik oka a kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

A kormányzatnak az újabb ellenértékelés

A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka. A kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

KÜLFÖLD

A külföldi válságok egyik oka a kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

Ha a külföldi válságok egyik oka a kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

A külföldi válságok egyik oka a kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

Ha a külföldi válságok egyik oka a kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

A külföldi válságok egyik oka a kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

A külföldi válságok egyik oka a kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

A külföldi válságok egyik oka a kormányzatnak az újabb ellenértékelés a válságok egyik oka.

M I U S A G

A Magyar Néplap szerkesztéséről, tiszteletéről, a szerkesztéséről, a szerkesztéséről, a szerkesztéséről.

Magyar évi 24. sz. Miskolczi Halál.

A Magyar Néplap szerkesztéséről, tiszteletéről, a szerkesztéséről, a szerkesztéséről, a szerkesztéséről.

A Magyar Néplap szerkesztéséről, tiszteletéről, a szerkesztéséről, a szerkesztéséről, a szerkesztéséről.

A Magyar Néplap szerkesztéséről, tiszteletéről, a szerkesztéséről, a szerkesztéséről, a szerkesztéséről.

A Magyar Néplap 1875. évi utolsó számának harmadik lapja Miskolczi búcsú-nyilatkozatával

borúra-derűre látatlanban is magasztal mindent, akár helyes, akár helytelen, mihelyt pártjától ered, lehet, hogy megérdemli a szubvenciót, de nem érdemli meg a szabadelvű nevet és a közönség pártolását.

Az óriási szabadelvű párt két szélén két rendbeli hazafias ellenzék áll, mintegy harminc ember balról s mintegy húsz jobbról. Nem tartozunk sem az egyik, sem a másik ellenzékhez, de azért el nem ítéljük őket; az ő szándékuk is tiszta és becsületes, ők is a haza és nemzet boldogítására törekszenek. Az is lehet, hogy az az út jobb, melyen ők akarnának vezetni — a mindent előre tudó isten a megmondhatója! —, de most az egyszer induljunk el a többséggel, hol vezéreink Ghyczy, Deák, Tisza viszik a lobogót. Induljunk el, de ne vakon, vigyázzuk az utat s figyelmeztessük, ha itt-ott félre lép egyik vagy másik.

A »M. Néplap« ára ezután is a régi marad:
Negyedévre 1 frt 50 kr.
Félévre 3 frt — kr.

Előfizetéseknél legjobb az 5 kr-os postai utalványokat használni. Kérjük az előfizetőket lakásuk és az ahhoz legközelebbi postaállomás pontos olvasható kúrását, s az előfizetés mielőbbi megújítását, nehogy a lap szétküldése akadályt szenvedjen.

Aki a »Magyar Néplap«-ra maga mellett még egy új előfizetőt szerez és azt beküldi a maga előfizetésével együtt, annak a lap kiadóhivatala azonnal két kötet *hasznos és becses olvasmánnyal kedveskedik*: úgy azonban, ha ezen körülményt az előfizetést tartalmazó levélben megemlíti s címét és lak helyét, hová a könyv küldendő, pontosan megjelöli.

Az előfizetések és mindenféle reklamációk ezen cím alatt küldendők be: »A Magyar Néplap kiadóhivatalának« Budapest, Megyeház tér 9. sz.

Mulattató 39. sz., szeptember 25.

EZEN SZÁM AZ UTOLSÓ EZ ÉVNEGYEDBEN

Midőn olvasóinkat az előfizetés megújítására felkérjük, egy-szersmind biztosítjuk, hogy a »Mulattató« ezentúl is tárháza lesz a mulattató és ismeretterjesztő cikkeknek. A tárcában pedig az új évnegyedben egy rendkívül érdekes és borzalmas elbeszélést közlünk: »Egy titokteljes történet« címmel.

Magyar Néplap 52. sz., december 24.

NYILATKOZAT

Midőn a jelen számmal másnemű elfoglaltságom miatt a »Magyar Néplap« szerkesztésétől visszalépek, s olvasóimtól őszinte búcsút veszek, — ajánlom utódom alatt is szíves pártfogásukba ezen, a nép érdekeit éber figyelemmel kísérő és támogató lapot.

Budapest dec. 24. 1875.

Mikszáth Kálmán

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK = Mikszáth Kálmán
Krk = A jelen kritikai kiadás.
M. = Megjelent (újságban, folyóiratban, könyvalakban).
[Szögletes zárójelben] a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései.

TUDNIVALÓK

*A jelen kötetbe foglalt dolgozatok kéziratai nem maradtak fenn.
E dolgozatok ezúttal jelennek meg először kötetben.*

M. *Mulattató 1874. január 2., 6. évf. 1. sz. (1. l.) A lap élén. Névjelzés nélkül.*

Mikszáth *Mulattató*jának beköszöntő cikke. Személyes jellegű szerkesztői jókívánat. Az újévi jókívánások hagyományos tolmácsolása közben felsorolja a magyar társadalom azon rétegeit, amelyeket elsősorban akar tájékoztatni és nevelni »néplapjával«.

FŐVÁROSI FECSEGÉSEK

M. *Mulattató 1874. április 17., 6. évf. 16. sz. (61. l.) A lap élén. Aláírva: Egy »krachos« ember.*

A Mikszáth-irodalom eddig nem ismerte. Rubinyi Mózes sem tud róla bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp. 1917).

Mikszáth szerzőségét stiláris és tartalmi mozzanatok alapján állapítottuk meg.

A pesti utcák járdaszélére ültetett satnya fáit »csemete pipaszárak«-nak nevezi *Az ősz végén* c. karcolatában is. (A jelen kötetben 188–190. l.) Mint itt, ugyanott említi »a magyar gőzhajózási társulat« válságát, és a »poétai zöngeményekben« levő sok vizet is; utal továbbá falusi származására stb. De legfőbb bizonyíték a karcolat végén levő szakasz, amelyben a falusi szemérmes hajadon e szavakkal kér »pirosítót« meg »fehéritőt«: »Két garasért adjon . . . valamit . . . , két garasért . . . tudja mit . . .« E szégyenlős körülírást ugyanis Mikszáth *Az igazi humoristák* c. kötetének (1879) *Humor az utcán* c. fejezetében is megörökítette!

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 6 : 6 *gehrokk* — hosszú kabát, felöltő
 „ 8 *Erzsébet-sétány* (vagy Erzsébet-tér) — a mai Engels tér.
 „ 17 *a Krach* — az 1873–74. évben az Osztrák–Magyar Monarchiában általános gazdasági, ill. pénzügyi válság, melynek előidőzésében jelentős részük volt a vasútépítési panamáknak.

- nek. — E karcolat aláírása (*Egy »krachos« ember*) a közgazdasági aktualitáson felül keserű humorral MK súlyos anyagi körülményeit is jelzi.
- 6 : 19 *a két új vlánchíd», mellyel a Dunát megnyergelik* — MK itt az akkoriban épülő Margit-hídra (1872—75) és az összekötő vasúti hídra (1873—76) utal.
- „ 25 *sub titulo* — címen; ily cím alatt.
- 7 : 2 *Szent György napja* — április 24.
- „ 4 *»Mi, boldog pestiek!«* — Petőfi-reminiszcencia. (A boldog pestiek c. költeményének refrénje.)
- „ 9 *Patti, Adelina* (1843—1919) — világhírű olasz énekesnő (koloratúr szoprán). Pesti vendégszereplését is hatalmas siker kísérte.
- „ 20 *»falusi garasod« azóta »aranyá« lett* — gúnyos célzás a világvárossá fejlődő Budapesten is elhatalmasodott s nagy pénzekkel dobálódzó hazárdjátékokra.

NINCS TÖBBÉ MELEGSÉG

M. *Mulattató 1874. június 27., 6. évf. 26. sz. (101. l.) Névjelzés nélkül.*

A Mikszáth-irodalom eddig nem ismerte.

Mikszáth szerzőségét a következő tartalmi mozzanatok alapján állapítottuk meg: 1. A címben és alább is említett reklámot (*»Nincs többé melegség!«*) MK megismétli *Humor az utcán* c. cikkében is (*Az igazi humoristák* c. köt. 1879): *»Ha az igazmondáshoz szokott vidéki ember idevetődve keresztülizzadja valamely kánikulai napon a Király utcát, hol egy ilyen fölirat biztatja: „nincs többé melegség” . . .«* stb. (Lábjegyzetben MK meg is magyarázza: *»Cukrász-boltajtón. Fagyfalt értendő alatta.«*) 2. *»Egy poloskáért száz arany!«* A fenti cikkben szintén előfordul: *» . . . szeme a következő tartalmú hirdetésbe botlik a fűszerkereskedés ajtaján: „Száz arany egy poloskáért!” . . .«* 3. *»magyar embernek nem szégyen, ha rászedi a német . . .«* Vö. *Az én öreg Miska kocsisom* c. elbeszélésének egy hasonló kifejezésével (Krk 28. köt. 11 : 11—12 és 12 : 11—12).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 8 : 18 *Török gyógyszerár a Király utcában* — Török József nagy reklámmal dolgozó, országos hírvé gyógyszerára a Király utca (ma: Majakovszkij utca) elején (12. sz.) működött.
- 9 : 7 *das ist a' kapitale Wahrheit* — ez hatalmas igazság!
- „ 12 *himbeer* (Himbeere) — itt: málnafagyfalt.

PETŐFI DÍSZKIADÁSA

M. *Mulattató* 1874. szeptember 26., 6. évf. 39. sz. (155. l.) a tárca-
rovatban. *Névjelzés nélkül.*

Ezzel az eddig ismeretlenül kallódó könyvismertetéssel tovább
gyarapodott Mikszáth Petőfiről szóló írásainak száma. A recenzió
Petőfi Költeményeinek Greguss Ágost és Gyulai Pál által gondozott
s az Athenaeumnál megjelent, album alakú kiadását méltatja.

Közismert dolog, hogy Petőfi volt — Arannyal és Jókaival
együtt — Mikszáth legfőbb költőeszmenye. Petőfiről szóló nagy-
számú cikkei, *Jókai Mór élete és kora* című művének vonatkozó fejezetei
és a verseiből vett gyakori idézetek mutatják a hatást, melyet gon-
dolatvilágára Petőfi költészete gyakorolt.

De azt nem tudtuk eddig, még csak nem is sejtettük, hogy
Petőfi egyik forradalmi költeményének variánsa is ott lappang
Mikszáth ismeretlen írásai között! E költemény közlése, a bevezető
sorok utolsó mondataiban az első személy használata, »olvasóink«
emléttése, a nekik szóló kedvezés teljesen bizonyossá tesz afelől, hogy
e sorokat csakis a szerkesztő írhatta!

Petőfi szóban levő forradalmi költeménye Összes Műveinek
akadémiai kritikái kiadásában (1951. III. köt. 217. l.) »Ujév napján,
1849« címen található. A szűkszavú jegyzet szerint (348. l.) a kritikai
kiadás szövege az Otthon c. folyóirat 1874. évfolyamából való. A kri-
tikai kiadás a költeménynek sem első, hírlappeli közlését (Alföldi
Hirlap 1849. jan. 14.), sem a most bemutatott Mikszáth-féle, sem
egy általam felkutatott harmadik szövegváltozatát — a Szini Károly-
féle szöveget — nem ismeri.

Mikszáth, sajnos, nem nevezi meg a felhasznált kézirat eredetét,
forrását, sőt hitelességeért sem kezezkedik«. — A költemény hitelessége
nem vitás, de a Mikszáth-féle szöveg a variánsok mellett szövegrom-
lásról is tanúskodik. A költeménynek Mikszáth-féle változatát hí-
ven közöljük, de itt — kiemelt, *dált betűs* szedéssel — javítjuk hibás
sorait az Alföldi Hirlap hiteles szövege alapján:

1.	str.	5.	sor:	Meg van vagdalva, vérzik a kezünk,
		6.	„	De még azért elbirjuk fegyverünk,
2.	„	5.	„	Vádolód az ur isten színe előtt,
3.	„	1.	„	De mit az ítélet nekünk!
		2.	„	Ha lesz is az, sokára lesz,
		3.	„	És a mi több és a mi fő,
		5.	„	Még majd kegyelmet adna nekik ő. . .
		6.	„	Ne váraozzuk! e vérengező
4.	„	2.	„	Hogy elborzadjon e világ,
		3.	„	Mindaddig szórjuk rájok a
		4.	„	Szörnyű halálos nyavalyát,
		5.	„	A míg hírmondónak marad csak egy,
5.	„	3.	„	Hozzád imádkozom, pokol,
		4.	„	Az új esztendő ünnepén:

Egyébként az említett variánsok részletes elemzését ld.: Bisztray Gyula: Petőfi egyik forradalmi költeménye — Mikszáthnál. ItK 1963. 6. sz. 725—727. l.

Végül megjegyezzük, hogy Mikszáth a recenzió círnében és a rövid ismertetésben őt ízben következetesen Petőfy névalakot ír. Figyelmetlenségből későbbi írásaiban és a Mulattatónak Petőfiről szóló egyéb cikkeiben is használja az y-os formát.

OKTÓBER 6-DIKA

M. *Mulattató 1874. október 10., 6. évf. 41. sz. (161. l.)* e szám vezető helyén. *Teljes névjelzéssel.*

Mikszáth történet szemléletét és egész politikai gondolkodását nagyrészt az 1848—49-i forradalom és szabadságharc eszméi formálták ki. Példaképei — Petőfi, Jókai, Arany — a szabadságharc »szellemi vezérkarát« alkották.

A hősiesség erőfeszítéséről ő már csak közvetett úton, szüleinek, hozzátartozóinak előadásából értesült, de az arra következő elnyomást (a nemzet élniakarásának ez újabb nagy próbáját!) már személyesen ismerhette meg rimaszombati és selmeci tanulóéveiben. (Ezekből az élményekből aztán újabb gazdag szépirodalmi termés fakadt!)

Két néplapjában gyakran emlékeztet e nagy tisztító és termékenyítő viharra. Nemesgyszer szól az emigrációban élő Kossuthról; krónikás tolla szorgalmasan jegyzi a »nagy idők« résztvevőinek és tanúinak sorsát és soraik ritkulását. Írói és hírlapírói tolla lelkesen dolgozik az öreghonvédek állami támogatásának s a honvédmeház létesítésének érdekében. Kegyelettel parentálja el a hősi halottakat, s több alkalommal kifejezi hódolatát a vértanúk emléke előtt. Hiszen a szabadságharc vívmányai törvényszerűen megszabják a jelen és a jövő fejlődésének útját!

Ennek a költőnek egész lelkivilágát átható történelmi koncepciónak egyik megnyilatkozása a szóban levő vezércikk. Jellemző példája Mikszáth politikai gondolkodásának, de egyúttal jelzi a kiegyenlíthetetlen ellentmondást is, melyet a kiegyezés és a dualizmus fonák évtizedei teremtettek.

HALOTTAK NAPJÁN

M. *Mulattató 1874. november 6., 6. évf. 45. sz. (177—178. l.)* A lap éln. *Berényi Pál* élnéven.

Ez az élnév eddig teljesen ismeretlen volt a Mikszáth-irodalomban. Gulyás Pál »Magyar írói élnév-lexikonja« sem ismeri. A karcolatot Rubinyi Mózes bibliográfiája (MK élete és művei. Bp. 1917) sem tartotta számon.

Mikszáth szerzőségét részint a tartalom alapján, részint analógiás úton állapítottam meg.

Tartalmi bizonyítékok: 1. »*Olvasóim* bizonyára ösmerik Csalomjait . . . « 2. »Nekünk is vannak halottaink. Egy rövid év alatt három halott. A nagyszülék és az unoka. [MK apja 1873. ápr. 18-án, anyja ugyanazon év júl. 13-án halt meg. »Az unoka«, vagyis Mikszáthék első gyermeke, a karcolat alcímében is említett »kis« Kálmánka mindössze három napot élt: 1874. aug. 2–5.] Távol alusszák innen örök álmukat . . . « [= Szklabonyán.]

Ezek után az analógiás bizonyítékok már szinte fölöslegeseek: 1. A karcolat első felét (»A második virágzás . . . « szavakkal kezdődő szakaszig) átvette a Nógrádi Lapok is *Csalomjai fotográfiája* címen (1874. nov. 15., 2. évf. 46. sz., tárca 2–3. l.). Az utánközlést a Nógrádi Lapok szerkesztője e szavakkal vezeti be: „Mikszáth Kálmán barátunk az általa szerkesztett Magyar Néplap legutóbbi számában a következő, egyik tisztelt munkatársunkról szokott humorával emlékező s így olvasóinkat bizonyára érdeklő sorokat közli . . . « 2. MK a *Berényi Pál* álnév kezdőbetűivel (*B. P.*) szignálta a *Mulattató* következő számának (nov. 13., 46. sz.) *Ősz* című karcolatát, amelyet aztán (nov. 22-én) a Fővárosi Lapokban (*Az ősz végén* címen) teljes névelőaláírással publikált. (Ld. a jelen kötet 188–190. l.)

Az álnévvel talán a kigúnyolt alakok (Csalomjai és Ágai Adolf) miatt ákart rejtőzködni.

Hol találta, honnan kölcsönözte MK a *Berényi Pál* nevet? — nem tudjuk; legfeljebb sejthetjük abból, hogy az akkori politikai életben szerepelt egy gróf *Berényi Ferenc* nevű, nógrádi eredetű főúr (ld. a jelen kötet 207. l.). Az álnév megválasztásában bizonyára szerepet játszott az a körülmény, hogy ez még kezdőbetűivel se emlékeztessen saját nevére; akárcsak egy másik, valamivel korábbi álnéve: Fáy László. (Ld. idevágó jegyzeteinket a Krk 27. köt. 256. lapján!)

Csalomjai (Pajor István balassagyarmati főügyész) MK *Mulattatójának* megbecsült munkatársa volt. Felsorolt verseit, szatirait MK melegen méltatta. (Ld. Krk. 51. köt.) Nem tudjuk, milyen indokból (csupán tréfából?) írta róla ezt a kétségtelenül bántó cikket, amelynek átvételével a Nógrádi Lapok valósággal nevetségessé tette őt, a megyeközpont egyik főtisztviselőjét. A bántó tréfa következményeképpen *Csalomjaitól* többé egy sort sem találunk MK lapjaiban.

A másik figura, aki a karcolatban felbukkan: »egy képealap szerkesztője«, aki Mikszáthot »öcsém«-nek szólítja, és aki »minden európai nyelvet összezavar«. Ez nem más, mint *Ágai Adolf* (1836–1916), a Magyarország és a Nagyvilág szerkesztője.

Az alcímében említett »nagy« Kálmánt utóbb meg is nevezi a karcolatban: *Ghyczy Kálmánról* van szó.

A szövegről

Lap Sor

- 13 : 28 *csimpészkedett* — csimpaszkodott. (MK-nál elég gyakoriak a köznyelvben mély hangú alakban használt szavaknak magas hangú változatai; pl. gelyva — golyva, csellengős — sallangos; hóbölygős — habajkos stb.)
- 14 : 24 *muszaj* — valószínűleg nem sajtóhiba, hanem MK szóejtésének jelzése.
- 15 : 26 egyik nagynénémét küldtem el (= egyik nagynéném fényképét). Az eredetiben értelemzavaró sajtóhibával: egyik nagynénémet küldtem el.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 13 : 15 »*Neue Welt*« (másutt *Új Világ* néven is említi MK) — nem nagyon jóhírű vendéglő volt.
- 14 : 2 *a régi római »Carmeneket« fordítja* — utalás Csalomjai Horatius-fordításaira.
- „ 23 *lucus a non lucendo* — erőltetett, fonák szómagyarázat, ill. értelmetlen, zavaros magyarázat.
- „ 24 *lächerlich!* — nevetséges!
- „ 35 *quel naïvetät* (francia — német habaréknyelven) — minő együgyűség!
- 15 : 8 *quelle* (az eredetiben hibásan: *quel*) *question!* — minő kérdés!
- „ 17 *ridicule et sublime* — nevetséges és [együttal] magasztos.
- „ 20 *foröre-t* (helyesen: *furore-t*) *csinál* — nagy tetszést arat.

ŐSZ

- M. I. *Mulattató 1874. november 13., 6. évf. 46. sz. (181. l.)* E szám első lapján, a vezető helyen, ezzel az alcímmel: (*Fővárosi fecsegések.*) B. P. betűjeggyel, vagyis a Berényi Pál névnek, Mikszáth egyik álnévének monogramjával. (Erről az álnévről ld. jegyzeteinket a 184—5. lapon!)
- II. Módosított és bővített szöveggel: *Fővárosi Lapok.* (Fel. szerk. Vadnai Károly.) *1874. november 22., 11. évf. 268. sz. (1167. l.)* Ily címmel és alcímmel: *Az ősz végén.* (*Céltalan fecsegések.*) *Teljes névjelzéssel.*

A főszövegben a *Mulattató*-beli, első fogalmazású szöveget adjuk. Viszont alább, e jegyzeteink végén, teljes egészében közöljük a *Fővárosi Lapok*-beli átdolgozást is. Az átdolgozás oly sok stilisztikus és tartalmi módosítást tartalmaz, hogy azoknak »szövegváltozatok«-

ként való felsorolása esetén az olvasó csak igen nehezen tudná rekonstruálni ez utóbbi szöveget. (A szövegeltérések részletezése épp akkora terjedelmű volna, mint maga az átdolgozott karcolat!)

A Mulattató két kifejezését, illetőleg írásmódját javítottuk:

- 16 : 5 *míg* megtollasodnak, (M: *még* megtollasodnak,)
17 : 8 fokhagymát (M: foghagymát)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 16 : 8–15 Ebből a részletből és több hasonló megjegyzésből látszik: Ghyeczy adópolitikája oly nagyfokú elégedetlenséget váltott ki, hogy még Mikszáth is, aki pedig korábban idealizálta Ghyeczyt — most ellene fordult.
- 17 : 2 »*A korzó csemete pipaszárai*« — a satnya faültetvényeket MK egyéb írásaiban is így nevezi. (Ld. a jelen kötet 6. l.)
- „ 13 *a magyar gőzhajózási társulat* — A Dunagőzhajózási társaság 1828-ban létesült. Kizárólagos szabadalmát a század második felében megszüntették, s ettől kezdve a társaság már nem egyedüli, bár mindig a legnagyobb hajózási vállalat maradt a magyar vizeken. — MK itteni célzása a társaság egy újabb válságára utal.
- „ 21 »... *Wenckheimnek szórakozás*... *Ghyeczynék örökösödési százalék*...« — Wenckheim Bélának mint a király személye körüli miniszternek (1871–75) feladatkörébe tartozott a kitüntetésekre való előterjesztés. Ghyeczy Kálmán pedig mint pénzügyminiszter a kolera miatti sűrű halálozások következtében sok örökösödési adót (»százalékot«) gyűjtött az államkasszába.
- „ 26 »*Füllinger*« — régi pesti kávéház; a fiatalságnak, főleg az egyetemi ifjúságnak kedvenc tartózkodási helye volt.
- 18 : 1 *Hentzi Henrik* (Mikszáthnál a Mulattatóban: *Henczy*, a Fővárosi Lapokban: *Hentzy* névalakban) (1785–1849) — magyarországi születésű, de mindvégig erősen magyarellenes osztrák tábournok. 1849-ben Budavár parancsnoka volt; a nyílt Pest bombázása miatt nagy elkeseredést váltott ki a lakosságban. Midőn a honvédsereg a várba behatolt (május 21.), megsebesült s nemsokára meghalt. Az ő és az elesett császáriak emlékére az önkényuralom idején (1852) díszes oszlopot állítottak a Szent György téren. Ezt az emlékművet csak hosszú évtizedek múlva (1899) távolították el onnan. — MK *Az igazi humoristák* c. kötetében (1879) *Humor az utcán* című közleményét is a Hentzi-szobornak mint nemzeti szegénynek ostromozásával végzi.
- „ 8 *Guszt* — Vithalm Gusztáv (1843–1883) — MK ifjúkori barátja. Előbb számtiszt volt a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban, majd pedig kereskedelmi szaktanár. MK

Lap Sor

Mulattató c. lapjában (1874. jan. 2.) közölte Vithalm »A lutri és annak története« c. cikkét, sőt — mint megállapítottuk — ahhoz bevezető és befejező szakaszokat is írt (Krk 1. köt. 274—275. l.). Levelezésében is többször említi (Krk 24. köt.). — A Nógrádi Lapokban is (1873. febr. 9.) találkoztunk Vithalm Gusztávnak egy eszmefuttatásával; címe: »Féltékenység«.

18 : 13 »*Politische Kreislere*« — budai vendéglő.

„ 19 *pénzügyminiszteri palota* — a Várban állott. (A karcolat második felének színhelye a budai Vár.)

A Fővárosi Lapok 1874. november 22-i számában megjelent átdolgozás szövege a következő:

AZ ŐSZ VÉGÉN

(Céltalan fecsegések)

Az utósó fecske is elment és az utósó honatya is megjött.

Mind a kettő rendeltetését teljesíté: amaz megrakta fészket, kikölté fiait, megvárta, míg megtollasodnak, aztán szárnyra ereszté őket s maga is odább röpült; emez pedig azért jött, hogy megkopassza fiait, be sem várva, míg tolluk nő, s ő maga is úgy tegyen, mint a pille, ki a gyertya lángjába szeret röpülni.

A gyertyatartó már ott áll az asztalon, s Ghyczy Kálmán siet a vékony faggyúgyertyát meggyújtani a hazafiság gyufájával. Nyirkos gyufa. De még nedvesebb a gyertya béle, s félt, hogy kisérteties világa lesz, ha meggyúl. Mindenki igazgatja arcvonásait, hogy a fény rendben találja. Jaj akkor, ha az igazi arcok tűnnének szembe a megvilágításnál. Különben annyi bizonyos, hogy a koppantónak elég dolga lesz s hogy sokan vannak, kik jobban szeretnének sötétben maradni.

Na, de félre a politikával; ne csináljunk magunknak kellemetlen-séget; fölösleges arról sokat írni, unalmas róla sokat beszélni, s fejfájós dolog felőle sokat gondolkozni; most az egyszer anélkül is bizonyosak lehetünk az országgyűlésről, hogy működése nem lesz nyomtalan; nyomát megérzi mindenki az — adókönyvecskéjében.

Okosabb, ha más tárgyba kapunk, mégpedig — fölvelt címünk-höz képest — egyet-mást konstatálunk az időjárásról. Komor őszi idő! Az öreg Dunán esténként s reggeltájban szinte harapni lehet a ködöt. Hajót nem látunk a nagy fejedelmi folyamon, csak hallunk. Zakatol, füttyöl a sok propeller, szállítván az ősziiesen öltözött publikumot, melynek közhögési koncertje fölülmúlni látszik a zakatolást is. Kilenc ember közül tíz szenved náthában. Ez csalhatatlan jele a novembernek.

Én is a csavargözörsre vetődöm. Menjünk csöndesebb éghajlat alá, — Budára.

Huh! mennyi tömérdek víz ebben a Dunában! Mintha mind ott hömpölyögne alattunk az a poézis, mely e napokban az »Őszhöz« címezve talyiga-számra érkezik a szépirodalmi lapok szerkesztőjéhez a két testvérhaza fűzfapoétáitól. Milyen leleménytelen az a Ghyczy, hogy nem tud kivetni valami rím-adót.

Hornlokomra ütök, mint a bűnbánó, ki újra vétkes gondolaton kapja magát. Nem, ezerszer nem! Ma pihenek, semmi közöm a politikához, mely mint a maró gond megöli az emberben a kedélyt. Ehelyett inkább erőt gyűjtök a fenséges őszi természet szemlélésében.

A matrózok eloldják a kötelet. Egyet-kettőt billen a kis alkotmány: illesztgeti magát az elindulásra. Előbbi föltételhez híven, egy öreg táblabíróval kezdek társalgást az időről.

— Irtóztató köd, cudar, nedves időjárás . . .

— Az ám.

— Már derek is járnak.

— Űhüm.

— A korzó csemete-pipaszárain kedvetlenkedő levelek is sárgulnak.

— Hogyne!

— No, én csak azt mondom az idő jeleiből — toldozgattam odább —, hogy esztendőre megint itt lesz a kolera. Olyan valami rossz szag ütötte meg előbb az orromat.

— Meghiszem azt, egy hajó vöröshagymát hoztak erre az imént.

— Dejszen kolera van a levegőben. Nekem ne beszéljen senki, mert én megérezem.

— Itt éppen nem lehetne megérezni, a Dunán. Azaz, hogy mégis . . . Pusztít biz az itt is. Tavaly elvitte a magyar gőzhajózási társulatot.

— Az nem is annyira kolera volt, mint inkább hektika. Pedig a kolera mégiscsak túrhetőbb.

— Hogy-hogy? — kíváncsiaskodék az öregúr.

— Mert a kolerának vannak jó oldalai is.

— Megfogyunk egy kicsit. Természetes.

— Természetes és időszerű.

— Mindenesetre; legalább gyökeres redukció.

— S mindamellet ez csak egyik jó oldal. Sokkal jelentékenyebb a többi.

— Például!

— A kolerás időben szerzett hazafiúi érdemek és a tömérdek haláleset. Wenckheimnak szórakozás amaz, Ghyczynek örökösödési százalék emez.

Halt! Megint politika! Megint a Ghyczy adójavaslati! Megdöbentem. Ez már nem is az eszmék egészséges logikája, hanem betegség; olyan, mint az egyszeri jogászé, kit, akárhová indult el otthonról, önkéntelenül is mindig a »Fillinger«-be vitte a lába.

Kétségbe voltam esve. A politika kábító gőzétől elcsavart fejemet akartam lehűteni a szabad levegőn, elhatározva, hogy a mai napon megpihenek, nem megyek a kaszinóba, ezer örről kikerülöm a politikáló specialitásokat, újságot nem fogok a kezembe, politikával

összefüggésben lévő tárgyhoz még csak gondolatban sem közeledem — s íme az eredmény; akármiről gondolkozom vagy beszélek, megint csak oda térek, ahonnan futni szeretnék.

Egyet fűttyent a propeller. Budán vagyunk, kiszállok s vitetem magamat föl a siklón. Aztán fűtörészve, gondtalanul ballagok a vár csöndes kövezetén; szememet behunyom, nehogy a Hentzy-szoborra essék tekintetem, mitől nyomban az »Egyetértés«-be való cikkanyag robbanna ki pihenő agyam fenekéről.

Így, behunytt szemmel egyszerre csak beleütődöm a Hentzy téren egy régi ismerősömbé.

— Hahó!

— Szervusz Guszti, hová sietsz?

— Oda, ahová te.

— Nehezen hiszem; én azért jöttem ide át, hogy a délutánt falun töltssem. Szórakozni akarok.

— Eh, hisz én is. Menjünk hát valahová. Teszem azt a »Politischer Kreislerhez«. Jó bora van.

— Bor! Benne van cégében a »politischer« szó. Oda nem megyek.

— Mit tesz az? Miféle új bogarad van megint?

— Megesküdtem, hogy ma nem diskurálok az időn kívüli egyébről. Az a legártatlanabb téma.

— Legokosabb is. Nézz csak fel oda a pénzügyminiszteri palotára. Ghyczy éppen kinéz az ablakból: ő is az időjárásat lesi.

— Pihen szegény!

— Dehogy pihen. Inkább ilyenkor néz valósággal a financiák rendezése után.

— Hogyan?

— Hát úgy, hogy az időjárás az a »fundus«, miből a deficitet fedeztetni véli. Őszi esők; jó telek.

— Elég, elég. Teremtő isten, hát minden ebben az egy témában lyukad ki, minden, de minden!

— Mikor, látod, ez a téma illik legjobban a szezonhoz, a borongós, komor időhöz.

A KARÁCSONY

M. *Mulattató 1875. január 1., 7. évf. 1. sz. (1. 1.)* A lap élén.

Névjelzés nélkül.

A *Mulattató 1875.* újévi számában látott ugyan napvilágot, de ez csak nyomdai késedelmet jelent; írása időpontjának megfelelően tehát az 1874. év végére helyeztük.

Ez a cikk rekeszti be a *Mulattató 1874.* évi ünnepi megemlékezéseinek sorát. A cikk szerkezetileg két részre oszlik. Mindkettő igen jellemző a fiatal Mikszáth gondolkozására és lelkivilágára.

Az első réez: a falusi és a nagyvárosi karácsony vélt ellentétét festi. Az író t valósággal áthevíti az édes gyermekkorra való emlékezés, s újra átéli a falusi népszokások örömeit: készülődés a karácsonyra, Mikulás, Luca-szék-faragás, betlehemesek, bőséges ünnepi vacsorák és hálaadás az éjféli misén. Mindez — saját szavai szerint is — »gyönyörű idilli kép!« E fejezet egyúttal méltóképpen sorakozik Mikszáth etnográfiai tárgyú dolgozataihoz, mint amilyenek *A magyar nép bogarai*, *A sírirtatok humora*, *A megcsúfolt falvak* stb.

De figyelemre méltó a cikknek ez az első fele a falu és a város ellentétes szemlélete miatt is. A kontrasztot a századvég és a századforduló írói közül azok mélyítették ki, akik — mint a »falusi Magyarorszag« képviselői — vidéki előítélettel szemlélték a nagyvárosok s főleg Budapest életét. (Mikszáthtal együtt pl. Petelei István, valamint Gárdonyi Géza, kinek »Az öreg tekintetes« című regénye ebből a szempontból a legjellemzőbb példák egyike.) Mikszáth is csupa sötét, kiábrándító jelenettel terheli a fővárost: fűtetlen szobák, zsúfolt zálogházak, nincs se Mikulás, se betlehemesek . . . A fővárosban még a karácsony is a gazdagok kiváltsága! — Bár MK erősen eltúlozza a nagyvárosi bajokat, kritikájában értékes társadalombírálati elemeket is találhatunk. A nagyvárosi nyomor leírása történetileg is figyelemre méltó.

Mikszáth fenti megállapításából következik a második gondolatkör: segítsék a gazdagok a szegényeket, mert a szeretet a társadalmat összekötő legfőbb kapocs! — Mikszáth sokáig nem tudott megszabadulni korának uralkodó »morál«-jától, hogy ti. a világ »természet-szerűen« oszlik gazdagokra és szegényekre, s a gazdagok minden társadalmi és morális kötelességüknek eleget tettek, ha időnként »istápolják« a szegényeket . . . Az 1870-es években írt nevelő célzatú ifjúsági elbeszélései (Krk 28–29. köt.) kivétel nélkül a karitatív tevékenységet ajánlják a szegénység enyhítésére . . . Ezúttal is mintegy követendő példákra utal »a jótékonyság« szörványos eseteire . . .

A szövegről

Két sajtó-, ill. íráshibát javítottunk. (Zárójelben a Mulattató hibás írásmódja.)

18 : 3 bányaája (bánnyaája)

19 : 25 karácsonya (itt: karácsonyja, de a 27. sorban: karácsonyát. Eszerint javítottuk)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

18 : 2 »Jézus nevenapjára« — MK tollbotlása »Jézus születésnapja« helyett. — Jézus nevenapja január elején van.

„ Luca-nap — december 13.

Lap Sor

- 19 : 17 »gondúzó« borocska — Petőfi »A borozó« c. költeményének első szavai (Gondúzó borocska mellett Vigan illan életem . . .) Az idézet Mikszáth Petőfi-szeretetének egyik korai, jellemző adata.
- „ 28—32 A pesti zálogházak sötét képei MK küzdelmes egyetemi éveinek emlékvilágára utalnak. Erre Mikszáth-képeskönyvemben is rámutattam (MK 1847—1910. A Petőfi Irodalmi Múzeum Kiadványai V. Bp. 1961. 10. l.). — A »zálogra kölcsönző zsidó üzletek« kifejezéssel kapcsolatosan megjegyzendő, hogy »a falusi Magyarország« antikapitalizmusához tartozott hozzá a zsidózás.
- 20 : 21 Mária Valéria (1868—1926) — Ferenc József ifjabbik leánya. 1890-ben Ferenc Szalvátor főherceg vette nőül.

AZ ÍRÓI TULAJDONRÓL

M. *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harmos Gábor.) 1874. november 1—december 27., 2. évf. 44—52. sz. Az első közlemény névjelzés nélkül, a folytatások névjelzése: *th.* Nyolc számozatlan folytatásban, az alábbi részletezés szerint:

1. november 1. (44. sz. 2. l.) Elejétől »A szerző (jogutódai) azonkívül kötelezi magát . . .« kezd. szakaszig.
2. november 8. (45. sz. 1—2. l.) Az eml. szakasztól »A megjelent művekben található eszmék . . .« kezd. szakaszig.
3. november 15. (46. sz. 1—2. l.) Az eml. szakasztól »b) Valamely műnek átdolgozása.« kezd. szakaszig.
4. november 22. (47. sz. 1—2. l.) Az eml. szakasztól »De még egy másik érvet is harcra vezet . . .« kezd. szakaszig.
5. november 29. (48. sz. 3. l.) Az eml. szakasztól »Idővel azonban tisztulván e tekintetben is a jognézetek . . .« kezd. szakaszig.
6. december 6. (49. sz. 2. l.) Az eml. szakasztól »Végre 1793-ban a kiváltságolt munkák védelme . . .« kezd. szakaszig.
7. december 14. (50. sz. 2. l.) Az eml. szakasztól »Nem hiányzottak ugyan egyes kísérletek . . .« kezd. szakaszig. (Vége következik.)
8. december 27. (52. sz. 3. l.) Az eml. szakasztól végig.

E tanulmányt Rubinyi Mózes bibliográfiája is regisztrálja (MK élete és művei. Bp. 1917. 104. l.), de csak az első két részletet tartja számon (»Nógrádi Lapok 1874. nov. 1. és 8.«), ezzel a rövid megjegyzéssel: »Száráz jogi fejtegetés.«

A Mikszáth-irodalomban ismeretes egy részlettanulmány (Kráhl Vilmos 1941-ben megjelent könyve: Mikszáth, a jogász), amely az író

műveiben kisebb-nagyobb súllyal jelentkező jogi kérdéseket igyekszik szakszempontról megvilágítani. Kráhl Vilmos dolgozata azonban Mikszáthnak csak könyvalakban megjelent műveire s főleg szépirodalmi munkáira szorítkozik; sem *Az írói tulajdonról* szóló jelen tanulmányt, sem más szétszórta dolgozatait nem ismeri. A Krk-ra vár tehát a feladat: kifejteni ezeknek jogi vonatkozásait és a problémák jogtörténeti fejlődését is vizolni.

A XIX. század elején egész Európában napirendre került a szerzői jog szabályozása. Ez a kérdés a reformkor óta a mi közvéleményünket is foglalkoztatta. A kérdés korábbi szabályozását (két királyi rendeletet a XVIII. század végéről) nem tartották kielégítőnek. 1840-ben Schedel [Toldy] Ferenc könyvet is írt az írói tulajdonról. 1843-ban a Kisfaludy Társaság javaslatot terjesztett az országgnyűlés elő a szerzői jogról, amelyet elfogadtak. A király azonban sem ezt, sem pedig az ebben a tárgyban 1847-ben eléje terjesztett másik országos határozatot nem szentesíttette. Az abszolutizmus idején az osztrák jog idevágó rendelkezéseit is hatályba léptették. Az országbírói értekezlet ezeket a szabályokat hatályon kívül helyezte, de az Ideiglenes törvénykezési szabályokban kimondta, hogy »az ész szüleményei is olyan tulajdombot képeznek, amely a törvény oltalma alatt áll« (1862). A kiegyezés után ismét megélnék az érdeklődés a szerzői jogi kérdések iránt. Nemzetközi szerződések becikkelyezésével és Ausztriához való viszonyunk szabályozásával kapcsolatban a kérdés egy-egy nemzetközi vonatkozását is rendezik. A kereskedelmi törvényben (1875 : XXVI. tc.) pedig a szerzői joggal szorosan összefüggő kiadói jogügyletet szabályozzák. *Az utóbbi törvény javaslatát éppen akkor tárgyalták, amikor Mikszáth cikke megjelent.*

Magát a szorosabb értelemben vett szerzői jogot a törvényhozás csak 1884-re hozta tető alá (1884 : XVI. tc.). A jó tíz évvel korábban megindult előkészítő munkában részt vett a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság is.

Ebben a légkörben születhetett meg Mikszáth dolgozata, és egy évvel később Arany László tanulmánya is (*Az írói és művészi tulajdonról*, 1876).

Mikszáth jól tájékozott a kérdéssről. A hazai helyzetet jól ismereti, nézeteit sokoldalúan és fiatalos hévvel védi. Különleges jogi szaktanulmányokat nem kellett végeznie, mert a kérdés egész anyagát akkor már alaposan feltárták és megvitatták. Tanulmánya tehát elsősorban összefoglaló és ismertető jellegű. Az önálló kutatások föltevése ellen szól például az is, hogy csak azoknak a külföldi államoknak fennálló jogát ismerteti, amelyekhez könnyen hozzáfért, a többi elől kitér. Helyenként nyitott kapukat is döngét; hiszen például az írónak alkotásához való jogát, ideértve a sokszorosítás és előadás jogát is, akkor már általában elismerték és a bíróságok meg is védték.

A szerzői jog jogfilozófiai alapjait, tartalmát és rendszertani helyét az akkor divatozó »Begriffjurisprudenz« eszközeivel fejti ki és jelöli ki. Jogi okfejtései közé — talán a laikus olvasók kedvéért — újságírói érveket is kever.

Dolgozatának zárószavaiból is kicsendülő legfőbb igyekezete az, hogy a szerzői jogvédelmet ne kössék időhöz, hanem az a szerzőt és jogutódait időtlen-időkéig illesse meg. Ezt a törekvését a törvényes szabályozás nem ismerte el, mert az 1884. XVI. tc. és az 1921. LXIV. tc., valamint a későbbi jogszabályok is, a szerzői jogvédelem idejét a szerző életére és a halálát követő ötven évre korlátozták. Ez különben a művelt államok jogrendszerének közös vonása. Ezt a törekvését tehát már kortársai is utopisztikusnak tarthatták.

A szerzői jogvédelem alanyi és tárgyi körére vonatkozó nézeti általában helytállnak. A szerzői jogbitorlás különböző esetei, mint jogtalan közzététel, előadás, utánzás stb. helyes alakban és gyakorlati összefüggésekben merültek fel előtte. A jogkövetkezményeket is helyesen ítéli meg. Az a kívánsága azonban, hogy a törvény a büntető rendelkezések között ne érje be pénzbüntetéssel, hanem szabadságvesztés-büntetéssel is rendelkezjen, sem akkor, sem később nem teljesült.

Fejtegeti az írói névhamisítás esetét is. Ez az eset lenne, amikor valaki munkáját más író ismert és feltehetően előnyösen ismert neve alatt teszi közzé. Ez az eset azonban valójában közönséges csalásnak minősülhet, és esetleg még a személyiségi jog sérelmének is. A szerzői jog a szerző és alkotása közti kapcsolatot védi, de nem terjed ki arra, hogy a szerzőt más szerző alkotása ellen is védje. Az ilyen kakukktojás-esetek egyébként inkább csak a képzőművészet területén fordulnak elő.

Ugyancsak a szerzői jog körébe vonja Mikszáth a kiadói szerződést is, amely — bár összefügg a szerző jogaival — valójában kereskedelmi jogi ügylet és mint ilyen nem tartozik ide.

(A fenti részletes tájékoztatást *dr. Pusztai János* kedves barátom bocsátotta e kiadvány rendelkezésére. Értékes segítségét ezúton is hálással köszönöm!)

*

Mikszáth *Az írói tulajdonról* szóló tanulmányát ha nem is öncélúan, de nem is személyes indulatból, s nem konkrét sérelemből kiindulva, hanem csupán az írói érdekeltségtől ösztönözve vetette papírra. A dolgozatnak aránylag nyugodt előadása, értekező stílusa önmagában jelzi, hogy az író kívülről tekinti s valóban a jogi vizsgálat tárgyilagosságával kezeli a témát, jól értékesítve egyetemi jogi tanulmányainak és kézikönyvekből szerzett ismereteinek eredményeit. Ekkor, a pálya kezdetén, a csak szűk körben ismert fiatal írónak még nem voltak személyes tapasztalatai a tekintetben, hogy kufárok és pennabetyárok az ő írói tulajdonait is veszélyeztethetik. De az irodalmi életben elég gyakran láthatott-hallhatott az írói tulajdon körül elkövetett visszaéléseket. — Alig telt el három esztendő, s efféle merényleteket (1877-ben) már az ő műveivel szemben is megkíséreltek. Egy naptárkiadó — előzetes megkérdezése nélkül — közölte egy karcolatát, egy névtelen tollforgató pedig egy másik rajzát némileg eltorzítva publikálta. Mikszáth »az irodalmi tisztesség érdekében« tüstént felszólt e visszaélések ellen. (Ld. jegyzeteinket: Krk 28. köt. 262—264. l.)

A szövegről

A Nógrádi Lapokat előállító balassagyarmati nyomda — a többi kisnyomdához hasonlóan — meglehetősen gondatlan munkát végzett. Mikszáthnak ott megjelent egyéb műveiben is láthattuk a nyomda rendtelenségeit, de ezt a tanulmányát különösen sok sajtóhiba éktelelníti. Ennek magyarázata talán az lehet, hogy közlésekor (1874-ben) Mikszáth már Pesten lakott, s a korrektúrát a szerkesztőség és a nyomda csak házilag intézte el.

Megjegyzendő, hogy az idegen nevek írása is több helyen szabálytalan. Ezeket a *Tárgyi magyarázatok*nál helyesbítjük. De mivel Gutenberg és Kepler nevét nem magyarázzuk, itt említjük meg, hogy e két név Mikszáthnál *Guttenberg* és *Keppler* alakban fordult elő. (Javítottuk!)

Az alábbiakban felsoroljuk a legfőbb és súlyosan értelemzavaró hibákat (zárójelben). Az előrevetített szöveg a Krk javított szövege.

Lap Sor

- 21 : 15 nyíltak föl azon börtönök kapui, melyekben (nyíltak föl azon börtönök kapui, melyben [!])
„ 21 mainzi (maingi)
ezerszeresi (ezerszeri)
„ 28 modern (moder)
23 : 6 rendelkezhetett (rendelke~~l~~kezhetett)
„ 20 sokan kétségbe vonják, (sokat kétségbe vonják,)
„ 39 Róluk [ti. az író gondolatairól] (Rólunk)
24 : 7 át nem ruházhatja (át nem ruháztatja)
„ 23 az azok közzétételéből húzható jövedelemről, (az azok közzétételéről húzható jövedelemből,)
25 : 2 kirekesztőleg is intézkedhetik (kirekesztőleg s intézkedhetik)
„ 5 a törvéynél fogva is; (a törvény [!] fogva is;)
27 : 12 nagy élvezetet nyújt, [Ugyanezt hangsúlyozza 27 : 30 is!]
(vagy élvezetet nyújt,)
28 : 1 A méltányosság tehát azt követeli, (A méltányosság tehát az [!] követeli,)
30 : 39 nehogy a jogosított . . . meg~~h~~iusítsa, (nehogy a jogosított . . . meg~~h~~iusítva,)
33 : 31 átdolgozását, (átdolgozát,)
35 : 17 fennállását (fennállát)
37 : 3 N.-Britanniában (N.-Brittániában)
„ 17 Kinek agyában (Kinek ágyában [!])
39 : 23 illuzórius, (illosorius,)
40 : 8 1332-ben azt rendeli (1332 azt rendeli)
„ 29 azon kettő, melyet 1490-ben Henrik (azon kettő, [!] 1490 Henrik)
42 : 19 ellenben csak (ellen[!] csak)
43 : 30 Mosóczy (Nosóczy)

Lap Sor

45 : 7 1845. (2845.)

„ 9 1846. (2846.)

48 : 11 III. a) Írói névhamisítás esete (Az a) pont jelzése nélkül, pedig a 18. sorban b) pont következik !)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

21 : 21 *a mainzi patricius* — Gutenberg a mainzi Gänsefleisch patriciuscsaládból származott.

„ 27 *»a német Copernicust és Keplert...«* — A származásra utaló jelző csak Keplerre vonatkozik; Copernicus (eredeti nevén Mikolaj Kopernik) lengyel volt.

22:8—10 *Luther kifakadása* — német eredetiben így hangzik: *»Was soll doch das seyn, meyne lieben druckerherrn, das eyner dem andern so offentlich raubt und stillt das seyne und unternander euch verderbt?«* — A Fastenpostille (először 1525) előszavának (Vorrhede und vermanunge an die Drucker) első mondata. Az úgynevezett Weimari Kiadásban: 17/2. 3. pagina, 4—6. sor.

(Ezt az adatot Sólyom Jenő nyug. egyetemi tanár bocsátotta

rendelkezésemre; szíveségéért ezúton is köszönetet mondok.)
„ 38 és 23 : 17 *Kautz Gusztáv* (az eredetiben sajtóhibával: Kaut) (1836—1907) — jogi író, a győri kir. jogakadémia tanára (1867—71), majd pedig igazgatója (1872). Büntetőjogi kézikönyveiben foglalkozik a szerzői jog kérdésével.

23 : 32 és 33 : 33 *uratlan dolog* (res nullius) — jogi kifejezés: gazdátlan jószág; olyan dolog ami senkinek sincs tulajdonában vagy: amelynek tulajdonosa felhagyott a jogával.

25 : 5 és 29 : 39 *ab intestato* (jogi kifejezés) — végrendelet nélkül.

„ 8 *cessio* — átruházás, engedményezés.

„ 21 *Az osztrák polgári törvénykönyv* kidolgozását Mária Terézia kezdte meg 1753-ban; általánosan 1812. jan. 1-től lépett érvénybe. Az abszolutizmus idején (1852) Magyarországra is ráerőszakolták.

„ 23 *Landrecht* — A XIX. században egyes német országoknak (Porosz- és Bajorországnak, valamint Badennek) sajátos jogrendszere volt. Ezek a német polgári törvénykönyv hatálybalépésével (1900) jelentőségüket veszítették.

27 : 10 *Zacharia* (Mikszáthnál: Zacharie), *Karl Salomo* (1769—1843) — német publicista és jogtudós. Előbb Wittenbergben (1802), majd pedig Heidelbergben (1807) jogászprofesszor. Terjedelmes jogtudományi munkásságot fejtett ki.

28 : 30 *»Nonum prematur in annum«* (idézet Horatiusból) — kilenc esztendeig maradjon (a vers a fiókban); vagyis a költő folyton javítgassa, csiszolja.

29 : 15 *Toldy* (akkor még *Schedel*) *Ferenc* idézett munkájának teljes címe: *Az írói tulajdon, philosophiai, jogi és literaturai szempontból.* Pest 1840. (Különkiadás a Budapesti Szemléből.)

- 32 : 27–34 »a híres férfiak levelei . . .« — A tanulmánynak ez a szakasza egy konkrét esetre vonatkozik. Mikszáth az esetből levont elvi állásfoglalást iktatta be szerzői jogi fejtegetései közé. A konkrét eset a következő: K. Pap Miklós kolozsvári publicista Történeti Lapok c. folyóiratában 1874-ben ki akarta adni Deák Ferencnek báró Wesselényi Miklóshoz írt leveleit. Előzetes híradásaira Gyulai Pál felfigyelt és éles támadást intézett K. Pap Miklós ellen, nem kímélve Wesselényi örökösét sem, aki e leveleket kiadás végett nevezettnek rendelkezésére bocsátotta: »A magánlevéllel az sem tehet mindent, akihez íratott — úgymond Gyulai — ; elteheti, megsemmisítheti, felolvashatja magántársaságban, de az író beleegyezése nélkül se nyilvánosan fel nem olvashatja, se ki nem adhatja, kivéve a törvényszéki védelem vagy irodalmi polémia némely kivételes eseteit. S e kötelesség az illető örökösire is rászáll, amelyet azok figyelembe tartoznak venni mindaddig, amíg a levélíró él . . .« stb. (E két részből álló polémiát a jelen sorok írója adta ki Gyulai Pál: Bírálatok, Cikkek, Tanulmányok c. gyűjteményében. Bp. 1961. Akadémiai Kiadó. 188–190. l. és ahhoz írt jegyzeteink 645–646. l.) — Gyulai két polémiája a Pesti Napló 1874. jún. 14. és 23-i számában jelent meg, tehát nem sokkal azelőtt, hogy Mikszáth szóban levő tanulmányát írta, ill. közreadta. Az említett konkrét esetre és Gyulai elvi álláspontjára való támaszkodása minden kétségen felül áll. Abban az időben irodalmi életünkben nem is volt más hasonló eset, amely az érdeklődést — nevezetesen Mikszáth figyelmét — ily közvetlenül magára vonhatta volna.
- 37 : 16 *Renouard, Augustin-Charles* (1794–?) — ügyvéd és politikus. 1830-ban igazságügyminisztériumi államtitkár, később a semmítőszék főügyésze. Kiváló szerzői jogi munkája, amelyre Mikszáth utal: »Traité des droits des auteurs dans la littérature, les sciences et les beaux-arts« (1838–1839. két kötetben).
- „ 27 *bellum omnium contra omnes* — mindenki háborúja mindenki ellen; létharc.
- 38 : 18 »a jezsuiták legnagyobb ellensége« — II. József. A jezsuitarendet már 1774-ben, Mária Terézia alatt feloszlatták hazánkban.
- „ 19 »*finis sanctificat media*« — a cél szentesíti az eszközöket.
- „ 37 *Matlekovits* (Mikszáthnál: *Matlekovics Sándor* (1842–1925) — politikus, közgazdasági szakíró, az MTA igazgató-tagja. 1880-ban államtitkár, 1881-től több cikluson át országgyűlési képviselő volt. »A magyar örökösödési jog alapelvei« című munkájában (1864) tárgyalja a szerzői jog kérdéseit.
- 40 : 30 *Bamberg* — birodalmi képviseleti joggal felruházott püspökség volt, amelyet 1802-ben a lunevillei béke értelmében Bajorországhoz csatoltak.

- 40 : 31 *Hroswitha* (vagy Roswitha; Mikszáthnál: Hroswita) (élt kb. 933—kb. 1002) — gandersheimi (bajor) benedekrendi apáca, költő és történetíró; fennmaradt hat latin nyelvű drámája is.
- 41 : 25 *amendement* — itt: módosító rendelet.
- 42 : 8 *Code Napoléon* — Francia törvénykönyv, amelyet a XIX. század elején, Napóleon idejében állítottak össze. Részei: 1. polgári törvénykönyv, 2. polgári törvénykezési rendtartás, 3. kereskedelmi törvénykönyv, 4. bűnvádi eljárás, 5. büntető törvénykönyv. (Egyes részeit az 1860-as években magyarra is lefordították.)
- 43 : 30 *Telegdy és Mosóczy* — Telegdy Miklós (1535—1586) esztergomi érseki helytartó, neves hitvitázó és Mossóczi Zakariás (1542—1587) nyitrai püspök együttesen eszközölt Corpus Juris kiadása. (Megjelent *Decreta Constitutiones* címen 1588-ban.)
- „ 31—32 *»cum Sacratissimae Caesaro-Regiae Majestatis gratia et privilegio«* — a legszentebb császári-királyi felség kegyelméből és engedélyével.
- 44 : 5 *Paczkó* — nyomdász-család. Alapítója Ferenc Ágost, aki 1770-ben engedélyt nyert nyomda állítására Pozsonyban. Később (1788) Pesten is nyitott nyomdát. Utána szabadszemléletű fia, Ferenc József vette át a nyomdáit, haláláig (1806) kezelve azokat. Leánya kezével a pesti nyomda 1829-ben Beimel József tulajdonába ment át.
- „ 7 *Landerer Mihály* — A Landerer-nyomdászcsalád a XVIII. század elejétől a XIX. század közepéig működött hazánkban. Az itt említett Mihálynak Budán volt nyomdája. A Martinovics-féle Káté titkos kinyomása miatt tíz évi fogságot szenvedett s mint nyomorék szabadult ki 1804-ben.
- „ 15—19 az 1793. évi rendelet az utánnomást *»sub gravi pro ratione circumstantiarum dietanda poena, ac insuper damni Typographo illi, cujus typis excusum opus per alterum reimprimeretur, illati refusione«* betiltja — Magyarul: az utánnomást — a körülmények szerint mérlegelt súlyos büntetés terhe alatt és ezenfelül az azon nyomdásznak okozott kár megtérítése mellett, akinek a betűivel nyomtatott mű a másik által újra kinyomatott, — betiltja.
- 46 : 20 *boni lucri odor ex qualibet re* — jó illata van a haszonnak, bármilyen dologból származzék! (Kb. ugyanazt jelenti, mint az ismertebb latin mondás: pecunia non olet, vagyis: a pénznek nincs szaga!)
- „ 38 *quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris* — amit nem akarsz magadnak, másnak se tedd!
- 47 : 3 *international copyright-act* — nemzetközi szerzői jogvédelmi törvény.
- „ 6 *Salvandy, Achille, comte de* (1795—1856) — francia politikus és író; egy időben (1838) közoktatásügyi miniszter volt.

VEZÉRCIKKEK ÉS POLITIKAI CIKKEK

1875-ben Mikszáth továbbra is szorgalmasan írogatta vezércikkeit, a politikai élet heti eseményeinek krónikáit. Sőt ebben az évben számos »második vezércikket« is írt, amelyekben a »fő« vezércikkben csak érintett némely kérdést részletesebben fejtett ki. Ily módon a Magyar Néplap 1875. évfolyamában az 52 vezércikkben felül még 14 »másodvezércikket« is találunk.

Az 1875. év hazai eseményei jóval jelentősebbek, mint a korábbi évbeliéek. Mondhatni: a kiegyezés óta ez a legnevezetesebb dátum. Az Andrássy-kormányt követő szürke kormányok (Lónyay Menyhért, Szilávy József, Bittó István és Wenckheim Béla kabinetje) után 1875 vége felé egy határozott, erős egyéniség kezébe kerül a kormánygyeplő: a Tisza Kálmán kezébe. Ettől kezdve 1890-ig Tisza Kálmán irányítja az ország dolgait. Mikszáth e másfél évtizedes publicisztikai dolgozatainak feltárása és kommentálása közben bőven lesz alkalmunk megvilágítani és kiértékelni Tisza Kálmán kevés erkölcsi gátlást ismerő egyéniségét és korrupt politikáját. Ámde az kétségtelen, hogy 1875 őszén a közvélemény jelentős része várakozással fordult az ő kormányzása felé, mert hiszen vele az előző tíz esztendő legfőbb ellenzéki politikusa került hatalomra.

Az 1875. év hazai eseményei három fejezetben csoportosulnak: Bittó István egyéves kormányának (1874. márc. 21—1875. márc. 2.) lemondása; a fúzió: br. Wenckheim Béla kabinetje, Tisza Kálmánnak mint belügyminiszternek bevonásával (márc. 2—okt. 20.); és végül Tisza Kálmán hatalomra jutása (okt. 20.).

Az említett kormányok uralma (1871-től) nemcsak a Deák-párt bomlását mutatja, hanem egyszersmind az ország súlyos politikai és gazdasági válságára is élesen rávilágít. A Lónyay kormánya alatt bekövetkezett gazdasági »krach«-ot az őt követő kabinetek (amelyeket az akkori közvélemény méltán nevezett — Mikszáth szerint — a »nullák kormányá«-nak!) nem tudták orvosolni.

Érthető tehát, hogy Mikszáth a Magyar Néplap mindkét évfolyamának vezércikkeiben főleg a politikai viszonyok rendezését és a gazdasági élet javítását sürgeti. Az államháztartásban »takarékoságot és jó beosztást« követel, »az adózó nép vagyoni gyarapodását« óhajtja, és ismételten tiltakozik Ghyecz Kálmán pénzügyminiszter adójavaslatai ellen. Élesen támadja a bécsi »közös hadügyminisztérium« pazarlását, amely a magyar népre is súlyos terheket ró. A nemzeti életnek egyetlen területén kíván bőkezű támogatást: a kulturális téren (tanítók fizetése, iskolák fejlesztése stb.).

Mint »szabadelvű« párti lap szerkesztője szembeszáll az ellenzéki pártokkal (a »balközép« vezérével, Tisza Kálmánnal, és Sennyey Pál »papos« pártjával), s mindvégig következetesen támadja (mint szépirodalmi téren is!) a »méltóság főrendeket«. — A kétféle ellenzékét azonban Mikszáth kritikája határozottan elkülöníti egymástól.

Mikszáth mindkét évben (1874—75) a fúzió előkészítésén dolgozott, hogy minél erősebb »többségi párt« kormányozhasson. Ezért üdvözli örömmel a Wenckheim—Tisza kabinetet és nagy várakozással tekint a megoldandó feladatok elé, amelyenek: a választási törvény, nemzetiségi kérdés rendezése, önálló jegybank létesítése, közigazgatás javítása, a polgári házasság stb. Ámde amint ezek a problémák láthatóan vakvágányra terelődnek, s az »erős kezű« Tisza Kálmán (»a legmerészebb államférfiú«) — szögre akasztván egykori vitézi ténykedését: az 1868. évi »bihari pontokat« — szintén »elődei hagyományos félnökségével« kezdi kezelni az ügyeket: Mikszáth vezércikkeiben ellenzéki hangok is helyet kapnak. *Ellenzéki sége* azonban *feltűnő határozatlanságot mutat*. Ez különösen érezhető az 1875. decemberi cikkek menetében. Dec. 4-én bírálja Tiszát, dec. 11-én azonban elismerően nyilatkozik Széll Kálmán tevékenységéről és megdicsőíti a kormányt a honvédek segítése ügyében. 18-án *Az országházból* c. cikke lényegében szintén a kormány mellett foglalt állást. 24-i cikke kétségtelenül éles fogalmazású, de ezt követő távozási *Nyilatkozatában* továbbra is a közönség figyelmébe ajánlotta a Magyar Néplapot, vagyis *a kormány egyik lapját!* (Még nem tudta, hogy a lap az ő távozásával meg is szűnik.)

A Tisza Kálmán személyének szóló bírálatok értékelésénél azt is mérlegelni kell, hogy egy volt Deák-párti kritizálta az általa korábban is támadott egykori balközéppárti politikust. Mikszáth cikkeiben tehát a Tisza személyének szánt támadás nem irányul feltétlenül a kormánypárt, illetve a dualista berendezkedés ellen. Akkor még nem volt világos, hogy a hatvanhetes politika központi alakja éppen Tisza Kálmán lesz. Mikszáth lassan bontakozó ellenzéki sége tehát igen erős korlátok között mozgott. Kétségtelen, hogy az önálló vámterület és az önálló jegybank igényének hangoztatása elsősorban az ún. baloldali ellenzék, vagyis a szélsőbal, a függetlenségi párti csoportok felé közelíti Mikszáthot; ámde ellenzéki megnyilatkozásait a jobboldali ellenzék ideológiájának egyes elemei is átszövik (pl. az uszorakérdés központi problémaként való beállítása, az antiszemitizmus).

A hazai eseményekkel párhuzamosan, távirati stílusban följegyezgeti a külföldi eseményeket is: a spanyol trón körüli viszályokat (Don Carlos és Alfonz király), támadja, csipkedti Mac-Mahon franciaországi uralmát, élénken részletezi a németországi »Kulturkampf« fejleményeit: Bismarck erélyes intézkedéseit az egyházi javadalmak körül; olaszországi viszonylatban jelentős esemény Ferenc József ottani látogatása; aggódva figyeli a balkáni eseményeket, a hercegovinai forrongást stb.

1874-ben és 75-ben frt politikai cikkeit és karcolatait tekintve szemmel látható, hogy a huszonhét-huszonnyolc éves Mikszáth ha nem is származásánál fogva, de nógrádi környezetének hosszú ideig tartó hatása alatt a birtokos nemesség szemléletével nézi a világot. Negyvennyolc emléke köti; erős indulat él benne a nagyurak és nagy-papok ellen (Sennyey-ellenessége, főrendiház stb.); a liberális javaslatokat sürgeti (polgári házasság); bizonyos — agrárszínezetű — kapitalista fejlődést igenel. Ez mind összefért a birtokos nemesség érdekeivel.

De ugyanakkor ott élnek benne az osztály előftételei is: türelmetlenség a nemzetiségekkel szemben; falu-város ellentét; állásfoglalás az erőteljesebb kapitalizálódás ellen (uzsora-ellenesség, antiszemitizmus). Ugyancsak ennek a rétegnek megalkuvó politikai magatartását tükrözi szélsőbal-ellenessége, lojalitása, kiegyezésvédelme. Ennek az osztálynak érdekeit védi agrárius szemlélete is. Ha nemzeti egységet és erős kormányt sürget: azt is ennek az osztálynak érdekében teszi. A »gazda«, a »nép« és a birtokos nemesség nagyon is közel álló, szinte egymást fedő fogalmak Mikszáth ekkori gondolkodásában.

Ebből a szempontból kell felfognunk és értékelnünk Mikszáthnak a Magyar Néplapban többször hangsúlyozott ama jelszavát is, hogy: »Soraim a nép érdekében s a nép számára vannak írva!«

Az 1874. évi vezércikkekhez hasonlóan az 1875. évi cikkeknél is súlyt vetünk Mikszáth *személyes vonatkozásaira*, minthogy ezeknek további nyomataikuk van a szerzőség bizonyítására.

A lappal való legközvetlenebb személyes érdekelttségére az első személy gyakori, mondhatni állandó használata minduntalan figyelmeztet: »A mi tisztelt ellenzékünk...« (2. sz.) — »De mondom...« (4. sz.) — »mint már többször hangsúlyoztuk...« (11. sz.) — »Addig nem lehet bírálni, csak jósolni: amitől szeretünk tartózkodni...« (uo.) — »A vármegyék ékes tollú főjegyzőinek legtöbbször ostoba, élvezhetlen tolláról« írt gúnyos megjegyzése (13. sz.) vármegyei szatíráinak számos fejezetére emlékeztet. — »érdekes lesz a Magyar Néplap olvasóinak, ha eléjük találjuk...« (13. sz. II. vezércikk.) — »Mi kifejeztük, hogy nekünk nem kell mindenáron program...« (34. sz.) — »A trónbeszédet annak idején ismertetni fogjuk.« (uo.) — »az még más kérdés, amihez később hozzá fogunk szólni...« (45. sz.)

E cikkeken is gyönyörködtetnek bennünket *Mikszáth tollának sajátos szépségei*: szemléletes hasonlatok, ízes szólások, népies fordulatok, találó közmondások és anekdoták.

Minél többet felsorolunk belőlük, mert éppen sűrűségük, mennyiségi gazdagságuk jelzi még itt, a »száraz« politikai cikkeken is Mikszáth mindenkori írói igényét.

Íme egypár szemléletes képe és hasonlata: »Olyan, mint a „verekedő ember“, ki ha már egészen kifogyott az ellenségből, a tejeskőcsögöket sem átallja hajigálni.« (13. sz. II. vezércikk.) — A két uralkodó találkozása »fölér egy májusi esővel.« (14. sz. II. vezércikk.) — »Olyanok ők [a főrendek], mint a köszvényes láb, mely egyszerre csak elkezd fájni minden ok nélkül; a hasogatás időváltozást jelent a meg nem változott időben.« (17. sz.) — Sennyey báró »ért ahhoz, mint a sokat próbált kisasszony, hogy tegye magát mindig „érdekessé“...« (19. sz.) — »Most már csak úgy emlékeznék meg róla, mint az elmúlt esőről, mely sokkal kevesebb hasznot hozott, mint amennyit megvártunk volna.« (22. sz.) — »Hasonlítottunk a hektikus emberhez, ki napról napra fogy, sorvad, és tudja, hogy minden óra közelebb viszi a sírhoz, anélkül, hogy képes volna magán segíteni.« (Uo.) — »Az ellenzék... azt a szolgálatot teszi, mintha egy szekér elé, melynek sebesen kell haladnia, kátyúkat vágnának.« (23. sz.) — »... megindult azon mozgalom is, melyet olyan epedve vártunk, mint nagy szárazságban

az esőt.« (24. sz.) — »... nagyon messziről kerülgetik, mint a macska a forró kását.« (30. sz.)

Szállóigék és közmondások: »Új seprő jól seper.« (11. sz.) — »arany középút.« (12. sz.) — »Okos ember két baj közül a kisebbet választja.« (17. sz. II. vezércikk.) — »A kecske is jóllakjék, s a káposzta is megmaradjon.« (32. sz.) — »Nem oda Buda!« (35. sz.) — »Sem pénz, sem posztó.« (39. sz.) — »Veszett fejszének nyele.« (41. sz.) — »Lakadalmba lyukadt ki a dolog...« (42. sz.) stb.

Mint regényeiben és novelláiban, úgy itt, politikai dolgozataiban is szívesen fordul kártyaműszavakhoz, s közhasználatú kártyakifejezésekkel igyekszik megvilágítani a dolgokat. Pl. »Most a Wenckheim — Tisza kormány kinevezetése óta úgy vagyunk, mint a „malőrös” ember, kinek egyszerre jó kártyája kezd járni...« (24. sz.) — »Még a kártyabankoknál is az a szokás, hogy ha valaki megkoppasztatik, kifizetik neki a vacsoráját és kapupénzét.« (41. sz.)

Anekdotái ezúttal sem önálló díszítmények, hanem a mondani-valót élesebben megvilágító példatárak. Elmondja — többek között — »az egyszeri szenvedélyes vadász csizmadia» esetét, aki az eszterháj alatt feketéllő tárgyakat varjúcsapatnak nézven »közéjük durrantott puskájával«, s csak azután látta, hogy varjúk helyett »saját oda kiterített csizmáit serétezte össze.« (13. sz. II. vezércikk.) — A törvénytörések számának apasztását kívánó képviselők most »úgy vannak vele, mint a mesebeli ember, ki a halált hívta, s midőn megjelent, könyörgött neki, hogy csak menjen vissza.« (17. sz. II. vezércikk.) — »Nekünk már nem szabad vesztenünk semmit — írja másutt —, nehogy kirántsák alólunk végképp a gyékényt, s ott legyünk, ahol az egyszeri szegényember, kinél „megszűnt a dög”...« [Ti. minden marhája elhullott!] (23. sz.) — S végül még egy tanító célzatú anekdota: »... éppen úgy járunk, mint az egyszeri csizmadia, ki a szabójával összeveszett. A szabó kijelentette, hogy többet nem fog neki varrni, mire a csizmadia is hasonlóképp tett. Mind a kettő azt hitte, hogy lefözte a másikat, pedig mind a kettő egyszersemind megkárosította önmagát, mert elvesztett egy biztos „kundschaftot”...« (24. sz.)

A szerzőség és hitelesség kérdése; a cikkek névjelzései

Az 1874. évi vezércikkekkel (Krk 51. köt. 264—271. l.) és a szóban levő 1875. évi vezércikkekkel kapcsolatosan is (a fentiekben) több oldalról s részletesen megvilágítottuk e nagyszámú *névtelen* politikai cikk szerzőségének és hitelességének kérdését. Ezúttal is megjegyezzük, hogy mivel Mikszáth vezércikkei nagyrészt a heti események krónikái és az eseményekhez fűzött glosszák: feltételezhető, hogy krónikáiba és glosszáiba a heti sajtóból átvett, beiktatott kisebb-nagyobb részleteket is. Az efféle kölcsönzés, »ollózás« gyakori, sőt természetes eljárás a napilapok szerkesztőségi munkájában. Lehet, hogy egyes cikkek (főleg amelyek szakkérdésekkel, pl. közgazdasági problémákkal) foglalkoznak, részben ollóztak, s e szakaszokban csak a stíláriis módosítás, az átírás Mikszáth munkája. A szerkesztőségi műhelymunkának

ezek a részletei pontosan aligha állapíthatók meg. A magunk részéről — a szövegek *kritikai* kezelését végezve — mindenesetre szükségesnek véljük e fenntartások jelzését, ha a legkisebb mértékben is vitatható az »eredetiség« kérdése.

Már az 1874. évi vezércikkeknel megjegyeztük (Krk 51. köt. 266. l.), hogy Mikszáth csak néhány vezércikkét látta el teljes névjelzéssel; vezércikkeinek túlnyomó részét névtelenül közölte.

Az 1875. évi vezércikkek között egy sem szerepel teljes névaláírással. *M. K.* betűjegyű a 24. sz. vezércikk. Találunk továbbá *M. I.* névjelzést is (7. sz.); a szokatlan betűjegy jelentheti Mikszáth nevének első két betűjét, de lehet, hogy az író — idegen betűjeleket keresve — tréfásan felesége (Mauks Ilona) nevének monogramját alkalmazta e cikk alatt. Ez a cikk is az ő tollából való, hiszen többször kifejtett politikai felfogását ismétli: koalíció helyett fúziót kíván. Határozottan neki tulajdoníthatjuk a 21. sz. vezércikket is, amelynek *D. F.* betűjegye tréfásan Deák Ferenc nevére utal. Ez a cikk az előző heti (20. sz.) *névtelen* vezércikkek szerves folytatása; annak mintegy zárómondatát fejtí tovább: 20. sz.: »A jövő számban elmondjuk, miért.« 21. sz.: »A múlt számban megfírtém, hogy elősorolom az okokat, amiért én a Sennyey-politikát kárhoztatom.«

Mindezen idegen monogramokkal, valamint 5. sz. vezércikkéhez fűzött »szerkesztői« lábjegyzetével (amely egyébként pusztán a szöveghez tartozó betoldás!) — valószínűleg egy-egy »külső munkatárs« közreműködésének látszatát kívánta kelteni, s egy nem létező »szerkesztőségi gárda« illúziójával növelni lapjának súlyát és tekintélyét. Célszerűnek látszik itt megjegyeznünk, hogy *trói álnevekkel és idegen betűjegyekkel* (Fáy László, Berényi Pál, B. P. stb.) épp ez időben *írt elbeszéléseit és karcolatait is nemegyszer szignálta.*

Akad egy *K. R.* betűjeggyel ellátott cikke is (25. sz.). Bár ennek a cikknek a tartalma és felfogása is szervesen beleillik a Magyar Néplapnak Mikszáth tollából való cikksorozatába: az egyelőre rejtélyes *K. R.* betűk a egypár mondatfűzési és stílus-sajátság miatt mégsem tudjuk teljes bizonyossággal Mikszáth írásának nevezni. Éppen azért — márcsak az olvasó tájékoztatása végett is — ezt az egy vezércikket a szövegek közül kiemelve, itt, a jegyzetek között publikáljuk:

25. sz., június 18.

BUDAPEST, JÚNIUS 18-ÁN

A jó Ghyecy Kálmán úgy tesz velünk, mihelyt egy kicsit elbázzuk magunkat, hogy élénk tárja a tükröt, mely valódi arcunkat megmutatja. El is meg mindjárt kedvünk az elbizakodástól. Komáromi választóinak mondott beszédében oly komoly intő és oly szomorú dolgokat mondott el, mik ha nem esnek is jól a nemzetnek, mégis köszönettel tartozik érte; mert hogy segíthessünk magunkon, legelőbb *ismernünk kell magunkat.*

Ghyecy férfiasan kimondja, hogy a jelenlegi kormány helyzete is csak oly rossz, mint az előbbieké. Pénzügyeink rendezésére egyelőre semmi kilátás nincs: márpedig míg pénzügyeinket nem rendezzük

addig a belügyi reformok terén sem lehet tenni semmit. Az első feladat, melytől a többi függ, az államkincstár jobb karba állítása. Ghyeczy azt hiszi, hogy ezt nem lehet elérni rövid idő alatt, sőt nem lehet elérni soha *csupán kiadásaink apasztása által*; egyetlenegy orvososság van csak, melytől legjobban undorodunk, de amelyet mégis előbb-utóbb be kell venni — az *adó*k. Adófelemelés és új adónemek behozatala.

Addig is azonban, míg így segítve lenne, élnie mégis csak kell az államnak, mely különösen az utóbbi időkben már oly sorsra jutott, hogy alig bírta napi kiadásait fedezni. Ebből láthatni, hogy kormányunk milyen nagy feladattal küzd, már akkor is, ha az állam hajóját annyira fel bírja is tartani, anélkül, hogy előre vinné, miszerint az el ne merüljön.

Ezen igazi kép, melyet a haza egyik legnagyobb, tapasztalásokban leggazdagabb fia oly szomorún, de oly éléltíven festett állapotról, megtagant minket arra, hogy ne várjunk sokat a kormánytól, — hanem igyekezzünk vállvetve bizalmunkkal, a törvények tiszteletével és a szabadelvű párt támogatásával, hogy mi is erkölcsi ösztönt és erőt adjunk (mert az alkotmányos kormány a nép bizalmából meríti az erőt) karjaiba azon nehéz munkához és küzdelemhez, melynek a vége még nem lesz diadal (mert nem lehet a nagy akadályok miatt), legfeljebb áttörés egy szebb jövő felé, mely szebb jövő azonban csak akkor kezdődhetik, midőn államháztartásunk teljesen rendezve leend.

K. R.

A *Cikkek és Karcolatok* I. kötetében (Krk 51. köt. 271. l.) jelzett szempontoknak megfelelően a jelen kötetből is kihagyjuk azokat a közleményeket, illetőleg szakaszokat, amelyek más népek érzékenységét sérthetik.

Emiatt teljesen mellőztük a Magyar Néplap 1875. évfolyamának következő négy vezércikkét (valamennyi névtelen):

18. sz., április 30. Címe: *Budapest, április 30-án.*

28. sz., július 10. Címe: *Budapest, július 9-én.*

40. sz., október 2. Címe: *Szemle.*

51. sz., december 18. Címe: *Szemle.*

Az első három a nemzetiségi kérdéssel és a balkáni eseményekkel foglalkozik. Az utolsó (51. sz.) az uzsora-kérdéssel kapcsolatos.

A fenti szempontok alapján mellőzzük néhány cikknek egyes szakaszait is. A kihagyott részeket szögletes zárójelbe tett öt ponttal jelöljük: [. . . .] és *A szövegekről* c. részben utalunk rájuk.

A szövegekről

Rámutatam már arra (Krk 51. köt. 271—273. l.), hogy MK két lapjának nyomdai kiállítása meglehetősen gyarló: szövegeiben feltűnően sok sajtóhibát találunk.

A kiadó, Wodianer Fülöp, reklámhirdetéseiben ismételtelen fogadkozott ugyan, hogy e lapok gondos előállítására törekszik, —

de ez csak üres malaszt! Mikszáth nehezen olvasható, ékezetlen és többnyire interpunkció nélküli kéziratait a Wodianer-féle nyomdaüzem szedői nem mindig tudták pontosan elolvasni, maga a szerkesztő pedig sok sietős dolga miatt nem végezhetett eléggé gondos korrektúrát.

E mulasztások miatt a szövegek *kritikai kiadása* fokozott munkát ró reánk, mert az értelemzavaró sajtóhibák (fölcserélt sorok, helytelen sorrendben szedett mondatrészek, a kéziratától eltérően olvasott nevek és kifejezések stb.) kijavítása, illetőleg eredeti helyes alakjának megállapítása vagy kikövetkeztetése — egyidejűleg vagy előbb, illetőleg utóbb írt cikkekkkel való egybevetés útján : bizony fáradtságos és időrabló tevékenység.

Itt említjük meg, hogy Mikszáth egyes történelmi neveket következetlenül és rendszertelenül két-háromféle alakban is használ; pl. Ghiczí—Ghiczý—Ghyczy, Lónyai—Lónyay, Senyei—Sennyei—Sennyeý. Ezeket a névváltozatokat híven közvetítjük.

Az alábbiakban felsoroljuk a feltűnőbb hibákat, hozzájuk csatolva MK sajátos nyelvhasználatának és helyesírásának némely példáit is. Előre vetítve: a Krk javított szövege, zárójelben a Magyar Néplap (MN) hibás szövege.

A sorszámok az MN 1875. évfolyamának sorszámait, illetőleg e számokban megjelent vezércikkeket jelzik. Ha a kiemelt kifejezések nem a vezércikkben, hanem az azt követő politikai cikkben fordulnak elő, megkülönböztetésül e cikkek címét is feltüntetjük.

2. sz. 51 : 3 *tevékenység*, (tévekénység,)
- 52 : 7 *bolondabbat!* (bolondobbat !)
- „ 15 *létesítésére* (létesisére [!])
4. sz. 54 : 18 *országos* (orsz.)
5. sz. *Bábel* 55 : 2 *Azon mindig egy húron pendülő úriemberek,* (Azok stb.)
- 56 : 2 *mely utóbbi eddig csak papíron létezett,* (mely eddig utóbbi csak [!] papíron létezett,)
7. sz. 57 : 3 *önként* (önkényt)
- „ 5 *föloszlási* (fölosztási)
- 58 : 6 *mi a koalícióban még távolról sem merünk remélni egy boldogabb állapot kezdetét.* (MN is így !)
9. sz. 60 : 20 *Gorovénál* (Gorovénél)
- „ *A konzervatívokról.* 61 : 3 *konzervatívok* (conservatívok)
- 61 : 8 *konzervatívoknak* (conservatíveknek)
- „ 23 *tanulságainak* (tanuságainak)
11. sz. 66 : 1 *Sennyeýekből* (Sennyeýekből)
13. sz. *A szélbaliak.* 69 : 4 *pajácó* (MN is így, a közkeletűbb *pojáca* helyett.)
- 69 : 7 *eszterhéja* (eszterhája [!])
14. sz. 71 : 9 *eddigeli* (MN is így !) [= eddigi]
- 72 : 6 *Svájc* (Svájz)
16. sz. 76 : 7 *különbletek* (MN is így !) [= különbözetek]
20. sz. 80 : 4 *a mezei munka veszi igénybe* (...idénybe [!])
- „ 30 *csatapaté* (MN is így !) [helyett: csetepaté]
20. sz. *A méltóságos főrendek.* 81 : 3—6 *Május 5-én* azonban a méltóság

- főrendek . . . a f. hó 5-én tartott ülésökben elvetették.
[MK szórakozottságból ismétli a dátumot !]
21. sz. 82 : 26 jogunk van (jogunk von [!])
22. sz. 83 : 19 önkéntelen (önkéntelen)
24. sz. 85 : 9 [. . . .] A kormány nemzetiségi politikájára vonatkozó, egy mellékmondatnyi utalás.
30. sz. 91 : 5 sem ők ne tartsanak (sem ők se tartsanak)
31. sz. 92 : 31 oly kevés a hitele (oly kevés hitele)
32. sz. 93 : 10 üsztökéli [Mikszátnál másutt is előforduló szóalak, helyett: ösztökéli. Ld. pl. *Pecsovicz világ* Krk 1. köt. 210. l. és *Falunk véneinek édes visszaemlékezése* uo. 218. l.]
- 94 : 23 Mi akarjuk a jegybankot s attól tágtítani nem fogunk. (. . . nem fognak. [!])
33. sz. 95 : 39 stb. [. . . .] A Balkán-politika elfogult tárgyalása.
34. sz. 96 : 6 Szent István *állapította* meg [MK-nál másutt is előforduló régies szóhasználat, helyett: *alapította* meg.]
35. sz. 97 : 2 szállinkóznak (MN is így !) [MK-nál másutt is előfordul, helyett: szállingóznak]
- „ 19 gabonakereskedelem [de a 20. sorban:] gabnavásár [a 22. stb. sorban viszont ismét:] gabonakereskedelem, gabonavásár, gabonaszükségeit
- 98 : 3 és 14 Oroszország, [Románia], — MK eredeti kifejezése helyett az ország mai elnevezését alkalmaztuk.
- „ 5 Mi ebből a tanulság? (. . . tanulság?)
- „ 22 saját zsírunkba kell *fúlnunk*, (saját zsírunkba kell *benunk* [!!!])
36. sz. 100 : 19 vallási (vallási)
37. sz. 101 : 31 stb. [. . . .] A balkáni eseményekről számol be sovinszta felfogással.
38. sz. 102 : 24 mintha az állam *azt* mondaná (mintha *azt* állam *az* mondaná)
39. sz. 104 : 37 telhetetlenségök (tehetetlenségök)
39. sz. *A pénzügyminiszter terve*. 106 : 38 várnak e beszéd~~től~~ (. . . e beszéd~~ről~~)
41. sz. 107 : 13 Jóka*i* (itt: Jóka*y*)
- „ 31 tetejébe (retejébe [!])
43. sz. 110 : 31 Tehetsége . . . legjobban fog kitűnni (Tehetségei . . . legjobban fog kitűnni)
- „ 32 alkudozásoknál. (alkudozásuknál.)
44. sz. 111 : 8 meghűlése (meghütése)
48. sz. *A közegészségügyi törvényjavaslat*. 117 : 21 életerős munkásaitól, (életerő, [!] munkásaitól,)
50. sz. 121 : 22 a karácsonyi ünnepek előtt, (a karácsony [!] ünnepek előtt,)
52. sz. *A főrendiházból*. 128 : 38 azon eszközhöz folyamodik, melyhez (. . . melyek [!])
- „ 39 necessitatis (necetitatis)
- 129 : 27 erről (a MN-ban is így!)

Tárgyi magyarázatok

Először betűrendben a nevek magyarázatát adjuk.

XII. Alfonz spanyol király (élt 1857—, uralk. 1874—1885) — II. Izabella királynőnek és Assisi Ferenc címzetes királynak fia. Anyjának végleges lemondása után (1870) trónörökösnek nyilvánították, s 1874. dec. 30-án a hadsereg nagy része Spanyolország királyává kiáltotta ki. A karlisták (Don Carlos trónkövetelő hívei) ellen viselt háborúban az ellenséget francia területre szorította. — Alfonznak szoros osztrák kapcsolatai voltak: mint ifjú a bécsi Theresianumban nevelkedett, s második felesége (Mária Krisztina) osztrák főhercegnő volt.

Andrássy Gyula gróf (1823—1890) — életének főbb mozzanatai: Részt vett a szabadságharcban és diplomáciai kiküldetést vállalt Törökországban; ezért 1851. szept. 21-én több más vezető személyiséggel együtt halálra ítélték és jelképesen (in effigie) felakasztották (1852. szept.). 1858-ig emigrációban élt. Ekkor szakított az emigrációval, hazatért és Deák Ferenchez csatlakozott. A kiegyezés megtörténvén, ő lett a miniszterelnök (1867. febr. 17.). Miniszterelnökségének első éveiben heves parlamenti csatákat kellett vívnia a Tisza Kálmán vezetése alatt álló balközéppel. A miniszterelnökség mellett a honvédelmi tárcát is viselte. 1871. nov. 14-én a miniszterelnökséget a közös külügyminiszeri tisztséggel cserélte fel; a miniszterelnökséget utána gróf Lónyay Menyhért vette át. — MK különösen békepolitikáját méltányolja és azt, hogy a monarchia politikai egyensúlyát biztosította.

Andrássy Manó gróf (1821—1891) — a fentemlített Andrássy Gyula testvérbátyja. Részt vett a szabadságharcban, majd külföldre menekült, beutazta Kínát és Indiát, és útleírásait pompás díszmunkában bocsátotta közre, melynek alapján a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választották. Hazatérve a Tisza szabályozási munkálataiban működött. A kiegyezés után Gömör megye főispánja, később képviselő. Nem volt jó szónok, de találó, tréfás megjegyzései figyelmet keltettek.

Berényi Ferenc gróf — egy nógrádi eredetű, azóta kihalt főúri család sarja. Nevét a kézikönyvek sem tartják számon.

Bismarck, Otto, herceg (1815—1898) — német államférfi, kancellár; a német nagyburzsoázia és földbirtokos osztály érdekeit szolgáló militarista szellem fő képviselője.

Bittó István (1822—1903) — az utolsó Deák-párti miniszterelnök. 48-ban képviselő, a bukás után külföldre menekült, de már 1851-ben visszatért és birtokain gazdálkodott. Részt vett az 1861. és 65—68-i országgyűléseken, ahol Deák Ferenc hívei körében működött. 1870-ben a delegáció elnöke, majd pedig igazságügyminiszter. 1872-ben a képviselőház elnöke. A rövid életű *Szlávy-kormány* után (ld. 214. l.) 1874 márciusában ő kapott megbízást kormányalakításra, azzal a feladattal, hogy a középpártból Ghyecz Kálmánt vegye be a kabinetbe. (Ezért kormányát rendszerint Bittó—Ghyecz kabinetnek szokták emlegetni. Mikszáth is így nevezi több ízben.) További

feladata volt megindítani a fúziós tárgyalásokat a baloldal vezérével, Tisza Kálmánnal. Atmeneti kormánya nem lehetett hosszú életű; mindvégig súlyos pénzügyi viszonyokkal s pártviszályokkal küzdött. 1874. jún. 21-én a kormánynak a kötelező polgári házasságról készített törvényjavaslata megbukott, s a kormány 1875. jan. 14-én a pénzügyi bizottságban kisebbségben maradt. Bittó 1875. febr. 20-án visszalépett s egy ideig mint képviselő, 1899-től mint a főrendiház tagja vett részt a politikában. Utóbb azonban teljesen visszavonult. — MK ismételtlen tréfálkodik Bittó kis természetével; ld. egyik anekdotáját (Krk 28. köt. 144. l.) és a Magyar Néplap 1874. évi 23. számának vezércikkét:

Carlos: Dori Carlos Maria de los Dolores Juan Isidoro José Francisco (1848—1909) — madridi herceg, spanyol trónkövetelő. Először 1869-ben indított fölkelést, aztán 1872-ben, de mindkét esetben leverték. 1873-ban sikerrel harcolt, elfoglalta Estellát és Bilbaot s megszalasztotta Serranót (ld. ottl). XII. Alfonz trónraléptével azonban megfordult a kocka: zsoldosai elhagyták, a királyi hadak pedig kiűzték az országból (1876). Ekkor Velencébe költözött.

Cziráky János gróf (1818—1884) — tárnokmester. Politikai pályája kezdetétől (1843) az aulikus konzervatív csoport egyik vezére volt a főrendiházban. A Bach-uralom alatt is hivatalokat viselt.

Csengery Antal (1822—1880) — politikus, publicista és történérfő. 1845—49 között a Pesti Hirlap szerkesztője; a centralisták köréhez tartozott. 1849-ben a Szemere-kormány belügyminisztériumában tanácsos; a »mérsékelt« irányzat híve. Az 1860-as években jelentős szerepe volt a kiegyezési tárgyalások előkészítésében. 1868—79-ig a Deák-párt egyik vezetője, képviselő.

Deák Ferenc (1803—1876) személyéről és működéséről MK mindvégig elismeréssel szól. De 1874—75-ben már csak a beteg öregembert látja benne s szükségszerűnek tartja a Deák-párt közeli felbomlását.

Don Carlos ld. Carlos.

Festetics György gróf (1815—1879) — a keszthelyi Georgikon alapítójának unokája. A 60-as évek elején Vas, utóbb Zala megye főispánja. 1867—71-ig a király személye körüli miniszter.

Ghyecz Kálmán (1808—1888) — politikus, a kiegyezés utáni magyar közélet egyik vezető alakja. Hivatali pályáját szülőmegyéjében, Komáromban kezdte. 48-ban Deák Ferenc igazságügyminisztériumában államtitkár. 1861-től ismét részt vállalt a politikai mozgalmakban. 1865-től fogva Tisza Kálmánnal együtt ő volt a határozati párt parlamenti folytatását tevő balközép vezére, de később útjaik különváltak. 1874-ben, midőn a közhitel már teljesen ki volt merítve, mint pénzügyminiszter belépett a Bittó-kormányba (amelyet Bittó—Ghyecz kabinetnek szoktak emlegetni). A súlyos pénzügyi helyzeten új adónemek behozatalával és szigorú takarékosági programmal igyekezett segíteni. Amellett folytatnia kellett a sürgős államkölcsonök megszerzésére irányuló tárgyalásokat is. Mindezen kedvezőtlen körülmények sokat ártottak tekintélyének és népszerűségének. A Tisza-féle fúzió alkalmával tehát (1876) szívesen hagyta el hivatalát és a kép-

viselőház elnöke lett (1879-ig). — Bármennyire tiszteletre méltó Ghyczy személyes becsületessége és jóakarata: politikai szerepéről meg kell állapítanunk, hogy ebben az időszakban a balközép behódolásának legjelentősebb előkészítője. Szakítása az ellenzékkel végleg felemészti a balközép zömének erkölcsi tartalékait. Amikor tehát Mikszáth Ghyczy törekvéseit dicséri, a kormánypárttal való egyesülésre szólítja fel az ellenzékét.

Gorove István (1819—1881) — tevékenyen részt vett a szabadságharc előtti reformmozgalmakban. 48—49-ben az úgynevezett »békepárt«-hoz tartozott. Külföldi emigráció után hazatérve Deák-párti lett. A kiegyezés után a közgazdasági, majd a közlekedési tárcát kapta meg. — MK mulatságos politikai anekdotát mesél el arról: hogyan esett a közlekedésügyi minisztert kereső Andrassy választása Gorovera. (*Hát velem mi lesz?* c. elbeszélésében, *Az apró gentry és a nép* c. köt. 104—109. l.)

Hausemann — MK a bécsi tőkés sorában említi. Lexikonaink és kézikönyveink nem tartják számon.

Hegedűs Sándor (1847—1906) — közgazdász író, politikus. 1899—1902-ig kereskedelemügyi miniszter. Felesége Jókay Jolán, Jókai Mór unokahúga volt.

Helfy Ignác (1830—1897) — író, politikus. A szabadságharc alatt Kossuth irodájában működött. Később részt vett az emigráció mozgalmaiban. 1870-ben hazatért s képviselővé választották. Midőn Kossuth anyagi gondokkal küzdött, ő bírta rá iratai kiadására és ez iratokat ő rendezte sajtó alá.

Hornbostel, Theodor (1815—1888) — osztrák nagyiparos és politikus. 1848-ban részt vett a bécsi forradalomban, s polgártársai a frankfurti parlamentbe is beválasztották. De e mandátumról csakhamar lemondott és a kereskedelmi tárcát vállalta a Doblhoff-minisztériumban. Az októberi fölkelés után a kabinettel együtt ő is lemondott s visszavonult a politikától. 1857—83-ig a Kreditbank egyik igazgatója és befolyásos tagja s több vasúti társulat igazgatója.

Horváth Lajos (1824—1911) — ügyvéd, jogtudós és politikus. 1848-ban Szemere Bertalan minisztériumában szolgált. 1865-ben, majd pedig 1872—98-ig Miskolc képviselője. Kitűnő szónok volt. A fúzió előtt és után több ízben felajánlották neki az igazságügyi miniszteri tárcát, de nem fogadta el. (Erre utal MK is.) Másfél évtizedig támogatta a Tisza-kabinetet, de a boszniai politika miatt kilépett a szabadlevélű pártból s a nemzeti párthoz csatlakozott. 1898-ban a főrendiház tagjává nevezték ki.

Horváth Mihály (1809—1878) — történétíró, politikus. 1847-ben hatvani prépost-plébános; 1848 nyarán csanádi püspök lett. 1849-ben a Szemere-kormány kultuszminisztere. A szabadságharc leverése után halálra ítélték s az ítéletet jelképesen végre is hajtották. Tízennyolc évig élt számkivetésben, jórészt Genfben és Brüsszelben. Történeti munkáin mindvégig buzgón dolgozott. 1867-ben hazatért. A király Rudolf trónörökös történettanárává hívta meg s címzetes püspökké nevezte ki. 1877-ben a Magyar Történelmi Társulat elnöke lett. Fő-

művei: A magyarok története; Huszonöt év Magyarország történetéből 1823—48; Magyarország függetlenségi harcainak története.

Hunyady Kálmán gróf (1830—1901) — főrendiházi tag, főszer-tartásmester, 1875: vezérőrnagy, 1880: altábornagy.

Irányi Dániel (1822—1892) — a márciusi ifjak egyike, 48—49-ben képviselő és kormánybiztos. Az emigrációban értékes munkásságot fejtett ki. A kiegyezés után hazatért, képviselővé választották s a szélsőbal, majd a függetlenségi párt vezére lett; a közjogi, egyház-politikai és választójogi kérdésekben egyaránt érvényesítette viszony-lag radikális felfogását.

Ivánka Imre (1818—1896) — részt vett a szabadságharcban s a pákozdi csatában különösen kitüntette magát. 1861-ben és 1865—92-ig országgyűlési képviselő, 1893-ban főrendiházi tag. A magyar észak-keleti vasutat ő építtette s annak államosításáig (1891) vezérigazgatója volt.

Kaas Ivor báró (1842—1910) — publicista és politikus. Mint hírlapíró a Hon, majd a Hazánk szerkesztőségében kezdte pályáját, később a Reform, a Pesti Napló, a Budapesti Hírlap és végül az Alkot-mány-munkatársa lett. Közben több cikluson át tagja volt a képviselő-háznak.

Kállay Béni (1839—1903) — belgrádi főkonzul, majd konzerva-tív párti képviselő. 1882-ben közös pénzügyminiszter; mint ilyen a megszállott Bosznia-Hercegovina legfőbb kormányzója. Számos művet írt a Balkánról.

Károlyi Tibor gróf (1843—1904) — politikus. 1866-ban a Klapka-légió tagja volt. 1867-ben hazatért, 1878—84-ig képviselő szabadelvű programmal, de a pártéletben kevésbé szerepelt s inkább képzőművé-szeti és gazdasági ügyekkel foglalkozott.

Lónyay (Mikszáthnál többször: Lónyai) *Menyhért gróf* — (1822—1884) — államférfi és publicista. 1843-ban és 1847-ben országgyűlési követ a centralisták oldalán. Inkább Széchenyi mint Kossuth irányá-hoz szított. A Szemere-féle forradalmi kabinetben pénzügyi államtitkár. A fegyverletétel után külföldre menekült, de már 1850-ben kegyelmet kapott és hazatért. A kiegyezési tárgyalásokban jelentős szerepet vitt mint Deák és Andrássy közgazdasági tanácsadója. 1870-ben pénzügyminiszter lett. 1871-ben grófi rangot nyert. 1871. okt. 31-én ő foglalta el a közös külügyi tárcát átvevő Andrássy Gyula miniszter-elnöki székét. De kormánya a Deák-párt nagy része előtt nem volt népszerű. A keleti vasutak körül támadt bonyodalmak miatt, valamint az államháztartás egyensúlyának megzavarásáért sokan őt tették felelőssé, sőt némely ellenségei személyes gyanúsításokkal is illették. 1872. dec. 2-án kénytelen volt a miniszterelnökségről lemondani. Alatta indult meg a Deák-párt bomlása. A párt egy része (az ún. »vacsora-párt«) őt vallotta tovább is vezérének, s a fúziós tárgyalások idején neve többször is kombinációba került, de mégsem jutott többé a kormány élére. Ezután fokozott közgazdasági tevékenységet fej-tett ki.

Lukács Béla (1847—1901) — politikus. 1872-ben Deák-párti képviselő és egy ideig a Közvélemény c. lap szerkesztője. A magyar

államvasutak újjászervezésekor, 1886-ban a MÁV igazgatója, 1889-ben a kereskedelmi minisztérium államtitkára, majd pedig Baross Gábor halála után kereskedelmi miniszter (1892–96).

Mac-Mahon, Magenta hercege (1808–1893) — ír származású francia hadvezér. Az 1859-i olasz–osztrák háborúban Magenta mellett fényes győzelmet vívott ki az osztrákok felett, ezért III. Napóleon császár még a csatatéren tábornaggyá és Magenta hercegévé nevezte ki. 1870-ben, a francia–porosz háborúban minden vitézsége mellett súlyos vereségeket szenvedett s fogságba került. Ezután Párizs katonai főparancsnoka, majd pedig köztársasági elnök lett. 1879-ben lemondott méltóságáról.

Milán, Obrenovics (Obrenović) — szerb fejedelem, majd király. Élt 1854–1901, fejedelem 1868–82, király 1882–89. 1875. okt. 17-én nőül vette Pjotr Ivanovics Kesko orosz ezredes leányát, Natáliát. 1876. és 1877-ben hadat üzent a töröknek, de csakhamar békét kötött. 1888-ban elvált feleségétől, 1889-ben lemondott a trónról fiának, Sándornak javára.

Miletic Svetozar (1826–1901) — magyarországi szerb politikus. A kiegyezés után tíz évig képviselő. Programját 1869-ben a választási vitában fejtette ki, s mint a legtöbb nemzetiségi politikus, ő is föderalista elveket vallott. 1876-ban összeesküvés vádjával letartóztatták és öt évi fogságra ítélték. A fogságból kikerülve teljesen megtört s visszavonult a politikától.

Mocsáry Géza — országgyűlési képviselő. Sem a lexikonok, sem a genealógiai kézikönyvek (Nagy Iván, Kempelen Béla munkája) nem tartják számon.

Mocsáry Lajos (1826–1916) — függetlenségi politikus. 1865 után a függetlenségi politika egyik vezéralakja s egy ideig elnöke volt. Átvette Kossuthnak emigrációs nemzeti politikáját (balkán konföderáció), de e felfogásával még saját pártjában is elszigetelődött.

Móricz Pál (1826–1903) — földbirtokos, ügyvéd, országgyűlési képviselő. 1868-tól a 80-as évek végéig volt a parlament tagja. Kezdetben a balközéphez tartozott, a fúzió után mindvégig Tisza Kálmán híve. A mezőgazdaság terén élénk szakirodalmi munkásságot fejtett ki.

Mudrony Soma (1841–1897) — közgazdasági író és politikus. Több cikluson át országgyűlési képviselő függetlenségi programmal.

Németh Albert (1820–1887) — ügyvéd, politikus. 48–49-ben képviselő, de fegyveresen is részt vett a küzdelemben. 1861-ben és a kiegyezés után hosszú időn át képviselő; előbb Heves megye, majd pedig (1873) Hódmezővásárhely választotta meg; a szélsőbal híve.

Pejacsevich Péter gróf (1804–1887) — 1848-ban mint főispán a magyar állameszme híve maradt, emiatt elmozdították állásából. 1871–76-ig horvát-szlavon-dalmát miniszter volt.

Perczel Béla (1819–1888) — a szabadságharc előtt Tolna megyében hivatalokat viselt. 1865 óta képviselő. 1872-ben a képviselőház elnöke. A fúzió után (1875) igazságügyminiszter. Ő nyújtotta be a Csemegi-féle büntető törvénykönyvet. 1881-ben a Kúria másodelnöke, 1884 végén a Kúria elnöke lett.

Péchy Tamás (1829–1897) — politikus. Mint őrnagy végigküzdötte a szabadságharcot. 1868-ban balközépi programmal képviselővé választották. 1875-ben csatlakozott a szabadelvű párthoz s tagja lett a fúziós Wenckheim-, majd 1880-ig a Tisza Kálmán-féle kabinetnek mint közmunka- és közlekedésügyi miniszter. Rendezte az északi és keleti vasutakat s a vasutak ügyvitelében érvényre juttatta az államnyelvet. 1880–87-ig a képviselőház elnöke volt. — MK több cikke és karcolata foglalkozik vele.

Pitt, William, ifj. (1759–1806) — angol politikus. 1783–1803. és 1804–1806-ig miniszterelnök. Európai koalíciókat szervezett Napóleon ellen, s egyesítette Írországot Angliával.

Polít-Desančić Mihajlo (1833–1920) — publicista és szerb nemzetiségi politikus. 1865–73-ban a horvát-szlavón országgyűlés tagja volt. 1873-tól Pancsova, később Fehértemplom, Ozora és Nagykikinda képviselője. Széles körű publicisztikai tevékenységet fejtett ki a szerb nemzetiségi hírlapirodalom terén.

Pulszky Ágost (1846–1901) — publicista és politikus. 1872: egyetemi magántanár, 1875-től a jogbölcsezet rendes tanára. 1871-től országgyűlési képviselő, előbb Deák-párti programmal, később Tisza Kálmán híve. Eötvös Loránd mellett egy ideig közoktatásügyi államtitkár volt. — Mikszáth gyakran csipkedte a két Pulszkyt: az apát és a fiút. (*Még újabb fény- és árnyképek* 1878. stb.)

Pulszky Ferenc (1814–1897) — író és régész. A márciusi forradalom után a politikában is részt vett. Kossuthal bejárta Angliát és Amerikát. A kiegyezés után élénk közéleti és tudományos tevékenységet fejtett ki. — Mikszáth számos cikket és karcolatot írt Pulszkyról, amint ezt majd a jelen ciklus további kötetekben feltárjuk.

Ristić, Jovan (1831–1899) — politikus, a szerb liberális párt egyik vezéralakja. 1861-ben Szerbia törökországi követe, 1863-ban külügyminiszter. 1865–1888 között öt ízben volt miniszterelnök. Ezután visszavonult s mint a belgrádi tudományos akadémia elnöke több történelmi munkát írt.

Rothschild — Rothschild Albertről van szó (élt 1844–1911), aki 1874-ben vette át a család bécsi bankházát.

Rudolf trónörökös (1858–1889) — Ferenc József egyetlen fia. 1867 óta nevelésében magyar tanárok is közreműködtek (Rónai Jácint püspök és mások). 1875-i részvétele a magyar országgyűlésen annál feltűnőbb esemény volt, mert csak két év múlva (1877) nyilvánították nagykorúnak.

Sennyey Pál báró (1824–1888) — politikus. Egész pályafutása alatt szemben állt a haladó erőekkel. 1848-ban a »mérsékelt irány« képviselőjében »a kiegyezési politika« híve; ellenezte a honvédelmi bizottmány létesítését, minthogy ezzel az országgyűlés »forradalmi térére« lépett. A szabadságharc alatt és a Bach-korszakban visszavonult a politikától. 1860-tól kezdve a konzervatív csoport egyik vezére. 1860–61-ben: a helytartótanács alelnöke; 1865–67-ben mint tárnokmester irányítja az ország belügyeit. A konzervatívok közt ő állt legközelebb a Deák-párthoz, melyet a választásokon is támogattott. De miután nem kapott helyet a kormányban, 1872-ben a kon-

zervatív ellenzék élére állt. Programjában takarékos pénzügyi politikát és a közigazgatás reformját követelte. A fúzió (1875) végleg meghiúsította azt a reményét, hogy kormányra jusson — s ekkor visszavonult a közéletből. 1884-ben elnyerte az országbírói méltóságot s a főrendiház elnökévé nevezték ki. — MK mindvégig élesen támadta Sennyeyt, híveit és politikáját, annál is inkább, minthogy ez retrográd törekvéseit a klérus szövetségében igyekezett megvalósítani. — *Még újabb fény- és árnyképek* c. gyűjteményében (1878) egyik »árnyképe« Sennyey Pálékról szól.

Serrano y Domínguez, Francisco, de la Torre hercege (1810—1885) — spanyol tábornagy és államférfi. Nagy része volt Izabella királynő elűzésében. 1870—73: fővezér, majd miniszterelnök. 1874. jan. 4-től a végrehajtó hatalom elnöke volt XII. Alfonz király trónra-leptéig.

Simonyi Ernő (1821—1882) — politikus. A szabadságharcban mint nemzetőr és gerillavezér vett részt. A bukás után külföldre menekült s Hamburgban és Londonban élt. 1866-ban meglátogatta Kossuth Lajost s vele összeköttetésbe lépett. Hazatérve 1868-tól több cikluson át függetlenségi párti képviselő. Irodalmi munkásságában jelentések történelmi forráskiadványai.

Simonyi Lajos báró (1824—1894) — Simonyi József öbesternek (»a legvitézesebb huszár«-nak) fia. Végigküzdötte a szabadságharcot. A fegyverletétel után várfogságra ítélték. Az 1861. évi országgyűlésen a határozati párthoz csatlakozott s mint Tisza Kálmán híve később egyik előkészítője volt a balközép- és a Deák-párt összevadásásának, amely után földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterré nevezték ki. 1878-ban lemondott s a magánéletbe vonult vissza. 1885-ben a főrendiház tagja lett.

Somssich Pál (1811—1888) — politikus és publicista. Az 1840-es évekbeli országgyűléseken Somogy megye követe. A »fontolva haladó párt«-nak ő volt a legtekintélyesebb szónoka. Mint ilyennek az utolsó rendi országgyűlésen éles vitája volt Kossuthal. A márciusi napoktól kezdve visszavonult. A kiegyezési törekvésekben élénk szerepet játszott Deák Ferenc mellett. A kiegyezés után a képviselőház elnöke (1869—72), s egyik legfőbb mozgatója volt a balközéppel való fúciónak. Minthogy azonban a szabadelvű párt nem elégtette ki várakozását, az ellenzékhez csatlakozott s mint Apponyi Albert híve harcolt Tisza Kálmán rendszeré ellen. — MK egy satirikus karcolatban is megörökítette a lassan, körülményesen fontolgató Somssich Pál alakját (*Hát velem mi lesz?* — Az apró gentry és a nép c. kötetében).

Szapáry Gyula gróf (1832—1905) — politikus. A kiegyezés után Heves vármegye főispánja; 1870-ben közlekedésügyi államtitkár; 1873 márciusától 1875 márciusáig belügyminiszter. 1878—1887-ig pénzügyminiszter.

Szende Béla (1823—1882) — Krassó megye szolgálatában kezdte pályáját. 48—49-ben mint honvédtiszt vitézül harcolt. 1867-ben Arad megye főispánja lett. 1872-ben a Szlávya-kormányban a honvédelmi tárcát kapta s azt megtartotta Bittó, Wenckheim és Tisza Kálmán kormányában haláláig. 1872—82-ig a lugosi kerület képviselője volt.

Széchenyi Pál gróf (1838—1901) — politikus. 1875-től országgyűlési képviselő, 1885—1889: Tisza Kálmán kabinetjében földművelés-, ipar- és kereskedelmi miniszter.

Szécsen (Mikszáthnál: *Széchen*) *Antal gróf* (1819—1896) — konzervatív politikus, 1860—61-ben tárcanélküli miniszter, később főudvarnagy (1885). A politika mellett történetírással is foglalkozott. Tagja volt a Kisfaludy Társaságnak és a Magyar Tudományos Akadémiának, elnöke a Történelmi Társulatnak.

Széll Kálmán (1845—1916) — a századvég és a századforduló egyik vezető politikusa. Mint Deák Ferenc gyámleányának, Vörösmarty Ilonának férje, pályájának kezdetétől fogva »a haza bölcsének« legbizalmasabb környezetéhez tartozott. Közgazdasági és pénzügyi szakképzettségével nagy tekintélyre tett szert. — A fúziókor (1875) pénzügyminiszter lett, de 1878-ban a boszniai okkupáció pénzügyi kérdésében elfoglalt ellentétes álláspontja miatt lemondott. Mint pénzügyminiszter igyekezett megjavítani az ország megrongált hitelét és állampénzügyi viszonyait. Visszalépése után nagyrészt francia tőke bevonásával megalapította a Jelzálog-hitelbankot, tevékeny részt vett a közgazdasági életben és rátóti birtokán mintagazdaságot szervezett. 1899—1904-ig miniszterelnök volt. Pályájának erre a későbbi szakaszára a *Cikkek és Karcolatok* további kötetekben még többször is visszatérünk. MK nem egy publicisztikai dolgozata foglalkozik Széll Kálmán működésével.

Szlávy József (1818—1900) — politikus. A szabadságharc alatt kormánybiztosi teendőket végzett, emiatt a bukás után kétévi fogságot szenvedett. 1865-ben Bihar megye főispánja; 1867-ben országgyűlési képviselő és belügyminisztériumi államtitkár; 1869-ben kereskedelemügyi miniszter, s 1872. december 4-től 1874. március 21-ig miniszterelnök. A fúzió után egy ideig visszavonult a közéletből. 1879-ben a képviselőház elnökévé választották. 1880—82-ig közös pénzügyminiszter. 1894—96: a főrendiház elnöke.

Szontagh Pál — Az 1870-es években két ilyen nevű politikus működött. MK mindkettőt említi. Az egyik Szontagh Pál (1820—1904) — nógrádi; Tisza Kálmán híve. (Az ő horpácsi kúriáját és birtokát vásárolta meg Mikszáth.) — A másik Szontagh Pál (1821—1911) — gömöri; a Deák-párt híve volt, a fúziót nem helyeselte, és a mérsékelt ellenzékhez csatlakozott.

Tisza Kálmán (1830—1902) — A szabadságharc idején a vallás- és közoktatásügyi minisztérium tisztviselője. A bukás után testvéreivel együtt külföldi tanulmányútra ment. 1861-ben Debrecen képviselője, a határozati párt híve és nagybátyjának, Teleki Lászlónak halála után a párt vezetője. 1865-ben Debrecen újból képviselővé választotta. A kiegyezés utáni politikai életnek csakhamar központi alakja lett. Kezdetben ellenzéki vezér, 1875—1889-ig miniszterelnök. Magyarországnak a kiegyezési teremtette fonák helyzetét ő állandósította. Másfél évtizedes kormányzása az ország politikai, gazdasági, társadalmi züllésének szomorú korszaka! — Mikszáth viszonya és magatartása Tiszával szemben eleinte erősen hullámozott. Időnként hevesen támadta. Az 1880-as és 90-es években szoros baráti kapcsolatba került

vele, de elsősorban »nem mint politikust, hanem mint embert« becsülte. Alakját, egyéniségét számos karcolatában örökítette meg. (Mikszáth és Tisza Kálmán viszonyáról a *Cikkek és Karcolatok* további kötetében még sokszor lesz szó.)

Tomcsányi József (1807–1878) — az 1843. és 1847. évi országgyűlésen követ. 1848-ban Arad megye főispánja lett; 49-ben Kossuth az erdélyi kormánybiztossággal is megkínálta. 1861-ben Csongrád, 1867-ben pedig Békés vármegye főispánja lett. (Ez utóbbi minőségében említi MK.)

Trefort Ágoston (1817–1888) — politikus és publicista. A publicisztika terén főleg a bank- és vasútügy, valamint a városok fejlesztése érdekében dolgozott. Közgazdasági tanulmányaiért az Akadémia már 1841-ben tagjául választotta. 1843–44: Zólyom város követe az országgyűlésen. 1848: Klauzál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter mellett államtitkár. A szabadságharc alatt br. Eötvös Józseffel (aki sógora volt) külföldre ment és csak 1850 végén tért vissza. Tíz évig birtokán gazdálkodott. 1861- és 1865-ben országgyűlési képviselő s a Deák-párt egyik tekintélyes tagja. 1863-ban Eötvössel megalapította a Politikai Hetilapot. 1872-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter lett s maradt egész haláláig. Az ő nevéhez fűződik a középiskolák reformja, az elemi iskolákban a magyar nyelv kötelező tanításának törvénybe iktatása, a budapesti egyetem és a műegyetem nagyszabású építkezéseinek megindítása, a budapesti zeneakadémia megalapítása stb. 1886-ban az MTA elnökévé választották. Önállóan megjelent művei: az irodalom, közgazdaság és politika körébe vágó tanulmányok. — MK feltűnő tartózkodással és időnként kemény bírálattal kíséri Trefort működését.

Uchatius Ferenc báró (1811–1881) — cs. és kir. tábornag. 1861-ben mint őrnagy az ágyúöntöde igazgatója lett. Feltalált egy újfajta lőport és az ágyúcsöveket acélbronzból készítette (Uchatius-féle ágyúk). Ezt az ágyútípust 1874-ben fogadta el a hadügyminiszter s az egész osztrák–magyar tüzérséget két év alatt ezzel a típussal szerelték fel. Találmányát a nagy kaliberű partvédő ágyúknál is értékesíteni akarta, de ennek technikai és hivatalos akadályok állottak útjába. Emiatti elkeseredésében főbelötte magát.

Ürményi Miksa — Ürményi József alnádor fia. 1861-ben a kis-martoni (Sopron m.) kerület országgyűlési képviselője volt. Életrajzának egyéb adatait nem ismerjük.

Várady Gábor (1820–1906) — politikus. A szabadságharcban mint gerillaparancsnok vett részt. 1861 óta Tisza Kálmán mellett a határozati párt híve, később a balközép elnöke, végül a szabadelvű párt alelnöke. 1892-ben visszavonult a politikától.

Verhovay Gyula (1848–1906) — publicista és politikus. 1875-ben az Egyetértés munkatársa, 1879-ben megalapította a Függetlenség c. napilapot. 1878–87: országgyűlési képviselő. A tiszaezlári pör után antiszemita irányba fordult, de miután a csángók visszatelepítése érdekében indított gyűjtés körül lapjánál visszaélések történtek, lapja hanyatlott s megszűnt (1887), ő maga pedig visszavonult a közéletől.

II. Viktor Emánuel (élt 1820—1878, uralk. mint Szárdinia királya 1849—61, mint olasz király 1861-től haláláig) — Károly Albert szárdiniai király idősebbik fia. Cavour segítségével diplomáciai úton, Garibaldi támogatásával pedig katonai erővel is megteremtette az olasz egységet.

Vilmos császár (»a vallásos«) — I. Vilmos (1797—1888). 1861—88: porosz király, 1871—88: német császár. 1849-ben leverte a badeni forradalmat. Átszervezte a porosz hadsereget; 1862-ben Bismarckot tette kancellárrá. 1866-ban az osztrák, 1870—71-ben a francia háborúban győzelmet aratott. Ekkor (1871) Versailles-ban német császárrá kiáltották ki. Erélyesen állást foglalt a katolikus egyházzal szemben (Kulturkampf); innen »a vallásos« jelzője. Előbb orosz-barát politikát folytatott s 1872-ben létrehozta a »három császár (Vilmos, Ferenc József, II. Sándor cár) szövetségét«, de a berlini kongresszus (1878) után hozzájárult az Osztrák—Magyar Monarchiával kötött szövetséghez (1879). Alkotmányellenes politikája miatt több sikertelen merényletet követtek el ellene.

Wenckheim Béla báró (1811—1879) — nagybirtokos, liberális politikus. Részt vett a szabadságharcban, emigrált, de hamarosan kegyelmet kérve hazatért. A kiegyezés után belügyminiszter (1867—69), 1871—79-ig felség személye körüli miniszter. 1875-ben (a fúzió idején) rövid ideig miniszterelnök volt. Utána Tisza Kálmán alakított kormányt. — MK *Még újabb fény- és árnyképek* c. gyűjteményében (1878) is találkozunk vele.

Weninger Vince (1834—1879) — közigazda. Az 1867-i kiegyezési tárgyalások alkalmával a regnikoláris bizottságban ő töltötte be a pénzügyi szakértő szerepét. A kiegyezéskor a pénzügyminisztériumban miniszteri tanácsos lett; előkészítette az állami számvevőszék felállítását. 1869-ben a közös pénzügyminisztériumban osztályfőnök lett, 1870-ben Magyar Általános Hitelbank igazgatója. 1871—74: a MÁV igazgatótanácsának elnöke.

Wodianer Mór báró — a bécsi pénzmágnások egyike. Családjának magyarországi ága is volt.

Zichy Nándor gróf (1829—1911) — politikus, tárnokmester. 1863-ban egy sajtópöre miatt rangvesztésre és börtönre ítélték, de kegyelmet kapott. Az egyházpolitikai küzdelmekben a klerikális főrendiházi ellenzék vezére volt, majd pedig a katolikus néppárt megszervezője.

Zsedényi Ede (1804—1879) — a kiegyezés után Deák-párti képviselő. »Takarékossága«, mellyel jelentékeny vagyont szerzett, közmondásos volt.

További tárgyi magyarázatainkban az első szám: a Magyar Néplap sorszámát jelöli; ezzel egyúttal a cikkek címét is helyettesítjük, kivéve a vezércikket követő politikai cikket, amelynek címét külön is feltüntetjük. A további számok: a jelen kötet lap- és sorszámát mutatják.

1. 50: 9—11 »*Úgy tesznek Magyarországgal, mintha már holttetem volna, mely érzéketlen a rajta véghez vitt műtékek alatt.*« MK egye:

- temi jogászéveiben néhány bölcsészetkari és orvoskari előadásra is eljárt. Részt vett egypár bonctani órán is, amint erről a *Két választás Magyarországon* I. részének első fejezete nyilván tanúskodik (Krk 9. köt. 18–21. l.). A fenti hasonlat is e diákkori emlékekre utal.
2. E vezércikkkel kapcsolatosan külön is felhívjuk az olvasó figyelmét arra, hogy Mikszáth a Deák-párt vezető szerepe mellett végbemenő fúzióért küzdött.
 3. A lábjegyzethez: A Lónyay Menyhértnek névnapjára átnyújtott díszalbumot MK néplapjában anekdotaszerűen is említi. (Ld. Krk 28. köt. 148. l.)
 3. 53:16 »A spanyolok meg vannak elégedve királyukkal...« — XII. Alfonz spanyol királyról van szó.
 4. MK-nak Ghyczyvel kapcsolatos véleményváltozását itt is megfigyelhetjük.
 5. 55:23 »Deák... a beteg öregúr« — Deák Ferenc betegségről MK a Magyar Néplap hírovtatójában is beszámolt (1875. jan. 8., 2. sz. 8. l.: Az újév Deák Ferencnél.)
 „ 28 »Alább veszik olvasóink a balközépi értekezet leírását.« — Ue. sz. 18. lapján beszámoló a balközép jan. 27-i értekezetéről. Az értekezet elhatározta, hogy a költségvetést az általános tárgyalás alapjául nem fogadja el. — A párton belül mutakozó egyenletlenségről ezeket írja: »A párt kebelében ismét forrongani kezd azon kórananyag, mely egy évvel ezelőtt a függetlenségi párt megalakítását s a balközép nagymérvű leolvadását eredményezte...«
 8. 60:8 *Egyetértés* — függetlenségi irányú politikai napilap, amelyet Csávozszy Lajos alapított és szerkesztett 1874–1899-ig.
 9. *A konzervatívokról.* 61:1 »Mi az a pecsovic?« — Az 1840-es években az aulikus kormánypártiak gúnyneve gróf Festetics Rudolfnak Pecsovic nevű tisztartójától, aki a kormánypárti korteseket vendégelte. Később ezt az elnevezést a túlbuzgó kormánypárti emberekre alkalmazták. Ld. még MK: *Pecsovic világ* (Krk 1. köt.).
 61:6 »Értsük meg egymást« — Gulyás Pál »Magyar írói álnévlexikona« nem említi a függelékben közölt »Névtelen művek« sorában. — Könyvtári katalógusaink is csak mint ismeretlen szerző művét tartják számon.
 „ 19 »forradalmat egy embernek „csinálni” nem lehet« — MK igen figyelemre méltó megjegyzése ez a forradalmak természetéről.
 10. A Wenckheim-kormányának itt közölt megalakulását MK röviden jelezte már a Magyar Néplap előző számában (9. sz., febr. 26.) *Utolsó hírek* címen. Eszerint: »Lapunk zártakor a következő, egészen hiteles híreket vesszük. Miniszterelnöknek Wenckheim Béla báró (ki eddig a király oldala melletti miniszter volt) szemeltetett ki őfelsége által, s megbízatot, hogy a minisztériumot alkossa meg. Előbb Ghyczyt kívánta miniszterelnökkül a király, de ő nem volt hajlandó, — kinyilvánítván, hogy a közte és Tisza közötti ellentétet kiegyeztetni nem képes.« A király Trefort Ágost

vallás- és közoktatásügyi minisztert is tervbe vette kormányelnöknek, de Treforttal Tisza Kálmán nem volt hajlandó egyezkedni, azért ezt a kombinációt el kellett ejteni. Így került sor Wenckheimre, mint »lehetőleg indifferens államférfira«. A kombinációk szerint Tisza belügy-, Széll Kálmán pénzügy-, báró Simonyi Lajos közlekedésügyi miniszternek van kiszemelve. (Ez utóbbi nem közlekedésügyi, hanem kereskedelmi miniszter lett.) Egyébként figyelemre méltó jelenség, hogy MK kitűnő politikai érzékeléssel ismerte fel: a Wenckheim-kormány csak Tisza Kálmán szálláscsinálója.

10. *Az új pártokról és pártállásról.* Történeti szempontból érdemes tény, hogy MK ez idő tájt főleg az egykori ultra Deák-pártiak, Sennyeyék ellen harcol.
11. Érdekes adat, hogy MK szerint »a szélsőbal nem veszedelmes, s a támadást a jobboldali ellenzékre kívánja zúdítani.
13. Nem érdektelen mozzanat, hogy az általában antiklerikális fel-fogású Mikszáth most azt javasolja a kormánynak, hogy »igye-kezzék megnyerni magának a papi elem ragaszkodását«.
13. *A szélbatiak.* 69 : 3–4 *veregeti a nagy szavakat, mint a pajácó torka a komédiás-pántlikát.* — A cirkuszok és mutatványos bódék bűvészeinek (pojácáinak) egyik hatásos trükkje: a végeérhetetlen pántlika-eregetés a torukkból.
69 : 13 *Alvinczy-puska* — általános jelentése: idejétmúlt, elavult, ócska lom. Az Alvinczy-puskákról szóló anekdotát Szirmay Antal nyomán Tóth Béla közli: Szájru! szájra. 1895. 64–65. l. »Hát kend az az Alvinczy?« címmel. — Az anekdotát és az abból kiszakadt szállógét Mikszáth is többször említi.
69 : 16 *Magyar Újság* — politikai napilap, a szélsőbaloldal köz-ölyve. Bösziörményi László alapította és szerkesztette (1867. ápr. — 1868. jún. 20-ig); Kossuth levelének közléséért Bösziörményit egy évi fogságra ítelték, s a fogházban meghalt (1869). Utána Simonyi Ernő (1869), majd pedig Irányi Dániel (1870), azután Helfy Ignác (1871 — 72) és Szederkényi Nándor (1873 — 74) szerkesztette. É lap utóda az Egyetértés. (Ld. fentebb, a 8. számnál, 217. l.)
70 : 6–7 *vaszkóros tengélet* — a Magyar Újság cikkírójának erő-szakolt szócsinálmánya; jelentése: senyvedő (tüdőbajos) tengődés.
70 : 19 *à la mode* — itt elítélő jelentéssel: ahogy szokásban van, felületesen, könnyelműen.
70 : 38 *bécsi rongy* — pirosító arcfesték.
14. *Heti szemle.* 72 : 2 *»A két uralkodó találkozása...«* — Ld. részletesen a 15. sz. vezércikkben!
72 : 18 *»Fuldában nagy püspöki tanácskozás lesz.«* — Fulda: város Kassel porosz kerületben; püspöki székhely.
72 : 24–73 : 5 *»mikor a magyar szélső baloldal „Franciaország föl-darabolásának meggátlásáról” akart tanácskozni...«* — Két évvel előbb MK a Nógrádi Lapokban az ellenzéki Ipoly e. lapot is ki-gúnyolta hasonló tárgyú cikke miatt. (*Egy kritikus palánta.* Krk 51. köt. 59. l.)
73 : 2 *»vallásos« Vilmos* — I. Vilmos német császár. (Ld. 216. l.)

15. 74 : 6 *kataszteri állomások* — földmérő hivatali állások.
15. *Az új fecskék.* 74 : 15 »gründol« — üzletet, vállalatot alapít. A kiegyezés után gyors ütemben kibontakozó hazai kapitalizmus egyik leggyakoribb műszava. A felelőtlen, lelkiismeretlen vállalkozások, panamák hosszú sora fűződik az akkori »gründolások« emlékéhez. Ebből a szempontból érdemes egybevetni ezt a cikket Mikszáth »P. J.«-nak szóló szerk. jegyzeteivel és szerk. üzeneteivel. (A jelen kötet 167—8. és 170. l.)
17. 77 : 14 »reformáltassék a felsőház...« stb. — MK arisztokrácia-ellenes következetes felfogásának egyik jellemző megnyilatkozása. Később is hangsúlyozza, hogy a felsőház megreformálása esetén abban a születési arisztokrácia mellett az »értelmi arisztokráciának« is helyet kell foglalnia. (Ld. 36. sz.) Másutt (20. sz. *A méltóságok főrendek és a bíróságok...*) elavult intézménynek nevezi a főrendiházat, »melynek ma már úgy sincs komoly értelme«.
23. 84 : 21—24 Az »ész« és a »szív« politikájának e hamis szembeállításával MK itt is a Deák-párti politikát kívánja erősíteni.
24. 85 : 9 [. . . .] A nemzetiségeket érintő megjegyzés. E cikk (86—87. l.) az önálló vámterület ellen nyilatkozik, míg a 35. és 37. sz. cikk az önálló vámterületet pártolja. Az ellentmondások alighanem onnan származnak, hogy az efféle gazdaságpolitikai tárgyú szakaszokat MK többé-kevésbé a heti újságanyagból kölcsönözte, s közben nem vette észre a két és fél, illetőleg három hónappal azelőtti cikk felfogásának eltérését.
26. Az egész vezércikket vö. MK *Két választás Magyarországon* c. elbeszéléssel (Krk 9. köt.). Mindkettőben »ügyes szerencsefiak« és »svindlerok« »kerületet keresnek« maguknak stb.
27. Mivel a szabadelvű párt győzött, MK a választásokat teljesen szabad lefolyásúaknak hirdeti. Pedig nem sokkal korábban még maga mutatott rá az arisztokrácia által alkalmazott korrupcióra. 89 : 2 »az eredményről alább tudósítjuk olvasóinkat.« — E szám 105—106. lapján részletes beszámoló *A fővárosi választásokról*, majd pedig ezt követően (106. l.) *Az új képviselők*: a vidéki választások eredménye. Ld. továbbá a 33. sz. vezércikket is!
30. Történelmi szempontból figyelemre méltó, hogy MK a dualista rendszerrel összeférhetőnek tartotta volna az önálló jegybank létrehozását. Ebből a szempontból az osztrák politikusok helyesebben ismerték fel a hatvanhetes rendszer követelményeit. Az önálló jegybank eszméje később az úgynevezett hatvanhetes ellenzéknel (Apponyi nemzeti pártja stb.) tűnik fel, majd tőle veszi át 1909-ben Justh Gyula. Vagyis Mikszáth azt hirdette 1875-ben, amit 1909-ben a függetlenségi párt radikálisabb szárnya. Mikszáth álláspontja a hatvanhetes »eretnkség« korai formája. Vö. még a 32. sz. vezércikkel!
32. 93 : 19 *Terebes* — Tóketerebes: kisközség Zemplén megye gálzscsi járásában. Az Andrassy család egyik birtoka volt, szép kastéllyal s id. Andrassy Gyula díszes mauzóleumával.
33. 95 : 39 stb. [. . . .] A balkáni események tárgyalása.

34. A cikk végén (97 : 10) jelzi, hogy: »A trónbeszédet annakidején ismeretlenül fogjuk.« (Ld. a szept. 4-i 36. sz. vezércikket !)
35. 97 : 15 a *brucki tábor* — Bruck an der Leitha város Alsó-Ausztriában, a Lajta balpartján, amely itt határt alkotott a régi Magyarország felé. A brucki katonai táborhely (amelyet MK említ) már magyar területen volt.
37. 101 : 6 — 10 *»úgy jártak, mint az egyszeri francia király, kinek reggeli öltözködéskor annyi mellényt rakott fel asztalára komornyikja, hogy egész estig nem birt felöltözködni abbéli határozatlanságában, hogy melyikhez nyúljon előbb, melyiket vegye magára a sok közül.«* — MK ez időbeli karcolataiban is nemegyszer említi ezt az anekdotát.
39. 103 : 25 *rente-kölcsön* — *járadékkölcsön*.
41. 107 : 8 a *Felixdorfi löpróbák* — Felixdorf: osztrák falu Bécsújhely közelében. Ausztria egyik puska gyártó telepe volt. Itt: az ágyúkat kipróbáló gyakorlatokról van szó.
107 : 27 *quod deus avertat* — mit ne adjon az isten !, mitől isten mentsen ! A vezércikk részletes magyarázatát találjuk ugyan-ezen szám 162. lapján a következő két cikkben: *Bécsi levél* (névtelen): az Uchatius-ágyú kipróbálásáról. »A gyűrűs űrlövetek — olvassuk többek között —, melyek Uchatius lovag találmányai, függélyes célpontokon két akkora robbanó erővel bírnak, mint a közönséges űrlövetek.« — A másik közlemény: Jókai beszámolója: »Az Uchatius-ágyú között.« (Átvéve A Honból.)
43. 109 : 3 a *lelépett miniszterelnök* — br. Wenckheim Béla. Ld. 216. l.
44. A cikk első felében figyelemre méltó MK oldalvágása a német militarizmus ellen. 111 : 5 *»vallásos Vilmos«* — I. Vilmos német császár Ld. 216. l.
„ 12 *»az írói tulajdonjog szabályozása«* Németországban — Helyénvalónak tartjuk utalni itt MK két cikkére, melyekben az írói tulajdonjoggal foglalkozik. (A jelen kötet 21—49. és 141—143. l.)
48. A *közegészségügyi törvényjavaslat*. — Vö. MK ilyen tárgyú novelláival: A zöld légy és a sárga mókus (Krk 8. köt.) és *Aeskulap az Alföldön* (MKm 10. köt.), valamint az előbbi novellához fűzött jegyzeteinkkel: Krk 8. köt. 265—266. l.
117 : 15 — 18 *»Különösen rémesek a statisztika adatai, melyek a cse-csemők közti halálózásra vonatkoznak. Minden futó perc egy anya szeméből fakaszt keserves könnyeket, ki elvesztett magzata hullt tetemét szorítja keblére.«* — MK rejtett lírája tör ki e sorokból: elsőszülött kisfiuk, Kálmán, mindössze három napig élt (1874. aug. 2—5).
119 : 6 *»Lássuk először is törvényjavaslatunk fényoldalát.«* — A fényoldal megvilágítása után az árnyoldalt MK sem ebben a cikkében, sem másutt nem tárgyalja. (Valószínűleg kiadójának kívánságára, minthogy lapjuk kormánypárti lap volt.)
49. 120 : 6 *»Alább közöljük Tisza miniszterelnök nyilatkozatát . . .«* — A vezércikket követően (193—194. l.): Tisza Kálmán miniszterelnök válasza az országgyűlés nov. 29-i ülésén a vám- és keresked[elmi] szerződés ügyében a kormányhoz intézett interpellációira.

50. 121: 4 »a nagy járadék-kölesön« — Erről már a 39. sz. vezércikkben is szó volt (»rente-kölesön«).
121: 13 »száztóli« — százalék, kamatláb.
50. *Magyarország beváltja szavát.* — Az előző, vagyis a fővezércikk utolsó mondatának részletes kifejtése. — MK mint szerkesztő mindvégig kegyelettel ápolta a 48/49-i szabadságharc emlékét, s figyelemmel kísérte a rokkant honvédek sorsát. A Honvédmenhely alapítását és kötelező támogatását ez idő tájt két novellájában is szóba hozta (*A kemény ember* és »*Sramkó bácsi*« Krk 27. köt. 12—14. l. és 115. l.).
122: 23 »A koronás királyi pár fejedelmi tette . . .« — Ld. ugyanezen szám hírvonatában (199. l.): »A király saját pénztárából 5.000 frtot adományozott a honvédmenház felségelésére . . .«
51. *Az országházból.* — A cím és a tárgy MK későbbi híres karcolataira utal: *A t. Házból.*
52. *A főrendiházból.* 128: 13 »*grande machine*« — nagy gépezet. (Itteni jelentése: az ellenzék minden eszközének felhasználása a támadásra.)
128: 38 *factiosus* — pártoskodó, egységbontó, felforgató.
128: 39 *in casu extremæ necessitatis* — végső szükség esetén.
129: 20 *quid tunc?* — mi legyen akkor a teendő?
129: 30 »*A szavazás eredményét olvasóink alább következő tudósításunkban veszik.*« — Erre a beígért tudósításra helyhiány miatt már nem került sor. Ezzel a számmal MK Magyar Néplapja megszűnt.

A JÓKAI-ÜNNEP

M. *Mulattató 1875. február 26., 7. évf. 9. sz. (33—34. l.) A lap élén. Névjelzés nélkül.*

Mikszáthnak Jókai, Petőfi és Arany János voltak legfőbb költsésményei. Jókai nyomán indult, az ő lapjában kerestt először teret a pesti fórumon; pályáját mindvégig érdeklődéssel kísérte, műveit szorgalmasan olvassatta, gyakran írt róla, s egyik legnagyobb terjedelmű munkájában »Jókai Mór életét és korát« örököltette meg. Lapjaiban is, mint szerkesztő, ismételten foglalkozik Jókai személyével: magasztalja az író t és csipkedi a politikust.

Ezúttal a Jókai ötvenedik születésnapja alkalmából (1875. febr. 18.) rendezett ünnepegről számol be — névtelenül. De hát miért is tüntette volna fel a nevét, amikor hódolatának nyilvánítása mellett egyszerű riportot nyújt — a vezércikk helyén!

Szerény jövedelmű lapja Jókaitól nem közölhetett eredeti írást, Mikszáth tehát örömmel ragadta meg azokat a lehetőségeket, midőn legalább átvehette, másodközlésben adhatta Jókai egy-egy kisebb művét (anekdotáját, beszédét stb.). Ezt teszi ezúttal is, teljes egészében közölve a jubiláns beszédét.

Az ötvenéves Jókai jubileumáról az egykorú lapokban részletes beszámolókat találunk. Elsősorban A Honban (1875. febr. 20—21.) a Pesti Naplóban (febr. 18—21.), a Reformban stb. Maga A Hon (Jókai lapja) hangsúlyozza (febr. 20., esti kiadás), hogy »Jókai Mór 50. születésnapjáról a mai lapok kegyeletes hangon emlékeznek meg. A legtöbb tárcát közöl Jókairól . . . « stb.

A szövegről

A cikk keretébe foglalt Jókai-beszédet az egykorú lapok egyidejűleg közölték a febr. 21-i (vasárnapi) számban. Ez azt mutatja, hogy a beszéd szövegét sokszorosított másolatban kapták meg a lapok. A sokszorosított példányok között részint hibás szövegek is akadtak, részint pedig olyanok, amelyeknek egyes kifejezéseit némileg módosították. Emiatt a különböző lapok közlései között kisebb-nagyobb eltérések mutatkoznak. A Magyar Néplapnak, illetőleg a Mulattatónak küldött példányban, amelyet Mikszáth közöl, szintén találunk egy pár értelemzavaró hibát s néhány olyan kifejezést, amely a többi lap szövegétől eltér. A Mulattató (röv.: M) hibáit kijavítottuk, a feltűnőbb eltéréseket pedig alább felsoroljuk Jókai lapja, A Hon (röv.: H) és a Pesti Napló (röv.: PN) szövege nyomán.

Lap Sor

- 131 : 4 és részvét tanújelei, amikkel (M: és részvét tanúja, [!] amikkel) [Javítottuk !]
 „ 19 ez esetben (M: az esetben) [Javítottuk !]
 132 : 11 kicsiny országunknak nagyon jól megrágalmazott nemzetéhez, (M és PN: kicsiny országunkhoz, nagyon jól megrágalmazott nemzetéhez,) [H alapján javítottuk !]
 „ 17 ami a szivekben (M hibásan: ami a hivekben [!]) [Javítottuk !]
 „ 23 ébresztetni az ismeretvágyat, az önbizalmat, (M és PN: ébresztetni az ismeret~~séggel~~ [!] az önbizalmat,) [H szövege alapján javítottuk !]
 „ 40 e boldognak reménylett hazára (M: a boldognak reménylett hazára) [Javítottuk !]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 130 : 12 »Könyves Kálmán« — Jókai ötfelvonásos szomorújátéka. Főbb szereplői e jubileumi előadás alkalmával: Kálmán — Feleki Miklós, Álmos — Nagy Imre, Ingoli — Felekiné Munkácsy Flóra. — A Pesti Napló (1875. febr. 20) következőképpen számol be az előadásról: »A Nemzeti Színházban ma „Könyves Kálmán”-t adták Jókai Mór tiszteletére. Nagy és díszes közönség volt jelen: képviselők, írók, művészek, legnagyobb számban a derék fiatalság . . . A páholyok

- Lap Sor nagy része — fájdalmasan esik kimondanunk — üres maradt. A darab előtt a zenekar a Hymnust és a Szózatot játszotta el . . . Az első felvonás után Jókai kilépett a függöny elé s Szigligeti Edétől átvette a babérkoszorút, a Nemzeti Színház ajándékát. Szigligeti következő szavakkal nyújtotta át a koszorút: „Tisztelt barátom! törd meg hallgatásodat s örvendeztesd meg az országot még számos színművel!” Szünni nem akaró, lelkes, zajos taps riadt föl Szigligeti szavaira . . . » stb.
- 130 : 19 *A Hungáriában tartott bankett*ről szintén részletesen beszámolt a Pesti Napló (febr. 18—21. sz.). Eszerint: a lakoma febr. 20-án, szombaton 2 óraker kezdődött. Részt vehettek benne »az ünnepelt író tisztelői«. Egy teríték ára 3 frt volt. Az írói és művészi kör aláírási íveket bocsátott ki és helyezett el a lapok szerkesztőségeiben, melyeken a részt venni kívánó urak és hölgyek előjegyezhetik magukat. A jelentkezők száma egy-két nap alatt elérte a 200-at. A banketten Jókai jobbján neje, balján Bittó István miniszterelnök ült, »ki a belépő írók meleg kézszorítással üdvözölte«. Liszt Ferencet is megéljeneztek, mikor a terembe lépett. Részt vettek még: Toldy Ferenc, Szigligeti, Erkel Ferenc, Ráth Károly főpolgármester, gr. Apponyi Albert, gr. Zichy Géza, az összes lapszerkesztők (tehát Mikszáth is!), a színház köréből: Paulayné, Helvey Laura, Prielle Kornélia, Tóth Ede, Ujházi, Vizvári stb. Az első pohárköszöntőt Szigligeti mondta. Utána Jókai állott fel.
- „ 19 *Ráth Károly* (1821—1897) — Budapest főpolgármestere (1873-tól). Előbb (1867) a Józsefváros képviselője, majd pedig (1871) a kir. tábla alelnöke. — Mikszáth is említi, hogy Jókai jubileumán »Ráth Károly főpolgármester a főváros üdvözlő iratát nyújtotta át.« (Az üdvözlő irat szövegét a Pesti Napló febr. 21-i számában olvashatjuk.)

ELMEFUTTATÁS AZ IDŐRŐL

M. *Mulattató 1875. március 12., 7. évf. 11. sz.* (41. l.), a vezércikk helyén. *Névjelzés nélkül.*

Tárgyválasztásában és előadásmódjában Mikszáth első publicisztikai dolgozataira emlékeztet. (Ld. Krk 51. köt.) Reflexiónak az ókori és az újabb bölcsészek-re való hivatkozással igyekszik nagyobb súlyt adni. Diogenész, Szolón és Homérosz nevének, görög szavaknak és latin közmondásoknak közbeiktatása szintén ezt a célt szolgálja. — De a kis »elmefuttatás« reális képei és hasonlatai (a szabók »művészetéről« és a »mérték« nélkül szabott frakkról, a mérsároslagénnyel kacérkodó »szép Cili«-ről stb.) kétségtelenül utalnak Mikszáth jellegzetes írói eszközeire. S mintha szerkesztői »robotjának« és írói alkotó-

munkájának különbségére célozna, mondván: »... nagy különbség van azon munka között, melyet pénzért teszünk, és a közt, melyet az idő kezének intésére viszünk véghez!« (Ezért is nem vállalt — pusztán pénzért! — hivatalt.)

Mikszáth további publicisztikai és szépirodalmi munkáiban is gyakran elmélkedik az idő »múlása« és »mérése« fölött. Pl. *Újév napján* című karcolatában (Budapesti Napilap 1878. jan. 1.) ezeket írja: »Még egy csattanása az idő szárnyának, s itt az újesztendő. Az idő végtelen fájáról lehull egy hervadt levél... Mi változik meg? A régi kalendárium helyére új kerül a szög...« — Néhány példa novellái köréből: *A gyermekszobában* c. elbeszélésének (Szegedi Napló 1880. jan. 1., kötetben: Dekameron II., Hi 9. köt.) központi problémája: az Idő. »Az emberek keresztelőt tartanak az „Idő”-nek s külön néven jegyzik föl évkönyveikbe...« Pedig »az idő megmérhetetlen, örök, nem változik a kalendárium kedvéért...« stb. — Hasonlóképpen *A fekete kisasszony* c. novellájában (Szegedi Napló 1881. jún. 16., kötetben: Dekameron I., Hi 8. köt.): »— Hova lesznek az évek, édes-apám? Azt mondtad az imént, hogy azokat is elnyeli az idő...« stb. — Végül *A kis ablak a mennyországból* címűben (Lányok Lapja 1881. júl. 3.): »... olyan furcsa, hogy az esztendők elmennek és sohasem jönnek vissza többé. Hova mennek azok?« Felelet: »— Elvesznek... Hatalmas trónusán ül az idő, királyi palástban és aranyos jogarral; ő azokat átgyúrja és új esztendők lesznek belőlük...« stb.

A szövegről

133:24 Nagy Sándortól (a Mulattató eredeti szövegében: N. Sándortól) [Kiegészítettük!]

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 134: 14 *Qui tempus habet, habet vitam* — akinek ideje van, élete van; vagy: ki időt nyer, életet nyer.
- „ 21—22 *»tisztá lélekkel s meglepéddel látja csűrében keze míve béréit«* — idézet Berzsenyi Dániel »A jámborság és középszerű« c. költeményéből (6. versszak 1—2. sora). — MK egypárszor másutt is idéz Berzsenyiből.
- „ 26 *»a saját gyermekeivel táplálkozó Kronos«* — a görög mitológiában Uranosz (az Ég) és Gaia (a Föld) tizenkét fia (a titánok) közül a legfiatalabb és legravasabb. Atyjától csellel szerzi meg a hatalmat, ezért saját gyermekeitől szintén félti a magáét, s hogy ellene ne támadjanak: születésük után nyomban elnyeli őket. Emiatt később Kronoszt az örökkévaló, soha nem öregedő idővel azonosították, amely fel-falja szülőtteit, a tegnapiakat.
- „ 33 *magnet-tű* — mágnestű.

Lap Sor

- 135: 7 *Tempora mutantur et nos mutamur in illis* — az idők változnak és velük együtt mi is változunk. (A IX. században élt I. Lothár császár mondasából keletkezett szállóige.)
„ 25 *ysa por és chomuv vogmuc!* — bizony por és hamu vagyunk! (Az 1200-ból való Halotti beszéd második mondata.)

A RANG- ÉS CÍMKÓRSÁG

M. *Mulattató 1875. május 7., 7. évf. 19. sz. (75—76. 1.) Névjelzés nélkül.*

A rang- és címkórság a feudális világ és a kapitalizmus egyik legjellemzőbb társadalmi betegsége. A régebbi irodalom — a magyar is — százzszámra ontja e betegséget ostorozva »gyógyítgató« példákat. (Pl. Jókaitól »Mégsem lesz belőle tekintetes asszony«, Szigligetitől »Fenn az ernyő, nincsen kas«, Peteleitől »Szűcs Klári története« stb.) A példák bősége természetes, hiszen évszázadokon át a vagyon és hatalom reális mércéi mellett a pusztá címek, üres sallangok szerint is osztályozódott ez a pöffeszkedő társadalom.

Mikszáth cikkei és karcolatai — elbeszéléseihez hasonlóan — szintén több ízben foglalkoznak ezzel a beteges jelenséggel. Főleg a polgárság szempontjából. Elbeszélései között legismertebb példa *Mindenki lépik egyet* című, 1902-ben írt kisregénye. (Krk 15. köt.)

A rang- és címkórságról szóló ez elfelejtett, névtelen cikke is a szizmadiák mint »lábtyú-művészek« rétegeből indul ki, akárcsak a fenti kisregényben Apró István uram története. De nem mulasztja el megemlíteni a szabókat mint »öltöny-készítőket« sem... (A szakmai gőgöt megtaláljuk Kutlik szabó alakjában is, ld. *Az eladó birtok* Krk 5. köt. és *Garibaldi butéliei* Krk 28. köt.)

»Ósdi, kisvárosi életünk« képeiből (vagyis saját közvetlen emlékeiből, tapasztalataiból!) veszi e példákat »elmaradt társadalmi állapotunk« bemutatásához. — Írói rendünk társadalmi elismerésének szegyenletesen lassú folyamatát szintén felpanaszolja (»skriblerkedés«), mint ahogy később is egyre szenvedélyesebben száll síkra az íróknak másod- és harmadrangú érdemrendekkel való »kitüntetése« ellen stb.

E cikk tehát egy sokszor tárgyalt társadalmi kérdésnek egyik első jelentkezése Mikszáthnál.

A szövegről

A *Mulattató* (röv.: M) szövegében több értelemzavaró sajtóhiba van, amelyeket javítanunk kellett:

Lap Sor

- 136: 15 ósdi (M: ózdi [!])
„ 23 nem sokra megy az ember! (M: ... ez ember!)
137: 4 egyszerűen nevén N. úrnak merné szólítani. (M: egyszerűen néven... stb.)
„ 22 némi (M: nemi)

HALOTTAK NAPJA

M. *Mulattató* 1875. november 6., 7. évf. 45. sz. (178—179. l.), a tárcarovatban. *Névjelzés nélkül.*

E számon nem tartott, névtelen tárcacikk szerzőségét nemcsak Mikszáth jellegzetes stílusa, lendületes, ritmikus prózája alapján, hanem a tartalmi és tárgyi jegyek alapján is könnyű megállapítani.

Mikszáth, a szerkesztő, az egyházi és nemzeti ünnepekről mindkét évben megemlékezett lapjaiban. 1874-ben már beszámolt a Kerepesi úti temetőben tett látogatásáról (*Halottak napján*. A jelen köt. 12—15. l.); ezt ezúttal is megismétli. De az 1874. évi ironikus hangú tárcacikkkel szemben most szinte komor hangú elégiát írt. Egy szatirikus megjegyzése azonban mindkét cikkében közös! 1874-ben ezt mondja: Pesten a temetőbe »mulatságból, divatból megy ki az úri rend, s potya látványosság iránti hajlamból a buta tömeg... Csevegni, politikálni jönnek a temetőbe...« A szóbanlevő 1875. évi cikkben pedig: »A főbb utak szélén mézesbábos sátrak, virágos bódók, koszorúáros telepek állanak, s körülök tódul a tömeg, mintha vásár volna... Egy népfölkelés az egész temető... Vásárnak, tábornak, búcsúnak, fölkelésnek hinné az ember...«

Mikszáth ebben a cikkében sem feledkezik meg legfőbb újságírói hivatásáról: a nevelésről. Figyelmeztet, hogy a nemzet nagy halottai: »mindnyájunknak halottai«; velük szemben leróni a kegyelet adóját, »egy szál virágot tűzni, egy-egy mécses gyújtani sírjukon mindnyájunknak kötelesség!«

Az 1874. évi cikkben csak futólag említette a luxusosan kivilágított »drága sírköveket«, — ezúttal cikkének nagy részét a temetői képek köré szőtt reflexiói adják. A temetőt is az »osztálykülönbségek« szempontjából nézegeti: »drága szobrok, ragyogó sírkövek, a sírhalmokon lámpák«; aztán »szerény mécsesek«, végül pedig csak »magába a sír földébe szúrt vékony viaszgyertyák...« E reflexiói közben talán fölmerült emlékezetében Tompa Mihály szatírával vegyes elégia-ciklusa is, a »Temetői hangok« (1847), amely szintén a hivalgó »márvány-szobrok«, »gránit-szobrok«, díszes »vasemlékek« és másfelől a szegényes »akác-fejfák« s »fenyő-keresztek« szempontjából osztályozza és mérlegeli a holtak birodalmát. S Tompával együtt Petőfire is gondol, megemlítve »Az utósó alamizsna« című, 1843. évi költeményét.

E gyászünnepről MK később is megemlékezik publicisztikai dolgozataiban. (Így pl. a Budapesti Napilap 1877. nov. 1-i számában.)

AZ ÍRÓI TULAJDONJOGRÓL

M. *Mulattató* 1875. november 20., 7. évf. 47. sz. (186—187. ld.) *Névjelzés nélkül.*

Mikszáthnak a szerzői jogvédelemről vallott nézeteit ld. részletesen *Az írói tulajdonról* című, 1874. évi dolgozatában. (A jelen köt. 21—49. l. és jegyzeteink: 192—198. l.)

E cikk egészben véve a külföldi írói alkotások védelme és a viszonyosság elismerése ellen irányul. Álláspontját hazai gazdasági szempontokkal és kiadói érvekkel támogatja. Jogi okfejtést nem tartalmaz, de nem is igen tartalmazhat. Felfogása téves és egyoldalú. *Mikszáth ezúttal* nem is a hazai szerzői jogokat, mint inkább a *kiadói érdekeket képviselte*, — talán lapja kiadójának, *Wodianer Fülöpnek* felkérésére. Erre enged következtetni az utolsóelőtti szakasz végén tolmácsolt javaslat, amely szerint a kormány a törvény előterjesztése előtt hallgassa meg ez ügyben az Akadémiát, a Kisfaludy Társaságot, valamint a magyar zszurnalisztika »és a kiadói testület« véleményét.

E nézetekre az idő alaposan rácsáfolt. Magyarország — bár jóval később — csatlakozott a berni Unióhoz. A bírói gyakorlat azonban addig is a viszonyosság feltételezése mellett ugyanúgy védte a külföldi írói alkotást, mint a hazait.

A 143. lap 11—12. sorában MK Kisfaludy-Társulatot említ Kisfaludy Társaság helyett.

APRÓSÁGOK

A vezércikkek és nagyobb politikai cikkek sorához szervesen kapcsolódnak az *Apróságok*: Mikszáth első politikai karcolatai. Ezekben a közélet kiragadott mozzanatait adja elő egyéni, szatirikus megjegyzésekkel kísérve. Az eddigi Mikszáth-irodalom nem ügyelt a pályakezdő Mikszáth publicisztikai dolgozataira, így ezekre az apró írásokra sem; pedig már csak azért is figyelemre méltók, mert előfutárai annak a sajátos műfajnak, amellyel a publicista Mikszáth később országos elismerést aratott (*A t. Ház, Országgyűlési karcolatok*).

Mint már az 1874. évi, hasonló című rovatnál említettük (51. köt. 283—4. l.), Mikszáth e rovatot is (mint majdnem egész lapját) részint saját maga írta, részint szerkesztői ollójával töltötte ki. Az egyéni hangú, csípős-gúnyos karcolatok közé időnként egyszerű politikai híreket is beiktatott. Ezt az eljárását talán éppen rovata népszerűségével magyarázhatjuk. A rovatot a közönség érdeklődéssel fogadta — a szerkesztő tehát a közérdekű politikai hírek egy részét is ide sorolta, hogy publicitásukat növelje. Kötetünk csupán a MK tollából való eredeti karcolatokat közli; a hír-cikkeket ezúttal is mellőztük (mint az előbbi kötetben az 1874. éviéket). Mégis, hogy az olvasó e tekintetben is tájékozódhassék, a jegyzetek jelen fejezetének végén mutatóba közöljük két szám hír-jellegű *Apróságait*.

Mikszáth ez első karcolatai minduntalan sejtetik a későbbi nagynevű publicista oroszlánkörmeit. Szellemes, ötletes észrevételek, anekdoták, abban a könnyed, szórakoztató előadásban, mely ilyenmű írásait jellemzi. Az *Anekdoták* sorozatába (Krk 28. köt.) akárhányat átvehettünk volna az *Apróságokból*, de ennek a rovatnak műfaji egységét nem akartuk megbontani.

Egy ízben — egészen kivételesen — szignálja is az *Apróságokat*: 1875. május 7. (19. sz.): *M. K.* betűjeggyel.

Nem mindegyik számban találunk *Apróságokat*. Számos esetben nem volt hozzá anyaga vagy helye a lapban. Pl. a következő számokban: 2., 18., 20–23., 31–37., 40–52. sz. (Vagyis az évfolyamnak éppen fele részében!) E számok többségében *Közérdekűek* című rovat pótolja az *Apróságokat*. A *Közérdekűek* rovat közleményei politikai hírekből állanak.

Részint a nemzetiségeket és más nemzeteket bántó szakaszaik miatt, részint pedig más lapokból való szó szerinti átvételük miatt vagy MK-tól semmiféle megjegyzést nem tartalmazó pusztá hírközlésük miatt mellőztük *teljes egészükben* a következőket: 10. sz. (ld. szemelvényként alább: 233. l.) és 17. sz.; *egyes részeket* mellőztünk a következőkből: 3., 8., 11. (ld. szemelvényként alább: 233–4. l.), 14., 24., 25., 26., 28., 30., 38. sz.

A szövegről

Többször említettük már a Mikszáth két lapját előállító Wodianer Fülöp-féle nyomda gondatlan munkáját. Ennek néhány kirívó példáját ehelyütt is felsoroljuk. (Zárójelben az eredeti, sajtóhibás szóalak.)

Lap Sor

144 : 25 érdeemes (érelemes)

145 : 14 Buchanant (Buchauant)

153 : 1 népszertűségét (tápszertűségét [!])

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

144 : 1 »Az *Andrássy-féle jegyzék elszikkasztása* . . .« — Erről a hivatali botránnyról Mikszáth Magyar Néplapjának 1874. nov. 20-i száma »Az elárult titok« címen részletesen beszámolt. Eszerint: Andrássy Gyula külügyminiszter egy fontos vámügyi szerződést akart kötni Oroszországgal. Az ügy »finom diplomáciai tapintatot« igényelt volna. Andrássy nagy súlyt fektetett arra, hogy célzatai államtitkok maradjanak addig, míg a szerződést véglegesen meg nem kötik. Ennek ellenére a titok kipattant, s a jegyzék szövege meglepetésszerűen megjelent a Neue Freie Presse című bécsi lapban. Andrássy természetesen haragra lobbant ily fiaskó miatt s nyomban vizsgálatot indított, hogy ki árulta el e fontos államtitkot. Csakis a minisztériumok tagjai tehették. Rövid vizsgálat után kitűnt, hogy a kereskedelmi minisztériumból került ki a titok. A gyanú Matlekovits Sándor osztálytanácsosra és Mihók segédhivatali aligazgatóra esett, hogy ők szolgáltatták ki az okmányt a Neue Freie Presse pesti levelezőjének. Hivataluktól azonnal felfüggesztették őket.

- 145 : 4—7 A Lónyay Menyhért születésnapjára adott díszalbumról ld. MK *Az időkrossz jele* című tréfás megjegyzését is (Mulattató 1874. dec. 25. és Krk 28. köt. 148. l.).
- „ 7 *Közérdek* — »Lónyay lapja«; napilap; 1874. dec. 30—1875. jún. 14-ig állott fenn; Halász Imre szerkesztette.
- „ 8 *lucus a non lucendo* — eröltetett, értelmetlen, zavaros magyarázat. (Ti. az erdő — szót azzal próbálhatná valaki magyarázni, hogy sötét, nem világít: non lucet.)
- 146 : 7 *Ofenheim lovag* — Ofenheim Viktor lovag, egy ausztriai vasútépítő társaság vezérigazgatója különböző panamáival több milliós kárt okozott az államnak. Emiatt 1875. jan. 4-én Bécsben esküdtbírótság elé került. Február végén az esküdtbírótság Ofenheimot fölmentette a vádak alól, mert időközben politikai tényezők is beleavatkoztak a tárgyalás menetébe.
- „ 11 *Frigyes Vilmos hesseni választófejedelem* (élt 1802—, uralk. 1831—1875) — II. Vilmos választófejedelem fia. Az 1866. évi osztrák—porosz hadjáratban Ausztria mellett foglalt állást s Kassel megszállása után sem akart az új, Poroszország fennhatósága alatt alakuló szövetséghez csatlakozni. A poroszok ezért elfogták, országát pedig bekebelezték. 1866. szept. 17-én szerződést kötött Poroszországgal, melyben bizonyos jövedelmeket biztosított magának. Midőn később Poroszország ellen izgatott, a porosz kormány a kikötött összeg kifizetését beszüntette. Utolsó éveit csehországi birtokain töltötte.
- „ 29 *Lulu* — Napóleon Jenő Lajos János József herceg (1856—1879), III. Napóleon egyetlen fia. A sedani katasztrófa után anyjával együtt Angliába menekült és Chislehurstban élt. Atyja halála után belépett a woolwichi tüzérszolgálatba. 1874-ben, amikor tizennyolc éves lett, a bonapartista párt ünnepélyesen elismerte fejének, de anyja viaszatartotta a politikai kalandoktól. 1879 februárjában a hadi babérokra vágyó ifjú a Zuluföldön harcoló angol hadseregbe lépett s az ottani harcokban elesett.
- 147: 21 *Pulszky Ágost* (a »kis Pulszky«) ld. e köt. 212. l.
- „ 25 *Simonyi Ernő* ld. e kötet 213. l.
- „ 27 *maltretroz* — gyötör, kínoz, sanyargat.
- 148: 2—3 *»mintha egyetemi tanárokat csak olyan könnyen lehetne faragni, mint főispánokat . . .«* — MK mindvégig ellenszenvvel és éles gúnyval nyilatkozott a vármegyék kormánybiztosairól, a főispánokról. Pl. a főispán-nagybácsi *Aki nem akar úr lenni* c. elbeszélésben (Krk 28. köt.), báró Kopereczky főispán *A Noszty fiú esetében* (Krk 20—21. köt.); *Küüntetések* című »polémiajában« (*A saját ábrázatomról* c. kötetben, Hi 1. köt.) többek között a »nagyhasú főispánokról« beszél, akik egyebet sem tesznek, mint »csempészett dohányból csibukoznak és köpködnek a megyeházán . . .« stb.
- „ 8 *Apponyi Albert gróf* (1846—1933) — politikus, 1906—10. és

- 1917—18-ig kultuszminister. Mint képviselő 1872 óta szerepelt a parlamentben. Ebben az időben (1875) a jobboldali ellenzék tagja; később a nemzeti párt vezére és a függetlenségi párt elnöke.
- 148 : 21 *Sennyey Pál báró* ld. e kötet. 212—3. l.
- 149 : 8 *canonica visitatio* — egyházkerületi felügyeleti látogatás, ellenőrző vizsgálat.
- „ 29 *Nemzeti Hírlap* — politikai napilap. 1874—78-ig ellenzéki irányban Toldy István szerkesztette. 1878—79-ben kormánypárti lappá alakult.
- 150 : 4 *Majláth* (Mikszáthnál: *Majláth György* (1818—1883) — kir. főtárnokmester, majd (1865) kir. udv. kancellár, 1867-ben országbíró, 1882-ben a kir. Kúria és a főrendiház elnöke. Egész pályáján a konzervatív pártok híve. Gyilkosság áldozatául esett. (Inasa és cinkosai büntettéről a vásári ponyva-füzetek is sokáig meséltek.)
- 150 : 16 *Ugron Gábor* (1847—1911) — politikus. Az 1870-i német-francia háború idején Garibaldi légióiban harcolt. Hazatérve 1872-ben országgyűlési képviselővé választották balközépi programmal. A későbbi ciklusokban mindvégig az ellenzék oldalán küzdött s az egyik függetlenségi párti irányzat vezetője lett. — Mikszáth azért nevezi »ifjanc honatyának« és »gyermek-honatyának«, mert képviselővé választásakor Ugron mindössze huszonöt éves volt.
- „ 22 *Bóka* (Mikszáthnál: *Bóka János* (1822—1884) — »a legkitűnőbb gyermekorvos«, budapesti egyetemi tanár.
- „ 30 *Reform* — Rákosi Jenő politikai napilapja (1869. dec. 15—1875. jún. 16.).
- 151 : 28--29 *az igazságügyminister, aki jogászprofesszor volt* — Pauler Tivadar. 1847-ben a győri akadémiához, 1848-ban pedig a pesti egyetemhez nevezték ki az észjog s a magyar közjog rendes tanárává. A szabadságharc leverése után kinevezetetését egy ideig ignorálták, de 1852-ben újból kinevezték és harminc éven át működött egyetemi tanszékén. Közben, Eötvös József halála után, közoktatásügyi miniszter (1871. febr.—1872. szept.), majd pedig igazságügyminister (1874. márc.—1875. márc.). 1878 júliusában ismét belépett az akkori Tisza-kabinetbe. Főműve a büntetőtörvény megalkotása. — MK feltűnő tartózkodással, sőt elfogultsággal szól róla. Nem tudjuk: vajon mint jogásznak (1866—70) nem volt-e valami kellemetlensége Paulerrel?
- 152 : 3 *Zavadka* (vagy *Závadka*) nevű község kettő volt a régi Magyarországon: az egyik Gömör megye nagyrőcei járásában, a másik Szepes megye iglói járásában. MK cikkéből nem tűnik ki: melyikről van szó.
- „ 10 *N.* — Napló, ti. a Pesti Napló
- „ 19 *Magyar Állam* — klerikális napilap (1868—1908).
- „ 23 *Lonkai bácsi* — Lonkay Antal (1827—1888), kegyesrendi

- tanár, író, szerkesztő. Szerkesztette az *Idők Tanuja*, majd pedig a *Magyar Állam* című klerikális lapokat. — »Lonkai bácsi»: MK politikai szatírának egyik célpontja; sokszor ír róla.
- 152: 27 *Bittó István* ld. jelen kötet 207—8. l.
- „ 27 *Bartal György* (1820—1875) — politikus. Részt vett az 1849-i debreceni országgyűlésen és Szemere Bertalan forradalmi kormányában pénzügyi államtitkár volt. 1874—75-ben Bittó István kabinetjében a közgazdasági tárcát látta el. — *Mikszáth Magyar Néplapja* (1875. okt. 30) részletesen ismerteti pályafutását. Ld. a jelen köt. 254—5. l.
- 155: 9 »a szent atya» — IX. Pius pápa (uralk. 1846—1878). Az ő és szövetségesei ellenében vívták ki az olaszok hazájuk egységét. Ő mondta ki a pápa tanítói családokozhatatlanságát, az infallibilitást.
- „ 29 *N. Fr. Presse* — *Neue Freie Presse*. Bécsben megjelenő politikai napilap; sokáig a legtekintélyesebb újság volt Ausztriában. 1864-ben alapították.
- 156: 1 *inkompatibilis* — összeférhetetlen, össze nem egyeztethető.
- 157: 3 *Fanfulla* — olasz lap.
- „ 7 *Perseveranza* — olasz lap.
- „ 10 *Le Figaro* — konzervatív irányú párizsi napilap. 1854-ben mint hetilap indult meg, 1865-től napilap lett.
- 158: 5 *Simonyi Ernő* ld. a jelen kötet 213. l.
- 159: 14—18 »a követjelöltek lajstroma: pipás földesurak, úrhatnámkodó fiatal uracok, a bolond viszonyok által feltölt nevezetességek s több efféle...» — Ezt a keserű, lesújtó megállapítást vrk. a *Két választás Magyarországon* c. kettős elbeszéléssel (Kr. 9. köt.) és MK egyéb választási történeteivel.
- 160: 26 *Csernátony (Cseh) Lajos* (1823—1901) — politikus, publicista. A szabadságharc idején Kossuth titkára; a Március Tizenötödike c. lap egyik szerkesztője. A katasztrófa után Franciaországban, majd Angliában telepedett le. Távollétében halálra ítélték. Az emigrációban (1860-ban) csatlakozott Garibaldi seregeihez. 1867-ben hazatért. Előbb Jókai lapjának, *A Honnak* volt főmunkatársa, majd az *Ellenőrt* szerkesztette; e lap megszűnte után a *Nemzet* munkatársa lett. Eleinte a balközéphez tartozott, az 1875-ös fúzió után Tisza Kálmánhoz csatlakozott.
- 162: 1 *Krupp* — A Krupp család gyára a német imperializmus szolgálatában Németország legnagyobb vasipari telepévé fejlődött. Főleg messzehordó és gyorstüzelő ágyúival vált ismertté.
- 163: 13—14 *Csiky Sándor* — Eger képviselője. *Majoros István* — Zenta képviselője. E két műveletlen és jelentéktelen »honatyát» MK gyakran gúnyolja ekkori karcolataiban.
- „ 23 *gróf Forgách Antal* (1819—1885) — a kiegyezésig a bécsi udvar szolgálékü eszköze. A szabadságharc alatt az ún. »muszkavezető mánások» közé tartozott testvérével, Sán-

- dorral együtt, aki Paskievics seregében császári biztos volt. A Bach-rendszerben a kassai kerület főispánja, 1859-ben az osztrák belügyminisztérium osztályfőnöke, 1860-ban Morvaország, majd még ez év folyamán Csehország helytartója lett. 1861-ben Vay Miklós báró lemondása után 1864-ig a kir. kancellária vezetőjévé nevezték ki. A kiegyezés után a Deák-párt, a fúzió után pedig a szabadelvű párt tagja volt. — MK *Még újabb fény- és árnyképeinek* (1878) egyike róla szól.
- 163 : 31 *Szontagh Pál* ld. a jelen kötet 214. l.
- 164 : 1 *Falk Miksa* (1828—1908) — író, politikus, publicista. Széchenyi, Deák és Kemény Zsigmond híve, Erzsébet királyné magyar tanítója. A kiegyezés után a Pester Lloyd szerkesztője. Több ízben országgyűlési képviselő.
- „ 2 *Schwarz* (Mikszáthnál: *Svarc*) *Gyula* (1839—1900) — országgyűlési képviselő, az ókori történelem tanára a budapesti egyetemen.
- „ 21 *Thaisz Elek* — Budapest rendőrfőkapitánya volt. Hivatali mulasztásai miatt MK sorozatosan támadja, csipkedti.
- „ 26 *»beszerelt«* (= *besszerelt?*) és *»mikszblindezett«* — kártyakifejezések.
- 165 : 6 *Patay István* (»Están bácsi«, 1808—1878) — katonai tanulmányokat végzett. 1848-ban mint közhonvéd lépett a magyar hadseregbe, de csakhamar tisztté nevezték ki s 1849-ben Pest térparancsnoka lett. Debreceni országgyűlési képviselő volt, s egyike annak a hét tagból álló töredéknek, mely a szélső baloldalt megalakította. Az egykorú élclapok, főleg a *Borsszem Jankó* gúnyolódásainak egyik céltáblája. — MK is mindig kicsinylőleg, gúnyal nyilatkozik róla.
- „ 10 *Hoffmann Pál* (1830—1907) — politikus és jogtudós. 1860-ban a budapesti egyetemen magántanári képesítést nyert. 1862-ben a kassai, 1864-ben a pozsonyi jogakadémia tanára; 1866-ban a budapesti egyetemen a római jog tanára. Több ízben volt képviselő is, szabadelvű programmal. Számos jogtudományi munkát írt.
- „ 10 *Pulszky Ferenc* ld. a jelen kötet 212. l.
- „ 11 *Fest* (Mikszáthnál: *Feszt Imre* (1817—1883) — közgazdasági író és politikus. Fiatal korában szépirodalommal is foglalkozott, Petőfiből is fordított németre. Később főleg a vas- és bányáipar felvirágoztatása érdekében dolgozott. 1867—72: a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium államtitkára. Később egy ideig az államvasutak igazgatótanácsának elnöke, 1878-ban pedig az Osztrák—Magyar Bank budapesti alkormányzója lett.
- „ 11 *Eötvös Károly* (1842—1916) — függetlenségi párti politikus, ügyvéd, író. — MK későbbi publicisztikai dolgozataiban még sokszor szerepel.
- „ 14 *Kelet Népe* — a *Közérdek* c. lap (ld. fentebb 145 : 7) folytatása, a jobboldali ellenzék közlönye. Megindult 1875.

Lap Sor

- jún. 15., megszűnt 1878. dec. 31. Előbb Komócsy Lajos, majd pedig Halász Imre szerkesztette.
- 165 : 15 Perczel Béla (1819—1888) — Perczel Mór testvéröccse. 48 előtt Tolna megye szolgálatában állt, a szabadságharc után visszavonult. 1865-ben képviselővé választották. 1872-ben a képviselőház alelnöke, majd pedig elnöke. A fúzió után (1875) igazságügyminiszter lett. Ő nyújtotta be a Csemegi-féle büntető törvénykönyvet. 1878: a semmitőszék alelnöke, 1881: a Kúria másodelnöke, 1884: a Kúria elnöke.
- ., 19 Széll Kálmán ld. a jelen kötet 214. l.

SZEMELVÉNYEK A HÍR-JELLEGŰ APRÓSÁGOKBÓL

10. sz., március 5.

A volt miniszterek és államtitkárok. Ghyczy Kálmán, mint halljuk, késznek nyilatkozott a képviselőházi elnöki széket elfoglalni, eszerint ő lesz az elnök. Szapáry a magánéletbe vonul vissza.

*

Pauler Tivadar azonban nem fog, mint az utóbbi napokban beszélték, nyugalomba lépni, hanem — mint hiteles forrásból halljuk — ismét elfoglalja tanári székét az egyetemenél, s a nyarat pihenésre fordítván, októberben meg fogja kezdeni előadásait.

*

A miniszteri magasabb hivatalnokok közül eddigelé Kandó Kálmán miniszterelnökségi tanácsos adta be lemondását. Továbbá Csemeghy igazságügyi államtitkár, ki ismét folytatni fogja ügyvédségét. Beadta lemondását Zeyk Károly belügyi államtitkár is.

*

Horn Ede kereskedelmi államtitkárnak fog kineveztetni. Horn Ede, mint tudjuk, baloldali. Hogy Péchy Tamás és Tisza Kálmán kiket fognak államtitkárokkul magok mellé kineveztetni, még nem tudjuk.

*

A képviselőház legelső teendője, mint hírlík, a kataszteri törvény meghozatala. A kormány programja a pénzügyekre vonatkozólag: a takarékoság és magyar önálló jegybank felállítása által segíteni szorult pénzügyi helyzetünkön, — s csak ha ez nem sikerülne, nyúl az adóemeléshez, mint a legutolsó és legrosszabb eszközhöz.

11. sz., március 12.

Sennyey pártja e héten alakult meg végleg. Erről a következő tudósítást vettük: A b. Sennyeyhez csatlakozott orsz. képviselők Festetics Pál lakásán gyűltek össze. 38-an voltak espedig a következők:

Földváry János, Mihálovics Károly, Molnár Pál, Hedry Ernő, Ibrányi Lajos, Sennyey Pál b., Liphay Béla b., Kubinyi Árpád, Kondorossy György, Kardos Kálmán, Károlyi Gyula gróf, Hoffmann Pál, Apponyi Albert gróf, Tarnóczy Béla, Kazinczy I., Ocskay I., Festetics Pál gróf, Zichy Imre gr., Vécey József báró, Bánffy György gróf, Hunyady László gróf, Palkovics Károly, Kézmárczky Károly, Szögyény László, Máday Sándor, Divald Adolf, Csáky Gy. gróf, Máriássy Béla, Batthyány Zsigmond gróf, Just Kálmán, Kajuch József, Eöry Jenő, Boldizsár József, Úrményi Miksa, Szentmiklósy Pál, Goda Béla, Beöthy Akos, s Teleki Sándor gróf. Csatlakozásukat ígérték, de nem jelenhettek meg: Lipovniczky és Hunkár. Az összegyűltek kijelentették, hogy »jobb-
oldali ellenzék« címe alatt alakítanak pártot; a »konzervatív« elnevezést így nem vették föl. Elnökül választott Liphay Béla báró, jegyzőkül: Ocskay István és Hedry Ernő; a klub igazgatójául: Máday Sándor. A klub helyiségeül a volt balközép helyiségei fogadtattak el, melyben a párt tagjai összegyűlvén, elhatározták, hogy levelet intéznek a volt Deák-kör elnökéhez, s a levélben eddigi klubtársaik-, a szabadelvű párthoz csatlakozott Deák-párti tagoktól elbúcsúzva, tudatják, hogy külön párttá alakultak.

*

Pártmozgalom a vidéken. Az országgyűlési két nagy párt egyesülése a vidéken is visszhangra talál. Aradon a Deák-párt és balközép már végrehajtották az egyesülést. Kolozsvár bizalmat szavazott a kormánynak. Szegedről, Győrből, Szabadkáról, Hódmezővásárhelyről írók, hogy a pártok egyesülése ott is kétségtelen. Még a »Hermannstädter Ztg« is örömmel üdvözlöi a minisztériumot.

A szélsőbal szintén mozog. Manifesztumának hatását — ha ugyan lesz — még csak ezentúl várhatjuk. Mai híreink még csak azt mondják, hogy Debrecenben ellenjelöltet igyekeznek állítani Tiszával szembe, s hogy Budapesten talált néhány jogászt, ki az ifjúság fátklysmenete alkalmából a szélsőbal mellett ír nyilatkozatokat.

A Sennyey-párt is megkezdte már működését. Sáros megyéből ugyanis azt írják lapunknak, hogy a konzervatívok már megindították a korteskedést, főképp a kat. papok segélyével, s hogy Bánó ellenében gr. Desselwffy Dénest, Toszt Gyula ellenében pedig Károlyi László volt alkancellárt szándékoznak felléptetni.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
233	: 4	<i>Pauler Tivadar</i> ld. a jelen kötet 230. l.
„	8	<i>Kandó Kálmán</i> (1811—1888) — 1848-ban Ung megyei képviselő. A kiegyezés után Andrassy Gyula mellett a miniszterelnökségben elnöki tanácsos. Mint ilyen ügyesen közvetítette Andrassy és Deák politikai érintkezéseit. A fúzió után visszavonult a politikai élettől.
„	9	<i>Csemegi</i> (Mikszáthnál: <i>Csemeghy</i>) <i>Károly</i> (1826—1899) —

Lap Sor

- büntetőjogász, a magyar büntetőtörvénykönyv egyik alapvető munkása. Igazságügyi államtitkár, majd pedig kúriai tanácselnök volt.
- 233: 11 *Zeyk Károly* — belügyi államtitkár. Családjának több tagja hősiessen küzdött a szabadságharcban. (Ld. Jókai »Csataképei« közt »A két Zeyk« című novellát.)
- „ 12 *Horn Ede* (1825—1875) — közgazdasági író és politikus. A szabadságharc után Párizsba emigrált, hol széles körű publicisztikai munkásságot fejtett ki. 1870-ben Pozsony képviselője, 1875-ben kereskedelemügyi államtitkár.
- „ 13 *Péchy Tamás* ld. a jelen kötet 212. l.
- 234: 24 *Hermannstädter Zeitung* — az erdélyi szászok érdekeit képviselő nagyszabedű újság.
- „ 33 *Bánó József* (1824—?) — országgyűlési képviselő. A szabadságharcban egy gerilla-csapatot vezetett. 1865—78-ig tagja mindenik országgyűlésnek s 1872—78-ig alelnöke is. 1892-től ismét képviselő volt.
- „ 34 *Tost* (Mikszáthnál: *Toszt Gyula* (1846—?) — képviselői működés és kultuszminisztériumi szolgálat után a Fejérváry-kormányban rövid ideig (1906. márc. 6—ápr. 8) kultuszminiszter volt. Több tanulmányt írt, különösen a katolikus autonómia tárgyában.

SZERKESZTŐI JEGYZETEK

A Magyar Néplap és a Mulattató 1874. évfolyamának ilyen tárgyú anyagát közölve (Krk 51. köt. 287—288. l.) megvilágítottuk Mikszáth szerkesztői jegyzeteinek szerepét és jelentőségét.

Most elég lesz csak az 1875. évi szerkesztői jegyzetek speciális magyarázataira szorítkoznunk.

Névtelen: A szélső balpárttól

M. *Magyar Néplap 1875. január 15., 10. évf. 3. sz. (10. l.)*

Ismeretlen külső munkatársnak »A Magyar Néplap szerkesztőjéhez« címzett cikke. A szélső balpárt mellett, a Tisza Kálmán-féle balközép ellen érvel. Fejtegetéseit e szavakkal végzi: »Egyszóval Magyarországon csak két olyan párt van, mely a nemzeti közérzletben gyökerezvén, egyedül bír jövővel a parlamentáris államforma mellett, s ez: a konzervatív (Sennyey-féle) és az Irányi és Simonyi Ernő vezérlete alatt álló szélső balpárt.« E végszóhoz fűzi MK fenntartásait jelző szerkesztői lábjegyzetét.

Tisza Kálmán beszéde

M. *Mulattató 1875. február 5., 7. évf. 6. sz. (21. 1.)*

MK lábjegyzete azt hangsúlyozza, hogy a főlap (a Magyar Néplap) a politikai jellegű orgánus, míg a »társlap« (a Mulattató) csupán az egyéb »hasznos ismeretek s érdekes olvasmányok tára«. — Ezúttal csak kivételesen ad helyet politikai tárgyú közleménynek a Mulattatóban. — Tisza beszédét nem szó szerint idézi, hanem csak tartalmát tolmácsolja. Tisza támadja a kormányt (főleg a kereskedelmi, a pénzügy- és az igazságügyminiszter intézkedéseit); a jelen kormány helytelen politikája — úgymond — »nem fog bajainkból kivezetni«.

P—y J—s: A Magyar Néplap szerkesztőjéhez

M. *Magyar Néplap 1875. március 5., 10. évf. 10. sz. (39. 1.)*

A panaszos sorok írója Szklabonyáról datálta levelét. Ennek alapján föltehetjük, hogy azonos Plachy János szklabonyai és mohorai földbirtokossal, a Mauks család rokonával.

Panaszt emel a Magyar Kölesönös Biztosító-bank ellen, amelyet pedig az Egri Népújság »kitűnően« ajánlott olvasóinak, s így e lapnak szerepe volt abban, hogy olyan sokan »balekjen« lettek az említett bank üzelmének. A bank a biztosított személyektől »pótdíjképpen a biztosítási díjak kétszeresét« követeli stb. E sorokhoz kapcsolódik MK 1. sz. lábjegyzete.

A lábjegyzet végén említett »Luga úr«: Luga László (1840—1905), az Egri Népújság szerkesztője, róm. kat. lelkész, az egri érseki könyvsajtó igazgatója. Számos egyházi és egyháztörténeti cikke és könyve jelent meg. Több lapot és könyvkiadványt szerkesztett: Egri Népújság 1870—1893.; Irodalmi Szemle 1876—1893.; Egri Népkönyvtár 1—7. füzet, 1872—73. és 1878—80.; Egri Képes Naptár 1879., 1880.; Egri Híradó 1893—1896.

A továbbiakban a levélíró »valami b. Baldácsi Antalt« is hibáztat, amiért »állandó szíves indulattal« ajánlgatta e kétes szerepű »jótékony intézetet«. E sorokhoz kapcsolódik MK 2. sz. lábjegyzete.

Báró Baldácsi Antal (1802—1878) — politikai, országgyűlési képviselő volt, akit MK több ízben csipkedett lapjában. Egyébként Baldácsi egy jelentős alapítvánnyal örököltette meg nevét, amennyiben 8 000 holdnyi földbirtokát — katolikus létére — protestáns egyházi célokra hagyta.

A panaszos levélnek Baldácsival kapcsolatos szakasza a »m. k. minisztérium leiratára« is hivatkozik, a bank ajánlgatásai között. A minisztérium említésével kapcsolatos MK 3. sz. lábjegyzete, amelyet azonban nem e helyhez, hanem a levél zárószakaszához fűzött. A levélíró a zárószakaszban kéri Mikszáthot, mint szerkesztőt, hogy lapjában tegye szövé e sokakat nyugtalanító kérdést.

A 3. sz. lábjegyzet első sora (»Lapunk kisebb elterjedettsége«) szomorú vallomás arról, hogy MK lapja nem tudott meggyökerezni, s legfeljebb ha ötödannyi előfizetőre támaszkodhatott (ahogy másutt írja), mint a többi lapok.

Ld. még az 1. sz. Szerkesztői üzenetet is (a jelen kötet 170. l.) és ahhoz fűzött jegyzeteinket (238. l.).

Gajdács Pál: A fiatal művészek

M. Mulattató 1875. április 30., 7. évf. 18. sz. (69. l.)

Gajdács Pál szóban levő elbeszélését MK a *Mulattató 1875. márc. 26-i* számában kezdte közölni és folytatta az ápr. 2., 9., 16. számában. Ekkor a szerző a »beszély« írásában elakadt és csak május 22-től adta a további részleteket (máj. 29., jún. 4., 11. és 18: vége). Az ápr. 16-tól máj. 22-ig tartó kényszerű szünetet mentegeti MK az ápr. 30-i szám tárcarovatának élén elhelyezett szerk. jegyzetében. Utóbb (*Magyar Néplap* máj. 7.) szerkesztői üzenetben nógatja a szerzőt a folytatásra. (E szerk. üzenetét ld. a jelen kötet 170. lapján!)

Gróf Lónyay könyvéből

M. Mulattató 1875. november 20., 7. évf. 47. sz. (185. l.)

MK a *Mulattató* fenti és következő számában (nov. 27., 48. sz. 189—190. l.) közöl két részletet Lónyay Menyhért »Közügyeinkről« c. könyvéből.

A lábjegyzet első mondatában MK mintegy mentegetőzik, hogy »tér szűke miatt *ehelyűtt*«, vagyis nem a politikai jellegű főlapban, hanem a szórakoztató jellegű *Mulattató*ban ad helyet két hosszabb terjedelmű politikai közleménynek.

Az idézett két részletben Lónyay főleg a következő politikai feladatokat elemzi: az államháztartás rendezése és az egyensúly helyreállítása; a vám- és kereskedelmi szerződés megújítása; a bankkérdés megoldása; a közügyek egyéb aktuális kérdései.

Az első mondat eredetileg következőképpen hangzik: »Jelen *mutatványt* gr. Lónyay Menyhért „Közügyeinkről” című megjelenendő, nagyérdekű könyvéből tér szűke miatt ehelyűtt *közlünk mutatványt.*« [Javitottuk!]

*

Megjegyzendő, hogy a *Mulattató 1875-i évfolyamában* található szerkesztői lábjegyzetek közül a főszövegben mellőztünk egypárat; azokat, amelyek nem egyebek mint puszta forrásmegjelölései és ajánlásai a más lapokból átvett közleményeknek.

A teljesség kedvéért ideiktatjuk szövegüket: január 22. (4. sz. 13. l.): [*Zichy Antal*.:] *A tanítókról*. Zichy Antal e cikkét a jelesen szerkesztett s olvasó »Nemzeti Hírlap«-ból vesszük át. Szerk.

- március 19. (12. sz. 45. l.): [*Névtelen*.:] *A finánc-magyarország*. E közérdekű tárcacikket egész terjedelmében a jelesen szerkesztett »Közérdek«-ből vesszük át. Bizonytal megérdemli, hogy minél többen olvassák és okuljanak. Szerk.
- június 18. (25. sz. 97. l.): [*Borostyáni Nándor*.:] *Kortés világ*. Borostyáni Nándor időszerű tárcája a »V[asárnap]i Ujság«-ból.
- július 23. (30. sz. 117. l.): [*Borostyáni Nándor*.:] *Választások után*. Borostyáni Nándor e szép és elmés tárcacikkét meg nem állhatjuk, hogy lapunkban is ne közöljük. Szerk.
- szeptember 4. (36. sz. 143. l.): [*Névtelen*.:] *A lapok hátán levő hirdetések*ről. A kitűnően szerkesztett »Képes Néplap«-ból vesszük át ez érdekes cikket.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

1. *P. J. úrnak Szklabonyán*. (Magyar Néplap 1875. március 26., 10. évf. 13. sz. 52. l.)

Ez a szerkesztői üzenet szorosan összefügg MK-nak a Magyar Néplap márc. 5-i számában (10. sz.) olvasható szerkesztői jegyzeteivel. (Ld. a jelen kötet 167–168 l. és jegyzeteink a 236. lapon.) Címzettje P. J., illetőleg P—y J—s: bizonyára Plachy János szklabonyai és mohorai földbirtokos, a Mauks család rokona. P. J. panaszt emelt a »Magyar Kölcsönös Biztosító-bank« ellen, amely meg nem engedett módon kétszeresére igyekezett fölemelni a biztosítási díjakat stb. Újabb panaszlevelében, amelyre e szerkesztői üzenet a válasz, a minisztériumnál való közbenjárást sürgeti. Mikszáth szerkesztői üzenetében hivatkozik arra, hogy »a felszólalás megtörtént a Pesti Napló múlt vasárnapi számában«. A Pesti Napló 1875. márc. 21-i (vasárnapi) számának (26. évf. 66. sz. Reggeli kiadás. 3. l.) »Közgazdaság« című rovata valóban közöl egy idevágó névtelen cikket »A biztosító társaságokról«. A cikkíró hangsúlyozza, hogy egyes biztosító intézetekkel szemben »a közönségnek a társulati téren veszélyeztetett érdekei nem találják fel a kellő oltalmat az állami felügyelet azon szigorában, melyre leginkább szükség van oly vállalatoknál, mint a biztosító társaságok, melyeknél, ha azok, mint a legújabbban keletkezettek nagy része, kellő alap nélkül lépnek életbe vagy szédelő elvek alapján működnek: nemcsak a részvényesek pénze forog veszélyben, de a károsult felek érdekei is veszélyeztetnek...« A cikkíró kiemeli, hogy a vállalatok élén álló »hangzatos nevek« is elősegítik a közönség megtévesztését. Felsorol egypár efféle újabb biztosító intézetet, melyeknek élén csupa arisztokrata és más közéleti személyiség áll. Pl. a »Hungária« elnöke gróf Zichy Nándor, a »Nemzeti« elnöke gróf Forgách Antal és Pulszky Ferenc, a »Hunnia« elnöke szintén gróf Forgách Antal, a »Kelengye« elnöke Horn Ede stb. Köztük találjuk a P. J. által felpanaszolt »Kölcsönös« biztosító intézetet is, amelynek elnöke Tisza László és a P. J. panaszlevelében szintén szóvártatott báró Baldácsi Antal. — MK szerkesztői üzenetében annak a reményének ad kifejezést, hogy e felszólalás alapján majd megfelelő hivatalos intézkedés történik.

2. *G. Pál úrnak, Szarvas.* (Magyar Néplap 1875. május 7., 19. sz. 75. l.) Ez a Gajdács Pálnak szóló szerkesztői üzenet is egy korábbi (ápr. 30-i) szerkesztői jegyzethez kapcsolódik. (Ld. a jelen kötet 168. lapján; jegyzeteink a 237. lapon.)
3. (szintén május 7.) és
4. (május 15.): e két szerkesztői üzenet nem igényel tárgyi magyarázatot. De érdekes adalékok Mikszáth szerkesztői munkájához: lapjainak nemcsak szellemi részével kellett foglalkoznia, hanem — csekély számú előfizetői kedvéért — kiadói feladatokat is ellátott: elmaradt számok pótlása iránt intézkedett, könyvrendeléseket továbbított stb.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁSOK

Az 1874—75. év (1876—77-tel együtt) Mikszáth pályájának legmélyebb hullámvölgyébe tartozik. A szegénység feldúlta az ifjú házások tűzhelyét, Mikszáth és Mauks Ilona különváltak, hogy mindketten úgy segítsenek magukon anyagilag, ahogy tudnak... Az a nyomorúságos havi 50 forint, amelyet Mikszáth a Magyar Néplap és a Mulattató szerkesztői tiszteletdíja fejében kapott, saját létmínimumát is alig fedezte. Mégis — megélhetésének ez volt egyetlen biztos alapja! Érthető tehát, hogy Mikszáth saját érdekeit mindvégig azonosította a kiadó érdekeivel. Ez a körülmény magyarázza meg az előfizetési felhívások írása körül kifejtett buzgalmit. Negyedévenként rendszeresen egy-egy újabb felhívást intéz a közönséghez, hogy előfizetőinek csekély számát ha lehet növelje, de legalábbis hiánytalanul megtartsa.

Az 1875. évi előfizetési felhívások a lapszerkesztő Mikszáth tollának igen figyelemre méltó termékei. Tömören összefoglalja itt szerkesztői elveit, megmutatja az irányt, amelyet követ, s vallomászerűen kifejezi saját magatartását is, amint ezt már az 1874. évi vezércikkek jegyzeteiben vázoltuk.

Az 1875. évi előfizetési felhívások tartalmi szempontból sokkal jelentősebbek, mint az 1874. évbeliek. 1874-ben inkább magukban a vezércikkekben körvonalazta lapjának politikai elveit és törekvéseit. Ezúttal, 1875-ben, a vezércikkeket jórészt a heti események krónikájaként kezeli, a rovatot az aktuális mondanivalók számára tartja fenn. Elvi szempontjait viszont negyedévenként, az előfizetési felhívásokban fejti ki.

Rátérve a részletező magyarázatokra, előre bocsátjuk, hogy valamennyi előfizetési felhívás *névjelzés nélkül* jelent meg.

Olvasóinkhoz

M. *Magyar Néplap 1875. január 1., 10. évf. 1. sz. (1. l.), a lap élén.*

E felhívást a lap újból közli a következő számokban: *január 8., 15. és 22. (2., 3. és 4. sz.: 5., 9. és 13. l.)*

A felhíváshoz a kiadóhivatal a következő lábjegyzetet csatolta:
»Figyelmeztetjük és kérjük olvasóinkat, miszerint megrendeléseiket minél előbb tegyék, hogy a lap szétküldésében fennakadás ne történjék, s hogy a nyomandó példányok száma iránt tájékozva legyenek. Előfizethetni legjobban 5 kr-os postai utalvánnyal, melyen a név, lakás és utolsó posta olvashatólag kifrandó. A kiadóhivatal.»

[A Magyar Néplap és a Mulattató olvasóihoz]

M. *Mulattató 1875. január 1., 7. évf. 1. sz. (3. 1.), a hírrovat élén.*

A felhívás első mondatában beígért Poe-novella — »A két alakú« — helyett Mikszáth Poe Edgar *Rejtélyes gyilkosság* című elbeszélését közölte a *Mulattató* 1875. febr. 26—márc. 12. számaiban. (Ld. Krk 28. köt. 196—209. l. és jegyzeteink uo. 325. l.)

Ez a rövidke közlemény egymagában elképesztő példája a Mikszáth lapjait előállító Wodianer-nyomda gondatlan munkájának. Efféle sajtóhibákkal ékes: mindenn moszanatról, lárcia cikkeknek, iparkodásunk stb.

Az olvasókhoz

M. *Magyar Néplap 1875. március 19., 10. évf. 12. sz. (45. l.), a lap élén.*
Újból közli: *március 26., 13. sz. (49. l.)*

Szövegéről meg kell jegyeznünk az alábbiakat:

- 173 : 17 kit okozunk [= kit okoljunk]
„ 28 csatlakozott a Deák-párttal [= a Deák-párthoz, vagy: egyesült a Deák-párttal.]
174 : 30 Lapunk előfizetési ára a régi marad, beosztása szinte. Változatos... stb. (A márc. 26-i másodközlésben ez a mondat így módosult: Lapunk előfizetési ára az eddigi: $\frac{1}{4}$ évre 1 frt 50, $\frac{1}{2}$ évre 3 frt. Változatos... stb.)

A 174. lap 14—15. sorában levő mondat: »az egyet nem értő [nemzet] széjjelhull, elmállik, mint a megoldott kéve« — reminiscencia Tompa Mihály »A 'golyához« c. költeményéből: »... pusztulunk, veszünk, Mint oldott kéve, széthull nemzetünk.«

Az olvasókhoz

M. *Magyar Néplap 1875. június 25., 10. évf. 26. sz. (101. l.), a lap élén.*
Újból közli: *június 2., 27. sz. (105. l.)*

A közleményt követően a kiadóhivatal alábbi hirdetése olvasható:
»A „Magyar Néplap” és a „Mulattató” hetilap előfizetési ára és beosztása marad a régi:

egész évre 6 frt — kr
 fél évre 3 „ — „
 negyed évre 1 „ 50 „
 két hóra 1 „ — „

Előfizethetni minden hó elejétől kezdve.

Beküldendő az előfizetési pénzek a „Magyar Néplap” kiadó-hivatalához (Budapest, IV. Megyeház tér 9). *A kiadóhivatal.*

A 175. lap 4. sorában: *Válponton* állunk = válaszáton állunk.

Az olvasókhöz

M. *Magyar Néplap 1875. szeptember 26., 10. évf. 39. sz. (153. l.), a lap élén. Újból közli: október 2., 40. sz. (157. l.)*

A 177. lap 20—21. sorában levő mondat (»Kérjük az előfizetőket...« stb.) elsiertet, pongyola fogalmazásra vall. Nem javítottuk, mert így is érthető.

Az utolsó előtti bekezdésben (177 : 26—27) az új előfizetőt szerzőknek ajándékuul ígért »két kötet hasznos és beceses olvasmány« alighanem Mikszáth 1874-ben megjelent *Elbeszélések* című gyűjteménye. (Ld. erre vonatkozó jegyzeteinket Krk 27. köt. 236—240. l.)

Ezen szám az utolsó ez évnegyedben

Mulattató 1875. szeptember 25., 7. évf. 39. sz. (156. l.), a hírvovat M. élén.

A közleményben betgért elbeszélést MK itt *Egy titokteljes történetnek* nevezi. Ezt az elbeszélését valójában *Egy homályos történet* címen közölte a *Mulattató 1875. nov. 13—dec. 11-i, vagyis 46—50. számaiban*. Későbbi, végleges címe: *Homályos ügy*. (Ld. Krk 2. köt. 233—266. l. és jegyzeteink uo. 390—395. l.)

NYILATKOZAT

M. *Magyar Néplap 1875. december 24., 10. évf. 52. sz. (208. l.), a hírvovat élén, kiemelt, félkövér betűkkel.*

*

A huszonnyolc éves Mikszáth rosszul fizetett szerkesztői állásában is komoly becsvágygal és fiatalos lelkesedéssel kezelte két lapját. Azoknak mindenik rovata (vezércikkek, politikai karcolatok, tárcák stb.) egyaránt tanúsítják az újságírói hivatástól áthatott fró becsületes munkáját. Annál nagyobb meglepetéssel látjuk — s ugyanilyen meglepetéssel olvashatták egykor előfizetői is —, hogy a *Magyar Néplap 1875. évi utolsó számában* a szerkesztő váratlanul búcsút mond olvasóinak: »másnemű elfoglaltsága miatt« megvállik a laptól.

Mikszáth Kálmán életrajzának számos tisztázatlan kérdése, úgynevezett »fémér folt«-ja van. Ez is azok közé tartozik. Nem ismerjük pontosan a körülményeket, amelyek ezt az elhatározását kiváltották. Ámde az biztos, hogy az indoklás (»másnemű elfoglaltsága«) semmit sem mond és semmit sem magyaráz! Mikszáthnak 1875 végétől 1877 közepéig semmiféle különösebb fontos »elfoglaltsága« nem volt. A Magyar Néplaptól és a Mulattatótól megválva több mint egy éven át újságírói állást Kakuja Gyula Budapesti Napilapjánál. Ez a rejtélyes 1876. esztendő szépirodalmi termésében is meglehetősen parlagon területt mutat. A *Regények és nagyobb elbeszélései* között (KrK I. köt.) nem találunk egyetlen darabot, amely ebben az időben keletkezett volna. Kisebb *Elbeszélései* sorában pedig (KrK 28. köt.) mindössze négy elbeszélés, illetőleg rajz jelzi a nyomorúságos 1876. év termését. És ami legfeltűnőbb: ezek az írások is csak az év második feléből (szept.—dec.) valók.

Egyelőre tehát meglehetősen ismeretlenek előttünk annak a súlyos válságnak részletei, amelyben Mikszáth ezt a másfél esztendőt töltötte. *Levelezése* is (KrK 24. köt.) éppen ebben az időszakban majdnem teljesen néma! 1876-ból egyetlen levelét sem ismerjük. S még a következő, 1877. év első felének levelestára is rendkívül szűkszavú. Ezek közül négynek van életrajzi jelentősége. E négy levél viszont némileg sejteti, hogy mik voltak a válság fő indítékai. Az elsőben (73. sz.), amelyet lapja volt kiadójának, Wodianer Fülöpnek írt, »a köztünk fennforgó számadási ügy rendbehozataláról« van szó; a 74. számúban feleségével közli, hogy a kir. tábla helybenhagyta a »végelválassi ítéletet«; a harmadikban (75. sz.) barátjától, Rudnyánszky Gyulától kér gyors segítséget: »Ruhám elszakadt rongy, csizmám hasonlóképpen. Úgy állok itt, hogy lehetetlen pirulás nélkül az utcára lépnem . . .« Nem alamizsnát vagy kölcsönt kér, hanem arra szeretné rábeszélni barátját, hogy vásárolja meg tőle és adja ki a *Humor hazája* című munkájának kéziratát. (Ez a műve később, 1879-ben *Az igazi humoristák* címen jelent meg.) Negyedik levele (76. sz.) egykori rimaszombati tanárának, Fábry Jánosnak szól; betegségéről panaszodik, lázas betegen fekszik a Képró utca 9. sz. a. levő »Hotel Garni«-ban . . .

Mikszáth tehát az 1875. év végétől 1877 közepéig tartó másfél esztendőt súlyos anyagi viszonyok között, valósággal nyomorban töltötte, betegséggel is küzdve. Erre az időre esik válása is.

Aligha tévedünk, ha úgy véljük, hogy az író súlyos anyagi válsága a Magyar Néplaptól való megválásának közvetlen következménye. De miért vált meg oly hirtelen a laptól, ha előzetesen nem biztosított magának más kereseti lehetőséget? Erre a kérdésre egyetlen válasz lehetséges: szerkesztői állásától való megválása meglepetés-szerűen jött. Feltevésünk szerint: nem Mikszáth hagyta ott a lapot, hanem a lap kiadója, Wodianer Fülöp mondott fel neki váratlanul. De vajon miért? Kellő adatok híján csak fölteszésekre vagyunk utalva. Két körülményt kell mérlegelnünk. Az egyik: a lap anyagi helyzete. A másik: Mikszáthnak az utolsó hónapban (1875. dec.) mutatkozó ellenzéki állásfoglalása. Igen valószínű, hogy a közönségnek a Magyar

Néplap (és a Mulattató) iránt tanúsított és Mikszáthtól nemegyszer felpanaszolt részvétlensége volt a legfőbb ok. A lap csődbe jutott, s a kiadó elhatározta megszüntetését. (Ezt a szándékát azonban — úgy látszik — Mikszáth nem ismerte, mert továbbra is a közönség «szíves pártfogásába» ajánlja a lapot.) A felmondás alighanem november folyamán történt, s ez a tény magyarázhatja a szerkesztő hangváltását. Mindenesetre feltűnő mozzanat, hogy a cikkek ellenzéki megnyilatkozásai éppen Mikszáthnak a laptól való megválása előestéjén jelentkeznek . . .

Ismételjük: sem Mikszáth levelezése, sem feleségének memoárja, sem az egész Mikszáth-irodalom egyetlen fogódzót sem nyújt ahhoz, hogy ebben a kérdésben megbízhatóan tájékozódhassunk.

Közel másféléves szünet után (1877 május végén) Mikszáth egy *ellenzéki lap*hoz (a Budapesti Napilaphoz) szerződött, s annak hasábjain kíméletlenül ostromozta Tisza Kálmánt.

Mint már mondtuk: a *Nyilatkozat*ban említett utódlásra nem került sor; a Magyar Néplap és társlapja, a Mulattató, Mikszáth távozásával megszűnt. Wodianer Fülöp aztán más újságok kiadásával foglalkozott. A Mikszáth és Wodianer között kialakult rossz viszonyra jellemző, hogy amikor a Budapesti Napilap 1878 februárjában beleolvadt a Közvélemény c. újságba: Mikszáth nem követte szerkesztőségi munkatársait, mert a Közvélemény is Wodianer Fülöp kiadótulajdonában volt . . . Inkább Szegedre távozott.

A MAGYAR NÉPLAP ÉS A MULATTATÓ HÍRROVATA

(*Mi újság? — Vegyesek*)

A Magyar Néplap és a Mulattató 1874. évfolyamát elemezve részletesen ismertettük a napihírek rovatának szerepét. (Krk 51. köt. 296—299. l.) Mikszáth látható kedvvel, passzióval gyűjtögette és ollózgatta a napihíreket, s fogalmazta újra saját tetszése és céljai szerint. Az átvételeknél (»ollózmányok«-nál) lelkiismeretesen megjelöli forrásait, de az efféle anyag közt is számos olyan darabbal találkozunk, amely nem egyszerű kölcsönzés más lapokból, hanem azoknak Mikszáth ötleteivel, megjegyzéseivel fűszerezett változata.

Említett jegyzeteinkben (Krk 51. köt.) nem szorítkoztunk csupán az 1874. évi napihírek anyagára, hanem az 1875. évi példákra is utalunk. Most tehát elég lesz hivatkoznunk rájuk s néhány további példával kiegészítenünk ottani magyarázatainkat.

A fiatal Mikszáth gondolkodásának, nézeteinek és elveinek megismerése szempontjából legfontosabbak a kor kül- és belpolitikai eseményeit pontosan jegyző krónikái (vezércikkei). De ezekhez hasonló »vallomásokat« találunk apró karcolataiban, sőt napihírvolatában is.

Látható érdeklődéssel jegyzi fel kora társadalmának kórképeit is, mintegy a jövőbeli történetírás dokumentumait (ügyvédek visszélései, kalandorok, csalók, sikkasztók, tolvajok, betörők, rablók stb.).

Itt említjük meg, hogy a publicista Mikszáth következetesen állást foglalt a halálos ítéletek ellen. Pl. a Magyar Néplap jan. 29-i számában: »Akasztás«, a Mulattató jan. 22-i számában: »Igazságtalanul kivégzett« stb. (Ennek a felfogásnak igen jellemző szépirodalmi emléke az a jelenet, ahogy egy későbbi, 1891-ből való, elbeszélésében, a *Galamb a kalitkában* című novella I. részében mindenféle tréfás ötletet kitalál abból a célból, hogy a kivégzésre ítélt tengeri rabló az utolsó percben kegyelmet kapjon. Ld. Krk 4. köt. 20—27. l.)

Az 1875. évi napihírek között különösen szép számmal találunk olyan anekdotaszerű közleményeket, amelyeket akár az ily címen közölt sorozatba (Krk 28. köt.) is beiktathattunk volna. Ezeknek most adunk helyet.

[Az 1875. évi *Magyar Néplap* hírvonatából]

1. sz., január 1.

Munkások gyűlése. Budapesten pénteken mintegy 2.000 munkás gyűlt össze az »Új világ«-ba, hogy ügyeik felett tanakodjanak. Sok ide-oda beszéd után, melyben Wenckheimnak egykori mondásáért és Szapáry belügyminiszternek szépen kijutott, a következő határozati javaslatot fogadták el: Tekintve, hogy a munkásosztály minden politikai és polgári jogból ki van zárva, s így semmi része sincs a nálunk virágában levő rossz gazdálkodásban és az abból származett pénzügyi nyomorban; tekintve, hogy a munkásosztály jogos követelésére nemcsak hogy nincsenek semmi tekintettel, sőt még ma is a mérvadó körök egészen mellőzik: kijelenti az »Új világ«-ban gyűlésező munkás-tömeg, hogy a munkálkodó népnek kizárását észellenesnek tartja és ennél fogva a Ghyczy pénzügyminiszter által előterjesztett törvényjavaslatokat is, amennyiben a minden jogokból kizárt népre új terheket rónak, mindaddiglan igazságtalannak és ráerőszakoltnak tekinti, amíg a munkálkodó népnek nincs megadva a törvényhozó testületben és a község tanácsában az őt megillető politikai részvevés joga.

2. sz., január 8.

Eugéniáról, III. Napóleon császár özvegyéről egy angol lap azt írja, hogy folytonosan varrógépe mellett dolgozik, s még ha vendégei vannak is, akkor is varrógépe piros bársony lábtójján nyugtatja pici lábait. Tudvalevőleg Eugéniának igen szép lábái vannak.

3. sz., január 15.

Egy visszaélés megszüntetése. Újabb időben számos fővárosi és vidéki ügyvéd divatba hozta, hogy ha a semmítőszéknél valamely ügyük volt, a bírákat lakásaikon rendre fölkeresték, hogy szóval informáljanak és pártfogásukba ajánlják ügyöket. Ezen látogatások által a semmítőszéki bírák nemcsak hogy a referádák előkészítésében akadályoztattak, hanem számos ügyvéd ilyen szóbeli információkért, mely néha a látogatójegy átadásából állott, a feleknek igen nagy költséget számított fel. A semmítőszéki bírák ezen visszaélésnek elejét veendőek és a lakásukon végzendő munkákra szánt idő háborítlanságát biztosítandók, — mint értesülünk — teljes ülésben kijelentették, hogy ezentúl szóbeli értesítést többé senkitől el nem fogadnak s egyúttal az iktatót is utasították, hogy jövőre az ügydarabok referensét meg ne nevezze. A semmítőszék példáját nemsokára a legfőbb ítélőszék és a pesti királyi tábla is követni fogja.

Megfagyott gyermek. Vasárnap, midőn ezren meg ezren vidáman rándultak a Városligetbe szórakozni, mulatni: a városligeti fásor végén egy rongyokba öltözött, mintegy öt éves gyermek esengett,

karjait a mellette haladók felé nyújtva. A mulatni vágyó tömeg nem vette észre a gyermeket. Midőn este már visszafelé jöttek a kirándulók, a fagyott földön hevert a gyermek, mint élettelen tömeg. Meg volt fagyva. A városi őrházba szállították, ahol egy félórai igyekezet után még nem sikerült a szerencsétlent életre ébreszteni.

Ha az anyjuk otthon megtudja. K. Ján. 63 éves kecskeméti lakos nagyon megjárta Budapesten. Sertéseket hozott fel eladni, s be is vett értük 2300 frtot, s minthogy már egyszer elloptak tőle Cegléden 500 frtot, roppantul vigyázott pénzére s csizmaszárába dugta azt. Oh, de a szeszélyes fátum úgy akarta, hogy egy szép tót leány tüzes szeme nagyon megbabonázza a 63 éves K. uramat. Nem mondjuk el a többbit, — elég az hozzá, hogy K. uram elaludt, s mire felébredt, odalett a pénz és a szép leány. A nagy veszteség felett bánatában meg akarta magát ölni, de meggondolván magát, előbb mégis jelentést tett a rendőrségnél, s annak sikerült is a leányt éppen azon pillanatban elfogni, midőn vasúti jegyet váltott Pozsonyba. 1938 frtot találtak nála, a többin selyemruhákat vett. A leány a börtönbe vándorol, K. uram megkapja pénzét, — de mit szólnak majd a kalandhoz otthon Kecskeméten?

5. sz., január 29.

Akasztás. A mezőtúri posta kirablói rossz kézre kerültek. Rög-tönftéző bíróság döntött sorsuk felett; az ítélet kötél általi halálra szolt, mely rajtuk tenger néző előtt végre is hajtattott. Először Makay Sándorral, azután Izsó Ambrussal végzett a hóhér. Makay látszólag megtartotta erejét testben-lélekkben; utóbbi azonban nagyon meg volt törve. Példaadásnak bizonyul-e az alföldön a megtorlásnak ezen iszonyú neme — majd meglátjuk.

8. sz., február 19.

Az Ofenheim-pörben Neuda védőügyvéd 50,000 frtot fog kapni, ha védencét az esküdtek nem bűnösnek fogják mondani; míg ha elítélik, csak 25,000 frt lesz az ügyvédi díja.

9. sz., február 26.

Garibaldi elfogadta az olasz parlament által részére megszavazott évi 100,000 livert, azon feltétel alatt, hogy azt a tervbe vett Tiber folyó szabályozására fordíthatja. E férfiú sem törődik magával, hanem mindig csak másokkal.

10. sz., március 5.

A képviselőház elnöki széke Perczel Béla minisztersége miatt megürülvén, e fontos méltóságra három egyént emlegetnek: Ghyczyt, a volt pénzügyminisztert, Bittót, a volt miniszterelnököt és Várady Gábor volt baloldalt. Részünkről Ghyczyt óhajtuk.

Ofenheim, kinek pöre világhírűvé lett s ki számos csalással vádoltatott s jóformán egyik legnagyobb előidézője volt a bécsi krachnak, ki nemcsak az egyes társulatokat, hanem magát az államot is milliókig károsította meg, ez az *Ofenheim* felmentetett az esküdtszék által. Szomorú dolog ez, s jellemzi a mai társadalmat, melyben felemelt fejvel jár a bűn. — Az ügyvédnek, dr. Neudának, ki védelmezte, 50 ezer frtot adott a védbeszédért.

Mi mindent lopnak Budapesten. A csirkefogók és zsebmeteszők elől különösen utóbbi időben igen elzárakozók az emberek. Nem csoda. Hordár-, majd levélhordó-öltözetben kezdtek már benyitni az előszobákba. Ha találtak ott valakit, ismeretlenek után tudakozódtak, és ha nem találtak senkit, ellopták ami kezügybe akadt. Mióta az ajtók szorgos becsukása által furfangjuk kijátszatott: nem is igyekeznek behatolni, hanem ellopják a — kapukilincseket. Igen válogatóságok. Főképp a rézkilincsek iránt bírnak nagy előszeretettel, melyeket mestéri ügyességgel fűrészselnek le az éj leple alatt. Ezen »iparág« különben Bécsből szakadt hozzánk, hol januárban háromszázat meghaladó házmester jelentkezett a rendőrségnél — kilincs ügyben.

Egy asszony, aki tapasztalatokat szerez. A napokban egy lopással vádolt öregasszony állott a kolozsvári törvényszék előtt. Midőn a bíró azon kérdést intézte hozzá, hogy miért adta fejét e büntényre? a vádlott e sajtáságos feleletet adta: »En már 76 esztendő öregasszony vagyok, sok mindenfélén mentem az életben keresztül, de ilyen dolgon még sohasem. Megpróbáltam tehát ezt is a tapasztalás kedvéért.« A törvényszék vádlottat, hogy e téren is tapasztalatokat szerezhessen, néhány havi börtönre ítélte.

4. sz., április 2.

A múlt hétnek két nagy halottja van: *Krizsa János* erdélyi unitárius püspök, ki a székely népköltészetet tanulmányozta és művelte nagy előszeretettel, és *Quinet Édgar*, Franciaország egyik legnagyobb bölcsésze. Ószinte fájdalommal közöljük e hírt, mely egyként leverőleg hat az erdélyi unitáriusokra, kiknek az elhunyt szeretett főpásztoruk volt, s a költészet és tudomány embereire, nemkülönbön egész Kolozsvár művelt elemeire s mindazokra, kik a derék férfiút közvetlenül vagy közvetve ismerték. Már ifjú tanuló korában feltűnt székely népdalaival. Alig kerültek ki tolla alul, a nép dalolta mindenfelé. Férfi korában is társalkodott a múzsákkal, s az akadémia őt levelezőtagul választotta. Legnagyobb hatást tett »Vadrózsák« című gazdag és változatos tartalmú művével, mely a speciális székely költészetnek leghűbb tükré. Az akadémia nemrég kérte fel a tudós férfit a »Vadrózsák« II. kötetének bevégzésére, megígérve annak a maga költségén kiadását; Toldy Ferenc pedig verseinek összegyűjtését kérte és sürgette az utolsó időben több alkalommal. A március 26-án reggel beköszöntött halál mindkét cél elérését meghiúsította. Addig is, míg többet jelenthetünk a derék férfiúról, e pár sorban kötelességünknek tartók tőle elbúcsúzni. — Béke vele, kinek emlékét sokáig fogja őrizni a kegyelet!

Patti Adelina, a híres énekesnő múlt vasárnap hangversenyt adott Budapesten. Ezen egy estén 10 ezer forint jövedelme volt. Mondja aztán valaki, hogy nincs pénzünk!

»*Es nincs hova lehajtsa fejét.*« Brunner Franciska szegény varró-lány volt, szép sima fehér arcbőrrel, kellemes vonásokkal és szerelmemre hajló szívvel. Valami hat-hét év előtt megismerkedett egy pincérral, ki a szegény varróleányt szívébe fogadta. Együtt éltek sokáig boldogan. Történt azonban, hogy éppen midőn Franciska másodszor érzett anyai reményeket, egy rút betegség éktelenül elcsúnyította szép sima teintjét. Franciska a Rókus-kórházból, hová kedvese vitette, himlőhelyes arccal jött ki, és — nem találta többé azt, kire elhagyatott, nyomorúságos helyzetében most annyira szüksége lett volna, — a csapodár pincér irtózik a himlőhelyes nőktől és hűtlenül megszökött. Brunner Franciska 5 éves leánykájával elhagyatottságában a Rákos-árok utcában egy szegény asszonynál talált menedéket, honnan csü-törtökön, meglepően a szülési vajadások, a klinikára vitette magát. A klinika »házmesternéje« azonban kijelentette, hogy most a klinikán meszelnek; ergo szó sincs róla, hogy ott most helyet adhatnának szá-mára. A szegény nő két kisleány kíséretében ismét szállásadónéjához indult és a kapuhoz érve, ott szabad ég alatt szülte meg gyermekét. Óhajtanók, hogy ez az egész ne lenne igaz.

Egy próféta a hívőösn. Brigham Young, a mormonok nagy pró-fétája, elvált első nejétől, Anna Elizától, de nem fizette ki a válóper költségeit s vonakodott a törvényszék által Anna Elizának odaítélt évdíjat megadni. Ezért azután a törvényszék a nagy prófétát nem vonakodott 25 dollárnyi pénzbírságra és egy napi börtönre ítélni, mely utóbbi büntetést ki is kellett állania, s ezalatt a próféta elmél-kedett a világ mulandósága fölött, a 25 dollárnyi pénzbírsággal azonban adós maradt. Azt mondják, hogy Anna Eliza példáján felbuzdulva, Brigham Young feleségei közül mintegy 397 szintén válópert akar ndítani.

18. sz., április 30.

Egy iparlovagra figyelmeztetjük a közönséget, különösen az ügyvédi kamarát, ki a feleket kurta csapszékekben perekbe bonyolítja, ügyvédekhez vezeti, hogy azután az ilyen balekokat együtt fosz-togassák ki. Ez a pergyűjtő mákvirág a minap egyik barátunkat akarta felhasználni köpenyegnek, mely alatt zsarolásait és zugirkászatát vigye, ez azonban — mint tőle tudjuk — felháborodva utasítá el. Meddig lesz még szabad a társadalom e mételyeinek gyűlöletessé tenni a törvénykezést? Reméljük, nem sokáig. Máris kezdenek egyenként letűnni a homályban, mióta a kamarák megkezdték szervezésüket! A mi iparlovagunk is, mint halljuk, közjegyzőhöz akar bejutni. Óva intjük tőle a közjegyzőket. Neve B. István. Bővebb felvilágosítás-sal a közjó érdekében szívesen szolgálunk: mert hírlapírói köteleessé-günk ujjal mutatni azokra, kik a társadalom sebeinek tényezői, Hadd tisztuljon a levegő.

Két szék között a — földre. Egy michigani földesúr megúván nejét, válópert indított ellene, s egy másik fiatal asszonyt szándékozott elvenni. A válóper azonban hosszúra nyúlt, s az asszony, kit el akart venni, megunta a várakozást, s épp azon napon esküdött meg egy gazdag kereskedővel, melyen a válóper eldöntetett. Ekkor eszébe jutott hősiüknek, hogy mégis csak jobb lesz kibékülni előzőtt nejével, ki hazautazott szüleihez. El is utazott, hogy őt kiengesztelje, de oda érkezvén, nejét már egy másik férj karjai között találta, kivel éppen a válóper eldöntésének napján kelt össze.

19. sz., május 7.

A régi taktika. Az országház folyosóján egy volt Deák-párti a gúny érzékeny nyilaival üldöz egy volt baloldalt. A kormány javaslatának jó vagy rossz voltáról van szó. A volt baloldali természetesen olvasatlanul megesküszik rá, hogy az oly államférfiúi remek, melyre még I. Napóleon is büszke lehetne. — *Régi mameluk:* Eh, látszik, hogy újoncok vagytok, nem értitek a dolgot. Úgy kell támogatni a kormányt, hogy álljon és mégis mindig bukófélben legyen; hogy legyen ereje, de érezze, hogy azt belőlünk meríti. — *Új mameluk:* Ismerjük ezt a politikát. Ez buktatta meg a ti kormánytokat, dacára annak, hogy többsége volt; ez buktatott meg titeket, dacára annak, hogy kormányon voltatok.

Az adófizetés kedves dolog Allah előtt. Konstantinápolyban, török lapok szerint, múlt héten a lelkesek a szószekről az adók lefizetésének hasznosságáról prédikáltak, s kiemelték, hogy az adók, különösen pedig a direkt adók lefizetése igen kedves Allah előtt. Ezt olykor-olykor a mi papjaink is megtehetnék.

21. sz., május 22.

A bécsi bíbornok-érsek és a kalpag. Midőn Bécs város notabilitása öfelségének Bécsbe érkezését a pályaudvaron várták, a többi közt Andrassy gróf találkozik a bécsi bíbornok-érsekkel és szívélyes beszélgetésbe ereszkedik vele. A bíbornok-érsek csak hosszabb társalgás után veszi észre, hogy aranybojtos kalapját a fején felede, holott a külügyminiszter pusztá fejjel áll mellette. — A bíbornok erre rögtön leemelte kalapját s kijelentette, hogy addig nem teszi vissza fejére, míg Andrassy gróf is hasonlóképpen nem tesz. A külügyminiszter szabadkozása mit sem használt; a bíbornoknem tárgított. Erre Andrassy — ki ezredesi egyenruhát viselt — kalpagját azon szavakkal adta át a bíbornoknak, hogy ítélje csak meg annak súlyát, s azonnal be fogja látni, hogy csakis saját kényelmeért és nem túlhajtott udvariasságból teszi, ha kalpagját kezében tartja. A bíbornok csakugyan meggyőződött a kalpag súlyos voltáról, s visszaadván azt a külügyminiszternek, feltette kalapját.

23. sz., június 4.

A Józsefvárosban Jókai Mórt kérték fel képviselőnek. Illő is, hogy a fővárost ily nagynevű emberek képviseljék. Horn Ede a Terézvárosban van felléptetve.

Réthy Mihály meghalt! A magyar színészet, s különösen a magyar népszínmű egyik legeredetibb és legkitűnőbb művészt vesztette el benne. Egyike volt azoknak, kik e genre-t megállapították, s általában annak gyors érvényre emelésében örök érdemmel bírnak. Kitűnő alakítási tehetséggel bírt s alakjait igazi népies humorral és páratlan magyarsággal személyesítette. Csikósa, Kátaija, Vén bakancsosa stb. stb. még eddig el nem ért alakítások, s nevét a magyar színészet történetében megőrzendik. Mindvégig kedvence volt és maradt a közönségnek. Hosszasan betegeskedett, míg végre a napokban az egyetemi kórházban meghalt. Nemcsak a színpadon, hanem az életben is egyike volt a legvidámabb, legszeretetre méltóbb embereknek, s kedvence mindazoknak, kik közelebbről ismerték jó szívét és élénk, vidám kedélyét, mely őt csak betegsége végóráiban hagyta el. Béke poraira!

26. sz., június 25.

Jókai Mór ellenjelöltje (a Józsefvárosban) Steiger Gy. visszalépett. Alkalmasint belátta, hogy lehetetlen egy ilyen nagy emberrel, mint aminő Jókai, megmérkőznie. Nemcsak lehetetlen, illetve hasztalan, hanem még illetlen is, s bizonyos szerénytelenség kell hozzá. Különben most már, ha visszalépett: Eljen Steiger Gyula!

Budapest, jún. 25. A budapest-józsefvárosi Jókai-párt nagybizottsága csütörtök esti ülésén nagy lelkesedéssel fogadta már is jelentkező győzelmét, mely győzelemről Steiger nyilatkozata ellenében nyugodtan kimondhatja a párt, hogy azon küzdelem szenvedélyesség s tisztán a lelkesedés erkölcsi fegyverével történt; azonban, hogy minden eshetőségre elkészülve legyen, rendes üléseit naponta folytatni fogja.

29. sz., július 16.

Eladósodott hivatalnokok. Szende Béla honvédelmi miniszter az alája rendelt tisztviselőkhöz nemrég körrendeletet intézett, melyben azokat, kiknek fizetése bírólagon le van foglalva, felszólítja, hogy adósságaikat mielőbb rendbehozzák, különben fegyelmi vizsgálatot rendel el az illetők ellen, melynek eredményéhez képest minden végkielégítés nélkül el is fogja őket bocsátani. A miniszter ezen intézkedést azzal indokolja, hogy azon tisztviselő, kinek fizetése már előre több évre le van foglalva, nem teljesítheti pontosan kötelességeit.

30. sz., július 23.

A zanzibári szultánról, jóllehet Londonból elutazott már, még most is érdekes apróságokat közölnek a londoni lapok. A vendégfejedelem, kit mindenütt a legszívvelyesebben fogadták és szebbnél

szébb beszédekkel üdvözöltek, egy alkalommal azt mondá, hogy az angolok az ő beszédeit nagyon egyformáknak tartják. »Igaz — mondá egész őszintén a szultán —, de ez nem az én hibám. Mindenütt egyenlően fogadnak, a válasz is tehát mindenütt ugyanaz. Ti mindnyájan üdvözlő beszéddel fogadtok, felhozzátok, hogy tettem valamit a rabszolgaság ellen, s reméletek, hogy még ezután is tenni fogok valamit a rabszolgakereskedés ellen. Mit válaszolhatok én mindezekre? „Köszönöm, köszönöm, köszönöm!” — Midőn megtekinté a szultán a manchesteri városházát, egy nagy kép tűnt szemeibe, az irgalmas szamaritánust ábrázolta. E kép tárgyát alkalmazta egyik beszédében. Az angolokat irgalmas szamaritánusoknak tekinté, a néger rabszolgákat a rablók kezébe került emberhez hasonlítja, az ő szerepe pedig legjobban hasonlít a szamaritánus számár szerepéhez, miután órá nehezedik minden teher.

31. sz., július 30.

Uzsora. Nagyállóban egy nemes szívű emberbarát (?) 50 forintot kölcsönzött egy iparosnak oly kikötéssel, hogy az adós minden napra, minden forint után 25 kr kamatot köteles fizetni a nagylelkű hitelezőnek, ami is egy éven át éppen 4200 forintot tesz ki. A hitelező most perli a szerencsétlen adóst. Mi lesz e nem mindennapi pernek kimenetele? még nem tudni. Ki hitte volna, hogy az uszora-törvények eltörése ide növi ki magát? Ajánljuk ez ügyet az új honatyák figyelmébe.

32. sz., augusztus 7.

Királyné őfelségéről a »Figaro« cikket írt azon alkalomból, hogy a francia földre lépett. A cikk igen udvariasan van írva, s adataiban a való mellett igen sok különös is akad. A cikk írója, miután a királyné közmondásos szépségéről és költői jelenségéről szolt, rövid életrajzát adja. Azt mondja: az ifjú császárné mihelyt Ausztriába lépett, csak egy óhajtól volt áthatva: egy hatalmas országot, Magyarországot, a habzburgi jogarral kiengesztelni és a magyarokat, »a vitéz, de civódó és büszke nemzetet«, mely még a 48-as események miatt haragjában reszketett, megnyerje. Ennélfogva őfelsége »Gueudelleu«-t választotta lakhelyéül, és kecsével, valamint jóságával mindenkit annyira elvárásolt, hogy Ausztria és Magyarország közt megtörtént a kibékülés (1854-ben!). Mihelyt a békejobb nyújtása végbement, a királyné szándékosan visszavonult minden politikától. Ezután írja a »Figaro«, hogy a királyné a bécsi népkonyhákban sajátkezűleg osztja ki az ételadagokat, hogy sohasem visel ékszer, vagy világos színű ruhát, és végül előad egy történetet, mely állítólag az elhunyt Zsófia főhercegnő és a fiatal királyné közt fordult elő. A királyné határozottan kívánta, hogy esernyővel kezében tehesse sétáit, mit a király anyja mint etikettébe ütközött, ellenezett. Végül mégis az esernyő győzött, és — mondja a »Figaro« — »Lajos Fülöp árnyékának örömeiben össze kellett rezzennie!«

Halálozások. A legnagyobb magyar, dicső emlékezetű Széchenyi Istvánunk neje; — gróf Teleky Sándor, a jeles hazafi — meghaltak. Áldás nemes poraikra.

Johnson, az Egyesült Államok volt elnökéről, következő adatokat olvasunk: Johnson 1808-ban született Greenville-ben, s mint szabó kezdte meg életpályáját ugyane városban. Természetes esze, kitaró szorgalma tág látkört szereztek számára, erélye és jelleme pedig polgártársai nagyrabecsülését. Még fiatal ember volt, midőn szülővárosa polgármesterré választotta, aztán pedig mint kongresszusi képviselőjét küldte Washingtonba. A bizottságok foglalkozásai közben tűnt ki először az egyszerű polgár tehetsége. Mikor a konfederált államokkal kitört a polgárháború, Johnson a csatatéren is küzdött, s Lincoln elnök dandárnoknak nevezte ki. Később az Egyesült Államok alelnöke lett, Lincoln meggyilkolása után (1865) pedig törvényszerűleg elfoglalta a világ legelső polgári méltóságát. Az elnökválasztáskor is őt választották meg. 1869 márciusáig igazgatta még az Egyesült Államokat. Ekkor Grant tábornok választatott meg. Johnson elnöksége utolsó idejében sokat veszített népszerűségéből, s többször vándolták, hogy hatalmi körét minél tovább akarja terjeszteni. Johnsonnak nemegyszer szemére hányták mesterségét is, s ismeretes egyik jellemző válasza, melyet egy ily szemrehányónak mondott. »Micsoda elnök az, ki még nemrégiben kabátomat varrta?« — fakadt ki egy yankee. »És nem varrtam-e jó kabátot?« — válaszolt Johnson.

34. sz., augusztus 21.

Garibaldi az internacionáléről. Az internacionalisták flórensi pörében Garibaldit is kihallgatták. Ő magát egész büszkén internacionalistának vallotta, »mert hiszen az semmi sem egyéb, mint a népek erkölcsi testvérisége. Csalódnak, kik azt hiszik, hogy az internacionalisták mások vagyonára áhítoznak. Az, aki dolog nélkül mások vagyonából akar élni, s azt kívánja, hogy valaki vagyonát megossza vele, az nem internacionalista, hanem egyszerűen tolvaj.«

36. sz., szeptember 4.

Az országgyűlés első ülése aug. 30-án volt. A korelnöki széket nem Zsedényi, hanem Boér foglalta el, kiről kitűnt, hogy négy évvel idősebb ifjú kedélyű Zsedényinknél. Korjegyzők: Szlávay Olivér, gr. Bethlen Endre, Ugron Ákos sat. — A képviselőház ezen ülésének, vagyis inkább a »képviselők ezen összejövetelének« tárgya a másnapi országgyűlés-megnyitási ünnepély rendje volt. — Az elnök felolvasta a miniszterelnök átiratát, melyben jelenti, hogy a megnyitás holnap történik a budai várakban a király által. Irányi és Simonyi Ernő, mint minden megnyitáskor, most is kijelenték, hogy addig meg nem jelennek a budai várakban, míg azon a fekete-sárga zászló lesz kitűzve ily fontos nemzeti ünnepély alkalmával. Wenckheim miniszter-

elnök megjegyzé, hogy ezek a királyi család színei s legkevésbé sem lehet meggátolni a királyt, hogy azokat használja.

Deák Ferenc egészsége annyira javulóban van, hogy mint maga is kifejezte egy belvárosi választókból álló küldöttség előtt, alapos remény van, hogy az országgyűlés tanácskozásaiiban is még részt vehet.

37. sz., szeptember 11.

Kossuth és a hercegovinai fölkelés. A párizsi »Patrie« levelezőt küldött Hercegovinába, s e levelező azt állítja, hogy Turinba érkezvén, fölkereste Kossuthot, kit éppen kertészkedve talált. Beszélgetés közben megkérdezte Kossuthtól, mily nézete van a hercegovinai mozgalomról, mire azt nyerte válaszul, ha annak csakugyan valamely magasabb politikai eszme szolgál alapul, az csak Bismarcktól indulhat ki. Ő Andrásst nem tartja valami nagy államférfiúnak, de mégis azt hiszi, hogy e miniszter nem ismeri félre azon veszélyeket, melyek azzal járnának, hogyha Ausztriához és nevezetesen Magyarországhoz szláv népség csatoltatnék. Különben Kossuth úgy van meggyőződve, hogy Törökország urává lesz a fölkelésnek még akkor is, ha ez Szerbia- és Montenegróra kiterjeszkednék; az idegen konzulok beavatkozásától nem vár semmi eredményt.

A természet szeszélye. Illaváról egy kis dobozt kaptunk Bossányi János úrtól, mely tele volt pompás fehér virággal rakott apró gallyakkal, egyszersmind írja beküldő, hogy ott a ringlot-szilvafák mind teljes virágzásban vannak, miután már elsőérésű gyümölcsük hetekkel előbb leszedetett. A fák másodszori virágzása oly buja és egészséges, miszerint tartós szelíd ősz mellett nagyon remélhető, hogy az idén másodérésű szilvát is fog látni Illava környéke.

Rémítő szerencsétlenség történt a napokban Temesvárott az ottani Pannonia gőzmalomban, hol egyik munkás a hajtósíjat akarván felilleszteni a korongra, öltönyének ujjá a szíj és a korong közé került, s a gép a szerencsétlenek egyik karját tövéből kiszakította. Iszonyt keltő volt a látvány, s a munkás kimondhatatlan kínok között néhány perc múlva kiadta lelkét. — Az illetőnek neve Dein Péter, 53 éves.

Nagymérvű sikkasztás nyomára jöttek f. hó 6-án Pozsonyban, hol az akkor tartott közgyűlésen kiderült, hogy a város a fogyasztási adóból nyert tiszta jövedelmet, melyet a könyvvívó maga 154,000 frtra tesz, eltitkolta. Ezen összegnek, melyet többszörös közgyűlési határozatok mint tartalékalapot külön kezelni és részben ösztöndíjakra fordítani határozták, jelenleg semmi nyoma. Ez úgy a legnagyobb feltűnést kelti mindenfelé.

Lady Dudley gyémántjai. Tudva van, hogy Lady Dudleytól nem nagyon régen nagy mennyiségű s roppant értékű ékszer loptak el. Most New Yorkból jelentik, hogy a »Klopstock« hamburgi gőzös megérkeztekor két, első helyen utazott s Havre-ban beszállott gentlemant elfogtak. Az elfogottak egyike James Henry, a másik John Holt néven volt az útikönyvbe jegyezve. Elfogatásuk oka az volt, hogy

bőröndjük kettős fenékkal volt ellátva s a vámhivatalnokok e titkos rejtékben mintegy 150,000 font sterling értékű gyémántot és drágakövet fedeztek föl, melyekből több darab a Lady Dudleytől ellopottak közül valónak ismertetett föl.

38. sz., szeptember 18.

Szelestey László meghalt kedden délután a fővárosban, 53 éves korában. Neve ismeretes a közéletben, melyet többféle működésben szolgált, és ismeretes az irodalom terén is, melynek hivatott művelője volt. Az ötvenes években tekintélyes »Szépirodalmi Közlöny«-t is ő szerkesztette, s költeményei »Kemenesi dalok«, »Falu pacsirtája« cím alatt jelentek meg önálló kötetekben. Azóta is többször találkozhatunk egy-egy költeményével a szépirodalmi lapokban. Derék, hazafias jellemére elég fölemlítenünk, hogy hosszas ideig volt a kufsteini vár lakója. Az 1865—68-i országgyűlésen Vas megye körmendi kerületét képviselte, aztán pedig a Dunántúlra tanfelügyelőnek neveztetett ki. Béke hamvaira!

39. sz., szeptember 25.

Élelmes ötlet. Tapolcán a napokban egy L. E. nevű egyén fogadásból másodmagával megevett 100 darab tojást. — Hogy ki lesz a második evőtárs, arról a fogadásban nem szóltak, L. E. pedig Lion nevezetű kutyájával ette meg s így a fogadást megnyerte.

Nem szabad Párizsba mennie. Eugénia excsászárnő hivatalosan kérdést intézett a francia köztársaság elnökéhez, hogy szabad-e neki 24 órára legszorosabb inkognitó megtartása mellett Párizsba utazni. Az elnök határozottan megtagadta az excsászárnő kérelmét.

44. sz., október 30.

† *Bartal György meghalt.* Bartal György országgyűlési képviselő okt. 25-én reggel 4 óraker hosszas szenvedés után Faddon meghalt. — Mély fájdalommal és részvétellel vesszük e gyász hírt. Bartal György a férfikor delén állott és nagy tehetségei, kitűnő államférfiúi reputációja arra jogosítottak, hogy még számos kitűnő szolgálatot várjunk tőle a haza érdekében. Csak az imént láttuk őt a miniszteri padon, ahol kedvezőtlen körülmények dacára kitűnően felelt meg helyének és oly emléket hagyott hátra, melyre mint a hivatását teljesen betöltő miniszternek példányképe sokszor fogunk visszagondolni. Mint szónok igen kiváló helyet foglalt el az 1848, 1861, 1865, 1872. és 1875-i országgyűléseken. Utolsó beszédét 1875. febr. 1-én mondotta a költösvetés általános tárgyalásánál.

Bartal György született 1820. szept. 22-én Pozsony megyében, és tanulmányait a bécsi Theresianumban végezte. Atyja idősb Bartal György volt. Ő 1842-ben lépett a közpályára, mint Tolna megye tiszteletbeli aljegyzője, ahol csakhamar kitüntette magát, úgyhogy

a legközelebbi tisztújításnál főjegyzővé választották. Ez állásban igen tevékeny részt vett a megyei rendezés körül és mindig a szabadelvű Bezeredy-párthoz tartozott. 1848-ban a pincehelyi kerület országgyűlési képviselővé választotta.

Élénk részt vett az 1848-i eszmék diadalra juttatásában és Szemere Bertalan minisztériumában a pénzügyi osztály főnökévé neveztetett ki. Világos után két hónapig fogságban volt, majd szabadlábra bocsátatván, visszavonult Tolna megyei birtokára. 1852-ben Faddon Perczel Mór nővérével lépett házasságra és így Perczel Béla miniszter úr sógora lett. Az októberi diploma kibocsátása után újból a közélet terén találjuk. Megyéje nagy többsége alispánná választotta meg; utóbb a helytartótanács alelnöke lett. Majd mint a pincehelyi kerület orsz. képviselője az 1865-i országgyűlésen a felirati vitában 1866. febr. 11-én mondott beszédével nagy mértékben magára vonta a közfigyelmet. Szónoki hírnévben páratlanul állt.

A kiegyezési mű megalkottatván, ő ennek rendületlen hívei közé tartozott.

A katolikus kongresszus működésében élénk részt vett a szabadelvű kisebbség élén.

A Bittó—Ghyczy kormány tagja volt; 1874. márc. 21-én neveztetett ki kereskedelmi miniszternek. Tárcaját a Wenckheim—Tisza minisztérium megalakultáig tartotta meg.

Az elhunyt hazafit szerdán, f. hó 27-én vitték Faddon örök nyugalomra. Béke lengjen porai felett!

Sisa rablóvezért a b.-gyarmati törvényszék 20 évi börtönre ítélte.

45. sz., november 6.

Megérdemelt jutalom. Egy hírneves ügyvéd, ki a hitelintézetnek is igazgató tanácsosa volt, a befolyt nagy összegek hűtlen kezelése miatt elítéltetett. A közvádlo hét évi börtönt indítványozott, mit a legfőbb törvényszék ötben állapított meg. — Az elengedett két év — jegyzé meg akkor Margulics — mint tiszteletdíj a többi igazgatótanácsosokat illetné.

49. sz., december 4.

A veszprémi püspöki szék betöltéséről az »Egyetértés« a következő hírt közli: Dr. Rónay Jácint, pozsonyi nagyprépostra, Mária Valéria főhercegnő nevelőjére, kitüntetés vár. Ugyanis a megüresedett veszprémi püspöki szék az ő személyével fog betölteni, s igen valószínű, hogy a kancellári méltóságot is elnyerendi. — Az idézett lap még hozzáteszi, hogy ez már hamarabb is megtörtént volna, ha a római szék részéről nehézségek nem gördítettek volna a kinevezés elé. Nos, ezen nehézségek el vannak távolítva.

Csodás módon felfedezett tolvaj. Egy fővárosi ügyvédnek ezelőtt 3 hóval hirtelen eltűnt aranyórája és a rajta levő művészi fonatú hajlánc. Az ügyvéd nagy irodát tart, melyben négy-öt gyakornok

dolgozik, emellett inast és 3 nő cselédet. Határozott gyanúja sem lehetett. Írnokai mind jó házból való, feddhetetlen magaviseletű fiatalemberek, inasa kipróbált vén cseléd, a női cselédség pedig csak igen ritkán és elvétve lépett lakosztályába. Képzeltető hát, mennyire bosszantotta és nyugtalanította ez eset, mely kétségtelenné tette, hogy szolgálatában házi tolvaj van. Az aranyóra értékes volt ugyan, de eltűnése mégsem bántotta annyira, mint a láncé, mely meghalt nővérenek hajából volt fonva, s így szívének drága emlék volt. De jogos gyanúja senkire sem lehetett, s így megelégedett azzal, hogy alárendeltjeit és cselédségét nagyobb figyelemmel kísérje s becsületességüket alkalmilag próbára tegye. De semmi olyast nem tapasztalt, miből valamelyik ellen alapos gyanúokat meríthetett volna. Mert időközben elküldé ugyan felesége az egyik nőcselédet, de szemtelen viselete miatt, nem tolvajsági gyanúokból. — Így telt el pár hó, s a dolog már feledékenységre kezdett menni, midőn a véletlen, e legjobb vizsgálóbíró, őt a tolvaj nyomára vezette. Egy reggel ugyanis irodájában dolgozott, mint rendesen szorgalmasan szivogatva megszokott cabanosát. De e napon szerencsétlensége volt szivarjaival, hatot eldobott egymásután: egy sem szelelt. Végre midőn a hetediket is meg akarta gyújtani s az sem sikerült, türelme végképp kifogyott s bosszankodva kettétörte a nem szelelő szivart, hadd lássa, mi lehet benne. És ki írhatja le bámulatát, midőn annak közepében eltűnt hajláncának egy részét találta meg. Ez zárta el a levegőt. Végigjárta a gyárakat szemlét tartani a munkások és munkásnők fölött. Végre egyikben csakugyan megtalálta az előzőtt szobaciuust. Ez kérdőre vonatván, halotthalvány lett s ezzel elárulta magát. Töredelmesen bevallotta, hogy csakugyan ő volt a tolvaj. Az órát eladta, a láncot pedig hamarjában nem tudva, miképp tüntesse el, — több darabra vágva egy csomó cabanos belsejébe temette. »Úgysem lesz vele rosszabb« — így hangzott ártatlan mentsége.

51. sz., december 18.

Baloldali felköszöntés. Szemere Miklós veterán költőnk közelebb Kassán, baráti körben ünnepelvén névnapját, a rámondott köszöntéseket a következő toaszttal viszonzta: »Köszönöm, fiúk, szíves jó kívánataitokat, s eljárástokból látom, hogy ti oly magyar fiúk vagytok, kik a politikai iskola lócáján soha rossz *deák*ok nem voltatok, kik soha *büttő* virágai nem valátok, kiket a *széll* soha meg nem ingatott, kik soha egy *perczezel* sem késtetek el a haza védelmében, s kik, úgy látom, a *Tiszába* bele nem fúltatok!«

52. sz., december 24.

Fogyunk, pusztulunk! Nemrég árvereztetett el — írják a »Recht«-nek — Borsod megyében a sályi uradalom. Ez még a forradalom előtt néhány évvel a báró Eötvös-család tulajdonát képezte. Báró Eötvös Sályban írta híres regényét, a »Karthausi«-t. A pompás

birtok, melynek szép, 36 szobás kastélya gyönyörű park közepén fekszik, azóta már a negyedik kézbe került. Először egy Amerikából hazatért magyar, Schwartzner borkereskedő vette meg, ez b. Wimpfennek adta el a birtokot, kitől egy bizonyos Lasky, egykor egy bécsi bizományi üzlet tulajdonosa s hadseregi szállító vette meg, ki azonban most tönkre jutott. — Glatter Henrik galvácsi uradalma, mely egykor a gróf Csáky-család tulajdona volt, nemrég szintén dob alá került. Említésre méltó, hogy az árverés eredménye a birtokot terhelő adósságot egyik esetben sem fedezte így a 250,000 forintra becsült galvácsi birtok, mely 150,000 forint törlesztési kölcsönnel volt terhelve, 94,000 forintért adatott el, a sályi uradalom pedig, mely 450,000 forintra volt becsülve s csak 300,000 forintnyi adósság által terhelhetett, 278,000 forintot kelt el. Mindkét birtokot bécsi bankárok vették meg.

VEGYESEK

[Az 1875. évi *Mulattató* hírvonatából]

1. sz., január 1.

Akik cifrálnakni szeretnek. Bécsben két cifrálnakni szerető menyecske hitelre akart vásárolni egy boltban. A boltos azonban udvariásan tudokra adta, hogy hitelre csak úgy ad, ha vagy férjeiket elhozzák, vagy írásbeli fölhatalmazványt tőlük. De a két menyecske nem oly tentából való volt, hogy egy közönséges rőfös kifoghatott volna rajtok: megfogadtak két hordárt, felöltöztették s kiadták férjeiknek. A család azonban pár nap múlva kisült, s a két menyecske most már a hűvösön elmélkedik a világi hiúságról.

2. sz., január 8.

Budapesten már nyolc népkonyha nyitattott. Igen csinos földszinti helyiségekben, hová közvetlenül az utcáról léphetni be, 200—300 szegény ember nyer igen izletes ebédet 10 krért, s az egész vállalat a budapesti úrhölgyek ellenőrködése alatt áll. A bejáratnál elkülönített helyen egyik ezen úrhölgyek közül átveszi az étkezni akaró szegényektől a 10 krt s ezért annak egy gyönyörű karéj fehér kenyérral egy markot ad, mely mark mellett ugyanez csinosan bútorozott melléktéremben asztalhoz ül s ott pompás levessel, jó főzelékkel és egy teljes adag sült hússal láttatik el. Mindenki előtt tiszta evőeszközök s friss víz állanak fémkorsókbán. Aki ételét elköltötte, tartozik rögtön fölkelni s helyét másnak átengedni. Rend és csin uralkodik e fenséges intézetekben, hol az egylet költségén a legjelesb szakácsnék főzik az ételeket. Fővárosi hölgyeink vetekedve jelennek meg a felügyeletök alá rendelt helyiségekben s hatósági közegek által támogatattanak. Igen ajánljuk olvasóinknak, hogy ha módját ejthetik, ne mulasszák el megnézni a népkonyhákat.

4. sz., január 22.

Igazságtalanul kivégzett. Harminc év előtt Nantes-ben Guernic Máriát, egy 19 éves leányt, ki hozzá még menyasszony is volt, halva találták ágyában. Az orvosok egyhangúlag azt véleményezték, hogy az ifjú nő mérég által halt meg. A gyanú a kimúltnak nővéreére hárult, mert köztudomású volt, hogy halálosan szerelmes volt az elhunytak vőlegényébe. Az ifjú leányt mindjárt elfogták, s mert alig védelmezte magát, halálra is ítélték. A testvérgyilkossággal vádolt nő nyugodtan tűrte, hogy hosszú szőke haját a bakó levágta, s bánatos, de szilárd tekintettel lépett a vérépadra. A nézők között ott állt sopánkodva a két leányát egymásután vesztett atya is, s bánatát azzal enyhítette, hogy mindkét leánya anyai örökségét magára íratta. Azóta harminc év múlt el, s az öreg Guernic két hét előtt nehéz beteg lón. Halálos ágyán azonban lelkiismerete furdalni kezdte, s a gyóntató papnak megvallotta, hogy megmérgezett leányának nem a vérpádon halt Madeleine, hanem ő volt gyilkosa, s kisebbik leánya ellen is csak ezért vallott, hogy a két leány anyai örökségét megszerezhesse. Leánya ezt jól tudta, hanem inkább meghalt, mintsem atyját vádolja. A gyóntató pap már útban van Párizs felé, a vén gonosztevő gyónását feljeleníteni, hogy a halálbüntetés ellen szóló érvek ismét egy újjal szaporíttassanak.

5. sz., január 29.

Az állatvilág köréből. Egy meklenburgi lap írja a következő érdekes történetet: A vízparton egy sirály üldögélt, fészke fölött vigyázva; sokáig üldögélt volna, ha véletlenül nem közeledik egy varjú, mely bizonyosan a sirály tojásaira éhezett, s nem kezd a fészek körül csipkedni, károgni a lehető leggyanúsabb szándékkal. Mikor a varjú már nagyon is közel ment a fészekhez, hirtelen felkerekedett, megragadta a fekete rabló szárnyát s elmerült vele a habokba. Mikor vagy félperc múlva fölszínre jöttek, a varjú rémítően küzdött, de nem tudott menekülni támadója karmai közül. A másik pillanatban újra elmerültek s nonsokára harmadszor, negyedszer és ötödször is. A varjú ellenállása mind gyengébb [!] és gyöngébb [!] lett. A sirály azonban addig merült el vele, folyvást szárnyát tartva, míg a varjúban tartott az élet. Végre mikor már megszűnt élni, hagyta nyugodtan úszni a vízben s visszaosont fészkebe.

6. sz., február 5.

Egy, aki nálunk is elkelne. A német birodalmi gyűlés utolsó padjának egyikében ül Valentin képviselő, ki egész különös módon érdemelte ki parlamenti babérait. A nevezett képviselő ugyan parlamenti pályája egyetlen feladatának azt tűzte ki, hogy a vita-bezárást indítványozza, valahányszor csak egy-egy bőbeszédű követ azt ígéri, hogy rövid lesz és mégis félóránál továbbra nyújtja beszédét. Az érdemes képviselő ilyenkor elővesz egy papírlapot, melyre a vita

bezárasa iránti indítvány van írva, s aláírás végett az egész házban körülhordja. A beszédek végtelenné nyúlni készülő fonalát így mint kérlelhetlen párka vágja mindenkor ketté, s ezért ajándéku! újévre 500 ilyen indítványlapot kapott tisztelőitől. A német lapok egyhangúlag erőstik, hogy az érdemes képviselő úr ezen eljárásával a nemzet halálját igenis kiérdemli.

Jön az Antikrisztus. Kecskeméten jelenleg egypár nazarénus ügynök tartózkodik oly célból, hogy e felekezetnek ott is minél több követőt fogjanak. Hogy céljukat elérjék, azt beszélük, hogy rövid idő, legfőlebb 2 hét múlva jön az Antikrisztus, s aki akkor nem lesz nazarénus, bizonynyal elkárhozik. Jó volna kissé meghűseltetni e buzgó térítőket.

Hogy ette meg a sárgatök a tehenet. Érdekes esetkéről értesítenek F.-Németiből, mely még a múlt évben történt ugyan, de kár, hogy feledésbe menjen. Egy ottani parasztember jókor reggel felkelt, hogy a tehenet megfejje. Fejés közben a tehen nagyon siralmasan nézett rá, mintha akarná mondani, hogy kér alássan valamit, mert nagyon éhes. Gazdája megértette, s a jó állat kívánságát teljesítendő, átmászott a szomszéd kertjébe, hogy egy sárgatököcskét hozzon. A szomszéd azonban megcsípte, földáta. Emberünk 30 frt bírságra ítéltetett, mit hogy megfizethessen, tehenétől kellett megválni.

Mégis csak magyar szent. A magyarok meg a dalmátok sokan vitakoztak azon, magyar szent volt-e Szt. Jeromos vagy dalmát? Ó Stridóban született, mely városka a magyar és dalmát határszélen fekszik, s így mindkét nemzetnek joga van magáénak nevezni Jeromost. Közélebb azonban egyházi tudósok megállapították, hogy Stridó mégis inkább magyar területen fekszik, s így Szt. Jeromos is osztatlanul a mienk.

7. sz., február 12.

A farsang temetése. A József- és Ferenc-külvárosok németjei, híven a régi idők nyárspolgári szokásaihoz, a farsang temetését hamvazószerdán nagy, álarcos körmenettel ülték meg. A hosszú menetet egy sallangos öltözékű álarcos lovag nyitotta meg — számarón. Utána a nemes »fiáker«-testületnek vagy száz tagja lovagolt pompás gebéken, mindenféle ütött-kopott kosztümbe és szoknyába öltözve. E derék had után jött egy álarcos zenekar, ez után meg egy kávé-sabroszból csinált baldachin alatt ünnepélyes léptekkel andalgott vagy hat papnak öltözött suhanc. Ezután kardos vitézekből környezve álarcos leánykák egy koronát vittek, mire aztán az ezúttal négyesbe fogott sörös kocsis és minden rangú és rendű fiákerek hosszú sora következett. A sörös kocsikon asztalok voltak, melyek körül harmonikák hangjai mellett egy egész sereg álarcos itta a sört és bort. A fiákerekben is öt-hat iddogáló férfiú ujjongott néha egy-egy hölgy társaságában, a fiákerek tetején pedig nagyorrú maskarák bohócoskodtak nem a legfinomabb komikummal. Az egyik szekéren nagykalapú jezsuitákat is láttunk, kik a bámuló sokaságra áldást hintettek. A lovasok és szekerek mind fel voltak lobogózva, és a »Krach«-ról mindenféle

változatokat zengő, német feliratú táblákkal díszítve. Magyar felírás csak egy volt, az is egy színehagyott követválasztási lobogón, melynek foszlányairól szomorú emlékeket felidézve tekintett a német purgerekre az »Éljen Vidats János« felirat. A menet a leírt rendben roppant néptömeg által kísérve vonult az Üllői úton végig a Szénatérre és onnan a Soroksári utcán vissza valamelyik külvárosi »pajzli«-ba, hol a temetés után a »tor« következett. Budapest mégis csak hú marad magához. Még bolondságból sem tagadja meg — németiségét.

Csiky Sándor orsz. képviselőnek párja akadt; nem ugyan a sarkantyú iránti hűségben s más nemesebb tulajdonságaiban, hanem abban, hogy visszaköveteli azt, amit a szabadság oltárára áldozott 1848-ban, ti. néhány ezüstkanalat. Egy krisztinavárosi polgár rászánta magát a függetlenségi harcban s nyolc évőkanalat adott a közvagyonhoz. Ezeket most reklamálja. Azt halljuk, néhány anya a Csiky Sándor és a most említett hazafi példájától vonzatva, kérvényt intéz az országgyűléshez, — hogy az ezüstkanaloknál drágább kincsüket adassa vissza — melyeket elvesztettek —, fiaikat.

Legyen szíves, írja meg helyettem. Berlinben közelebb egy úr inasa kíséretében belép egy ékszerész-boltba, néhány 100 tallérnyi ékszert vásárol s árát le is fizeti. Már távozni akar, midőn az egyik szekrényben pompás művű aranyóra tűnik szemébe, mely azonnal megnyerte tetszését s elhatározá azt is megvenni. Kiveszi tárcáját, ámde azon sajnos meggyőződésre jut, hogy nincs nála 100 tallér, mit az ékszerész az óráért követelt. De se baj, a csinos órárt azért nem hagyja itt, hisz úgy sem messze lakik, inasa mindjárt itt lesz a szükségelt összeggel. Az ékszerész előhozza az írószeret. »Ugyan, kérem — mond az idegen úr —, legyen olyan szíves, írja meg helyettem a néhány szót, melyet mondatolni fogok. Pár nap előtt megváltam kezemet s nem tudok írni.« Az ékszerész mitsem gyanítva, leül, a diktálást leírja: »Kedves nőm! Küldj e sorok kézbesítője által azonnal 100 tallért, okvetlenül szükségem van rá!« Az inas távozik a levéllel s rövid idő múlva visszatér a 100 tallérral, melynek fejében az idegen úr azonnal zsebre tette a szép órát. Hanem ugyan bámulhatott az ékszerész, mikor este hazamelve, neje először is azon kérdéssel fogadta, hogy mire kellett neki oly sürgősen a 100 tallér, melyet levélben kért tőle. Tehát azok a hárompróbás gazemberek a saját pénzén vették meg tőle a drága órát.

10. sz., március 5.

Mindenki gseftel. De különösen nagy szemtelenségig viszik néha a budapesti temetkezést rendező cégek, kiknek nemcsak az orvosok, hanem néha még a halotti szentséget szolgáltatató papok is zsoldjukban állanak. Nemrég egy szegény ember haldokolt, ki házmester volt a Dohány és Kertész utca sarkán egy nagy házban. Szedegette éjjelenként a »Sperrgeld«-hatóságokat, meghűtötte magát és most — vége. Az utolsó óra csengettyűje megkondult és most rajta a sor, most a házmester fizeti meg a kapupénzt és a halál beteszi az ajtót. A terézvárosi káplán eljött a halotti szentségekkel, és minekutána a mennyek

országáról beszélt volna a haldoklónak, megszállván őt az amerikai reklámszellem, szívére kötötte a haldokló családjának, hogy a majdani halott eltakarítását az általa megnevezett temetkezési egyletre bízza, a világot se másra. Együttal ajánkozott, hogy az illető egyletet ő maga fogja felszólítani. Nehány órával a pap távozása után, csakugyan beállt az illető temetkezési egylet ügynöke, és most oly jelenet fejlődött ki, mely méltó volna egy Dickens esetére. A haldokló tiszta eszméleténél van. A nő zokog. Az ügynök kezében árjegyzékkel fennhangon olvas: »Egy feketére festett lakkozott koporsó...« A nehéz beteg megfordul ágyában. »Ezüst betűkkel...« A haldokló megborzad. »A koporsó belsejének megágyazása...« A házmester bedugja fülét. »Egy fakereszt...« A haldokló homlokát kiüti a verejéték. »Fodrozott szemfedél...« A haldokló felordítani szeretne. »A halottvivők...« A haldokló végső erejét megfeszíti. »Összesen 38 forint 50 krajcár!« A haldokló felugrik az ágyban. Tableau. A házmester mai napig is él.

11. sz., március 12.

A lutris-bolt előtt. A Kerepesi út egyik lutris-boltja előtt e napokban egész népcsoportosulás volt. Egy rákoscsabai bundás atyafi, lutricédulával a kezében, a tompa fájdalom kifejezésével arcán, már egy óra óta ott állt a bolt előtt s le nem tudta venni szemét a kirakott számokról. Ha kérdezték, mi lelte, nem felelt, csak lutricéduláját mutogatta. Őt szám volt rajta és mind az öt ugyanazon sorrendben ki is jött, csakhogy nem a budai lottón, ahol megrakta, hanem a bécsin, ahol elmulasztotta megrakni. Utoljára is megröstellte, hogy ezek a városi népek őt így bámulják; »Megtréfált a német!« fakadt ki belőle a szó s csendesen elkullogott.

12. sz., március 19.

Március 15-ikét a fővárosi és vidéki sajtó nagy része kegyeletes reminiscenciákat megújító vezércikkkel ülte meg. A főváros egyes körei összejöveteleket tartottak. A Kerepesi úti temetőben megkoszorúzták a vértanúk sírjait. Vidéken is több helyütt ünnepélyek rendeztek. A kolozsvári ünnepély, melyen Kolozsvár polgárai pártkülönbőség nélkül megjelentek, igen fényesen sikerült.

A honáruló Jókai. A pesti »népkör« nagy diadallal függeszté fel helyiségében Jókai Mór arcképét, mikor a költő-politikus annak alapító és áldozatkész tagjainak sorába lépett. A dolgok változtával, a pártfúzió megtörténte után, a veres pipás demokratáknak eszükbe jutott, hogy Jókai is elvtagadó. Nem túrték meg tehát a falon arcképét, hanem kidobták, mint honárulóét. Akasszák fel utána a kör indítványozó titkárságát, a Szévald úrét!

Elegáns koldus. A párizsi belügyminisztérium egy hivatalnoka valahányszor a Sebastopol-boulevard-on elhaladt, az ott ülő Benjamin nevű vak koldusnak mindig két sous-t szokott adni. Egy nap véletlenül két sous helyett kettős louis d'ort vetett a koldus kalapjába.

Ily nagyobb szabású jótékonytságot budget-je nemigen bírván meg, mihelyt a hibát észrevette, visszasietett, de a koldust már nem találta szokott helyén. Azt mondták, hazament reggelizni. Azonnal fölkeresete lakását, hol az előszobában egy szolga fogadá, és miután kijelenté, hogy Benjamin úrral kíván beszélni, egy igen elegáns étterembe vezeté, hola vak koldust egy pamlagon ülve találta. »Ön beszélni kíván velem?« kérdé ez a belépőt. A hivatalnok erre némi nyugtalansággal viszonzá: »Sajnálom, hogy önt zavarnom kell, de úgy emlékszem, ma két sous helyett egy kettős louis d'ort adtam.« »Az meglehet, mert még nem szedtem össze pénzemet. Ha csakugyan úgy van, azonnal segítünk a dolgon.« Ezzel csöngetett, s a belépő szolgának mondá: »Kérdezze Ernst urat, nincs-e a reggeli bevételben egy negyven frankos arany darab?« A szolga visszajön, kezében arannyal, melyet ura intésére egy kinaezüst tálcán átnyújtott a vendégnek. Midőn ez mély köszönetnyilvánítások között menni készült, az öreg vak utána kiált: »Pardon, uram, de ön nekem ma reggelről még két sous-val tartozik.«

15. sz., április 9:

Egy lépés még, s benne vagyunk Jókai jövő századában: üvegből építünk. A tudománynak ugyanis végre sikerült az eddig oly törékeny üveget oly szilárdá alakítani át, hogy ablaktábláinkat többé még a diónagyságú jég hullástól sem félhetjük, lámpásüvegeinket pedig még a legizóbb láng sem lesz képes megrepszteni. A fölfedező: Basti francia vegyész. E fölfedezés roppant feltűnést okoz, s gyakorlati hordereje még kiszámíthatlan. Berlinből kérdést intéztek a fölfedezőhöz, mennyiért hajlandó eladni találmányát? A büszke francia nem drágás: csak egyetlen frankot kíván a német birodalom minden egyes feje után, tehát körülbelül 40 millió frankot. Most már Németországon és Ausztriában a vegyészek eget-földet mozgásba hoznak, hogy a titok nyitjára rájöjének. Bécsben Bauer vegyésznek már sikerült is oly szilárd üveget előállítani, hogy az Basti fölfedezésével már-már versenyezni képes.

22. sz., május 29.

Az egész világon, nem számítva a tájszólásokat, 3642 külön nyelven beszélnek. Ezek közül az olasz nyelvnek magának 27 dialektusa van. A vallás 980 féle, melyik hát az, mely igazán üdvözít, vagy azon milliók, kik 979 vallás szerint imádják ugyan az istent, mert ezer alakban mégis csak egy fő lény, mind elkárhoznak? Évenként átlag 33½ millió ember hal meg, tehát minden másodpercre egy haláleset jut. Az élet közép-hosszasága 33 év; 100,000 emberből 1 lesz 100 éves, 500-ból egy 90,100-ból egy 60 éves. A papok legtovább élnek, mert legjobban élnek, az orvosoknak van legrövidebb életük. Európa férfilakosságából minden 28-ik katona. Mellesleg megjegyezzük itten, hogy az egész földkerekségen 50,000 gőzmozdony működik.

23. sz., június 4.

Köztudomású dolog, hogy a Teleky-féle 100 arany jutalmat a legjobb vigjátékért egy kat. pap nyerte el legközelebb. Csiky Gergely a neve. Adjon az ég több ily katolikus papot a hazának! Megyénkben is mennyi derék pap van, mennyi jót tehetne csak azáltal is, ha lapunkat ismeretterjesztő dolgozatokkal gyarapítná. Nem sopánkodni, nem gúnyolódni vagy epéskedni, de tenni kell, dolgozni kell a közmívelődés érdekében. Ez a legszentebb imádság!

Egy hősnő emléke. A gyulai temető árkában egy hősnő nyugszik, mindenkitől elfeledve, jeltelenül. Ez Pfiffner Karolina, mezőhegyesi származású nő, ki a szabadságharcban férfiruhát öltött, beállt honvédnek, nemét nem árulta el senkinek, s hadnagysággig vitte. Mikor a harc végével elfogták, egy csendőrkapitány fölfedezte nemét, s a nő — hogy szégyenét kikerülje — szuronnal ölte meg magát Gyulán. A sírkert árkába temették el s ott porladozik emlék nélkül. Beliczey István most abban fáradozik, hogy hamvai fölé emléket állíttassanak.

Veszedelemes tanulmány. Egy amerikai lap beszéli: New Yorkban egy fiatal nő fejébe vette, hogy ő tulajdonképpen regényírósnak született. El is kezdett nagy titokban egy rémtörténetet írni, melyben egyebek közt az is előfordul, hogy egy fiatal nő, természetesen féltékenységből, megfojtja férjét. A költőnő e jelenetre a legnagyobb műgondot fordította, s hogy annál élethivebben legyen képes leírni, elhatározta e tekintetben gyakorlati tanulmányokat is tenni. A jó alkalom jelen volt. Férje mély álomban hortyogott. Odarohant tehát az ágyhoz, torkon ragadta őt s addig fojtogatta, míg csak a férj egészen el nem vesztette eszméletét. Ekkor e friss benyomás alatt asztalához ült tovább költeni. A férj azonban lassankint magához tért, jól elpáholta a költőnőt, s összes kézíratait tűzbe dobta. Használt-e a drasztikus kúra, arról az idézett amerikai lap nem értesít.

Az elválni szándékozók figyelmébe ajánlja magát nagy betűs hirdetésekkel egy utaki ügyvéd. Hirdetésében kiemeli, hogy bármily válópernek 15 nap alatt végére jár, titoktartást biztosít, előre mindenly fogad el fizetést, és hogy érvei az egész világon döntők. Válótörvényei nagyon liberálisak. Kölcsönös összekoccanás nagyon elég ok a válásra. Értesítést igen jutányos áron nyerhetni.

24. sz., június 11.

Az okos kutya. Párizsban szokás, hogy a hivatalnokokról naponként feljegyzik, ha megjelentek-e hivatalukban vagy sem. — A városi hatóságnak van egy kissé buta hivatalnoka, ki fölöslegesnek tartja mindennap felfáradni irodájába. De van egy szép nagy, Hektor nevű kutya, éppoly okos állat, amely lomha gazdája. — A hivatalnok úr, ki e kuttyáját rendszeren magával hordja, reggelenként, amikor ti. maga nem akar bemenni, kuttyáját küldi a hivatalba, kit a hivatalnokok ellenőrzésével megbízott felügyelő megpillantván, azonnal feljegyzi gazdája nevét, úgy okoskodván, hogy ahol a kutya van, ott kell

lennie urának is. — És a kutya, amint észrevehé, hogy felírták, azonnal visszamegy urához, aki ebből megtudja, hogy meg lehet nyugtatva.

25. sz., június 18.

Lapváltozások. A Sennyey-párt lapja, a papok által segélyezett »*Magyar Politika*«, melyet a méltóbb működésre hivatott Kecskeméthy Aurél szerkesztett, megszűnt, valamint a Halász Imre »*Közérdek*« című konzervatív irányú lapja is a vasárnapi számmal megszűnt, illetőleg összepárosodott s június 15-ikétől kezdve »*Kelet Népe*« cím alatt fog megjelenni. Nem tudjuk, miért éppen »Kelet népe«? Kelet népe ma már csak lustaságáról s ázsiai gondolkozásmódjáról ismeretes. A Rákossy Jenő által szerkesztett »*Reform*« című napilap pedig, mely eddig Lónyayt szolgálta, a »*Pesti Napló*«-ba olvadt be.

29. sz., július 16.

Lendvay Márton jeles színészünk meghalt. Halála nagy veszteség. Béke poraira!

Bizalmatlanság következményei. Ilona művésznő volt, és szép volt. Atyját még gyermekkorában elvesztvén, egyedüli öröme, gyönyörűsége és vigasza maradt anyjának, ki szakértők tanácsára kiképezte gyönyörűen csengő hangját. Három év múlva Ilona a berlini »Skala« színház szerződött tagja és primadonnája volt. Egy szép művésznő természetesen nem marad imádók nélkül. Ilona azonban óvatosnak látszott, s csupán az oltár előtt akarta kimondani a boldogító »igen« szót. A fürdőidényt anyjával Marienbadban töltötte, s itt ismerkedett meg W. Jenővel, egy előkelő és gazdag osztrák nemes fiával, aki eljegyezte őt. Az esküvő napja július 20-ra volt kitűzve, midőn az Bécsben az »Imperial« szállodában lett volna nagy ünnepélyességgel megtartandó. A vőlegény a múlt héten elvált szeretett menyasszonyától és Bécsbe utazott, hogy az esküvőre megtegye a szükséges előkészületeket, de itt borzasztó kiábrándulás várt reá. Egy névtelen levelet kapott, melyben figyelmeztetik, hogy menyasszonyának már egy év előtt viszonya volt X. herceggel. A megcsalt szerelmes vadállatként rohant vissza Marienbadba, hogy a hercegtől felvilágosítást kérjen a viszony mibenlétéről, és azt meg is kapta. A herceg lovagias kötelességének tartotta kijelenteni az ifjúnak, hogy viszonyuk záloga egy németországi falun neveltetik fel az ő költségén, becsületszavát adta azonban, hogy e viszony közöttük már megszűnt s hogy ő most biztosítva lehet Ilona szerelmében. A vőlegény azonban úgy gondolkozott, hogy ha csakugyan szerette volna őt menyasszonya, tudtára adta volna e ballépését, s ő ezer örömmel meg is bocsátott volna neki, minthogy azonban ezt nem tette, jele, hogy nem szereti. Másnap Ilona visszakapta jegygyűrűjét, s most már mindhárman elutaztak a fürdőről.

Egy szerelmes bíró. Dabics P. vajvodinei (verseci járás) bíró e napokban egy 19 éves fiatal parasztnőt, minden ok nélkül, 48 órai

börtönre ítelt. Este 9 óra után lement hozzá börtönébe, s tudára adta neki, hogy azonnal szabadlábra helyezi, ha őt meghallgatja. A szép pórnök egy közelében levő dorongot ragadott meg, és jókorát sózott vele bíró uram hátára, azután pedig segítségért kiáltott. A botrány nagyszerű volt. A bíró azonban, mint a »Temesi Lapok« írja, oda magyarázza a dolgot, hogy a börtönben lévő vadászfegyvere után akart nézni, (?) miközben a pórnök őt megdöngette. Perre kerülvén a dolog, a legfelsőbb ítélőszék a bírót tényálladék hiányában a vád alól felszabadította.

31. sz., július 30.

Miért van Budapesten annyi csavargó? Ha a fővárosban összehoznak 200 embert s kitoloncolják a határon, az első faluban átadják őket a kisbíróknak, ez nem sokat törődik velük, s így történik, hogy a negyedik állomáson már fele hiányzik a csapatnak, kik persze sietnek a fővárost szerencsétlenül jelenlétükkel; viszont, ha vidékről hoznak budapesti származású csavargókat, ezek rendszeren egy fiatal legény által kísértetnek, akinek nincs egyéb fegyvere mogyorófa botjánál. Ezeknek is elszökik fele. Ausztriában az állomásokon rendőrök veszik át a toloncokat, s szigorú őrizet alatt kísérik a másik rendőrállomásig. Mint halljuk, a rendőrség állami szervezésénél ezen égető kérdés fog a legelsőket közt megvitatatni.

32. sz., augusztus 7.

A cselédek Poroszországban sem szerényebbek, mint nálunk. Ha ugyan e párbeszéd, melyet egy berlini lap tényképp közöl, nem csupán adoma. Komorna: Kimegy ön ma d. u., asszonyom? Úrnő: Még nem tudom, Mari. Komorna: Miattam kimehet, ha akar, mert én megváltoztattam szándékomat, nem megyek arénába!

34. sz., augusztus 21.

A dominó-játék eredetéről azt írják, hogy két szerzetes találta föl még a hatodik században, és pedig unalomból. A Monte-Casino két szerzetese ugyanis a börtönben épp húst evett titokban, midőn az apát meglepte őket. Börtönnel büntették, hová épülésükre olvasót, szórakozásukra a számításához való kréta-kockákat adtak be nekik. Kandallóban a számolási kréta-kockákat játékszerré alakították, a kandallóból került korommal számozva meg azokat. Vigyáztak aztán, hogy meg ne lepjék őket. Ha foghelyük előtt lépéseket hallottak, rögtön rákezdték a kenetteljes éneket: »Dixit dominus domino!« Ez énekről nevezték el a fentalált játékot, melyre a kiszabadult két barát később jó alamizsnáért megtanított sok olaszt. Franciaországban e játék csak a múlt század közepén kezdett divatba jönni. Az angolok és németek franciáktól tanulták meg. Magyarországon pedig a németek honosították meg.

Andersen, a nagy dán meseíró temetése, kitől lapunk mai számában közlünk egy ilyest, a múlt szerdán ment végbe Koppenhágában rendkívüli részvét és ünnepélyességek mellett. A dán nemzet fényesen megmutatta ez alkalommal a világnak, hogy költőit és művészeit mennyire tudja tisztelni. A koporsó, mely az agg meseköltő földi maradványait rejté, a koppenhágai »Boldogasszony-templom«-ban volt felállítva, számtalan borostyánkoszorúval, pálmaággal, virág-füzérrel díszítve. A lombok és gyertyák közt egy piros virágokból készített lant volt látható. 12 órakor a templom a szorongásig megtelt gyászruhás közönséggel, melyben Koppenhága előkelőségei, sőt távoli helységek, városok hírneves fiai, külföldi hatalmak megbízottai képviselve voltak. Pontban 12 órakor jöttek a király, a koronaherceg és János glücksburgi herceg kíséretükkel, kik a nagyszerű istentiszteletet egészen végighallgatták. A Thorwaldsen halálára szerzett gyászinduló hangjai közt vitetett ki a költő koporsója a templomból; a király, a koronaherceg és János herceg közvetlen a koporsó után mentek, ezek után mentek Andersen rokonai, jó barátai s végül egy beláthatlan néptömeg, mely gyászruhában megilletődve kísérte agg költőjét az örök nyugalom helyére.

39. sz., szeptember 25.

Örömmel közöljük a következő tényt, nemcsak azért, hogy megtörtént, hanem főképp azért, hogy megtörténhetett. Szeptember 23-án délután ugyanis az itt állomásozó összes ezredek és csapatok altisztjei »altisztii kaszinó« felállítására céljából értekezletet tartottak, mely örömmel és lelkesedéssel fogadván az indítványt, a részletes terv kidolgozására bizottságot küldött ki, gondoskodva róla, hogy abban minden egyes hadcsapat képviselve legyen. Valóságos kulturai momentumként üdvözljük e tényt, mint tanúbizonyosságát annak, hogy a műveltség és a nemesebb élvek iránti fogékonyság a hadsereg eddig e tekintetben annyira elhanyagolt és alant álló köreiben is már ily szépen terjed. Ennek egyébiránt az általános hadkötelezettség behozatala folytán be is kellett következni. Kívánjuk, hogy mihamarább a közlegényekre is rákerüljön a sor.

Szomorú jelei az időnek. A pécsi törvényszéknél e pillanatban nem kevesebb mint 86 ingatlan birtoknak elárverezése van elrendelve, melyek közül 62 a jövő hóban fog megtartatni. Uzsora és könnyelműség, ez a két átok pusztít jelenleg bennünket. És valóban nem tudni, melyik e két fene közül a gonoszabb.

42. sz., október 16.

A földművelők tízparancsolata: 1. Ne végy földbirtokot a más pénzével. 2. Ne örülj nagyon az igen alacsony áraknak. 3. Ha kevés a pénzed, csak bérlő légy s ne földbirtokos. 4. Magad míveld földedet, ha képes vagy rá. 5. Ne építs, ha nincs rá szükséged. 6. Szeresd az

embereket, hanem azért dolgoztass gépekkel. 7. Ha teheted, válassz öntözhető szántóföldeket. 8. Csak oly barmokat tenyéssz, melyeknek táplálására földed alkalmas, de rossz barmokat sohase tarts. 9. Ha jól műveled és gondozod földedet, több termésed lesz, mint amennyit el tudsz adni. 10. Terményeidet ne hamisítsd meg, hanem igyekezzél jól termelni.

Madárvédő társaság alakult több külföldi városban. Így a Halléban alakult egyletnek feladata abban áll, hogy az erdei és mezei madarakat télen át éllemezzi. Halle körül 22 állomás van berendezve, hol a környékbeli száz és száz apró szárnyas élelmet talál a csikorgó hidegben. Ezt a költséget a kis szárnyasok sokszorosan visszafizetik azáltal, hogy pusztítják az ártalmas rovarokat. — Nálunk is nagyon üdvös dolog lenne ily madárvédő egyletek alakítása.

43. sz., október 23.

A hangyabolyban — ki hinné — minden hangya ismeri laktársát. Számosan tettek már próbát erre vonatkozólag: egyik hangyabolyból a másikba tettek át egyes hangyákat s figyelemmel kísérték a történeteket. A hangyák felismerték idegen társukat és mindenkor megölték.

A párizsiak tíz millió frankot adnak évenként virágra.

45. sz., november 6.

Babona. Kolozsvárott egy korcsmáros nejét legközelebb egy cigány jósnő látogatta meg, azt hitette el a hiszékeny korcsmárosnővel, hogy a jövő titkaiba lát s hatalmában áll a titok fátylát mindenki előtt félrevonni, hanem evégre pénz és sok mindenféle ingóság kell, nem azért, hogy magának tartsa meg, hanem a szellemek előidézése végett. Jelentékeny összeget, készpénzt és értékes ingóságokat kapott kézhez, s azokkal megszökött. Mármost ütheti nyomatát a rászedett.

48. sz., november 27.

Porosz katonai pöfeszkedés. Eulenburg gróf egy porosz dzsidás testőrezredben kapitány, azonkívül unokaöccse a porosz belügyminiszternek s rokona Bismarck hercegnő vőlegényének. Eulenburg gróf megkérte a kezét Schöffler-Voit kisasszonynak, ki éppoly szép, mint szelleműs hölgy, s be van vezetve a berlini legelőkelőbb körökbe. A gróf megnyerte a szülői beleegyezést is a házassághoz, s benyújtá házassági kérvényét, minden szükséges mellékletekkel együtt az ezredparancsnoksághoz. Ekkor előáll az ezred tisztikarából két kapitány s tiszttársaik nevében azon követelést jelentik ki Eulenburgnak, hogy vagy vegye vissza házassági kérvényét, vagy quietáljon, »mivel őfelsége testőrezredének hagyományaival ellenkezik az, hogy abból egy

tiszt egy nem-nemes nőt vezessen oltárhoz«. Eulenburg a két tisztet azonnal kihíttá, kik a porosz hadseregben szokásos párbajtörvények szerint feljelenték az ügyet b. Alvensleben ezredesnek. Az ezredes megtiltá a kihívás elfogadását s szolgálati rapportra rendelte magához Eulenburgot, s ott kinyilatkoztatta neki, hogy a két tiszt eljárása teljesen korrekt, s hogy neki csakugyan vagy ki kell lépni az ezredből, vagy visszavenni házassági kérvényét, mivel ő — az ezred főnöke — sohasem engedí meg, hogy a királyi testőrség tisztje egy könyvkötő leányát vegye nőül. Schöffler-Voit csakugyan könyvkötő volt egykor, üzletét azonban nagyban folytatta s jelentékeny vagyonra tett szert, s mint az egész világon elterjedt női lapnak, a »Bazar«-nak első kiadója, szép hírnevet is szerzett magának, s néhány évvel ezelőtt kereskedelmi tanácsossá is kinevezték. Említést érdemel, hogy Schöffler-Voitnak két fia mint tiszt szolgált a porosz hadseregben s az egyik 1866-ban esett el Csehországban, a másik 1870-ben Sedannál. Amint várható volt, Eulenburg gróf az ezredparancsnok nyilatkozatát, ti. Schöffler k. a. bizonyos mértékben méltatlan egy tiszt nevévé lenni, sértésnek tekintette menyasszonyára nézve, s elküldötte segédeit Alvensleben ezredeshez. Ez azonban nem fogadta el a kihívást s tisztán a szolgálati álláspontra helyezkedett. Ő Eulenburgot haditörvényszék elé állíttatta s panaszt emelt az ellen, hogy egy tisztán szolgálati ügyet, ti. a házassági engedély megtagadását megkísérlette párbajra hívás által magánügyvé tenni. A haditörvényszék elítélte a vádlottat másfél évi várfogságra. Vilmos császár azonban megkegyelmezett Eulenburgnak annyiban, hogy büntetéséből egy évet leengedett. Történet pedig e históriában a nagy Németország uralkodó királyságában Poroszországban, melynek népe culturvolknak nevezi magát. Az igazság érdekében azonban meg kell jegyeznünk, hogy a német sajtó kevés kivétellel a haditörvényszék ítéletét a legszigorúbban kárhoztatja.

50. sz., december 11.

Egy okos ebről a következő érdekes történetet olvassuk egyik lapban: »Egy zürichi úri embernek van egy pompás bernhardi kutyája. Egyszer a kutya beteg lett s gazdája elvitte az állatorvoshoz Hottingenba. Az eb meggyógyult s az idő óta ha valami baját érzi — pl. a múltkor egyik talpát valami vasforgács megsebesítette — saját ösztönből elmegy az orvoshoz, hogy az segítsen rajta. — Ez azonban még mind csekélység. Ebünk gazdájának még egy más kis fekete ölebe is van. A kis ölebe nagyon beteg lett s nagy társa szánakozni kezdett a sokáig szenvedő kis pajtáson. Mit tesz tehát a jó bernhardi? Kappja magát s egy szép reggel galléron fogva a beteg ölebet, egyenesen Hottingenba viszi s ott átadja a doktornak. A kis ölebe felépült, s ez idő óta nagy barátja iránt gyöngéd ragaszkodással s hálával viseltetik, melynek nyilvánulását az — dacára annak, hogy sokszor terhére van — mindig nyájas higgadtsággal szokta fogadni.«

50. sz., december 11.

Amennyi ház, annyi szokás. A londoni élet egyik legérdekesebb sajátosságai közé tartozik, hogy minden iránynak, ízlésnek, vonzalomnak és igénynek megvan a maga klubja, hol a társadalom különféle rétegei szabad idejük nagy részét egy szorosan meghatározott program szerint tartoznak tölteni. Így külön klubjuk van a flegmatikusoknak, hevesvérfűeknek, világgyűlölőknek, hazudozóknak, madárbarátoknak, csődbe jutott kereskedőknek, kövéreknek, nagyoknak és kicsinyeknek, sóhajtozóknak, özvegyeknek stb. De mindezek között legtöbb baja volt a rendőrségnek a mobock-klubbal, melynek célja inzultálni az utcán akit csak jószerevével lehetett. E klubot Dickens szerint «kötél által oszlatta föl» a rendőrség. Lord Holt legfelsőbb ítélőszéki bíró, fiatal korában szintén ez utóbbi klub tagjai közé tartozott. Egy nap, midőn Holt Baylenben elnökölt, egy ijesztő külsejű rablót hoztak elébe. Holt azonnal megismerte egykori tagtársát, de azon hitben, hogy a vádlott nem tudja kilétét (vagy talán kíváncsiságból), megkérde, hogy mi lett a veszedelmes klub többi tagjaiból? — Ah! mylord, mind fölakasztották biz azokat már, kivéve önt és engemet — felelt a rabló.

Szomorú állapotaink illusztrációjául szolgálhat egy Középszolnok megyében, N.-Bajomban történt eset, hol bizonyos Várady János ottani lakos 30 frttal tartozott egy uzsorásnak, mely összeg a kamat mellett csakhamar 120 forintra rúgott. Az uzsorás elárvereztette Várady 39 hold földjét, mely bíróilag háromszertizennyolc frtra volt becsülve. Vevők azonban nem jelentkezvén, a második árverési határnapon azt az uzsorás maga vette meg 14, mondó tizennyolc osztr. ért. frtéért.

52. sz., december 25.

A háziurak fejedelme halt meg múlt hó 24-én New Yorkban, neve Astor W. B., nem kevesebb mint 720 háza volt New Yorkban, mégpedig a leggazdagabb városrészben. A nép New York háziurának nevezte el.

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. Petőfi költeményeinek 1874. évi díszkiadása. Ezt a kiadást méltatta Mikszáth a Mulattató 1874. szept. 26-i számában.
- II. Pajor István (Csalomjai). Közölte a Vasárnapi Ujság 1899. ápr. 23., 46. évf. 17. sz. 280. l., e megjegyzéssel: »Fiatalkori arcképe után.«
- III. A Magyar Néplap 1874. évi első számának címlapja.
- IV. A Mulattató 1874. évi első számának címlapja.
- V. A Mulattató 1874. szept. 26-i számának 154–155., vagyis második és harmadik lapja. Ezzel a képpel a Mulattató rovatainak elrendezését kívánjuk szemléltetni.
- VI. Ghyezy Kálmán boldog újévet kíván. Mint pénzügyminiszter állandóan »tartotta a markát«: újabbnál újabb adójavaslatokkal állt elő. — Vö. Mikszáth 1875. jan. 22-i (4. sz.) vezércikkével. (A Borsszem Jankó 1875. jan. 3-i számának címlapja.)
- VII. »Ki az úr a háznál?« — kérdi a belügyminiszterre kinevezett Tisza Kálmán. — Vö. Mikszáth 1875. márc. 12-i (11. sz.) vezércikkével. (A Borsszem Jankó 1875. márc. 7-i számának címlapja.)
- VIII. A Magyar Néplap 1875. évi utolsó számának harmadik lapja (az egész évfolyam 207. lapja) Mikszáth búcsú-nyilatkozatával.

AZ EGYIK CIKK CÍMVÁLTOZATA

AZ ŐSZ VÉGÉN. (Céltalan fecsegések) (188–199. l.) ld. Ősz.

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetekre utal)

1874

MULATTATÓ

Budapest, január 1.....	5	181
Fővárosi fecsegések	6	181
Nincs többé melegség	8	182
Petőfi díszkiadása	9	183
Október 6-dika	11	184
Halottak napján	12	184
Ősz.....	16	186
A karácsony	18	190

NÓGRÁDI LAPOK

Az írói tulajdonról	21	192
---------------------------	----	-----

1875

MAGYAR NÉPLAP

1. sz. Budapest jan. 1-én 1875.....	50	199
2. sz. Budapest 1875. jan. 8-án	51	„
3. sz. Szemle	52	„
4. sz. Budapest 1875. jan. 22-én	53	„
5. sz. Babel	54	„
6. sz. A vezérek	56	„
7. sz. Mi fog történni?	57	„
8. sz. A válság története	58	„
9. sz. A válság	60	„
A konzervatívokról.....	61	„
10. sz. A válság vége	62	„
Az új pártokról és pártállásról	63	„
11. sz. Budapest, március 12-én.....	64	„
12. sz. Budapest, március 19-én.....	66	„
13. sz. Budapest, március 26-án	67	„
A szélbaliak	69	„

14. sz.	Budapest, április 2-án	71	199
	Heti szemle	72	„
15. sz.	Rövid szemle	73	„
	Az új fecskék	74	„
16. sz.	Budapest, április 16-án	75	„
17. sz.	A méltóság főrendekről	76	„
	Szemle	77	„
19. sz.	Szemle	79	„
20. sz.	Budapest, május 14-én	80	„
	A méltóságos főrendek és a bíróságok lét- számának leszállításáról szóló törvény- javaslatnak mulatságos históriája	81	„
21. sz.	Budapest, május 21-én	82	„
22. sz.	Budapest, május 28-án	83	„
23. sz.	Budapest, június 4-én	84	„
24. sz.	Budapest, június 11-én	85	„
25. sz.	Budapest, június 18-án	203	„
26. sz.	Budapest, június 25-én	87	„
27. sz.	Budapest, július 2-án	89	„
29. sz.	Budapest, július 16-án	89	„
30. sz.	Szemle	90	„
31. sz.	Budapest, július 31-én	92	„
32. sz.	Tarka hírek	93	„
33. sz.	Budapest, augusztus 14-én	94	„
34. sz.	Szemle	96	„
35. sz.	Szemle	97	„
36. sz.	Szemle	99	„
37. sz.	Szemle	100	„
38. sz.	A polgári házasság	101	„
39. sz.	Szemle	103	„
	A pénzügyminiszter tervei	105	„
41. sz.	Szemle	107	„
42. sz.	Szemle	108	„
43. sz.	Az új elnökminiszter	109	„
44. sz.	Szemle	111	„
45. sz.	Szemle	112	„
46. sz.	Szemle	113	„
47. sz.	Szemle	114	„
	Az országházból	115	„
48. sz.	Szemle	116	„
	A közegészségügyi törvényjavaslat	116	„
49. sz.	Szemle	120	„
50. sz.	Rövid szemle	121	„
	Magyarország beváltja szavát	121	„
51. sz.	Az országházból	123	„
	Az új kölcsön	125	„
52. sz.	Szemle	126	„
	A főrendiházból	127	„

MULATTATÓ

A Jókai-ünnep	130	221
Elmefuttatás az időről	133	223
A rang- és címkérség	135	225
Halottak napja	138	228
Az írói tulajdonjogról	141	220
Apróságok a MAGYAR NÉPLAP 1875-i évfolyamában	144	227
Szerkesztői jegyzetek a MAGYAR NÉPLAP és a MULATTATÓ 1875-i évfolyamában	167	235
Szerkesztői üzenetek a MAGYAR NÉPLAP 1875-i évfolyamában	170	238
Előfizetési felhívások a MAGYAR NÉPLAP és a MULATTATÓ 1875-i évfolyamában	171	239
Nyilatkozat	178	241

JEGYZETEK

Rövidítések	180
Tudnivalók	180
A cikkek és karcolatok jegyzetei	181
A MAGYAR NÉPLAP és a MULATTATÓ hírvivata	244
A képmelléletekről	271
Az egyik cikk címváltozata	271

Am. 25 — D.